

Bruxelles, 17. veljače 2023.
(OR. en)

Međuinstitucijski predmet:
2023/0038(NLE)

6598/23
ADD 1

POLCOM 25
SERVICES 5
FDI 4
COASI 37

PRIJEDLOG

Od:	Glavna tajnica Europske komisije, potpisala direktorica Martine DEPREZ
Datum primitka:	17. veljače 2023.
Za:	Thérèse BLANCHET, glavna tajnica Vijeća Europske unije
Br. dok. Kom.:	COM(2023) 87 final - ANNEX 1
Predmet:	PRILOG Prijedlogu odluke Vijeća o sklapanju Sporazuma o slobodnoj trgovini između Europske unije i Novog Zelanda

Za delegacije se u prilogu nalazi dokument COM(2023) 87 final - ANNEX 1.

Priloženo: COM(2023) 87 final - ANNEX 1

EUROPSKA
KOMISIJA

Bruxelles, 17.2.2023.
COM(2023) 87 final

ANNEX 1

PRILOG

Prijedlogu odluke Vijeća
o sklapanju Sporazuma o slobodnoj trgovini između Europske unije i Novog Zelanda

SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI
IZMEĐU EUROPSKE UNIJE
I NOVOG ZELANDA

PREAMBULA

Europska unija, dalje u tekstu „Unija”,

i

Novi Zeland,

koji se dalje u tekstu pojedinačno nazivaju „stranka”, a zajednički „stranke”,

UVAŽAVAJUĆI svoje dugotrajno i čvrsto partnerstvo utemeljeno na zajedničkim načelima i vrijednostima koje se odražavaju u Sporazumu o partnerstvu o odnosima i suradnji između Europske unije i njezinih država članica, s jedne strane, i Novog Zelanda, s druge strane, sastavljenom u Bruxellesu 5. listopada 2016., te važnost svojega gospodarskog, trgovinskog i ulagačkog odnosa;

ODLUČNI ojačati svoje gospodarske odnose i proširiti bilateralnu trgovinu i ulaganja;

UVAŽAVAJUĆI važnost globalne suradnje u rješavanju pitanja od zajedničkog interesa;

UVAŽAVAJUĆI važnost transparentnosti u međunarodnoj trgovini i ulaganjima na korist svih dionika;

NASTOJEĆI uspostaviti stabilno i predvidljivo okruženje s jasnim i uzajamno korisnim pravilima kojima se uređuju trgovina i ulaganja između stranaka te smanjiti ili ukloniti prepreke trgovini i ulaganjima;

POTVRĐUJUĆI da je Ugovor iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi temeljni dokument od ustavne važnosti za Novi Zeland;

ŽELEĆI poboljšati životni standard, promicati uključivi gospodarski rast i stabilnost, stvarati nove mogućnosti zapošljavanja i unaprijediti opće blagostanje te, u tu svrhu, potvrđujući svoju odlučnost u pogledu promicanja liberalizacije trgovine i ulaganja;

UVJERENI da će se ovim Sporazumom stvoriti prošireno i sigurno tržište za robu i usluge, što će pridonijeti jačanju konkurentnosti njihovih poduzeća na svjetskim tržištima;

ODLUČNI jačati uzajamne gospodarske, trgovinske i ulagačke odnose u skladu s ciljem održivog razvoja u njegovoj gospodarskoj, socijalnoj i ekološkoj dimenziji te promicati trgovinu i ulaganja u skladu s ciljevima visoke razine zaštite okoliša i rada te mjerodavnim međunarodno priznatim normama i sporazumima čije su stranke;

ODLUČNI poboljšati dobrobit potrošača politikama kojima se osigurava visoka razina zaštite potrošača, izbor potrošača i gospodarsko blagostanje;

POTVRĐUJUĆI pravo stranaka da na svojem području donose propise radi ostvarivanja legitimnih ciljeva politike kao što su zaštita života ili zdravlja ljudi, životinja ili biljaka, socijalne usluge, javno obrazovanje, sigurnost, okoliš, uključujući klimatske promjene, javni moral, socijalna zaštita i zaštita potrošača, dobrobit životinja, privatnost i zaštita podataka, promicanje i zaštita kulturne raznolikosti te, kad je riječ o Novom Zelandu, promicanje ili zaštita prava, interesa, dužnosti i odgovornosti Maora;

OBVEZUJUĆI se na komunikaciju sa svim relevantnim dionicima iz civilnog društva, uključujući privatni sektor, sindikate i druge nevladine organizacije;

UVAŽAVAJUĆI važnost promicanja uključivog sudjelovanja u međunarodnoj trgovini te uklanjanja prepreka i drugih poteškoća koje domaćim dionicima otežavaju pristup međunarodnoj trgovini i iskorištavanje gospodarskih prilika, među ostalim u području digitalne trgovine;

ODLUČNI da u doprinosu razvoju trgovine i izravnih stranih ulaganja u obzir uzmu posebne izazove s kojima se suočavaju mala i srednja poduzeća;

UVAŽAVAJUĆI važnost međunarodne trgovine u omogućivanju i poboljšanju dobrobiti Maora te poteškoće na koje nailaze Maori, uključujući wāhine Māori, kad žele iskoristiti prilike za trgovinu i ulaganja koje proizlaze iz međunarodne trgovine, uključujući mogućnosti i koristi koje nastaju na temelju ovog Sporazuma;

NASTOJEĆI poboljšati rodnu ravnopravnost i ekonomsko osnaživanje žena promicanjem važnosti rodno uključivih politika i praksi u gospodarskim aktivnostima, uključujući međunarodnu trgovinu, kako bi se uklonili svi oblici rodno uvjetovane diskriminacije;

PONOVNO POTVRĐUJUĆI svoju podršku Povelji Ujedinjenih naroda, koja je potpisana u San Franciscu 26. lipnja 1945., i uzimajući u obzir načela utvrđena u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima, koju je donijela Opća skupština Ujedinjenih naroda 10. prosinca 1948.;

NADOGRAĐUJUĆI svoja prava i obveze iz Sporazuma o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije, sastavljenog 15. travnja 1994. u Marakešu, i drugih multilateralnih i bilateralnih instrumenata suradnje čije su stranke,

SPORAZUMJELI SU SE KAKO SLIJEDI:

POGLAVLJE 1.

POČETNE ODREDBE

ČLANAK 1.1.

Ciljevi ovog Sporazuma

Ciljevi su ovog Sporazuma liberalizacija i olakšavanje trgovine i ulaganja te promicanje bližih gospodarskih odnosa između stranaka.

ČLANAK 1.2.

Opće definicije

Za potrebe ovog Sporazuma primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) „poljoprivredni proizvod” znači proizvod naveden u Prilogu 1. Sporazumu o poljoprivredi;
- (b) „CCMAA” znači Sporazum između Unije i Novog Zelanda o suradnji i uzajamnoj administrativnoj pomoći u carinskim pitanjima, sastavljen u Bruxellesu 3. srpnja 2017.;

(c) „carinsko tijelo” znači:

- i. kad je riječ o Novom Zelandu, carinska služba Novog Zelanda; i
- ii. kad je riječ o Uniji, službe Europske komisije nadležne za carinska pitanja ili, prema potrebi, carinske uprave i druga tijela u državama članicama ovlaštena za primjenu i izvršavanje carinskog zakonodavstva;

(d) „carina” znači sve carine ili davanja bilo koje vrste koji se naplaćuju na uvoz ili u vezi s uvozom robe, ali ne uključuje:

- i. naknadu istovjetnu nacionalnom porezu uvedenu u skladu s člankom III. stavkom 2. GATT-a iz 1994.;
- ii. antidampinšku ili kompenzacijsku pristojbu koja se primjenjuje u skladu s GATT-om iz 1994., Sporazumom o antidampingu i Sporazumom o subvencijama i kompenzacijskim mjerama; i
- iii. pristojbe i druga davanja uvedena na uvoz ili u vezi s uvozom koje su iznosom ograničene na približni trošak pruženih usluga;

(e) „CPC” znači privremena Središnja klasifikacija proizvoda (Statistički dokumenti, serija M, br. 77, Odjel za međunarodna gospodarska i socijalna pitanja, Statistički ured Ujedinjenih naroda, New York, 1991.);

- (f) „dan” znači kalendarski dan;
- (g) „poduzeće” znači pravna osoba, podružnica ili predstavništvo pravne osobe;
- (h) „EU” ili „Unija” znači Europska unija;
- (i) „postojeći”, osim ako je u ovom Sporazumu utvrđeno drukčije, znači na snazi na datum stupanja na snagu ovog Sporazuma;
- (j) „roba stranke” znači domaća roba u smislu GATT-a iz 1994. i uključuje robu podrijetlom iz te stranke;
- (k) „Harmonizirani sustav” ili „HS” znači Harmonizirani sustav nazivlja i brojčanog označivanja robe, uključujući sve njegove pravne napomene i izmjene koje je izradila Svjetska carinska organizacija;
- (l) „tarifni broj” znači prve četiri znamenke tarifnog broja Harmoniziranog sustava;
- (m) „ILO” znači Međunarodna organizacija rada;
- (n) „pravna osoba” znači svi pravni subjekti koji su valjano osnovani ili na neki drugi način organizirani u skladu s pravom stranke, radi stjecanja dobiti ili ne, te neovisno o tome jesu li u privatnom ili državnom vlasništvu, uključujući sva trgovačka društva, zaklade, partnerstva, zajedničke pothvate, poduzeća s jednim vlasnikom ili udruženja;

- (o) „mjera” znači svaka mjera stranke u obliku zakona, drugog propisa, pravila, postupka, odluke, administrativne mjere, zahtjeva ili prakse ili u bilo kojem drugom obliku¹;
- (p) „mjere stranke” znači mjere koje donose ili provode²:
- i. središnje, regionalne ili lokalne vlasti ili tijela; i
 - ii. nevladina tijela pri izvršavanju ovlasti koje su im povjerile središnje, regionalne ili lokalne vlasti ili tijela;
- (q) „država članica” znači država članica Unije;
- (r) „fizička osoba stranke” znači:
- i. kad je riječ o Uniji, državljanin jedne od država članica prema njezinu pravu³; i
 - ii. kad je riječ o Novom Zelandu, državljanin Novog Zelanda u skladu s njegovim pravom⁴;

¹ Podrazumijeva se da pojam „mjera” uključuje pojam „propust”.

² Podrazumijeva se da „mjere stranke” uključuju mjere koje se donose ili provode davanjem uputa, usmjeravanjem ili kontroliranjem ponašanja drugih subjekata.

³ Pojmom „fizička osoba stranke” obuhvaćene su i osobe sa stalnim boravištem u Republici Latviji koje nisu državljani Republike Latvije ili neke druge države, ali koje u skladu s pravom Republike Latvije imaju pravo na putovnicu za nedržavljanke.

⁴ Unija ponovno potvrđuje svoje obveze u okviru GATS-a koje se odnose na osobe sa stalnim boravištem u Novom Zelandu u skladu s GATS-om. U tu svrhu pojam „fizička osoba stranke” uključuje i osobe koje imaju pravo na stalni boravak u Novom Zelandu, a nisu državljani Novog Zelanda, u mjeri u kojoj su te fizičke osobe obuhvaćene obvezama Unije u okviru GATS-a.

- (s) „OECD” znači Organizacija za gospodarsku suradnju i razvoj;
- (t) „s podrijetlom” znači da ispunjava uvjete za proizvode s podrijetlom u skladu s pravilima o podrijetlu utvrđenima u poglavlju 3. (Pravila o podrijetlu i postupci u vezi s podrijetlom);
- (u) „roba s podrijetlom” ili „roba podrijetlom iz stranke” znači roba koja ispunjava uvjete na temelju pravila o podrijetlu utvrđenih u poglavlju 3. (Pravila o podrijetlu i postupci u vezi s podrijetlom);
- (v) „osoba” znači fizička ili pravna osoba;
- (w) „povlašteno tarifno postupanje” znači stopa carine koja se primjenjuje na robu s podrijetlom u skladu s rasporedima ukidanja carina iz Priloga 2.-A (Rasporedi ukidanja carina);
- (x) „Sanitarni sporazum” znači Sporazum između Europske zajednice i Novog Zelanda o sanitarnim mjerama koje se primjenjuju u trgovini živim životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla, sastavljen u Bruxellesu 17. prosinca 1996.¹;
- (y) „sanitarna ili fitosanitarna mjera” znači svaka mjera iz stavka 1. Priloga A Sporazumu o SPS-u;
- (z) „SDR” znači posebno pravo vučenja;

¹ SL EU L 57, 26.2.1997., str. 5.

- (aa) „pružatelj usluge” znači svaka osoba koja pruža ili nastoji pružati uslugu;
- (bb) „MSP-ovi” znači mala i srednja poduzeća;
- (cc) „područje” ili „državno područje” znači, u odnosu na svaku stranku, područje na kojem se primjenjuje ovaj Sporazum u skladu s člankom 1.4. (Teritorijalno područje primjene);
- (dd) „UFEU” znači Ugovor o funkcioniranju Europske unije;
- (ee) „Pariški sporazum” znači Pariški sporazum u okviru Okvirne konvencije Ujedinjenih naroda o klimatskim promjenama, sastavljen u Parizu 12. prosinca 2015.;
- (ff) „Sporazum o partnerstvu” znači Sporazum o partnerstvu o odnosima i suradnji između Europske unije i njezinih država članica, s jedne strane, i Novog Zelanda, s druge strane, sastavljen u Bruxellesu 5. listopada 2016.;
- (gg) „treća zemlja” znači zemlja ili područje izvan teritorijalnog područja primjene ovog Sporazuma; i
- (hh) „WTO” znači Svjetska trgovinska organizacija.

ČLANAK 1.3.

Sporazumi WTO-a

Za potrebe ovog Sporazuma primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) „Sporazum o poljoprivredi” znači Sporazum o poljoprivredi iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;
- (b) „Sporazum o zaštitnim mjerama” znači Sporazum o zaštitnim mjerama iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;
- (c) „Sporazum o antidampingu” znači Sporazum o primjeni članka VI. Općeg sporazuma o carinama i trgovini 1994. iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;
- (d) „Sporazum o određivanju carinske vrijednosti” znači Sporazum o provedbi članka VII. Općeg sporazuma o carinama i trgovini 1994. iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;
- (e) „DSU” znači Dogovor o pravilima i postupcima za rješavanje sporova iz Priloga 2. Sporazumu o WTO-u;
- (f) „GATS” znači Opći sporazum o trgovini uslugama iz Priloga 1.B Sporazumu o WTO-u;

- (g) „GATT iz 1994.” znači Opći sporazum o carinama i trgovini 1994. iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;
- (h) „GPA” znači Sporazum o javnoj nabavi, kako je izmijenjen Protokolom o izmjeni Sporazuma o javnoj nabavi, koji je sastavljen u Ženevi 30. ožujka 2012.;
- (i) „Sporazum o izdavanju uvoznih dozvola” znači Sporazum o postupcima izdavanja uvoznih dozvola iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;
- (j) „Sporazum o SCM-u” znači Sporazum o subvencijama i kompenzacijskim mjerama iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;
- (k) „Sporazum o SPS-u” znači Sporazum o primjeni sanitarnih i fitosanitarnih mjera iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;
- (l) „Sporazum o TBT-u” znači Sporazum o tehničkim preprekama u trgovini iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;
- (m) „Sporazum o TRIPS-u” znači Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva iz Priloga 1.C Sporazumu o WTO-u; i
- (n) „Sporazum o WTO-u” znači Sporazum o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije, sastavljen u Marakešu 15. travnja 1994.

ČLANAK 1.4.

Teritorijalno područje primjene

1. Ovaj se Sporazum primjenjuje:

- (a) na područja na kojima se primjenjuju Ugovor o Europskoj uniji i UFEU pod uvjetima utvrđenima u tim Ugovorima; i
- (b) na državno područje Novog Zelanda i isključivi gospodarski pojas, morsko dno i podzemlje nad kojima Novi Zeland ostvaruje suverena prava na prirodne resurse u skladu s međunarodnim pravom, ali ne uključuje Tokelau.

2. Odredbe ovog Sporazuma o tarifnom postupanju s robom, uključujući pravila o podrijetlu i postupke u vezi s podrijetlom, primjenjuju se i na dijelove carinskog područja Unije iz članka 4. Uredbe (EU) br. 952/2013 Europskog parlamenta i Vijeća¹ koji nisu obuhvaćeni stavkom 1. točkom (a) ovog članka.

3. Upućivanja na „područje” ili „državno područje” u ovom Sporazumu tumače se u skladu sa stavcima 1. i 2., osim ako je izričito predviđeno drukčije.

¹ Uredba (EU) br. 952/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. listopada 2013. o Carinskom zakoniku Unije (SL L 269, 10.10.2013., str. 1.).

ČLANAK 1.5.

Odnos prema drugim međunarodnim sporazumima

1. Osim ako je u ovom Sporazumu predviđeno drukčije, ovim se Sporazumom ne zamjenjuju i ne stavljaju izvan snage postojeći sporazumi između država članica Unije, Europske zajednice ili Unije s jedne strane i Novog Zelanda s druge strane.
2. Ovaj je Sporazum sastavni dio ukupnih bilateralnih odnosa kako su uređeni Sporazumom o partnerstvu te čini dio zajedničkog institucionalnog okvira.
3. Stranke potvrđuju svoja uzajamna prava i obveze iz Sporazuma o WTO-u. Podrazumijeva se da se ničim u ovom Sporazumu od stranaka ne zahtijeva da postupaju na način koji nije u skladu s njihovim obvezama u okviru Sporazuma o WTO-u.
4. U slučaju nedosljednosti između ovog Sporazuma i bilo kojeg drugog međunarodnog sporazuma koji nije Sporazum o WTO-u, čije su potpisnice obje stranke ovog Sporazuma, stranke se odmah međusobno savjetuju radi pronalaženja uzajamno zadovoljavajućeg rješenja.
5. Osim ako je navedeno drukčije, ako su u ovaj Sporazum u cijelosti ili djelomično ugrađeni međunarodni sporazumi ili se na njih upućuje, podrazumijeva se da to uključuje i izmjene tih sporazuma ili sporazume koji ih nasljeđuju, a koji za obje stranke stupaju na snagu na datum stupanja na snagu ovog Sporazuma ili nakon tog datuma.

6. Ako se kao posljedica izmjena ovog Sporazuma ili sporazuma koji ga nasljeđuju, kako je navedeno u stavku 5., pojave pitanja u vezi s provedbom ili primjenom odredaba iz ovog Sporazuma, stranke se na zahtjev jedne od stranaka mogu međusobno savjetovati kako bi prema potrebi pronašle obostrano zadovoljavajuće rješenje tog pitanja.

ČLANAK 1.6.

Uspostava područja slobodne trgovine

Stranke uspostavljaju područje slobodne trgovine u skladu s člankom XXIV. GATT-a iz 1994. i člankom V. GATS-a.

POGLAVLJE 2.

NACIONALNI TRETMAN I PRISTUP TRŽIŠTU ZA ROBU

ČLANAK 2.1.

Cilj

Stranke postupno i uzajamno liberaliziraju trgovinu robom u skladu s ovim Sporazumom.

ČLANAK 2.2.

Područje primjene

Osim ako je ovim Sporazumom predviđeno drukčije, ovo se poglavlje primjenjuje na trgovinu robom stranke.

ČLANAK 2.3.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) „karnet ATA” znači dokument koji se izrađuje u skladu s Prilogom Carinskoj konvenciji o karnetu ATA za privremeni uvoz robe, sastavljenoj u Bruxellesu 6. prosinca 1961.;
- (b) „konzularna transakcija” znači postupak dobivanja konzularnog računa ili konzularne vize za trgovački račun, potvrde o podrijetlu, manifesta, izvozne deklaracije pošiljatelja ili druge carinske dokumentacije povezane s uvozom robe od konzula stranke uvoznice na području stranke izvoznice ili na državnom području treće zemlje;
- (c) „postupak izdavanja izvoznih dozvola” znači upravni postupak u okviru kojeg se zahtijeva da se relevantnom upravnom tijelu ili relevantnim upravnim tijelima kao preduvjet za izvoz s područja stranke izvoznice podnese zahtjev ili druga dokumentacija (osim one koja se inače traži za potrebe carinjenja);

- (d) „postupak izdavanja uvoznih dozvola” znači upravni postupak u okviru kojeg se zahtijeva da se relevantnom upravnom tijelu ili relevantnim upravnim tijelima kao preduvjet za uvoz na područje stranke uvoznice podnese zahtjev ili druga dokumentacija (osim one koja se inače traži za potrebe carinjenja);
- (e) „obnovljena roba” znači roba razvrstana u poglavlja HS-a od 84. do 90. ili tarifni broj 94.02. koja:
- i. u cijelosti se ili djelomično sastoji od dijelova dobivenih iz rabljene robe;
 - ii. ima slična radna svojstva i radne uvjete kao istovjetna nova roba; i
 - iii. dobiva isto jamstvo kao istovjetna nova roba;
- (f) „popravak” ili „izmjena” znači svaki postupak obrade robe, bez obzira na to povećava li se njime njezina vrijednost, radi otklanjanja kvarova u radu ili materijalne štete, koji podrazumijeva ponovno uspostavljanje izvorne funkcije robe ili osiguravanje usklađenosti s tehničkim zahtjevima za njezinu upotrebu, bez čega se roba više ne bi mogla upotrebljavati na uobičajeni način u svrhe za koje je namijenjena; popravak ili izmjena robe uključuju obnovu i održavanje, ali ne uključuju obradu ili postupak kojim se:
- i. uništavaju osnovne značajke robe ili stvara nova ili tržišno različita roba;

- ii. nedovršena roba pretvara u gotovu robu; ili
 - iii. bitno mijenja funkcija robe; i
- (g) „kategorija postupnog snižavanja” znači rok za ukidanje carina u rasponu od nula do sedam godina, nakon čega je roba oslobođena carine, osim ako je drukčije navedeno u Prilogu 2.-A (Rasporedi ukidanja carina).

ČLANAK 2.4.

Nacionalni tretman unutarnjeg oporezivanja i propisa

Svaka stranka odobrava nacionalni tretman robi druge stranke u skladu s člankom III. GATT-a iz 1994., uključujući njegove napomene za tumačenje i dodatne odredbe. U tu se svrhu članak III. GATT-a iz 1994. te njegove napomene za tumačenje i dodatne odredbe *mutatis mutandis* ugrađuju u ovaj Sporazum i postaju njegov dio.

ČLANAK 2.5.

Ukidanje carina

1. Osim ako je ovim Sporazumom predviđeno drukčije, svaka stranka smanjuje ili ukida carine na robu podrijetlom iz druge stranke u skladu s Prilogom 2.-A.

2. Za potrebe stavka 1. osnovna carinska stopa osnovna je stopa utvrđena za svaku robu u Prilogu 2.-A (Rasporedi ukidanja carina).
3. Ako stranka smanji svoju carinsku stopu koja se primjenjuje prema načelu najpovlaštenije nacije, ta se carinska stopa primjenjuje na robu podrijetlom iz druge stranke sve dok je ta stopa niža od carinske stope utvrđene u skladu s Prilogom 2.-A (Rasporedi ukidanja carina).
4. Dvije godine nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma stranke se na zahtjev stranke savjetuju kako bi razmotrile ubrzavanje smanjenja ili ukidanja carina utvrđenih u Prilogu 2.-A (Rasporedi ukidanja carina). Odbor za trgovinu može donijeti odluku o izmjeni Priloga 2.-A (Rasporedi ukidanja carina) kako bi se ubrzalo smanjenje ili ukidanje carina.
5. Stranka u svakom trenutku može samostalno ubrzati ukidanje carina utvrđenih u Prilogu 2.-A (Rasporedi ukidanja carina) na robu podrijetlom iz druge stranke. Ta stranka obavješćuje drugu stranku što je prije moguće prije nego što nova carina stupi na snagu.
6. Ako samostalno ubrza ukidanje carina u skladu sa stavkom 5., stranka može povećati carinu do razine utvrđene u Prilogu 2.-A (Rasporedi ukidanja carina) za odgovarajuću godinu nakon svakog samostalnog smanjenja.

ČLANAK 2.6.

Mirovanje

Osim ako ovim Sporazumom nije drukčije predviđeno, nijedna stranka ne može povećati carine koje su u Prilogu 2.-A (Rasporedi ukidanja carina) određene kao osnovna stopa ni donijeti nove carine na robu podrijetlom iz druge stranke.

ČLANAK 2.7.

Izvozne carine, porezi ili druga davanja

1. Stranka ne donosi niti zadržava:
 - (a) carine, poreze ili druga davanja bilo koje vrste na izvoz ili u vezi s izvozom robe u drugu stranku; ili
 - (b) nacionalni porez ili druga davanja na robu koja se izvozi u drugu stranku koji su viši od poreza ili davanja koji se primjenjuju na sličnu robu kad je namijenjena domaćoj potrošnji.
2. Ništa iz ovog članka ne sprečava stranku da na izvoz robe drugoj stranci uvede pristojbu ili davanje koje je dopušteno na temelju članka 2.8. (Pristojbe i formalnosti).

ČLANAK 2.8.

Naknade i formalnosti

1. Svaka stranka osigurava, u skladu s člankom VIII. stavkom 1. GATT-a iz 1994., uključujući njegove napomene za tumačenje i dodatne odredbe, da su iznosi svih pristojbi i davanja bilo koje vrste koje uvodi na uvoz ili izvoz ili u vezi s uvozom ili izvozom robe ograničeni na približni trošak pruženih usluga te da te pristojbe i davanja ne predstavljaju posrednu zaštitu domaće robe ni oporezivanje uvoza ili izvoza za fiskalne svrhe.
2. Stranka ne naplaćuje pristojbe i davanja bilo koje vrste iz stavka 1. na *ad valorem* osnovi.
3. Svaka stranka odmah objavljuje sve pristojbe i davanja bilo koje vrste koje naplaćuje u vezi s uvozom ili izvozom robe u obliku koji državnim tijelima, trgovcima i drugim zainteresiranim stranama omogućuje da se o njima informiraju.
4. Nijedna stranka ne zahtijeva konzularne transakcije, uključujući one povezane s pristojbama i davanjima bilo koje vrste, u vezi s uvozom bilo koje robe druge stranke.
5. Za potrebe ovog članka pristojbe ili davanja bilo koje vrste ne uključuju izvozne poreze, carine, davanja istovjetna nacionalnom porezu ili druga unutarnja davanja koja se primjenjuju u skladu s člankom III. stavkom 2. GATT-a iz 1994. ni antidampinške ili kompenzacijske pristojbe.

ČLANAK 2.9.

Popravljen ili izmijenjen roba

1. Stranka ne primjenjuje carinu na robu, neovisno o njezinu podrijetlu, koja je ponovno ušla na njezino područje nakon što je s njega privremeno izvezena na područje druge stranke radi popravka ili izmjene, neovisno o tome je li se taj popravak ili izmjena mogao obaviti na području stranke iz koje je roba izvezena radi popravka ili izmjene.
2. Stavak 1. ne primjenjuje se na robu uvezenu na carinsko skladište, u zone slobodne trgovine ili robu sličnog statusa, koja se potom izvozi radi popravka ili izmjene i ne uvozi se ponovno na carinsko skladište, u zone slobodne trgovine ili robu sličnog statusa.
3. Stranka ne primjenjuje carinu na robu, neovisno o njezinu podrijetlu, koja se privremeno uvozi s područja druge stranke radi popravka ili izmjene.

ČLANAK 2.10.

Obnovljena roba

1. Tretman koji stranka odobrava za obnovljenu robu druge stranke nije manje povoljan od tretmana koji odobrava za istovjetnu novu robu.

2. Podrazumijeva se da se članak 2.11. (Uvozna i izvozna ograničenja) primjenjuje na uvozne i izvozne zabrane ili ograničenja za obnovljenu robu. Ako stranka donese ili zadrži uvozne i izvozne zabrane ili ograničenja za rabljenu robu, te mjere ne primjenjuje na obnovljenu robu.

3. Stranka može zahtijevati da obnovljena roba bude označena kao takva za distribuciju ili prodaju na njezinu području te da ispunjava sve primjenjive tehničke zahtjeve koji se primjenjuju na istovjetnu novu robu.

ČLANAK 2.11.

Uvozna i izvozna ograničenja

1. Stranka ne donosi niti zadržava zabrane ili ograničenja na uvoz robe druge stranke ili na izvoz ili prodaju za izvoz robe na carinsko područje druge stranke, osim u skladu s člankom XI. GATT-a iz 1994., uključujući njegove napomene za tumačenje i dodatne odredbe. U tu se svrhu članak XI. GATT-a iz 1994. te njegove napomene za tumačenje i dodatne odredbe *mutatis mutandis* ugrađuju u ovaj Sporazum i postaju njegov dio.

2. Stranka ne donosi niti zadržava:

- (a) zahtjeve u pogledu uvoznih i izvoznih cijena¹, osim kako je dopušteno pri izvršenju naloga za plaćanje kompenzacijske i antidampinške pristojbe te preuzetih obveza; ili
- (b) izdavanje uvoznih dozvola koje je uvjetovano ispunjenjem zahtjeva u pogledu rezultata.

ČLANAK 2.12.

Označivanje podrijetla

- 1. Ako pri uvozu robe iz Unije zahtijeva oznaku podrijetla, Novi Zeland prihvaća oznaku podrijetla „Made in the EU” pod uvjetima koji nisu manje povoljni od onih koji se primjenjuju na oznake podrijetla države članice.
- 2. Za potrebe oznake podrijetla „Made in the EU” Novi Zeland tretira Uniju kao jedinstveno područje.

¹ Podrazumijeva se da svrha ove odredbe nije spriječiti stranku da se oslanja na cijenu uvoza kako bi utvrdila primjenjivu stopu carine u skladu s ovim Sporazumom.

ČLANAK 2.13.

Postupci izdavanja uvoznih dozvola

1. Stranke svaki postupak izdavanja uvoznih dozvola donose i vode u skladu s člancima od 1. do 3. Sporazuma o izdavanju uvoznih dozvola. U tu svrhu članci od 1. do 3. Sporazuma o izdavanju uvoznih dozvola ugrađuju se *mutatis mutandis* u ovaj Sporazum i postaju njegov dio.
2. Stranka koja donese novi ili izmijeni postojeći postupak izdavanja uvoznih dozvola drugu stranku o donošenju ili izmjeni obavješćuje bez odgode, a u svakom slučaju najkasnije 60 dana od datuma objave predmetnog postupka. Ta obavijest sadržava informacije propisane člankom 5. stavkom 2. Sporazuma o izdavanju uvoznih dozvola. Smatra se da stranka poštuje tu obvezu ako o novom postupku izdavanja uvoznih dozvola ili izmjeni postojećeg postupka izdavanja uvoznih dozvola obavijesti Odbor WTO-a za izdavanje uvoznih dozvola u skladu s člankom 4. Sporazuma o izdavanju uvoznih dozvola, uključujući informacije navedene u članku 5. stavku 2. tog sporazuma.
3. Na zahtjev stranke druga stranka odmah dostavlja sve relevantne informacije, uključujući informacije navedene u članku 5. stavku 2. Sporazuma o izdavanju uvoznih dozvola, o svim postupcima izdavanja uvoznih dozvola koje namjerava donijeti ili koje primjenjuje, kao i o svim izmjenama postojećeg postupka izdavanja uvoznih dozvola.

4. Ako odbije zahtjev za izdavanje uvozne dozvole za robu druge stranke, stranka na zahtjev i u razumnom roku nakon primitka zahtjeva podnositelju zahtjeva dostavlja pisano obrazloženje odbijanja.

ČLANAK 2.14.

Postupci izdavanja izvoznih dozvola

1. Svaka stranka sve nove postupke izdavanja izvoznih dozvola ili izmjene postojećeg postupka izdavanja izvoznih dozvola objavljuje u obliku koji državnim tijelima, trgovcima i drugim zainteresiranim stranama omogućuje da se o njima informiraju. Takve se informacije, kad je to izvedivo, objavljuju 45 dana prije stupanja na snagu novog postupka izdavanja izvoznih dozvola ili izmjene postojećeg postupka izdavanja izvoznih dozvola, a u svakom slučaju najkasnije na datum na koji takav postupak ili izmjena stupa na snagu.

2. Svaka stranka osigurava da objava postupaka izdavanja izvoznih dozvola sadržava sljedeće informacije:

- (a) tekstove postupaka izdavanja izvoznih dozvola ili eventualnih izmjena tih postupaka;
- (b) popis robe na koju se primjenjuje svaki postupak izdavanja izvoznih dozvola;

- (c) za svaki postupak izdavanja izvoznih dozvola, opis postupka podnošenja zahtjeva za dozvolu i sve kriterije koje podnositelj zahtjeva mora ispuniti kako bi imao pravo podnijeti zahtjev za dozvolu, primjerice posjedovanje dozvole za obavljanje djelatnosti, početak ili nastavak ulaganja ili poslovanje putem određenog oblika poslovne jedinice na području stranke;
- (d) kontaktnu točku ili kontaktne točke od kojih zainteresirane osobe mogu dobiti dodatne informacije o uvjetima za dobivanje izvozne dozvole;
- (e) upravno tijelo ili upravna tijela kojima treba podnijeti zahtjev za dozvolu ili drugu relevantnu dokumentaciju;
- (f) opis svake mjere koja se provodi postupkom izdavanja izvoznih dozvola;
- (g) razdoblje za vrijeme kojeg će svaki postupak izdavanja izvoznih dozvola biti na snazi, osim ako postupak ostaje na snazi do povlačenja ili revizije u novoj publikaciji;
- (h) ako stranka postupak izdavanja izvoznih dozvola namjerava primjenjivati za upravljanje izvoznom kvotom, ukupnu količinu i prema potrebi vrijednost kvote te datum otvaranja i zatvaranja kvote; i
- (i) sva izuzeća ili iznimke koje zamjenjuju obvezu dobivanja izvozne dozvole, na koji način zatražiti ili iskoristiti ta izuzeća ili iznimke i kriterije za njihovo odobravanje.

3. U roku od 30 dana od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma svaka stranka obavješćuje drugu stranku o svojim postojećim postupcima izdavanja izvoznih dozvola. Stranka koja donese nove postupke izdavanja izvoznih dozvola ili izmjene postojećih postupaka obavješćuje drugu stranku o tom donošenju ili izmjeni u roku od 60 dana od objave svakog novog postupka izdavanja izvoznih dozvola ili izmjene postojećeg postupka. Obavijest sadržava upućivanje na izvore u kojima su objavljene informacije propisane stavkom 2. i, prema potrebi, adresu internetskih stranica relevantnih državnih tijela.

4. Podrazumijeva se da se ničim u ovom članku od stranke ne zahtijeva da odobri izvozu dozvolu niti se stranku sprečava da ispunjava svoje obveze na temelju rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda ili multilateralnih režima neširenja oružja i mehanizama za kontrolu izvoza, uključujući:

- (a) Wassenaarski aranžman o kontroli izvoza konvencionalnog oružja i robe i tehnologije dvojne namjene sastavljen u Haagu 19. prosinca 1995.;
- (b) Konvenciju o zabrani razvijanja, proizvodnje, gomilanja i korištenja kemijskog oružja i o njegovu uništenju sastavljenu u Parizu 13. siječnja 1993.;
- (c) Konvenciju o zabrani usavršavanja, proizvodnje i stvaranja zaliha bakteriološkog (biološkog) i toksičnog oružja te o njegovu uništavanju sastavljenu u Londonu, Moskvi i Washingtonu 10. travnja 1972.;
- (d) Ugovor o neširenju nuklearnog oružja sastavljen u Londonu, Moskvi i Washingtonu 1. srpnja 1968.; i

- (e) Australsku skupinu, Skupinu nuklearnih dobavljača i Režim kontrole raketne tehnologije.

ČLANAK 2.15.

Korištenje povlastica

1. Za potrebe praćenja funkcioniranja ovog Sporazuma i izračuna stopa iskorištenosti povlastica stranke svake godine razmjenjuju sveobuhvatne statističke podatke o uvozu za razdoblje koje počinje godinu dana nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma i završava 10 godina nakon završetka ukidanja carina za svu robu u skladu s Prilogom 2.-A (Rasporedi ukidanja carina). Osim ako Odbor za trgovinu odluči drukčije, to se razdoblje automatski produljuje za pet godina te ga nakon toga Odbor za trgovinu može odlučiti dodatno produljiti.
2. Razmjena statističkih podataka o uvozu obuhvaća podatke koji se odnose na posljednju dostupnu godinu, uključujući vrijednost i, ako je to primjenjivo, obujam na razini tarifne stavke za uvoz robe druge stranke na koju se primjenjuje povlašteno tarifno postupanje na temelju ovog Sporazuma i za uvoz one robe na koju se primjenjuje nepovlašteno postupanje, među ostalim u okviru različitih režima koje stranke primjenjuju pri uvozu. Ti statistički podaci i stope iskorištenosti povlastica mogu se dostaviti Odboru za trgovinu radi razmjene mišljenja.

ČLANAK 2.16.

Privremeni uvoz

1. Za potrebe ovog članka pojam „privremeni uvoz” znači carinski postupak u okviru kojeg se određena roba, uključujući prijevozna sredstva, može unijeti na područje stranke uz uvjetno oslobođenje od plaćanja uvoznih carina i poreza te bez primjene uvoznih zabrana ili ograničenja gospodarske naravi, pod uvjetom da je roba uvezena u posebne svrhe, namijenjena za ponovni izvoz u određenom roku i to bez promjena osim uobičajenog smanjenja vrijednosti nastalog upotrebom.
2. Svaka stranka u skladu sa svojim zakonima, propisima i postupcima odobrava privremeni uvoz za sljedeće vrste robe, bez obzira na njihovo podrijetlo:
 - (a) profesionalna oprema, uključujući opremu za tisak ili televizijsko emitiranje, softver te opremu za emitiranje ili kinematografsku opremu koja je potrebna za obavljanje poslovne djelatnosti, trgovine ili profesije osobe koja posjećuje područje druge stranke radi obavljanja određene zadaće;
 - (b) roba, uključujući njezine sastavne dijelove, pomoćne uređaje i pribor, namijenjena izlaganju ili upotrebi na izložbama, sajmovima, sastancima ili sličnim događanjima;

- (c) komercijalni uzorci i promidžbeni filmovi i snimke (snimljeni vizualni mediji ili audiomaterijali koji se u osnovi sastoje od slika ili zvuka koji prikazuju vrstu ili funkcioniranje robe ili usluga koje osoba koja ima poslovnu jedinicu ili boravište na području stranke nudi za prodaju ili najam, pod uvjetom da su takvi materijali prikladni za izlaganje potencijalnim kupcima, ali ne i za javno emitiranje); i
 - (d) roba uvezena u sportske svrhe, uključujući natjecanja, demonstracije, obuku, utrke ili slična događanja.
3. Svaka stranka za privremeni uvoz robe iz stavka 2., bez obzira na njezino podrijetlo, prihvaća karnete ATA izdane i ovjerene u drugoj stranci, za koje jamči udruženje koje je dio međunarodnog jamstvenog lanca, koje su ovjerila nadležna tijela i koji su valjani na području stranke uvoznice.
4. Svaka stranka određuje razdoblje za vrijeme kojeg roba može ostati u postupku privremenog uvoza. Stranka može samostalno produljiti početno razdoblje.
5. Svaka stranka za robu za koju vrijede pogodnosti privremenog uvoza u skladu sa stavkom 1. može zahtijevati sljedeće:
- (a) da je koristi isključivo državljanin druge stranke ili osoba s boravištem u drugoj stranci za obavljanje poslovne djelatnosti, trgovine, profesije ili sporta ili da se za te svrhe koristi pod osobnim nadzorom takve osobe;
 - (b) zabranu prodavanja, iznajmljivanja, zbrinjavanja ili prenošenja dok se nalazi na njezinu području;

- (c) da joj mora biti priloženo jamstvo koje je u skladu s obvezama stranke uvoznice na temelju odgovarajućih međunarodnih carinskih konvencija kojima je pristupila;
 - (d) da se pri uvozu i izvozu identificira;
 - (e) da se mora izvesti prilikom ili prije odlaska državljanina ili osobe s boravištem iz točke (a) ili u razdoblju povezanom sa svrhom privremenog uvoza koje stranka može odrediti ili u roku od godinu dana, osim ako se taj rok produlji;
 - (f) da se ne smije uvesti u količini većoj od one koja je opravdana za predviđenu upotrebu; ili
 - (g) da je na neki drugi način dopuštena na području stranke u skladu s njezinim pravom.
6. Ako bilo koji uvjet koji stranka može propisati u skladu sa stavkom 5. nije ispunjen, stranka može primijeniti carinu i svako drugo davanje koje bi se inače plaćalo za robu, kao i sva druga davanja ili kazne predviđene njezinim pravom.
7. Svaka stranka dopušta ponovni izvoz robe koja je privremeno uvezena na temelju ovog članka kroz ovlaštenu polaznu carinsku ispostavu koja nije ona kroz koju je roba uvezena.
8. Stranka oslobađa uvoznika ili drugu osobu odgovornu za robu odobrenu na temelju ovog članka od odgovornosti ako privremeno uvezena roba nije ponovno izvezena uz predočenje zadovoljavajućeg dokaza stranci uvoznici da je roba uništena ili nepovratno izgubljena, u skladu s carinskim zakonodavstvom te stranke.

ČLANAK 2.17.

Bescarinski unos komercijalnih uzoraka zanemarive vrijednosti i tiskanih promidžbenih materijala

1. Svaka stranka u skladu sa svojim zakonima, propisima ili postupcima odobrava bescarinski uvoz komercijalnih uzoraka zanemarive vrijednosti i tiskanih promidžbenih materijala uvezenih iz druge stranke, bez obzira na njihovo podrijetlo.
2. Stranka može definirati komercijalne uzorke zanemarive vrijednosti kao predmete:
 - (a) čija vrijednost, pojedinačno ili zajedno kako su poslani, nije veća od iznosa navedenog u propisima stranke; ili
 - (b) koji su označeni, poderani, perforirani ili tretirani na neki drugi način i stoga nisu prikladni za prodaju ili upotrebu, osim kao komercijalni uzorci.
3. Tiskani promidžbeni materijali definiraju se kao roba razvrstana u poglavlje 49. HS-a, uključujući brošure, letke, trgovačke kataloge, godišnjake koje objavljuju trgovinska udruženja, turističke promidžbene materijale te plakate koji se koriste za promicanje, oglašavanje ili reklamiranje robe ili usluge, u osnovi su namijenjeni oglašavanju robe ili usluge i isporučuju se besplatno.

ČLANAK 2.18.

Posebne mjere za upravljanje povlaštenim postupanjem

1. Stranke surađuju u sprečavanju, otkrivanju i suzbijanju kršenja carinskog zakonodavstva povezanog s povlaštenim postupanjem odobrenim na temelju ovog poglavlja u skladu s poglavljem 3. (Pravila o podrijetlu i postupci u vezi s podrijetlom) i glavama I., III., IV. i V. CCMAA-a.
2. Stranka može privremeno suspendirati odgovarajuće povlašteno postupanje s robom u skladu s postupkom utvrđenim u stavcima od 3. do 5. ako:
 - (a) na temelju objektivnih, uvjerljivih i provjerljivih informacija utvrdi da je došlo do sustavnog i sektorskog kršenja carinskog zakonodavstva u vezi s povlaštenim postupanjem odobrenim na temelju ovog poglavlja, što dovodi do znatnog gubitka prihoda za tu stranku; i
 - (b) druga stranka opetovano i neopravdano odbija surađivati ili na drugi način ne surađuje u pogledu kršenja carinskog zakonodavstva iz točke (a).
3. Stranka koja utvrdi činjenice iz stavka 2. točke (a) bez nepotrebne odgode obavješćuje Odbor za trgovinu i započinje savjetovanje s drugom strankom u okviru tog odbora radi postizanja obostrano prihvatljivog rješenja.

4. Ako se stranke u roku od tri mjeseca od obavijesti iz stavka 3. ne uspiju dogovoriti o prihvatljivom rješenju, stranka koja je utvrdila činjenice može odlučiti privremeno suspendirati odgovarajuće povlašteno postupanje za predmetnu robu. Privremena suspenzija primjenjuje se samo na trgovce za koje su obje stranke za vrijeme savjetovanja iz stavka 3. utvrdile i složile se da su sudjelovali u kršenju carinskog zakonodavstva. O toj se privremenoj suspenziji bez nepotrebne odgode obavješćuje Odbor za trgovinu.

5. Ako utvrdi činjenice kako je navedeno u stavku 2. točki (a) i u roku od tri mjeseca od obavijesti iz stavka 4. utvrdi da privremenom suspenzijom iz stavka 4. nije učinkovito spriječeno kršenje carinskog zakonodavstva u vezi s povlaštenim postupanjem odobrenim na temelju ovog poglavlja, stranka može odlučiti privremeno suspendirati odgovarajuće povlašteno postupanje za predmetnu robu. Stranka može odlučiti privremeno suspendirati relevantno povlašteno postupanje za predmetnu robu ako za vrijeme savjetovanja iz stavka 3. stranke nisu uspjele identificirati trgovce koji su sudjelovali u kršenju carinskog zakonodavstva te se složiti o njima. O toj se privremenoj suspenziji bez nepotrebne odgode obavješćuje Odbor za trgovinu.

6. Privremene suspenzije iz ovog članka primjenjuju se samo u razdoblju potrebnom za zaštitu financijskih interesa predmetne stranke, a u svakom slučaju ne dulje od šest mjeseci. Ako se uvjeti koji su doveli do početne privremene suspenzije nastave i nakon isteka šestomjesečnog razdoblja, predmetna stranka može odlučiti produljiti privremenu suspenziju nakon što o tome obavijesti drugu stranku. Svaka takva suspenzija podliježe periodičnim savjetovanjima u okviru Odbora za trgovinu.

7. Svaka stranka u skladu sa svojim unutarnjim postupcima objavljuje obavijesti uvoznicima o svim odlukama o privremenoj suspenziji iz ovog članka.

8. Neovisno o stavku 5., ako uvoznik carinskom tijelu stranke uvoznice može dokazati da je predmetna roba potpuno u skladu s carinskim zakonodavstvom stranke uvoznice, zahtjevima iz ovog Sporazuma i svim drugim uvjetima povezanim s privremenom suspenzijom koje je utvrdila stranka uvoznica u skladu sa svojim pravom, stranka uvoznica uvozniku dopušta da zatraži povlašteno postupanje i dobije povrat viška carine plaćene povrh povlaštenih carinskih stopa pri uvozu predmetne robe.

ČLANAK 2.19.

Odbor za trgovinu robom

1. Ovim se člankom dopunjuje i dodatno razrađuje članak 24.4. (Posebni odbori).
2. Funkcije Odbora za trgovinu robom u vezi s ovim poglavljem uključuju:
 - (a) promicanje trgovine robom između stranaka, među ostalim savjetovanjem o ubrzavanju ukidanja carina na temelju ovog Sporazuma;
 - (b) brzo uklanjanje prepreka trgovini robom između stranaka;

- (c) ne dovodeći u pitanje poglavlje 26. (Rješavanje sporova), savjetovanje i nastojanja da se riješe sva pitanja povezana s ovim poglavljem, uključujući moguća neslaganja između stranaka o pitanjima koja se odnose na razvrstavanje robe prema Harmoniziranom sustavu i Prilogu 2.-A (Rasporedi ukidanja carina) ili izmjenu strukture oznaka Harmoniziranog sustava ili odgovarajućih nomenklatura svake stranke, kako se obveze svake stranke u skladu s Prilogom 2.-A (Rasporedi ukidanja carina) ne bi promijenile;
- (d) praćenje stopa iskorištenosti povlastica i pripadajućih statističkih podataka, koje Odbor za trgovinu robom može dostaviti Odboru za trgovinu radi razmjene mišljenja; i
- (e) suradnju s bilo kojim posebnim odborom ili drugim pomoćnim tijelom koje je osnovano ili ovlašteno za djelovanje na temelju ovog Sporazuma o pitanjima koja mogu biti relevantna za taj posebni odbor ili tijelo, prema potrebi.

ČLANAK 2.20.

Kontaktne točke

U roku od 90 dana od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma svaka stranka određuje kontaktnu točku nadležnu za olakšavanje komunikacije između stranaka o pitanjima obuhvaćenima ovim poglavljem i obavještuje drugu stranku o njezinim podacima za kontakt. Svaka stranka odmah obavještuje drugu stranku ako se ti podaci za kontakt promijene.

POGLAVLJE 3.

PRAVILA O PODRIJETLU I POSTUPCI U VEZI S PODRIJETLOM

ODJELJAK A

PRAVILA O PODRIJETLU

ČLANAK 3.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) „pošiljka” znači proizvod koji određeni pošiljatelj istodobno otprema određenom primatelju ili koji je obuhvaćen jedinstvenom prijevoznom ispravom koja se odnosi na njegovu otpremu od pošiljatelja do primatelja ili je, ako takva isprava ne postoji, obuhvaćen jednim računom;
- (b) „izvoznik” znači osoba sa sjedištem u stranci koja u skladu sa zahtjevima utvrđenima u zakonodavstvu te stranke izvozi ili proizvodi proizvod s podrijetlom te izdaje tvrdnju o podrijetlu;
- (c) „uvoznik” znači osoba koja uvozi proizvod s podrijetlom i za njega traži povlašteno tarifno postupanje;

- (d) „materijal” znači svaka tvar koja se upotrebljava u proizvodnji proizvoda, uključujući sve sastojke, sirovine ili dijelove;
- (e) „materijal bez podrijetla” znači materijal koji ne ispunjava uvjete za materijal s podrijetlom u skladu s ovim poglavljem, uključujući materijal za koji nije moguće utvrditi status materijala s podrijetlom;
- (f) „proizvod” znači rezultat proizvodnje, čak i ako je namijenjen upotrebi kao materijal u proizvodnji drugog proizvoda; i
- (g) „proizvodnja” znači sve vrste obrade ili prerade, uključujući sastavljanje.

ČLANAK 3.2.

Opći zahtjevi za proizvode s podrijetlom

1. Za potrebe primjene povlaštenog tarifnog postupanja stranke na robu s podrijetlom iz druge stranke u skladu s ovim Sporazumom, pod uvjetom da proizvod ispunjava sve druge primjenjive zahtjeve iz ovog poglavlja, proizvod se smatra proizvodom s podrijetlom iz druge stranke ako je:

- (a) u cijelosti dobiven u toj stranci u smislu članka 3.4. (Proizvodi dobiveni u cijelosti);
- (b) proizveden u toj stranci isključivo iz materijala s podrijetlom; ili

(c) proizveden u toj stranci i sadržava materijale bez podrijetla, pod uvjetom da ispunjava zahtjeve utvrđene u Prilogu 3.-B (Pravila o podrijetlu za određene proizvode).

2. Ako je proizvod stekao status proizvoda s podrijetlom, materijali bez podrijetla upotrijebljeni u njegovoj proizvodnji ne smatraju se materijalima bez podrijetla ako se proizvod ugrađuje kao materijal u drugi proizvod.

3. Uvjeti za stjecanje statusa proizvoda s podrijetlom moraju biti neprekidno ispunjeni u Novom Zelandu ili Uniji.

ČLANAK 3.3.

Kumulacija podrijetla

1. Proizvod s podrijetlom iz stranke smatra se proizvodom s podrijetlom iz druge stranke ako se upotrebljava kao materijal u proizvodnji drugog proizvoda u toj drugoj stranci.

2. Proizvodnja provedena na materijalu bez podrijetla u jednoj stranci može se uzeti u obzir za potrebe utvrđivanja je li riječ o proizvodu s podrijetlom iz druge stranke.

3. Stavci 1. i 2. ne primjenjuju se ako proizvodnja provedena u drugoj stranci ne prelazi jedan ili više postupaka iz članka 3.6. (Nedostatna obrada ili prerada).

4. Kako bi ispunio tvrdnju o podrijetlu iz članka 3.16. (Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje) stavka 2. točke (a) za materijal bez podrijetla iz stavka 2., izvoznik od svojeg dobavljača pribavlja izjavu dobavljača utvrđenu u Prilogu 3.-D (Izjava dobavljača iz članka 3.3. (Kumulacija podrijetla) stavka 4.) ili istovrijednu ispravu koja sadržava iste podatke kojima se predmetni materijali bez podrijetla opisuju dovoljno detaljno da bi se mogli identificirati.

ČLANAK 3.4.

Proizvodi dobiveni u cijelosti

1. Sljedeće se smatra u cijelosti dobivenim u stranci:
 - (a) mineralni proizvod ili prirodno prisutna tvar koja je izvađena ili uzeta iz tla ili morskog dna stranke;
 - (b) biljka ili povrće uzgojeno ili ubrano u stranci;
 - (c) živa životinja koja je okoćena i uzgojena u stranci;
 - (d) proizvod dobiven od žive životinje koja je uzgojena u stranci;
 - (e) proizvod dobiven od zaklane životinje koja je okoćena i uzgojena u stranci;

- (f) proizvod dobiven lovom ili ribolovom u stranci, ali ne izvan vanjskih granica teritorijalnog mora stranke;
- (g) proizvod dobiven akvakulturom u stranci ako su vodeni organizmi, uključujući ribe, mekušce, rakove i ostale vodene beskralježnjake i vodene biljke, dobiveni ili uzgojeni iz reproduktivnog materijala kao što su jajašca, ikra, mlad, nedorasle jedinke ili ličinke intervencijom u proces uzgoja ili rasta radi povećanja proizvodnje, kao što je redovito poribljavanje, hranjenje ili zaštita od grabežljivaca;
- (h) proizvod morskog ribolova i drugi proizvodi koje su plovila stranke izvadila iz mora izvan teritorijalnog mora u skladu s međunarodnim pravom;
- (i) proizvod izrađen na brodu tvornici stranke isključivo od proizvoda iz točke (h);
- (j) proizvod koji je stranka ili osoba stranke uzela ili izvadila s morskog dna ili iz podzemlja izvan teritorijalnog mora, pod uvjetom da stranka ili osoba te stranke ima pravo iskorištavati to morsko dno ili podzemlje u skladu s međunarodnim pravom;
- (k) otpad i ostaci koji potječu od proizvodnih postupaka obavljenih u stranci;
- (l) rabljeni proizvod prikupljen u stranci koji je prikladan samo za oporabu sirovina, uključujući takve sirovine; i
- (m) proizvod proizveden u stranci isključivo od proizvoda navedenih u točkama od (a) do (l).

2. Izrazi „plovilo stranke” i „brod tvornica stranke” u stavku 1. točkama (h) i (i) odnose se samo na plovilo ili brod tvornicu:

- (a) koji su registrirani u državi članici ili Novom Zelandu;
- (b) koji plove pod zastavom države članice ili Novog Zelanda; i
- (c) koji ispunjavaju jedan od sljedećih uvjeta:
 - i. barem su u 50-postotnom vlasništvu državljana države članice ili Novog Zelanda; ili
 - ii. u vlasništvu su jedne ili više pravnih osoba:
 - (A) koje imaju sjedište i glavno mjesto poslovanja u državi članici ili Novom Zelandu;
i
 - (B) koje su barem u 50-postotnom vlasništvu javnih subjekata ili pravnih osoba države članice ili Novog Zelanda.

ČLANAK 3.5.

Dopuštena odstupanja

1. Ako materijal bez podrijetla koji se upotrebljava u proizvodnji proizvoda ne ispunjava zahtjeve iz Priloga 3.-B (Pravila o podrijetlu za određene proizvode), proizvod se smatra proizvodom s podrijetlom iz stranke pod uvjetom da:
 - (a) za sve proizvode, osim onih razvrstanih u poglavlja od 50. do 63. HS-a, vrijednost tih materijala bez podrijetla upotrijebljenih u proizvodnji tih proizvoda ne premašuje 10 % cijene proizvoda franko tvornica;
 - (b) za proizvode razvrstane u poglavlja od 50. do 63. HS-a primjenjuju se dopuštena odstupanja utvrđena u napomenama 7. i 8. Priloga 3.-A (Uvodne napomene uz pravila o podrijetlu za određene proizvode).
2. Stavak 1. ne primjenjuje se ako vrijednost ili masa materijala bez podrijetla upotrijebljenih u proizvodnji proizvoda premašuje bilo koji postotak maksimalne vrijednosti ili mase materijala bez podrijetla naveden u zahtjevima iz Priloga 3.-B (Pravila o podrijetlu za određene proizvode).
3. Stavak 1. ne primjenjuje se na proizvode koji su u cijelosti dobiveni u stranci u smislu članka 3.4. (Proizvodi dobiveni u cijelosti). Ako se u Prilogu 3.-B (Pravila o podrijetlu za određene proizvode) zahtijeva da materijali upotrijebljeni u proizvodnji proizvoda budu dobiveni u cijelosti, primjenjuju se stavci 1. i 2. ovog članka.

ČLANAK 3.6.

Nedostatna obrada ili prerada

1. Neovisno o članku 3.2. (Opći zahtjevi za proizvode s podrijetlom) stavku 1. točki (c) proizvod se ne smatra proizvodom s podrijetlom iz stranke ako se njegova proizvodnja u stranci sastoji samo od jednog ili više sljedećih postupaka obavljenih na materijalima bez podrijetla:

- (a) postupci konzerviranja kao što su sušenje, zamrzavanje, čuvanje u salamuri i drugi slični postupci, čija je jedina svrha da proizvod ostane u dobrom stanju tijekom prijevoza i skladištenja¹;
- (b) rastavljanje ili sastavljanje pošiljki;
- (c) pranje, čišćenje, uklanjanje prašine, hrđe, ulja, boje ili ostalih tvari za prekrivanje;
- (d) glačanje ili prešanje tekstila i predmeta od tekstila;
- (e) jednostavni postupci bojenja i laštenja;
- (f) ljuštenje i djelomično ili potpuno mljevenje riže; poliranje i glaziranje žitarica i riže;

¹ U kontekstu točke (a) postupci konzerviranja kao što su rashlađivanje, zamrzavanje ili prozračivanje smatraju se nedostatnima, dok se postupci kao što su kiseljenje, sušenje ili dimljenje, čiji je cilj davanje posebnih ili različitih svojstava proizvodu, ne smatraju nedostatnima.

- (g) postupci dodavanja bojila ili aroma šećeru ili izrade kocki šećera; djelomično ili potpuno mljevenje kristalnog šećera;
- (h) guljenje, uklanjanje koštica i ljuštenje voća, orašastih plodova i povrća;
- (i) oštrenje, jednostavno mljevenje ili jednostavno rezanje;
- (j) sijanje kroz sito i rešetku, sortiranje, razvrstavanje, stupnjevanje, uparivanje (uključujući sastavljanje setova proizvoda);
- (k) jednostavno pakiranje u boce, limenke, bočice, vreće, sanduke, kutije, pričvršćivanje na kartone ili daske i svi drugi jednostavni postupci pakiranja;
- (l) stavljanje ili tiskanje oznaka, etiketa, logotipa i drugih sličnih razlikovnih obilježja na proizvode ili njihova pakiranja;
- (m) jednostavno miješanje proizvoda, bez obzira na to jesu li različitih vrsta; miješanje šećera s bilo kojim drugim materijalom;
- (n) jednostavno dodavanje vode ili razrjeđivanje vodom ili drugom tvari koja bitno ne mijenja svojstva proizvoda ili dehidracija ili denaturacija proizvoda;
- (o) jednostavno sklapanje dijelova proizvoda kako bi se izradio cjelovit proizvod ili rastavljanje proizvoda na sastavne dijelove; ili

(p) klanje životinja.

2. Za potrebe stavka 1. postupci se smatraju jednostavnima ako za njihovo izvođenje nisu potrebne posebne vještine ili strojevi, aparati ili oprema posebno proizvedeni ili ugrađeni za te postupke.

ČLANAK 3.7.

Kvalifikacijska jedinica

1. Za potrebe ovog poglavlja kvalifikacijska jedinica jest konkretan proizvod koji se smatra osnovnom jedinicom pri razvrstavanju proizvoda prema Harmoniziranom sustavu.

2. Ako se pošiljka sastoji od više istovjetnih proizvoda razvrstanih u isti tarifni broj HS-a, pri primjeni ovog poglavlja uzima se u obzir svaki pojedinačni proizvod.

ČLANAK 3.8.

Materijali za pakiranje i spremnici za otpremu

Materijali za pakiranje i spremnici za otpremu koji se upotrebljavaju za zaštitu proizvoda za vrijeme prijevoza ne uzimaju se u obzir pri utvrđivanju radi li se o proizvodu s podrijetlom.

ČLANAK 3.9.

Materijali za pakiranje i spremnici za maloprodaju

1. Materijali za pakiranje i spremnici u koje je proizvod zapakiran za maloprodaju, ako su razvrstani zajedno s proizvodom, ne uzimaju se u obzir pri utvrđivanju je li za materijale bez podrijetla koji su upotrijebljeni u proizvodnji proizvoda provedena odgovarajuća promjena u razvrstavanju u carinsku tarifu ili posebni postupak proizvodnje ili obrade kako je utvrđeno u Prilogu 3.-B ili pri utvrđivanju je li proizvod dobiven u cijelosti.
2. Ako proizvod podliježe zahtjevu u pogledu vrijednosti utvrđenom u Prilogu 3.-B (Pravila o podrijetlu za određene proizvode), vrijednost materijala za pakiranje i spremnika za maloprodaju u koje je proizvod zapakiran za maloprodaju, ako su razvrstani zajedno s proizvodom, uzima se u obzir kao materijal s podrijetlom odnosno bez podrijetla pri izračunu za potrebe primjene na proizvod zahtjeva u pogledu vrijednosti.

ČLANAK 3.10.

Pribor, zamjenski dijelovi i alat

1. Za potrebe ovog članka pribor, zamjenski dijelovi, alat i materijali s uputama ili drugi informativni materijali obuhvaćeni su:
 - (a) ako su razvrstani, isporučeni i fakturirani s proizvodom; i

(b) ako su vrste, količine i vrijednosti koje su uobičajene za predmetni proizvod.

2. Pri utvrđivanju:

- (a) je li proizvod dobiven u cijelosti ili jesu li ispunjeni zahtjevi u pogledu proizvodnog postupka ili promjene u razvrstavanju u carinsku tarifu utvrđeni u Prilogu 3.-B (Pravila o podrijetlu za određene proizvode) ne uzimaju se u obzir pribor, zamjenski dijelovi, alat i materijali s uputama ili drugi informativni materijali; i
- (b) ispunjava li proizvod zahtjev u pogledu vrijednosti utvrđen u Prilogu 3.-B (Pravila o podrijetlu za određene proizvode) vrijednost pribora, zamjenskih dijelova, alata i materijala s uputama ili drugih informativnih materijala uzima se u obzir kao materijal s podrijetlom odnosno materijal bez podrijetla pri izračunu za potrebe primjene na proizvod zahtjeva u pogledu vrijednosti.

ČLANAK 3.11.

Setovi

Setovi, kako je utvrđeno Općim pravilom 3. točkama (b) i (c) za tumačenje HS-a, smatraju se proizvodom podrijetlom iz stranke ako svi njihovi sastavni dijelovi imaju status proizvoda s podrijetlom. Ako se sastoji od sastavnih dijelova s podrijetlom i sastavnih dijelova bez podrijetla, set se u cjelini smatra proizvodom s podrijetlom iz stranke ako vrijednost sastavnih dijelova bez podrijetla ne prelazi 15 % cijene seta franko tvornica.

ČLANAK 3.12.

Neutralni elementi

Kako bi se utvrdilo je li proizvod podrijetlom iz stranke, nije potrebno odrediti status proizvoda s podrijetlom za sljedeće neutralne elemente:

- (a) energija i gorivo;
- (b) postrojenje i oprema, uključujući proizvode koji se koriste za njihovo održavanje;
- (c) strojevi, alat, matrice i kalupi;
- (d) zamjenski dijelovi i materijali koji se upotrebljavaju za održavanje opreme i zgrada;
- (e) maziva, masti, punila i drugi materijali koji se upotrebljavaju u proizvodnji ili za upravljanje opremom i zgradama;
- (f) rukavice, naočale, obuća, odjeća, sigurnosna oprema i pribor;
- (g) oprema, uređaji i pribor koji se koriste za ispitivanje ili inspekciju proizvoda;
- (h) katalizatori i otapala; i

- (i) drugi materijali koji nisu uključeni u proizvod ni namijenjeni uključivanju u konačni sastav proizvoda.

ČLANAK 3.13.

Računovodstveno razdvajanje zamjenjivih materijala i proizvoda

1. Za potrebe ovog članka „zamjenjivi materijali” ili „zamjenjivi proizvodi” znači materijali ili proizvodi koji su iste vrste i tržišne kvalitete, koji imaju ista tehnička i fizička svojstva i koje nije moguće razlikovati za potrebe podrijetla.
2. Zamjenjivi materijali odnosno zamjenjivi proizvodi s podrijetlom i bez podrijetla fizički se razdvajaju tijekom skladištenja kako bi zadržali status materijala odnosno proizvoda s podrijetlom i bez podrijetla.
3. Neovisno o stavku 2., zamjenjivi materijali s podrijetlom i bez podrijetla mogu se upotrebljavati u proizvodnji proizvoda bez fizičkog razdvajanja tijekom skladištenja ako se primjenjuje metoda računovodstvenog razdvajanja.
4. Neovisno o stavku 2. zamjenjivi proizvodi s podrijetlom i bez podrijetla razvrstani u poglavlja 10., 15., 27., 28., 29., tarifne brojeve od 32.01 do 32.07 ili tarifne brojeve od 39.01 do 39.14 HS-a mogu se skladištiti u stranci prije izvoza u drugu stranku bez fizičkog odvajanja ako se primjenjuje metoda računovodstvenog razdvajanja.

5. Metoda računovodstvenog razdvajanja iz stavaka 3. i 4. primjenjuje se u skladu s metodom upravljanja zalihama na temelju općeprihvaćenih računovodstvenih načela u stranci u kojoj se metoda primjenjuje.
6. Metoda računovodstvenog razdvajanja svaka je metoda kojom se osigurava da status proizvoda s podrijetlom ni u kojem trenutku ne dobije više proizvoda nego što bi to bio slučaj da su materijali ili proizvodi fizički razdvojeni.

ČLANAK 3.14.

Vraćeni proizvodi

Proizvod s podrijetlom iz stranke koji je iz te stranke izvezen u treću zemlju te je vraćen u tu stranku smatra se proizvodom bez podrijetla, osim ako vraćeni proizvod ispunjava sljedeće uvjete:

- (a) isti je kao izvezeni proizvod; i
- (b) nije bio podvrgnut nikakvim postupcima osim onima koji su bili potrebni za očuvanje proizvoda u dobrom stanju dok se nalazi u trećoj zemlji u koju je izvezen ili za vrijeme izvoza.

ČLANAK 3.15.

Neizmijenjenost

1. Proizvod s podrijetlom deklariran za domaću upotrebu u stranci uvoznici nakon izvoza i prije deklariranja za domaću upotrebu ne smije biti izmijenjen ili na bilo koji način preoblikovan ili podvrgnut postupcima osim onima potrebnima za očuvanje proizvoda u dobrom stanju ili postupcima dodavanja ili stavljanja oznaka, etiketa, plombi ili bilo koje druge dokumentacije radi osiguravanja usklađenosti s posebnim zahtjevima stranke uvoznice.
2. Proizvod s podrijetlom može se skladištiti ili izložiti u trećoj zemlji ako nije carinjen za domaću upotrebu u toj trećoj zemlji.
3. Ne dovodeći u pitanje odjeljak B (Postupci u vezi s podrijetlom), pošiljke se mogu razdvojiti u trećoj zemlji ako nisu carinjene za domaću upotrebu u toj trećoj zemlji.
4. Ako postoji sumnja u pogledu ispunjenja zahtjeva iz stavaka od 1. do 3., carinsko tijelo stranke uvoznice može od uvoznika zahtijevati da dostavi dokaz o ispunjenju tih zahtjeva, u bilo kojem obliku, uključujući ugovorne prijevozne isprave kao što su teretnice, činjenične ili konkretne dokaze na temelju označivanja ili numeriranja paketa ili bilo koji dokaz povezan sa samim proizvodom.

ODJELJAK B

POSTUPCI U VEZI S PODRIJETLOM

ČLANAK 3.16.

Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje

1. Stranka uvoznica odobrava povlašteno tarifno postupanje za proizvod podrijetlom iz druge stranke u smislu ovog poglavlja na temelju uvoznikova zahtjeva za povlašteno tarifno postupanje. Uvoznik je odgovoran za točnost zahtjeva za povlašteno tarifno postupanje i usklađenost sa zahtjevima iz ovog poglavlja.
2. Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje temelji se na:
 - (a) tvrdnji o podrijetlu prema kojoj je riječ o proizvodu s podrijetlom, a koju izdaje izvoznik; ili
 - (b) uvoznikovu znanju da je riječ o proizvodu s podrijetlom.
3. Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje i njegov temelj iz stavka 2. točaka (a) i (b) uključuju se u uvoznju carinsku deklaraciju u skladu s pravom stranke uvoznice.

4. Uvoznik koji podnosi zahtjev za povlašteno tarifno postupanje na temelju tvrdnje o podrijetlu iz stavka 2. točke (a) zadržava tvrdnju o podrijetlu, a njezin primjerak na zahtjev dostavlja carinskom tijelu stranke uvoznice.

ČLANAK 3.17.

Zahtjevi za povlašteno tarifno postupanje nakon uvoza

1. Ako uvoznik u trenutku uvoza nije podnio zahtjev za povlašteno tarifno postupanje, a proizvod u trenutku uvoza ispunjava uvjete za povlašteno tarifno postupanje, stranka uvoznica odobrava povlašteno tarifno postupanje te vraća ili otpušta višak plaćene carine.
2. Stranka uvoznica kao uvjet za odobravanje povlaštenog tarifnog postupanja na temelju stavka 1. može zahtijevati da uvoznik podnese zahtjev za povlašteno tarifno postupanje i navede temelj za zahtjev iz članka 3.16. (Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje) stavka 2. Takav zahtjev podnosi se najkasnije tri godine od datuma uvoza ili u duljem roku ako je tako utvrđeno u zakonodavstvu stranke uvoznice.

ČLANAK 3.18.

Tvrdnja o podrijetlu

1. Izvoznik proizvoda može izdati tvrdnju o podrijetlu na temelju informacija kojima se dokazuje da je riječ o proizvodu s podrijetlom, uključujući, prema potrebi, informacije o statusu proizvoda s podrijetlom za materijale koji se upotrebljavaju u proizvodnji tog proizvoda. Izvoznik je odgovoran za točnost tvrdnje o podrijetlu i navedenih informacija.
2. Tvrdnja o podrijetlu sastavlja se na jednoj od jezičnih verzija iz Priloga 3.-C (Tekst tvrdnje o podrijetlu) na računu ili drugoj ispravi u kojoj je proizvod s podrijetlom opisan dovoljno detaljno da ga se može identificirati¹. Stranka uvoznica od uvoznika ne smije tražiti da dostavi prijevod tvrdnje o podrijetlu.
3. Tvrdnja o podrijetlu vrijedi godinu dana od datuma izdavanja.
4. Tvrdnja o podrijetlu može se primjenjivati na:
 - (a) jednu pošiljku jednog ili više proizvoda uvezenih u stranku; ili

¹ Podrazumijeva se da, iako tvrdnju o podrijetlu mora sastaviti izvoznik te je on odgovoran za davanje dovoljno detaljnih podataka za identifikaciju proizvoda s podrijetlom, ne postoji zahtjev u pogledu identiteta ili mjesta sjedišta poslovne jedinice osobe koja izdaje račun ili drugu ispravu ako ta isprava omogućuje jasnu identifikaciju izvoznika.

(b) višestruke pošiljke istovjetnih proizvoda uvezenih u stranku u razdoblju navedenom u izjavi o podrijetlu u trajanju od najviše 12 mjeseci.

5. Stranka uvoznica na zahtjev uvoznika i podložno zahtjevima koje sama može propisati dopušta jedinstvenu izjavu o podrijetlu za nesastavljene ili rastavljene proizvode u smislu općeg pravila 2. točke (a) HS-a koji su obuhvaćeni odjeljcima od XV. do XXI. HS-a kad se uvoze u više pošiljaka.

ČLANAK 3.19.

Manje pogreške ili manja odstupanja

Carinsko tijelo stranke uvoznice ne odbija zahtjev za povlašteno tarifno postupanje zbog manjih pogrešaka ili manjih odstupanja u tvrdnji o podrijetlu.

ČLANAK 3.20.

Uvoznikovo znanje

Uvoznikovo znanje da je proizvod podrijetlom iz stranke izvoznice temelji se na informacijama kojima se dokazuje da proizvod ima status proizvoda s podrijetlom i da ispunjava zahtjeve iz ovog poglavlja.

ČLANAK 3.21.

Zahtjevi za čuvanje evidencije

1. Najmanje tri godine nakon datuma podnošenja zahtjeva za povlašteno tarifno postupanje iz članka 3.16. (Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje) stavka 1. ili članka 3.17. (Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje nakon uvoza) ili za duljeg razdoblja koje može biti utvrđeno u zakonodavstvu stranke uvoznice uvoznik koji podnosi zahtjev za povlašteno tarifno postupanje za proizvod uvezen u stranku uvoznicu čuva:
 - (a) tvrdnju o podrijetlu koju je izdao izvoznik ako se zahtjev temeljio na tvrdnji o podrijetlu; ili
 - (b) svu evidenciju kojom se dokazuje da proizvod ispunjava zahtjeve za stjecanje statusa proizvoda s podrijetlom ako se zahtjev temeljio na uvoznikovu znanju.
2. Izvoznik koji je izdao tvrdnju o podrijetlu najmanje četiri godine od njezina izdavanja ili za duljeg razdoblja propisanog zakonodavstvom stranke izvoznice čuva primjerak te tvrdnje i svu drugu evidenciju kojom se dokazuje da proizvod ispunjava zahtjeve za dobivanje statusa proizvoda s podrijetlom.
3. Ako izvoznik nije proizvođač proizvoda i ako se oslonio na informacije dobavljača o statusu proizvoda s podrijetlom, dužan je čuvati informacije koje je dostavio taj dobavljač.

4. Evidencija koju je potrebno čuvati u skladu s ovim člankom može se čuvati u elektroničkom obliku.

ČLANAK 3.22.

Odricanje od postupovnih zahtjeva

1. Odstupajući od članaka od 3.16. do 3.21. stranka uvoznica odobrava povlašteno tarifno postupanje za:

- (a) proizvode koje fizičke osobe šalju u malim paketima fizičkim osobama; ili
- (b) proizvode koji su dio osobne prtljage putnika.

2. Stavak 1. primjenjuje se samo na proizvode za koje se podnosi carinska deklaracija o sukladnosti sa zahtjevima iz ovog poglavlja u čiju istinitost ne sumnja carinsko tijelo stranke uvoznice.

3. Sljedeći se proizvodi isključuju iz primjene stavka 1.:

- (a) proizvodi čiji je uvoz trgovinske naravi, osim uvoza koji je povremen i sastoji se isključivo od proizvoda za osobnu upotrebu primatelja ili putnika ili njihovih obitelji ako je iz vrste i količine proizvoda očito da uvoz nema komercijalnu svrhu;

- (b) proizvodi čiji je uvoz dio niza uvoznih poslova za koje se razumno može smatrati da su izvršeni odvojeno radi izbjegavanja zahtjeva iz članka 3.16. (Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje);
- (c) proizvodi čija je ukupna vrijednost veća od:
- i. kad je riječ o Uniji, 500 EUR za proizvode koji se šalju u malim paketima ili 1 200 EUR za proizvode koji su dio osobne prtljage putnika. Iznosi koje treba koristiti u nacionalnoj valuti predstavljaju protuvrijednost u toj valuti iznosa iskazanih u eurima prvog radnog dana u listopadu. Važeći su iznosi prema deviznom tečaju koji za taj dan objavi Europska središnja banka, osim ako se Europskoj komisiji do 15. listopada priopći drukčiji iznos, a primjenjuju se od 1. siječnja sljedeće godine. Europska komisija obavješćuje Novi Zeland o odgovarajućim iznosima;
 - ii. kad je riječ o Novom Zelandu, 1 000 NZD i za proizvode koji se šalju u malim paketima i za proizvode koji su dio osobne prtljage putnika.
4. Uvoznik je odgovoran za točnost deklaracije iz stavka 2. Zahtjevi koji se odnose na vođenje evidencije utvrđeni u članku 3.21. (Zahtjevi za vođenje evidencije) ne primjenjuju se na uvoznika ako se primjenjuje ovaj članak.

ČLANAK 3.23.

Provjera

1. Carinsko tijelo stranke uvoznice može provjeriti je li riječ o proizvodu s podrijetlom ili jesu li ispunjeni drugi zahtjevi iz ovog poglavlja metodama procjene rizika, koje mogu uključivati nasumični odabir. Takva se provjera može obaviti s pomoću zahtjeva za informacije od uvoznika koji je izdao tvrdnju iz članka 3.16. (Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje), u trenutku podnošenja uvozne deklaracije, prije ili nakon puštanja proizvoda.
2. Informacije koje se traže u skladu sa stavkom 1. ne obuhvaćaju više od sljedećeg:
 - (a) ako se zahtjev temeljio na tvrdnji o podrijetlu iz članka 3.16. (Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje) stavka 2. točke (a), tu tvrdnju o podrijetlu;
 - (b) ako se kriterij podrijetla temelji na:
 - i. tome da je proizvod „dobiven u cijelosti”, primjenjiva kategorija (npr. berba, rudarstvo, ribolov) i mjesto proizvodnje;
 - ii. promjeni razvrstavanja u carinsku tarifu, popis svih materijala bez podrijetla, uključujući njihov tarifni broj (u formatu od dvije, četiri ili šest znamenki, ovisno o kriteriju podrijetla);

- iii. metodi vrijednosti, vrijednost gotovog proizvoda i vrijednost svih materijala bez podrijetla upotrijebljenih u proizvodnji konačnog proizvoda;
- iv. masi, masa gotovog proizvoda i masa odgovarajućih materijala bez podrijetla upotrijebljenih u konačnom proizvodu;
- v. određenom proizvodnom postupku, konkretan opis tog postupka.

3. Pri dostavi traženih informacija uvoznik može dodati i druge informacije koje smatra relevantnima za provjeru.

4. Ako se zahtjev za povlašteno tarifno postupanje temelji na tvrdnji o podrijetlu, uvoznik obavješćuje carinsko tijelo stranke uvoznice ako nema tražene informacije iz članka 3.16. (Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje) stavka 2. točke (a). U tom slučaju uvoznik može obavijestiti carinsko tijelo da će zatražene informacije izravno dostaviti izvoznik.

5. Ako se zahtjev za povlašteno tarifno postupanje temelji na uvoznikovu znanju iz članka 3.16. (Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje) stavka 2. točke (b), carinsko tijelo stranke uvoznice koje obavlja provjeru, nakon što je najprije zatražilo informacije u skladu sa stavkom 1., od uvoznika može zatražiti dodatne informacije ako smatra da su potrebne da se provjeri status proizvoda s podrijetlom ili ispunjenost drugih zahtjeva iz ovog poglavlja. Carinsko tijelo stranke uvoznice od uvoznika prema potrebi može zatražiti konkretnu dokumentaciju i informacije.

6. Za vrijeme provjere stranka uvoznica dopušta puštanje predmetnih proizvoda u promet. Stranka uvoznica takvo puštanje može uvjetovati zahtjevom da uvoznik ponudi jamstvo ili provede druge odgovarajuće mjere opreza koje zahtijevaju carinska tijela. Svaka suspenzija povlaštenog tarifnog postupanja prestaje što je moguće prije nakon što carinsko tijelo stranke uvoznice utvrdi da predmetni proizvodi imaju status proizvoda s podrijetlom ili da su ispunjeni ostali zahtjevi iz ovog poglavlja.

ČLANAK 3.24.

Administrativna suradnja

1. Kako bi se osigurala pravilna primjena ovog poglavlja, pri provjeri je li riječ o proizvodu s podrijetlom i ispunjava li taj proizvod druge zahtjeve iz ovog poglavlja stranke surađuju putem carinskog tijela svake stranke.
2. Ako se zahtjev za povlašteno tarifno postupanje temelji na tvrdnji o podrijetlu i nakon što je najprije zatražilo informacije u skladu s člankom 3.23. (Provjera) stavkom 1., carinsko tijelo stranke uvoznice koje obavlja provjeru može zatražiti informacije i od carinskog tijela stranke izvoznice u roku od dvije godine nakon datuma podnošenja zahtjeva za povlašteno tarifno postupanje u skladu s člankom 3.16. (Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje) stavkom 2. točkom (a) ili člankom 3.17. (Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje nakon uvoza) stavkom 2. ako smatra da su potrebne dodatne informacije da se provjeri status proizvoda s podrijetlom ili ispunjenost drugih zahtjeva iz ovog poglavlja. Carinsko tijelo stranke uvoznice prema potrebi može zatražiti konkretnu dokumentaciju i informacije od carinskog tijela stranke izvoznice.

3. Zahtjev za informacije iz stavka 2. uključuje sljedeće elemente:

- (a) tvrdnju o podrijetlu;
- (b) informacije o identitetu carinskog tijela koje je izdalo zahtjev;
- (c) naziv izvoznika;
- (d) predmet i opseg provjere; i
- (e) svu relevantnu dokumentaciju, ako je primjenjivo.

4. Carinsko tijelo stranke izvoznice može u skladu sa svojim zakonodavstvom zahtijevati dokumentaciju ili provjeru na način da zatraži bilo kakav dokaz ili posjeti prostore izvoznika radi pregleda evidencija i provjere postrojenja koje se upotrebljava u proizvodnji proizvoda.

5. Ne dovodeći u pitanje stavak 6., carinsko tijelo stranke izvoznice koje je primilo zahtjev iz stavka 2. carinskom tijelu stranke uvoznice dostavlja sljedeće informacije:

- (a) zatraženu dokumentaciju, ako je dostupna;
- (b) mišljenje o statusu proizvoda s podrijetlom za predmetni proizvod;

- (c) opis proizvoda podvrgnutog provjeri i razvrstavanje u carinsku tarifu relevantno za primjenu ovog poglavlja;
 - (d) opis i objašnjenje proizvodnog postupka za dokazivanje statusa proizvoda s podrijetlom;
 - (e) informacije o načinu na koji je provedena provjera; i
 - (f) prema potrebi, popratne dokumente.
6. Carinsko tijelo stranke izvoznice ne dostavlja carinskom tijelu stranke uvoznice informacije iz stavka 5. bez pristanka izvoznika.
7. Svaka stranka obavješćuje drugu stranku o podacima za kontakt carinskih tijela, a o svakoj izmjeni tih podataka obavješćuje je u roku od trideset dana od izmjene. Kad je riječ o Uniji, za obavijesti iz ovog stavka odgovorna je Europska komisija.

ČLANAK 3.25.

Odbijanje povlaštenog tarifnog postupanja

1. Ne dovodeći u pitanje zahtjeve iz stavka 3., carinsko tijelo stranke uvoznice može odbiti povlašteno tarifno postupanje ako:

(a) u roku od tri mjeseca od datuma zahtjeva za informacije iz članka 3.23. (Provjera) stavka 1.:

- i. uvoznik nije dostavio odgovor;
- ii. nije dostavljena tvrdnja o podrijetlu, ako se zahtjev za povlašteno tarifno postupanje temelji na tvrdnji o podrijetlu; ili
- iii. informacije koje je uvoznik dostavio nisu dostatne za potvrdu da proizvod ima status proizvoda s podrijetlom, ako se zahtjev za povlašteno tarifno postupanje temelji na uvoznikovu znanju;

(b) u roku od tri mjeseca od zahtjeva za dodatne informacije u skladu s člankom 3.23. (Provjera) stavkom 5.:

- i. uvoznik nije dostavio odgovor; ili

- ii. informacije koje je uvoznik dostavio nisu dostatne za potvrdu da proizvod ima status proizvoda s podrijetlom;
- (c) u roku od deset mjeseci od datuma zahtjeva za informacije na temelju članka 3.24. (Administrativna suradnja) stavka 2.:
- i. carinsko tijelo stranke izvoznice nije dostavilo odgovor; ili
 - ii. informacije koje je carinsko tijelo stranke izvoznice dostavilo nisu dostatne za potvrdu da proizvod ima status proizvoda s podrijetlom.
2. Carinsko tijelo stranke uvoznice može odbiti povlašteno tarifno postupanje za proizvod za koji uvoznik traži povlašteno tarifno postupanje ako uvoznik ne ispuni druge zahtjeve iz ovog poglavlja koji se ne odnose na status proizvoda s podrijetlom.
3. Ako carinsko tijelo stranke uvoznice ima dovoljno razloga za odbijanje povlaštenog tarifnog postupanja na temelju stavka 1. ovog članka, a carinsko tijelo stranke izvoznice dostavi mišljenje u skladu s člankom 3.24. (Administrativna suradnja) stavkom 5. točkom (b) kojim se potvrđuje status proizvoda s podrijetlom, carinsko tijelo stranke uvoznice u roku od dva mjeseca od primitka tog mišljenja obavješćuje carinsko tijelo stranke izvoznice o namjeri da odbije povlašteno tarifno postupanje i navodi razloge za to odbijanje.

4. Ako je dostavljena obavijest iz stavka 3., savjetovanje se održava na zahtjev jedne od stranaka u roku od tri mjeseca od datuma zaprimanja te obavijesti. Rok za savjetovanje može se produljiti za svaki slučaj posebno na temelju međusobnog dogovora carinskih tijela stranaka. Savjetovanje se održava u skladu s postupkom koji je utvrdio Zajednički odbor za carinsku suradnju, osim ako se carinska tijela stranaka dogovore drukčije.

5. Ako nakon isteka roka za savjetovanje ne može potvrditi da je riječ o proizvodu s podrijetlom, carinsko tijelo stranke uvoznice može odbiti povlašteno tarifno postupanje ako za to ima dovoljno razloga te nakon što je uvozniku odobreno pravo na očitovanje. Ako carinsko tijelo stranke izvoznice potvrdi status proizvoda s podrijetlom i opravda takav zaključak, carinsko tijelo stranke uvoznice ne smije odbiti povlašteno tarifno postupanje za proizvod samo na temelju toga što je primijenjen članak 3.24. (Administrativna suradnja) stavak 6.

6. U roku od dva mjeseca od datuma konačne odluke o statusu proizvoda s podrijetlom carinsko tijelo stranke uvoznice obavješćuje carinsko tijelo stranke izvoznice koje je dostavilo mišljenje u skladu s člankom 3.24. (Administrativna suradnja) stavkom 5. točkom (b) o toj konačnoj odluci.

ČLANAK 3.26.

Povjerljivost

1. Svaka stranka u skladu sa svojim zakonodavstvom čuva povjerljivost svih podataka koje joj dostavi druga stranka ili osoba te stranke u skladu s ovim poglavljem i štiti ih od objavljivanja.
2. Informacije koje su pribavila tijela stranke uvoznice smiju se upotrebljavati samo za potrebe ovog poglavlja. Stranka se može koristiti informacijama prikupljenima u skladu s ovim poglavljem u svim upravnim, sudskim ili kvazisudskim postupcima pokrenutima zbog nepoštovanja zahtjeva utvrđenih u ovom poglavlju. Stranka unaprijed obavještuje osobu ili stranku koja je dostavila informacije o takvoj upotrebi.
3. Svaka stranka osigurava da se povjerljive informacije prikupljene na temelju ovog poglavlja ne upotrebljavaju u druge svrhe osim za primjenu i izvršavanje odluka i utvrđenja u vezi s pitanjima podrijetla i carinskim pitanjima, osim uz dopuštenje osobe ili stranke koja je dostavila te povjerljive informacije. Ako se povjerljive informacije traže za sudske postupke koji se ne odnose na pitanja podrijetla i carinska pitanja radi pridržavanja propisa stranke i pod uvjetom da ta stranka unaprijed obavijesti osobu ili stranku koja je dostavila informacije i navede zakonsku obvezu za takvu upotrebu, nije potrebno dopuštenje osobe ili stranke koja je dostavila povjerljive informacije.

ČLANAK 3.27.

Administrativne mjere i sankcije

Stranke osiguravaju djelotvorno izvršenje ovog poglavlja. Svaka stranka osigurava da nadležna tijela mogu izreći administrativne mjere i, prema potrebi, sankcije za kršenje obveza iz ovog poglavlja u skladu s njezinim zakonodavstvom.

ODJELJAK C

ZAVRŠNE ODREDBE

ČLANAK 3.28.

Ceuta i Melilla

1. Za potrebe ovog poglavlja pojam „stranka” ne uključuje Ceutu i Melillu.

2. Pri uvozu proizvoda podrijetlom iz Novog Zelanda u Ceutu i Melillu carinsko postupanje, uključujući povlašteno tarifno postupanje, u svakom je pogledu isto kao s proizvodima podrijetlom iz carinskog područja Unije u skladu s Protokolom 2. uz Akt o pristupanju iz 1985.¹. Novi Zeland na uvoz proizvoda obuhvaćenih ovim Sporazumom koji su podrijetlom iz Ceute i Melille primjenjuje isti carinski režim, uključujući povlašteno tarifno postupanje, kao i na proizvode koji se uvoze i podrijetlom su iz Europske unije.
3. Pravila o podrijetlu i postupci u vezi s podrijetlom koji se na temelju ovog poglavlja primjenjuju na Novi Zeland primjenjuju se pri utvrđivanju podrijetla proizvoda izvezenih iz Novog Zelanda u Ceutu i Melillu. Pravila o podrijetlu i postupci u vezi s podrijetlom koji se na temelju ovog poglavlja primjenjuju na Uniju primjenjuju se pri utvrđivanju podrijetla proizvoda izvezenih iz Ceute i Melille u Novi Zeland.
4. Ceuta i Melilla smatraju se jedinstvenim područjem.
5. Za primjenu ovog poglavlja u Ceuti i Melilli nadležna su španjolska carinska tijela.

¹ SL EZ L 302, 15.11.1985., str. 9.

ČLANAK 3.29.

Prijelazne odredbe za proizvode u provozu ili u skladištu

Ovaj Sporazum može se primjenjivati na proizvode koji su u skladu s ovim poglavljem i koji su na dan stupanja na snagu ovog Sporazuma u provozu iz stranke izvoznice u stranku uvoznicu ili su pod carinskom kontrolom u stranci uvoznici bez plaćanja uvoznih carina i poreza, pod uvjetom da se carinskom tijelu stranke uvoznice u roku od 12 mjeseci od tog datuma podnese zahtjev za povlašteno tarifno postupanje iz članka 3.16. (Zahtjev za povlašteno tarifno postupanje).

ČLANAK 3.30.

Zajednički odbor za carinsku suradnju

1. Ovim se člankom dopunjuje i dodatno razrađuje članak 24.4. (Posebni odbori).
2. Zajednički odbor za carinsku suradnju, osnovan na temelju Sporazuma između Europske unije i Novog Zelanda o suradnji i uzajamnoj administrativnoj pomoći u carinskim pitanjima, sastavljenog u Bruxellesu 3. srpnja 2017., za potrebe ovog poglavlja ima sljedeće funkcije:
 - (a) razmatranje mogućih izmjena ovog poglavlja, uključujući izmjene koje proizlaze iz revizije Harmoniziranog sustava;

- (b) donošenje objašnjenja u obliku odluka radi lakše provedbe ovog poglavlja; i
- (c) donošenje odluke o uspostavi postupka savjetovanja iz članka 3.25. (Odbijanje povlaštenog tarifnog postupanja) stavka 4.

POGLAVLJE 4.

CARINA I OLAKŠAVANJE TRGOVINE

ČLANAK 4.1.

Ciljevi

Ciljevi su ovog poglavlja:

- (a) promicati olakšavanje trgovine za robu kojom se trguje između stranaka uz istodobno osiguravanje djelotvornih carinskih provjera, uzimajući u obzir razvoj trgovinskih praksi;
- (b) osigurati transparentnost zakona i propisa svake stranke koji se odnose na zahtjeve za uvoz, izvoz i provoz robe te njihovu usklađenost s primjenjivim međunarodnim normama;

- (c) osigurati da svaka stranka svoje carinske zakone i propise koji se odnose na zahtjeve za uvoz, izvoz i provoz robe primjenjuje na predvidljiv, dosljedan i nediskriminirajući način;
- (d) promicati pojednostavnjenje i modernizaciju carinskih postupaka i prakse svake stranke;
- (e) razraditi tehnike upravljanja rizicima radi olakšavanja zakonite trgovine uz osiguravanje međunarodnog trgovinskog opskrbnog lanca; i
- (f) jačati suradnju između stranaka u području carinskih pitanja i olakšavanja trgovine.

ČLANAK 4.2.

Carinska suradnja i uzajamna administrativna pomoć

1. Nadležna tijela stranaka surađuju u carinskim pitanjima kako bi se ostvarili ciljevi utvrđeni u članku 4.1. (Ciljevi).
2. Osim u okviru CCMAA-a stranke surađuju i u sljedećim područjima:
 - (a) razmjena informacija o carinskim zakonima i propisima, njihovoj provedbi i carinskim postupcima, posebno kad je riječ o:
 - i. provedbi prava intelektualnog vlasništva na granicama koju izvršavaju carinska tijela;

- ii. olakšavanju kretanja u provozu i pretovara; i
 - iii. odnosima s poslovnom zajednicom;
- (b) jačanje suradnje u području carine u međunarodnim organizacijama kao što su WTO i Svjetska carinska organizacija (dalje u tekstu „WCO”);
 - (c) rad na usklađivanju zahtjeva u pogledu podataka za uvoz, izvoz i druge carinske postupke primjenom zajedničkih standarda i podatkovnih elemenata u skladu s podatkovnim modelom WCO-a;
 - (d) razmjena, ako je to relevantno i primjereno, određenih kategorija informacija povezanih s carinom u okviru strukturirane i redovite komunikacije carinskih tijela stranaka radi poboljšanja upravljanja rizikom i učinkovitosti carinskih provjera, pri čemu je posebna pozornost usmjerena na visokorizičnu robu i olakšavanje zakonite trgovine. Razmjenom u okviru ove točke ne dovode se u pitanje moguće razmjene informacija između stranaka na temelju odredaba o uzajamnoj administrativnoj pomoći iz CCMAA-a;
 - (e) jačanje suradnje na poboljšanju tehnika upravljanja rizicima, uključujući razmjenu najbolje prakse i, prema potrebi, informacija o rizicima i rezultata nadzora. i
 - (f) uspostava, ako je to relevantno i primjereno, uzajamnog priznavanja programâ ovlaštenih gospodarskih subjekata i carinskih kontrola, uključujući istovrijedne mjere za olakšavanje trgovine;

3. Ne dovodeći u pitanje druge oblike suradnje predviđene ovim Sporazumom, carinska tijela stranaka surađuju, među ostalim razmjenu informacija, te jedna drugima pružaju administrativnu pomoć u pitanjima obuhvaćenima ovim poglavljem u skladu s odredbama CCMAA-a. Svaka razmjena informacija između stranaka na temelju ovog poglavlja *mutatis mutandis* podliježe obvezama povjerljivosti i zaštite informacija utvrđenima u članku 17. o uzajamnoj administrativnoj pomoći u carinskim pitanjima CCMAA-a, kao i svim zahtjevima za povjerljivost i privatnost koje stranke dogovore.

ČLANAK 4.3.

Carinske odredbe i postupci

1. Svaka stranka osigurava da se njezine carinske odredbe i postupci temelje na:
 - (a) međunarodnim instrumentima i normama koji se primjenjuju u području carina i trgovine koje su prihvatile obje stranke, uključujući materijalne elemente revidirane Konvencije iz Kyota o pojednostavnjivanju i usklađivanju carinskih postupaka, Međunarodnu konvenciju o Harmoniziranom sustavu nazivlja i brojčanog označavanja robe te Okvir normi za osiguravanje i olakšavanje globalne trgovine i Model carinskih podataka WCO-a;
 - (b) zaštiti i olakšavanju zakonite trgovine putem učinkovite provedbe i usklađenosti s primjenjivim zahtjevima propisanim njezinim zakonodavstvom;

- (c) razmjernim i nediskriminirajućim carinskim zakonima i propisima kojima se izbjegavaju nepotrebna opterećenja za gospodarske subjekte, omogućuje dodatno olakšavanje postupaka za gospodarske subjekte s visokom razinom usklađenosti, uključujući povoljan tretman u pogledu carinskih provjera prije puštanja robe, te osiguravaju zaštitne mjere protiv prijevara i nezakonitih ili štetnih aktivnosti; i
- (d) pravilima kojima se osigurava da su sve kazne za povrede carinskih propisa ili postupovnih zahtjeva razmjerne i nediskriminirajuće te da njihova primjena neopravdano ne odgađa puštanje robe.

2. Svaka stranka trebala bi periodično preispitivati svoje carinske zakone, propise i postupke. Carinski postupci primjenjuju se na predvidljiv, dosljedan i transparentan način.

3. Radi poboljšanja načina rada, kao i osiguranja nediskriminacije, transparentnosti, učinkovitosti, integriteta i odgovornosti za rad, stranke:

- (a) kad god je to moguće, pojednostavnjuju i preispituju zahtjeve i formalnosti za brzo puštanje i carinjenje robe; i
- (b) nastoje dodatno pojednostavniti i standardizirati podatke i dokumentaciju koje zahtijevaju carinska tijela i druge službe.

ČLANAK 4.4.

Puštanje robe

1. Svaka stranka donosi ili zadržava carinske postupke kojima se:
 - (a) omogućuje brzo puštanje robe u roku koji nije dulji od vremena potrebnog da se osigura usklađenost s njezinim zakonima i propisima, a u mjeri u kojoj je to moguće odmah po dolasku robe;
 - (b) omogućuje prethodna elektronička dostava i obrada dokumentacije i svih drugih potrebnih informacija prije dolaska robe radi puštanja robe odmah po dolasku;
 - (c) omogućuje puštanje robe prije konačnog utvrđivanja carina, poreza, pristojbi i davanja, ako se takvo utvrđivanje ne provede prije ili prilikom dolaska ili što je prije moguće nakon dolaska, pod uvjetom da su ispunjeni svi ostali regulatorni zahtjevi. Kao uvjet za takvo puštanje svaka stranka može zahtijevati jamstvo za bilo koji iznos koji još nije utvrđen u obliku preuzete obveze jamca, pologa ili drugog odgovarajućeg instrumenta predviđenog njezinim zakonima i propisima. Takvo jamstvo ne smije biti veće od iznosa koji stranka traži za osiguranje plaćanja iznosa dugovanja carina, poreza, pristojbi i naknada za robu pokrivenu jamstvom. Jamstvo se oslobađa kad više nije potrebno; i

- (d) dopušta puštanje robe na mjestu dolaska, bez privremenog prijevoza u skladišta ili druge objekte, pod uvjetom da roba inače ispunjava uvjete za puštanje.
2. Svaka stranka u mjeri u kojoj je to moguće smanjuje opseg dokumentacije potrebne za puštanje robe.
3. Svaka stranka nastoji omogućiti brzo puštanje robe kojoj je potrebno hitno carinjenje, među ostalim izvan uobičajenog radnog vremena carinskih i drugih relevantnih tijela.
4. Svaka stranka u mjeri u kojoj je to moguće donosi ili zadržava carinske postupke kojima se omogućuje ubrzano puštanje određenih pošiljaka uz održavanje odgovarajuće razine carinske provjere, uključujući dopuštanje predavanja jedinstvene isprave koja obuhvaća svu robu u pošiljci, ako je to moguće, elektroničkim putem.

ČLANAK 4.5.

Kvarljiva roba

1. Za potrebe ovog članka „kvarljiva roba” jest roba koja se brzo kvari zbog svojih prirodnih značajki, posebno u slučaju izostanka odgovarajućih uvjeta skladištenja.
2. Kako bi se spriječili gubitak ili propadanje kvarljive robe koje je moguće izbjeći, svaka stranka daje odgovarajući prioritet kvarljivoj robi pri planiranju posla i obavljanju svih potrebnih pregleda.

3. Uz navedeno u članku 4.4. (Puštanje robe) stavku 1. točki (a) i na zahtjev gospodarskog subjekta, svaka stranka, ako je to izvedivo i u skladu sa svojim zakonima i drugim propisima:

- (a) provodi carinjenje pošiljke kvarljive robe izvan radnog vremena carinskih i drugih relevantnih tijela; i
- (b) dopušta premještanje pošiljaka kvarljive robe u prostorije gospodarskog subjekta i njihovo carinjenje u tim prostorijama.

ČLANAK 4.6.

Pojednostavnjeni carinski postupak

Svaka stranka donosi ili zadržava mjere kojima se trgovcima ili gospodarskim subjektima koji ispunjavaju kriterije utvrđene u njezinim zakonima i propisima omogućuju pogodnosti daljnjeg pojednostavnjenja carinskih postupaka. Te mjere mogu uključivati:

- (a) carinske deklaracije s manje podataka ili popratnih dokumenata; ili
- (b) periodične carinske deklaracije radi utvrđivanja i naplate carina i poreza za više postupaka uvoza u određenom razdoblju, nakon puštanja te uvezene robe.

ČLANAK 4.7.

Provoz i pretovar

1. Svaka stranka olakšava i učinkovito nadzire postupke pretovara i provoza kroz svoje područje.
2. Stranke osiguravaju suradnju i koordinaciju svih nadležnih tijela i agencija na svojem području kako bi olakšale promet u provozu.
3. Ako su ispunjeni svi regulatorni zahtjevi, svaka stranka dopušta da se roba namijenjena uvozu kreće unutar njezina područja pod carinskim nadzorom od ulaznog carinskog ureda do drugog carinskog ureda na njezinu području iz kojeg bi trebala biti puštena ili carinjena.

ČLANAK 4.8.

Upravljanje rizikom

1. Svaka stranka donosi ili zadržava sustav upravljanja rizikom za carinske provjere.
2. Svaka stranka osmišljava i primjenjuje upravljanje rizikom na način kojim se izbjegava proizvoljna ili neopravdana diskriminacija ili prikriveno ograničavanje međunarodne trgovine.

3. Svaka stranka usmjerava carinske provjere i druge relevantne granične kontrole na visokorizične pošiljke i ubrzava puštanje niskorizičnih pošiljaka. Svaka stranka može i nasumično birati pošiljke za takve kontrole kao dio svojeg upravljanja rizikom.
4. Svaka stranka upravljanje rizikom temelji na procjeni rizika na temelju odgovarajućih kriterija odabira.

ČLANAK 4.9.

Revizija nakon carinjenja

1. Kako bi se ubrzalo puštanje robe u promet svaka stranka donosi ili zadržava odredbu o reviziji nakon carinjenja radi osiguravanja usklađenosti s carinskim i drugim povezanim zakonima i propisima.
2. Svaka stranka osobu ili pošiljku za reviziju nakon carinjenja bira na temelju rizika, što može uključivati odgovarajuće kriterije odabira. Svaka stranka reviziju nakon carinjenja provodi na transparentan način. Ako u postupku revizije sudjeluje osoba te su dobiveni uvjerljivi rezultati, stranka osobu čija je evidencija predmet revizije bez odgode obavješćuje o rezultatima, njezinim pravima i obvezama te obrazloženju rezultata.
3. Informacije dobivene revizijom nakon carinjenja mogu se upotrebljavati u daljnjim upravnim ili sudskim postupcima.

4. Kad god je to izvedivo, stranke pri primjeni upravljanja rizikom koriste rezultat revizije nakon carinjenja.

ČLANAK 4.10.

Ovlašteni gospodarski subjekti

1. Svaka stranka uspostavlja ili zadržava program partnerstva za subjekte koji ispunjavaju određene kriterije (dalje u tekstu „ovlašteni gospodarski subjekti”).
2. Utvrđeni kriteriji za dobivanje statusa ovlaštenoga gospodarskog subjekta objavljuju se, a odnose se na usklađenost sa zahtjevima navedenima u zakonima i drugim propisima ili postupcima stranaka. Ti kriteriji mogu obuhvaćati:
 - (a) odgovarajuću dokumentiranu usklađenost poslovanja s carinskim i ostalim povezanim zakonima i propisima;
 - (b) sustav za upravljanje evidencijom kako bi se omogućio sav potreban unutarnji nadzor;
 - (c) financijsku solventnost, uključujući, prema potrebi, pružanje dostatne sigurnosti ili jamstva; i
 - (d) sigurnost opskrbnog lanca.

3. Utvrđeni kriteriji za dobivanje statusa ovlaštenoga gospodarskog subjekta ne smiju se oblikovati ni primjenjivati na način kojim se omogućuje ili stvara proizvoljna ili neopravdana diskriminacija među subjektima kad prevladavaju isti uvjeti, a u okviru tih kriterija mora se omogućiti sudjelovanje MSP-ova.

4. Program za ovlaštene gospodarske subjekte uključuje konkretne pogodnosti za takve subjekte, kao što su:

- (a) niska stopa fizičkih inspekcija i pregleda, ako je primjenjivo;
- (b) prednost ako su odabrani za provjeru,
- (c) brzo puštanje u slobodan promet, ako je primjenjivo;
- (d) odgođeno plaćanje carina, poreza, pristojbi i naknada;
- (e) primjena sveobuhvatnih jamstava ili smanjenih jamstava;
- (f) jedinstvena carinska deklaracija za sav uvoz ili izvoz u određenom razdoblju; i
- (g) carinjenje robe u prostorijama ovlaštenoga gospodarskog subjekta ili na drugom mjestu koje su odobrila carinska tijela.

5. Neovisno o stavcima od 1. do 4. stranka može ponuditi pogodnosti iz stavka 4. putem carinskih postupaka koji su općenito dostupni svim subjektima, a u tom slučaju nije dužna uspostaviti poseban program za ovlaštene gospodarske subjekte.

6. Stranke mogu poticati suradnju između carinskih tijela i drugih državnih tijela ili agencija unutar stranke u vezi s programima za ovlaštene gospodarske subjekte. Ta se suradnja može postići, među ostalim, usklađivanjem zahtjeva, olakšavanjem pristupa pogodnostima i smanjenjem nepotrebnog udvostručavanja posla.

ČLANAK 4.11.

Objava i dostupnost informacija

1. Svaka stranka odmah, na nediskriminirajući i lako dostupan način te, koliko je to moguće, putem interneta objavljuje zakone, propise i carinske postupke koji se odnose na zahtjeve za uvoz, izvoz i provoz robe. To uključuje:
 - (a) postupke uvoza, izvoza i provoza (uključujući postupke u lukama, zračnim lukama i drugim ulaznim točkama) te potrebne obrasce i dokumente;
 - (b) primijenjene carinske i porezne stope bilo koje vrste koje se primjenjuju na uvoz ili izvoz ili u vezi s njima;
 - (c) pristojbe i naknade koje određuju državne agencije ili koje se za njih određuju na uvoz, izvoz ili provoz ili u vezi s njima;
 - (d) pravila za razvrstavanje ili vrednovanje proizvoda u carinske svrhe;

- (e) zakone, propise i administrativne odluke opće primjene koji se odnose na pravila o podrijetlu;
- (f) ograničenja ili zabrane uvoza, izvoza ili provoza;
- (g) odredbe o sankcijama zbog kršenja formalnosti za uvoz, izvoz ili provoz;
- (h) žalbene postupke;
- (i) sporazume s određenom zemljom ili zemljama koji se odnose na uvoz, izvoz ili provoz, ili dijelove tih sporazuma;
- (j) postupke upravljanja tarifnim kvotama;
- (k) radno vrijeme carinskih ureda; i
- (l) relevantne obavijesti administrativne prirode.

2. Svaka stranka nove zakone, propise i carinske postupke koji se odnose na zahtjeve za uvoz, izvoz i provoz robe, kao i njihove izmjene i tumačenja, nastoji objaviti prije početka njihove primjene.

3. Svaka stranka u mjeri u kojoj je to moguće ostavlja razuman rok između objave novih ili izmijenjenih zakona, propisa ili carinskih postupaka, pristojbi i davanja te njihova stupanja na snagu.

4. Svaka stranka putem interneta stavlja na raspolaganje i prema potrebi ažurira sljedeće:
- (a) opis svojih postupaka uvoza, izvoza i provoza, uključujući žalbene postupke, s informacijama o praktičnim koracima potrebnima za uvoz, izvoz i provoz;
 - (b) obrasce i dokumente koji su potrebni za uvoz na područje te stranke, izvoz s tog područja ili provoz kroz njega; i
 - (c) podatke za kontakt informacijskih točaka.
5. Svaka stranka u skladu s raspoloživim resursima uspostavlja ili održava informacijske točke kako bi u razumnom roku odgovorila na upite državnih tijela, trgovaca i drugih zainteresiranih strana o pitanjima obuhvaćenima stavkom 1. Stranka ne propisuje pristojbu za odgovaranje na upite druge stranke.

ČLANAK 4.12.

Prethodna mišljenja

1. Carinsko tijelo svake stranke podnositelju zahtjeva izdaje prethodna mišljenja u kojima se utvrđuje tretman koji treba odobriti za predmetnu robu, u skladu s njezinim zakonima i propisima. Takva se mišljenja izdaju u pisanom ili elektroničkom obliku za određeni rok i sadržavaju sve potrebne informacije. Svaka stranka osigurava da se podnositelju zahtjeva druge stranke može izdati prethodno mišljenje te da ga on može koristiti u toj stranci.

2. Prethodna mišljenja izdaju se u vezi s:

- (a) razvrstavanjem robe u carinsku tarifu;
- (b) podrijetlom robe; i
- (c) odgovarajućom metodom ili kriterijima i njihovom primjenom za određivanje carinske vrijednosti na temelju određenog skupa činjenica, ako je to dopušteno zakonima i drugim propisima stranke.

3. Prethodna mišljenja valjana su najmanje tri godine od datuma izdavanja ili drugog datuma ako je to navedeno u mišljenju. Stranka izdavateljica može izmijeniti ili opozvati, proglasiti ništavim ili poništiti prethodno mišljenje ako se temeljilo na netočnim, nepotpunim, lažnim ili obmanjujućim informacijama ili na administrativnoj pogrešci odnosno ako je došlo do promjene zakona, materijalnih činjenica ili okolnosti na kojima se mišljenje temeljilo.

4. Stranka može odbiti izdati prethodno mišljenje ako je pitanje postavljeno u zahtjevu predmet upravnog ili sudskog preispitivanja ili ako se zahtjev ne odnosi ni na koju predviđenu primjenu prethodnog mišljenja ili carinskog postupka. Ako odbije izdati prethodno mišljenje, stranka odmah pisanim putem obavješćuje podnositelja i navodi relevantne činjenice te osnovu za tu odluku.

5. Svaka stranka objavljuje barem:

- (a) zahtjeve za primjenu prethodnog mišljenja, uključujući informacije koje treba dostavljati i u kojem obliku;

(b) rok u kojem će izdati prethodno mišljenje; i

(c) rok valjanosti prethodnog mišljenja.

6. Ako ukine, izmijeni ili poništi prethodno mišljenje, stranka podnositelju dostavlja pisanu obavijest u kojoj navodi relevantne činjenice i osnovu za tu odluku. Stranka može ukinuti, izmijeniti ili poništiti prethodno mišljenje s retroaktivnim učinkom samo ako je doneseno na temelju nepotpunih, netočnih, lažnih ili obmanjujućih informacija.

7. Prethodno mišljenje koje je izdala stranka obvezujuće je za tu stranku u odnosu na podnositelja koji je zatražio izdavanje mišljenja. Stranka može odrediti da je prethodno mišljenje obvezujuće za podnositelja.

8. Svaka stranka na pisani zahtjev primatelja mišljenja omogućuje preispitivanje prethodnog mišljenja ili odluke o njegovoj izmjeni, ukidanju ili poništenju.

9. Svaka stranka nastoji objaviti informacije o prethodnim mišljenjima, uzimajući u obzir potrebu za zaštitom osobnih i povjerljivih poslovnih informacija.

10. Svaka stranka donosi prethodno mišljenje bez odgode, a obično u roku od 150 dana od datuma primitka svih potrebnih informacija. Taj se rok može produljiti u skladu sa zakonima i drugim propisima stranke ako je potrebno dodatno vrijeme kako bi se prethodna mišljenja izdala na ispravan i ujednačen način. U tom slučaju stranka obavješćuje podnositelja zahtjeva o razlogu i trajanju produljenja.

ČLANAK 4.13.

Carinski posrednici

Carinskim odredbama i postupcima stranke ne smije se zahtijevati obvezno korištenje carinskih posrednika. Svaka stranka priopćuje i objavljuje svoje mjere o korištenju carinskih posrednika. Pri izdavanju dozvola carinskim posrednicima svaka stranka primjenjuje transparentna, nediskriminirajuća i proporcionalna pravila.

ČLANAK 4.14.

Određivanje carinske vrijednosti

1. Sve stranke carinsku vrijednost robe utvrđuju u skladu s dijelom I. Sporazuma o određivanju carinske vrijednosti. U tu svrhu dio I. Sporazuma o određivanju carinske vrijednosti ugrađuje se *mutatis mutandis* u ovaj Sporazum i postaje njegov dio.
2. Stranke surađuju radi postizanja zajedničkog pristupa pitanjima povezanim s određivanjem carinske vrijednosti.

ČLANAK 4.15.

Pregledi robe prije isporuke

Stranka ne zahtijeva obvezne preglede prije isporuke kako su definirani u Sporazumu WTO-a o pregledu robe prije isporuke.

ČLANAK 4.16.

Preispitivanje i žalba

1. Svaka stranka uspostavlja učinkovite, djelotvorne, nediskriminacijske i lako dostupne postupke kojima se jamči pravo na žalbu protiv upravnih mjera, presuda ili odluka carinskih ili drugih nadležnih tijela koje utječu na uvoz ili izvor robe ili na robu u provozu.
2. Svaka stranka osigurava da svaka osoba kojoj izrekne takvu presudu ili odluku ili u odnosu na koju poduzima upravne mjere može pokrenuti:
 - (a) upravnu žalbu ili preispitivanje pred upravnim tijelom koje je više od službenika ili ureda koji je izrekao presudu ili odluku ili poduzeo upravnu mjeru ili neovisno o njima; ili
 - (b) sudsku žalbu ili preispitivanje presude ili odluke ili upravne mjere.

3. Svaka stranka osigurava da, ako se odluka o žalbi ili preispitivanju iz stavka 2. točke (a) ne donese u roku utvrđenom u njezinim zakonima i propisima ili se ne donese bez nepotrebne odgode, podnositelj žalbe ima pravo na daljnju upravnu žalbu ili preispitivanje odnosno žalbu ili preispitivanje pred pravosudnim tijelom ili na bilo koje drugo pravno sredstvo u skladu sa zakonima i drugim propisima te stranke.

4. Svaka stranka osigurava da se podnositelju zahtjeva pisanim putem, među ostalim elektroničkim putem, dostavi obrazloženje upravne odluke kako bi prema potrebi mogao iskoristiti žalbeni postupak ili postupak preispitivanja.

ČLANAK 4.17.

Suradnja s poslovnom zajednicom

1. S obzirom na potrebu za pravodobnim i redovitim savjetovanjima s trgovinskim predstavnicima o zakonodavnim prijedlozima i općim postupcima povezanim s carinskim pitanjima i pitanjima olakšavanja trgovine, carinska uprava svake stranke održava savjetovanja s poslovnom zajednicom te stranke.

2. Svaka stranka osigurava, ako je to moguće, da njezini carinski i povezani zahtjevi i postupci i dalje odgovaraju potrebama poslovne zajednice, slijede najbolju međunarodno prihvaćenu praksu te što je moguće manje ograničavaju trgovinu.

ČLANAK 4.18.

Zajednički odbor za carinsku suradnju

1. Ovim se člankom dopunjuje i dodatno razrađuje članak 24.4. (Posebni odbori).
2. Zajednički odbor za carinsku suradnju, s obzirom na poglavlja i odredbe koje su u njegovoj nadležnosti u skladu s člankom 24.4. (Posebni odbori) stavkom 1., osim poglavlja 3. (Pravila o podrijetlu i postupci u vezi s podrijetlom), ima sljedeće funkcije:
 - (a) utvrđivanje područja u kojima su potrebna poboljšanja u provedbi i radu; i
 - (b) traženje odgovarajućih načina i metoda za postizanje međusobnog dogovora o rješenjima za sva potencijalna pitanja.
3. Zajednički odbor za carinsku suradnju može donositi odluke u vezi s područjima iz članka 4.2. (Carinska suradnja i uzajamna administrativna pomoć) stavka 2., uključujući, ako to smatra potrebnim, za potrebe provedbe stavka 2. točaka (d) i (f) tog članka.

POGLAVLJE 5.

MJERE ZA ZAŠTITU TRGOVINE

ODJELJAK A

OPĆE ODREDBE

ČLANAK 5.1.

Neprimjena povlaštenih pravila o podrijetlu

Za potrebe odjeljaka B (Antidampinške i kompenzacijske pristojbe) i C (Globalne zaštitne mjere) ne primjenjuju se povlaštena pravila o podrijetlu iz poglavlja 3. (Pravila o podrijetlu i postupci u vezi s podrijetlom).

ČLANAK 5.2.

Neprimjena rješavanja sporova

Poglavlje 26. (Rješavanje sporova) ne primjenjuje se na odjeljke B (Antidampinške i kompenzacijske pristojbe) i C (Globalne zaštitne mjere) ovog poglavlja.

ODJELJAK B

ANTIDAMPINŠKE I KOMPENZACIJSKE PRISTOJBE

ČLANAK 5.3.

Transparentnost

1. Provedba mjera za zaštitu trgovine trebala bi biti u potpunosti usklađena s relevantnim zahtjevima WTO-a te se temeljiti na pravednom i transparentnom sustavu.
2. Ne dovodeći u pitanje članak 6.5. Sporazuma o antidampingu i članak 12.4. Sporazuma o SCM-u, sve stranke osiguravaju, što prije nakon uvođenja možebitnih privremenih mjera i prije donošenja konačne odluke, cjelovitu i smislenu objavu svih bitnih činjenica i razmatranja na kojima se temelji odluka o primjeni konačnih mjera. Objave se sastavljaju u pisanom obliku, a zainteresiranim strankama ostavlja se dovoljno vremena za iznošenje primjedbi.
3. Pod uvjetom da to ne dovodi do nepotrebne odgode provedbe ispitnog postupka, svim zainteresiranim stranama daje se mogućnost da budu saslušane kako bi iznijele svoja stajališta za vrijeme ispitnih postupaka u pogledu mjera za zaštitu trgovine.

ČLANAK 5.4.

Uzimanje u obzir javnog interesa

1. Stranka se može suzdržati od primjene antidampinških ili kompenzacijskih mjera na robu druge stranke ako se na temelju informacija stavljenih na raspolaganje za vrijeme ispitnog postupka u skladu sa zahtjevima utvrđenima u zakonima i drugim propisima te stranke može zaključiti da primjena takvih mjera nije u javnom interesu.
2. Pri donošenju konačne odluke o uvođenju pristojbi svaka stranka u skladu sa svojim zakonima i drugim propisima uzima u obzir informacije koje su dostavile relevantne zainteresirane strane, koje mogu uključivati domaću industriju, uvoznike i njihova predstavnička udruženja te organizacije koje zastupaju potrošače.

ČLANAK 5.5.

Pravilo niže pristojbe

Ako stranka uvede antidampinšku pristojbu na robu druge stranke, iznos te pristojbe ne smije biti veći od dampinške marže. Ako je pristojba niža od dampinške marže dovoljna da se ukloni šteta nanesena domaćoj industriji, stranka određuje takvu nižu pristojbu u skladu sa svojim zakonima i propisima.

ODJELJAK C

GLOBALNE ZAŠTITNE MJERE

ČLANAK 5.6.

Transparentnost

1. Na zahtjev druge stranke stranka koja pokreće ispitni postupak o globalnim zaštitnim mjerama ili namjerava primijeniti globalne zaštitne mjere odmah dostavlja pisanu obavijest o svim relevantnim informacijama koje su dovele do pokretanja ispitnog postupka o globalnim zaštitnim mjerama ili uvođenja globalnih zaštitnih mjera, među ostalim o privremenim nalazima, ako je to relevantno. Time se ne dovodi u pitanje članak 3.2. Sporazuma o zaštitnim mjerama.
2. Svaka stranka nastoji uvesti globalne zaštitne mjere na način koji najmanje utječe na trgovinu između stranaka.
3. Za potrebe stavka 2., ako stranka smatra da su ispunjeni pravni zahtjevi za uvođenje konačnih zaštitnih mjera, stranka koja namjerava primijeniti takve mjere obavješćuje drugu stranku i nastoji pružiti odgovarajuću priliku za prethodno savjetovanje s tom strankom radi preispitivanja informacija dostavljenih u skladu sa stavkom 1. i razmjene mišljenja o predloženim mjerama prije donošenja konačne odluke.

ODJELJAK D

BILATERALNE ZAŠTITNE MJERE

ČLANAK 5.7.

Definicije

Za potrebe ovog odjeljka primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) „bilateralna zaštitna mjera” znači mjera opisana u članku 5.8. (Primjena bilateralne zaštitne mjere);
- (b) „domaća industrija” u odnosu na uvezenu robu znači proizvođači u cjelini koji proizvode sličnu ili izravno konkurentnu robu, koji posluju na području stranke, ili oni čija ukupna proizvodnja slične ili izravno konkurentne robe čini pretežan dio ukupne domaće proizvodnje te robe;
- (c) „ozbiljno pogoršanje” znači velike poteškoće u sektoru gospodarstva koji proizvodi slične ili izravno konkurentne proizvode;
- (d) „ozbiljna šteta” znači bitno opće narušavanje položaja domaće industrije;

- (e) „prijetnja ozbiljnog pogoršanja” znači ozbiljno pogoršanje koje je očito neminovno na temelju činjenica, a ne samo na temelju navoda, pretpostavki ili male vjerojatnosti;
- (f) „prijetnja ozbiljne štete” znači ozbiljna šteta koja je očito neminovna na temelju činjenica, a ne samo na temelju navoda, pretpostavki ili male vjerojatnosti; i
- (g) „prijelazno razdoblje” znači razdoblje od sedam godina od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma.

ČLANAK 5.8.

Primjena bilateralne zaštitne mjere

1. Ne dovodeći u pitanje prava i obveze stranaka iz odjeljka C (Globalne zaštitne mjere), ako se zbog smanjenja ili ukidanja carine na temelju ovog Sporazuma roba podrijetlom iz jedne stranke uvozi na područje druge stranke u toliko povećanim količinama, u apsolutnom smislu ili u odnosu na domaću proizvodnju, te pod takvim uvjetima da uzrokuje ozbiljnu štetu ili prijetnju ozbiljne štete domaćoj industriji druge stranke, ta druga stranka za vrijeme prijelaznog razdoblja i samo u skladu s uvjetima i postupcima utvrđenima u ovom odjeljku može primijeniti bilateralnu zaštitnu mjeru.
2. Bilateralne zaštitne mjere koje se primjenjuju u skladu sa stavkom 1. mogu biti samo:
 - (a) suspenzija svakog daljnjeg sniženja stope carine na predmetnu robu u skladu s poglavljem 2. (Nacionalni tretman i pristup tržištu za robu); ili

- (b) povećanje carine na predmetnu robu do razine koja ne premašuje niže od sljedećeg:
 - i. carine koja se primjenjuje prema načelu najpovlaštenije nacije, a na snazi je na dan početka primjene bilateralne zaštitne mjere; ili
 - ii. carine koja se primjenjuje prema načelu najpovlaštenije nacije, a na snazi je na dan koji neposredno prethodi datumu stupanja na snagu ovog Sporazuma.

ČLANAK 5.9.

Standardi za bilateralne zaštitne mjere

- 1. Bilateralna zaštitna mjera ne primjenjuje se:
 - (a) osim u mjeri i onoliko dugo koliko je potrebno da bi se spriječila ili otklonila ozbiljna šteta ili prijetnja takve štete za domaćoj industriji ili ozbiljno pogoršanje ili prijetnja ozbiljnog pogoršanja gospodarskog stanja najudaljenijih regija;
 - (b) dulje od dvije godine; i
 - (c) nakon isteka prijelaznog razdoblja.

2. Razdoblje iz stavka 1. točke (b) može se produžiti za godinu dana ako:
 - (a) nadležna tijela stranke uvoznice koja provode ispitni postupak utvrde, u skladu s postupcima navedenima u pododjeljku 1. (Postupovna pravila koja se primjenjuju na bilateralne zaštitne mjere), da je mjera i dalje potrebna za sprečavanje ili otklanjanje ozbiljne štete ili prijetnje takve štete domaćoj industriji ili ozbiljnog pogoršanja ili prijetnje ozbiljnog pogoršanja gospodarskog stanja najudaljenijih regija; i
 - (b) postoje dokazi da se domaća industrija prilagođava, a ukupno razdoblje primjene zaštitne mjere, uključujući razdoblje prve primjene i sva produženja, nije dulje od tri godine.
3. Ako stranka prestane primjenjivati bilateralnu zaštitnu mjeru, stopa carine je stopa koja bi bila na snazi za predmetnu robu, u skladu s Prilogom 2.-A (Rasporedi ukidanja carina).
4. Bilateralna zaštitna mjera na uvoz određene robe stranke koja je već bila predmet takve bilateralne zaštitne mjere ne smije se primijeniti u vremenskom razdoblju koje je jednako polovici trajanja prethodne bilateralne zaštitne mjere.
5. Stranke ne smiju na istu robu istovremeno primjenjivati:
 - (a) bilateralne zaštitne mjere, privremene bilateralne zaštitne mjere ili zaštitne mjere za najudaljenije regije u skladu s ovim Sporazumom; i

- (b) zaštitnu mjeru u skladu s člankom XIX. GATT-a iz 1994. i Sporazumom o zaštitnim mjerama.

ČLANAK 5.10.

Privremene bilateralne zaštitne mjere

1. U kritičnim okolnostima u kojima bi odgoda prouzročila štetu koju bi bilo teško popraviti stranka može primijeniti privremenu bilateralnu zaštitnu mjeru ako preliminarno utvrdi da postoje jasni dokazi da se uvoz robe podrijetlom iz druge stranke povećao zbog smanjenja ili ukidanja carine na temelju ovog Sporazuma te da takav uvoz uzrokuje ozbiljnu štetu ili prijetnju takve štete domaćoj industriji ili uzrokuje ozbiljno pogoršanje ili prijetnju ozbiljnog pogoršanja gospodarskog stanja najudaljenijih regija.
2. Privremena bilateralna zaštitna mjera ne smije trajati dulje od 200 dana. U tom razdoblju stranka postupuje u skladu s relevantnim postupovnim pravilima utvrđenima u pododjeljku 1. (Postupovna pravila koja se primjenjuju na bilateralne zaštitne mjere).
3. Carina uvedena kao rezultat privremene bilateralne zaštitne mjere odmah se vraća ako se naknadnim ispitnim postupkom iz pododjeljka 1. (Postupovna pravila koja se primjenjuju na bilateralne zaštitne mjere) ne utvrdi da povećani uvoz robe na koju se primjenjuje privremena bilateralna zaštitna mjera uzrokuje ozbiljnu štetu ili prijetnju takve štete domaćoj industriji ili pak ozbiljno pogoršanje ili prijetnju ozbiljnog pogoršanja gospodarskog stanja najudaljenijih regija.

4. Trajanje privremene bilateralne zaštitne mjere ubraja se u razdoblje utvrđeno u članku 5.9. (Standardi za bilateralne zaštitne mjere) stavku 1. točki (b).
5. Stranka koja primjenjuje privremenu bilateralnu zaštitnu mjeru obavješćuje drugu stranku odmah po početku primjene takvih privremenih bilateralnih zaštitnih mjera.
6. Na zahtjev druge stranke savjetovanja se održavaju odmah nakon početka primjene privremene bilateralne zaštitne mjere.

ČLANAK 5.11.

Najudaljenije regije

1. Kad se proizvod s podrijetlom iz Novog Zelanda uvozi na područje jedne ili više najudaljenijih regija¹ Unije u toliko povećanim količinama i pod uvjetima koji uzrokuju ozbiljno pogoršanje ili prijetnju pogoršanja gospodarskog stanja predmetne najudaljenije regije ili regija, Unija, nakon što ispita druga rješenja, iznimno može poduzeti bilateralne zaštitne mjere ograničene na područje predmetne regije ili regija.

¹ Na dan stupanja na snagu ovog Sporazuma najudaljenije regije Unije su Guadeloupe, Francuska Gijana, Martinique, Réunion, Mayotte, Saint-Martin, Azori, Madeira i Kanarski otoci. Ovaj se članak primjenjuje i na zemlju ili prekomorsko područje koje svoj status promijeni u najudaljeniju regiju na temelju odluke Europskog vijeća u skladu s postupkom utvrđenim u članku 355. stavku 6. UFEU-a od datuma donošenja te odluke. Ako najudaljenija regija Unije promijeni svoj status istim postupkom, ovaj se članak u skladu s tim prestaje primjenjivati od donošenja odluka Europskog vijeća. Unija obavješćuje Novi Zeland o svim promjenama područja koja se smatraju najudaljenijim regijama Unije.

2. Za potrebe stavka 1. utvrđivanje ozbiljnog pogoršanja temelji se na objektivnim čimbenicima, uključujući sljedeće elemente:

- (a) povećanje obujma uvoza u apsolutnom ili relativnom smislu u odnosu na domaću proizvodnju i uvoz iz ostalih izvora; i
- (b) učinak uvoza na situaciju u relevantnoj industriji ili predmetnom gospodarskom sektoru, što uključuje razinu prodaje, proizvodnje, financijsku situaciju i zapošljavanje.

3. Ne dovodeći u pitanje stavak 1., ovaj odjeljak primjenjuje se *mutatis mutandis* na sve zaštitne mjere donesene na temelju ovog članka.

ČLANAK 5.12.

Kompenzacija i suspenzija koncesija

1. Najkasnije 30 dana od datuma primjene bilateralne zaštitne mjere stranka koja primjenjuje tu mjeru pruža mogućnost savjetovanja s drugom strankom radi dogovora o odgovarajućoj kompenzaciji za liberalizaciju trgovine u obliku koncesija s u osnovi istovjetnim trgovinskim učinkom.

2. Ako savjetovanje iz stavka 1. ne dovede do dogovora o kompenzaciji za liberalizaciju trgovine u roku od 30 dana od prvog dana savjetovanja, stranka na čije se proizvode primjenjuje zaštitna mjera može suspendirati primjenu u osnovi istovjetnih koncesija na trgovinu stranke koja primjenjuje bilateralnu zaštitnu mjeru.

3. Obveza kompenzacije iz stavka 1. i pravo na suspenziju koncesija iz stavka 2. primjenjuju se samo dok traje bilateralna zaštitna mjera.
4. Neovisno o stavku 3., pravo na suspenziju iz tog stavka ne smije se koristiti u prva 24 mjeseca tijekom kojih je bilateralna zaštitna mjera na snazi ako je ta bilateralna zaštitna mjera poduzeta zbog apsolutnog povećanja uvoza i ako je u skladu s odredbama ovog Sporazuma.

PODODJELJAK 1.

POSTUPOVNA PRAVILA KOJA SE PRIMJENJUJU NA BILATERALNE ZAŠTITNE MJERE

ČLANAK 5.13.

Mjerodavno pravo

Ovaj se pododjeljak primjenjuje na bilateralne zaštitne mjere obuhvaćene odjeljkom D (Bilateralne zaštitne mjere) koje primjenjuje nadležno tijelo stranke koje provodi ispitni postupak. U slučajevima koji nisu obuhvaćeni ovim pododjeljkom nadležno tijelo koje provodi ispitni postupak primjenjuje pravila utvrđena u svojem domaćem zakonodavstvu pod uvjetom da su u skladu s odredbama ovog odjeljka.

ČLANAK 5.14.

Ispitni postupci

1. Stranka primjenjuje bilateralnu zaštitnu mjeru tek nakon što njezino nadležno tijelo provede ispitni postupak u skladu s člankom 3. i člankom 4.2. točkama (a) i (c) Sporazuma o zaštitnim mjerama. U tu se svrhu članak 3. i članak 4.2. točke (a) i (c) Sporazuma o zaštitnim mjerama ugrađuju *mutatis mutandis* u ovaj Sporazum i postaju njegov sastavni dio.
2. Kako bi se primijenila bilateralna zaštitna mjera, nadležno tijelo koje provodi ispitni postupak na temelju objektivnih dokaza dokazuje postojanje uzročno-posljedične veze između povećanog uvoza predmetnog proizvoda i ozbiljne štete ili prijetnje od nje. Nadležno tijelo koje provodi ispitni postupak ispituje i druge poznate čimbenike osim povećanog uvoza kako se šteta uzrokovana tim čimbenicima ne bi pripisala povećanom uvozu.
3. Ispitni postupak svakako završava u roku od godinu dana od pokretanja.

ČLANAK 5.15.

Obavješćivanje i savjetovanje

1. Stranka odmah obavješćuje drugu stranku u pisanom obliku ako:
 - (a) pokrene bilateralni zaštitni ispitni postupak u skladu s ovim poglavljem;

- (b) utvrdi da povećani uvoz uzrokuje ozbiljnu štetu ili prijetnju takve štete ili pak ozbiljno pogoršanje ili prijetnju ozbiljnog pogoršanja gospodarskog stanja najudaljenijih regija;
- (c) odluči primijeniti privremenu bilateralnu zaštitnu mjeru ili primijeniti ili produljiti bilateralnu zaštitnu mjeru; ili
- (d) odluči izmijeniti prethodno donesenu bilateralnu zaštitnu mjeru.

2. Stranka drugoj stranci dostavlja primjerak javne verzije pritužbe i izvješće svojih nadležnih tijela koja provode ispitni postupak koje se zahtijeva na temelju članka 3. Sporazuma o zaštitnim mjerama.

3. Kad u skladu sa stavkom 1. točkom (c) obavijesti drugu stranku da primjenjuje ili proširuje bilateralnu zaštitnu mjeru, stranka u svoju obavijest uključuje sve relevantne informacije, kao što su:

- (a) dokaz da zbog sniženja ili ukidanja carine u skladu s ovim Sporazumom povećani uvoz robe druge stranke uzrokuje ozbiljnu štetu ili prijetnju od takve štete domaćoj industriji ili ozbiljno pogoršanje ili prijetnju od ozbiljnog pogoršanja gospodarskog stanja najudaljenijih regija;
- (b) točan opis robe na koju se primjenjuje bilateralna zaštitna mjera, uključujući njezin tarifni broj ili podbroj prema HS-u, na kojem se temelji Prilog 2.-A (Rasporedi ukidanja carina);

- (c) točan opis bilateralne zaštitne mjere;
- (d) datum početka primjene bilateralne zaštitne mjere, njezino očekivano trajanje i, ako je primjenjivo, rok za postupnu liberalizaciju mjere; i
- (e) ako se radi o produljenju bilateralne zaštitne mjere, dokaz da se predmetna domaća industrija prilagođava.

4. Na zahtjev stranke čija roba podliježe bilateralnom zaštitnom postupku u skladu s ovim poglavljem stranka koja provodi taj postupak pruža odgovarajuću priliku za savjetovanje sa strankom koja je podnijela zahtjev prije donošenja konačne odluke o primjeni zaštitnih mjera radi preispitivanja obavijesti dostavljene u skladu sa stavkom 1. ili javne obavijesti ili izvješća koje je nadležno istražno tijelo izdalo u vezi s postupkom te razmjene mišljenja o predloženoj mjeri i postizanja dogovora o kompenzacijama predviđenima u članku 5.12. (Kompenzacija i suspenzija koncesija).

POGLAVLJE 6.

SANITARNE I FITOSANITARNE MJERE

ČLANAK 6.1.

Ciljevi i opće odredbe

1. Ciljevi su ovog poglavlja:

- (a) zaštititi zdravlje ljudi, životinja i biljaka na područjima stranaka uz istodobno olakšavanje trgovine između stranaka;
- (b) osigurati da se sanitarnim i fitosanitarnim mjerama stranaka ne stvaraju neopravdane prepreke trgovini;
- (c) olakšati provedbu Sporazuma o SPS-u, međunarodnih normi i povezanih tekstova, a posebno regionalizacije i istovrijednosti;
- (d) surađivati u okviru međunarodnih tijela za normizaciju;
- (e) promicati transparentnost i razumijevanje primjene sanitarnih i fitosanitarnih mjera svake stranke;

- (f) jačati suradnju između stranaka i prepoznati zajedničke ciljeve stranaka u borbi protiv antimikrobne otpornosti (dalje u tekstu „AMR”); i
 - (g) poboljšati komunikaciju, suradnju i rješavanje sanitarnih i fitosanitarnih pitanja koja mogu utjecati na trgovinu između stranaka.
2. Stranke u pogledu Sporazuma o SPS-u posebno podsjećaju na sljedeće:
- (a) načelo da se njihove sanitarne i fitosanitarne mjere temelje na procjeni rizika u skladu s člankom 5. i drugim relevantnim odredbama Sporazuma o SPS-u; i
 - (b) koncept privremenih sanitarnih i fitosanitarnih mjera.

ČLANAK 6.2.

Područje primjene

1. Stranke potvrđuju svoja prava i obveze u okviru Sanitarnog sporazuma.
2. Podložno stavku 3. ovo se poglavlje primjenjuje na:
- (a) sanitarne i fitosanitarne mjere stranke koje mogu utjecati na trgovinu između stranaka; i

(b) suradnju u području antimikrobne otpornosti.

3. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na mjere stranke ni na pitanja obuhvaćena Sanitarnim sporazumom.

ČLANAK 6.3.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) definicije iz Priloga A Sporazumu o SPS-u;
- (b) definicije donesene pod okriljem Komisije za Codex Alimentarius;
- (c) definicije donesene pod okriljem Svjetske organizacije za zdravlje životinja (dalje u tekstu „WOAH”);
- (d) definicije donesene pod okriljem Međunarodne konvencije o zaštiti bilja (dalje u tekstu „IPPC”);
- (e) „nadležno tijelo” znači državno tijelo navedeno u Prilogu 6.-A (Nadležna tijela) i uključuje relevantne nacionalne organizacije za zaštitu bilja; i

- (f) „uvozna provjera” znači procjena koja može uključivati inspekciju, pregled, uzorkovanje, pregled dokumentacije, ispitivanja ili postupke, uključujući laboratorijske, organoleptičke ili identifikacijske postupke, koje na granici stranke uvoznice provodi njezino nadležno tijelo kako bi se utvrdilo ispunjava li pošiljka sanitarne i fitosanitarne zahtjeve stranke uvoznice.

ČLANAK 6.4.

Posebni uvjeti povezani sa zdravljem bilja

1. U skladu s primjenjivim normama dogovorenima u okviru IPPC-a stranke razmjenjuju informacije o statusu štetnih organizama na svojem području. Na zahtjev stranke druga stranka dostavlja obrazloženje kategorizacije štetnih organizama i povezanih fitosanitarnih mjera.
2. Kad je riječ o kategorizaciji štetnih organizama, svaka stranka sastavlja i ažurira popis reguliranih štetnih organizama za bilje i biljne proizvode za koje postoji fitosanitarni rizik. Taj popis sadržava:
 - (a) karantenske štetne organizme koji nisu prisutni ni u jednom dijelu njezina područja;
 - (b) karantenske štetne organizme koji su prisutni, ali nisu široko rasprostranjeni niti su pod službenim nadzorom;
 - (c) karantenske štetne organizme zaštićenih područja; i
 - (d) ako je primjenjivo, regulirane nekarantenske štetne organizme.

3. Svaka stranka svoje uvozne zahtjeve za bilje ili biljne proizvode ograničava na one koji su potrebni za ublažavanje rizika od unošenja reguliranih štetnih organizama. Uvozni zahtjevi za ublažavanje rizika od karantenskih štetnih organizama zaštićenih područja ne primjenjuju se osim ako je poznato da je odredište bilja ili biljnih proizvoda unutar zaštićenog područja.

4. Stranka uvoznica ne bi trebala zahtijevati da njezina nacionalna organizacija za zaštitu bilja provede inspekciju prije izvoza ako je inspekcija bilja ili biljnih proizvoda u nadležnosti nacionalne organizacije za zaštitu bilja stranke izvoznice.

ČLANAK 6.5.

Priznavanje nezaraženosti štetnim organizmima

Ako se regionalizacija definira u smislu nezaraženog područja, mjesta proizvodnje, proizvodne jedinice ili zaštićenog područja u sektoru bilja i biljnih proizvoda:

- (a) stranke priznaju koncepte nezaraženih područja, mjesta proizvodnje i proizvodne jedinice kako je navedeno u relevantnim međunarodnim normama IPPC-a za fitosanitarne mjere;
- (b) stranke uzajamno prihvaćaju:
 - i. nezaražena područja, mjesta proizvodnje i proizvodne jedinice druge stranke; i

- ii. službene kontrole u uspostavi i održavanju nezaraženih područja, mjesta proizvodnje i proizvodnih jedinica druge stranke;
- (c) Novi Zeland priznaje koncept zaštićenih područja na području Unije kao istovrijedan nezaraženom području kako je utvrđeno u normi ISPM 4 („Zahtjevi za uspostavljanje područja bez štetnih organizama”) IPPC-a;
- (d) stranka izvoznica na zahtjev stranke uvoznice utvrđuje nezaražena područja, mjesta proizvodnje, proizvodne jedinice i zaštićena područja te, ako to zatraži stranka uvoznica, dostavlja potpuno objašnjenje i popratne podatke kako je predviđeno u relevantnim ISPM-ovima ili kako se na drugi način smatra primjerenim; i
- (e) Odbor za trgovinu može donijeti odluku o izmjeni Priloga 6.-B (Regionalni uvjeti za bilje i biljne proizvode) kako bi se utvrdila sva druga pitanja koja se mogu odnositi na regionalizaciju ili kako bi se odredili odgovarajući posebni uvjeti koji se temelje na riziku.

ČLANAK 6.6.

Istovrijednost

1. Stranke potvrđuju da je priznavanje istovrijednosti važno sredstvo olakšavanja trgovine.

2. Pri utvrđivanju istovrijednosti određene sanitarne i fitosanitarne mjere, skupine mjera ili na razini sustava svaka stranka uzima u obzir odgovarajuće smjernice Odbora WTO-a za sanitarne i fitosanitarne mjere te međunarodne norme, smjernice i preporuke. Odbor za trgovinu može donijeti odluku o utvrđivanju daljnjih smjernica i postupaka za utvrđivanje, priznavanje i održavanje istovrijednosti u Prilogu 6.-C (Priznavanje istovrijednosti sanitarnih i fitosanitarnih mjera).
3. Na zahtjev stranke izvoznice stranka uvoznica u razumnom roku navodi cilj i obrazloženje svoje sanitarne ili fitosanitarne mjere te jasno utvrđuje rizik koji njome namjerava otkloniti.
4. Stranka uvoznica priznaje istovrijednost sanitarne i fitosanitarne mjere ako stranka izvoznica objektivno dokaže da se njezinom mjerom postiže odgovarajuća razina zaštite zdravlja ljudi, životinja ili biljaka u stranci uvoznici.
5. Ako na temelju procjene istovrijednosti utvrdi da istovrijednost ne postoji, stranka uvoznica stranci izvoznici dostavlja obrazloženje svoje odluke.
6. Ne dovodeći u pitanje članak 6.8. (Certifikacija) stavak 6., Odbor za trgovinu može donijeti odluku o izmjeni Priloga 6.-C (Priznavanje istovrijednosti sanitarnih i fitosanitarnih mjera) kako bi se:
 - (a) utvrdile vrste robe stranke izvoznice za koje stranka uvoznica priznaje da su obuhvaćene sanitarnim i fitosanitarnim mjerama koje su istovrijedne njezinima ili utvrdile službene kontrole stranke izvoznice koje stranka uvoznica priznaje kao istovrijedne svojim; i

(b) naveli svi odgovarajući posebni uvjeti koji se temelje na procjeni rizika ili svi dogovoreni statusi štetnog organizma ili bolesti.

7. Ako stranka sanitarne i fitosanitarne mjere izmijeni na način za koji smatra da ne utječe na odluku o istovrijednosti iz ovog poglavlja, odluka se primjenjuje na najnoviju verziju relevantnog zakona ili propisa o izmjeni sanitarnih i fitosanitarnih mjera.

8. Ako stranka smatra da to utječe na prethodnu odluku o istovrijednosti, o tome obavješćuje drugu stranku.

9. Ako izmijeni sanitarne i fitosanitarne mjere i smatra da bi to moglo utjecati na odluku o istovrijednosti iz ovog poglavlja, stranka uvoznica:

(a) objektivno razmatra je li prethodna odluka prestala biti dostatna za postizanje odgovarajuće razine zaštite; i

(b) savjetuje se sa strankom izvoznicom i zatim odlučuje može li se odluka i dalje primjenjivati s posebnim uvjetima ili bez njih.

ČLANAK 6.7.

Trgovinski uvjeti i postupci odobravanja

1. Stranka uvoznica javno objavljuje svoje fitosanitarne uvozne zdravstvene zahtjeve i postupke koji se upotrebljavaju za utvrđivanje tih zahtjeva.

2. Ako stranke zajednički odrede određeno bilje ili biljni proizvod kao prioritet, stranka uvoznica bez nepotrebne odgode utvrđuje posebne uvozne zahtjeve za taj proizvod, osim u opravdanim okolnostima.
3. Ako je uvozni zahtjev zaprimljen u vezi s određenim biljem ili biljnim proizvodom koji je prethodno odobren za uvoz iz stranke izvoznice, stranka uvoznica procjenjuje profil rizičnosti i, ako utvrdi da je taj profil isti, bez nepotrebne odgode provodi postupak odobravanja, osim u opravdanim okolnostima.
4. Svaka stranka osigurava da se postupci koji se koriste za odobravanje uvoza iz druge stranke pokrenu i provedu bez nepotrebne odgode, uključujući, ako je potrebno, revizije i potrebne zakonodavne ili administrativne mjere za provedbu postupka odobravanja. Svaka stranka posebno izbjegava nepotrebne ili nepotrebno opterećujuće zahtjeve za dostavu informacija, ograničava te zahtjeve na ono što je potrebno i uzima u obzir informacije koje su već dostupne stranci uvoznici, kao što su informacije o primjenjivim zakonima i propisima te izvješća o reviziji stranke izvoznice.
5. Osim kako je predviđeno člankom 6.5. (Priznavanje nezaraženosti štetnim organizmima), svaka stranka svoje fitosanitarne uvjete uvoza primjenjuje u odnosu na cjelokupno područje druge stranke ako na njemu prevladava isti status štetnog organizma.
6. Ne dovodeći u pitanje članak 6.10. (Hitne mjere), svaka stranka službene kontrole koje druga stranka primjenjuje na trgovinu priznaje kao istovrijedne pod uvjetom da od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma nema znatnih promjena u sustavima službenih kontrola stranke izvoznice kojima bi se smanjila razina jamstva za stranku uvoznicu.

7. Ne dovodeći u pitanje članak 6.10. (Hitne mjere), stranka uvoznica ne smije odbiti ili zaustaviti uvoz robe stranke izvoznice samo zato što provodi preispitivanje svojih sanitarnih i fitosanitarnih mjera ako je u trenutku pokretanja preispitivanja uvoz te robe iz druge stranke bio dopušten.
8. Stranke bez naknadnih postupaka odobravanja prihvaćaju međusobne popise objekata koji podliježu sanitarnim i fitosanitarnim mjerama za trgovinu.
9. Svaka stranka na zahtjev stavlja na raspolaganje drugoj stranci popise objekata iz stavka 8.

ČLANAK 6.8.

Certifikacija

1. Za zdravstveno certificiranje bilja i biljnih proizvoda nadležna tijela primjenjuju načela utvrđena u normama ISPM 7 („Sustav certifikacije pri izvozu”) i ISPM 12 („Smjernice za izdavanje fitosanitarnih certifikata”) IPPC-a.
2. Svaka stranka promiče primjenu elektroničke certifikacije i ostale tehnologije za olakšavanje trgovine.
3. Ne dovodeći u pitanje članke 6.2. (Područje primjene) i 6.10. (Hitne mjere), za prerađenu hranu obuhvaćenu ovim poglavljem ne zahtijeva se certificiranje sigurnosti hrane, osim ako je taj zahtjev potkrijepljen analizom rizika.

4. Odbor za trgovinu može donijeti odluku o izmjeni Priloga 6.-E (Certifikacija) kako bi se utvrdile dodatne smjernice, postupci i zahtjevi u vezi s certificiranjem.
5. Ako je stranka uvoznica za određenu robu prihvatila sanitarne i fitosanitarne mjere stranke izvoznice kao istovrijedne svojim, stranka izvoznica može u službeni zdravstveni certifikat uključiti obrazac potvrde o zdravlju utvrđen u odjeljku 1. Priloga 6.-E (Certifikacija).
6. Ako je stranka uvoznica u skladu s člankom 6.6. (Istovrijednost) stavcima 7. ili 8. utvrdila da je zadržana istovrijednost, u uvoznom zdravstvenom certifikatu predviđenom u Prilogu 6.-E (Certifikacija) navode se, ako je izvedivo i primjenjivo, izvorni zakoni ili drugi propisi stranke uvoznice.
7. Ako stranka uvoznica utvrdi da posebni uvjet iz Priloga 6.-C (Priznavanje istovrijednosti sanitarnih i fitosanitarnih mjera) više nije potreban, jamstva za taj posebni uvjet više nisu potrebna, a Odbor za trgovinu u razumnom roku donosi odluku o izmjeni Priloga 6.-C (Priznavanje istovrijednosti sanitarnih i fitosanitarnih mjera).

ČLANAK 6.9.

Transparentnost, razmjena informacija i tehničko savjetovanje

1. Stranke se odmah međusobno obavješćuju o svim značajnim:
 - (a) nalazima od epidemiološke važnosti koji se mogu odnositi na proizvod kojim stranke međusobno trguju;

- (b) pitanjima sigurnosti hrane povezanim s proizvodom kojim stranke međusobno trguju; ili
- (c) drugim informacijama relevantnima za odgovarajuću provedbu ovog poglavlja.

2. Ako su informacije iz stavka 1. stavljene na raspolaganje putem obavijesti WTO-u ili relevantnom međunarodnom tijelu za normizaciju u skladu s pravilima tog tijela ili na javno dostupnim internetskim stranicama stranke, zahtjev iz stavka 1. smatra se ispunjenim.

3. Ako je stranka ozbiljno zabrinuta zbog sanitarnog ili fitosanitarnog rizika, tehnička savjetovanja o toj situaciji održavaju se na njezin zahtjev što prije, a u svakom slučaju u roku od 14 dana od datuma dostave zahtjeva.

4. Ako se pojavi ozbiljna zabrinutost zbog sanitarne ili fitosanitarne mjere koju je predložila ili provela druga stranka, stranka može zatražiti tehničko savjetovanje s drugom strankom. Stranka kojoj je upućen zahtjev odgovara najkasnije 30 dana od datuma primitka zahtjeva.

5. S obzirom na stavke 3. i 4. svaka stranka nastoji dostaviti sve informacije potrebne za izbjegavanje poremećaja u trgovini i omogućiti strankama postizanje obostrano prihvatljivog rješenja kojim se učinkovito upravlja sanitarnim ili fitosanitarnim rizikom.

6. Stranke sve probleme koji proizlaze iz provedbe ovog poglavlja nastoje riješiti tehničkim savjetovanjima¹ u skladu s ovim člankom prije pokretanja rješavanja sporova u skladu s poglavljem 26. (Rješavanje sporova).

ČLANAK 6.10.

Hitne mjere

1. Ako stranka donese hitnu mjeru koja je potrebna za zaštitu života ili zdravlja ljudi, životinja ili biljaka, njezino nadležno tijelo o tome obavješćuje nadležno tijelo druge stranke u roku od 24 sata. Ako stranka zatraži tehničko savjetovanje o hitnoj sanitarnoj ili fitosanitarnoj mjeri, ono se mora održati u roku od 14 dana od dana isporuke obavijesti o hitnoj sanitarnoj ili fitosanitarnoj mjeri. Stranke razmatraju sve informacije dostavljene u okviru tehničkog savjetovanja.
2. Kad donosi odluku o pošiljci koja se u trenutku donošenja hitne sanitarne ili fitosantarne mjere prevozi između stranaka, stranka koja primjenjuje hitnu mjeru uzima u obzir sve informacije koje je stranka izvoznica pravodobno dostavila.

¹ Podrazumijeva se da tehnička savjetovanja na temelju ovog članka ne zamjenjuju savjetovanja na temelju članka 26.3. (Savjetovanje), osim ako se stranke dogovore drukčije.

3. Ako hitna mjera ozbiljno ometa ili obustavlja trgovinu, stranka uvoznica u najkraćem mogućem roku opoziva tu mjeru ili dostavlja odgovarajuće znanstveno i tehničko obrazloženje za njezin nastavak.

ČLANAK 6.11.

Revizije

1. Kako bi se zadržalo povjerenje u provedbu ovog poglavlja, svaka stranka ima pravo provesti reviziju cijelog ili dijela kontrolnog sustava nadležnog tijela druge stranke kako bi se utvrdilo da on funkcionira kako je predviđeno.
2. Stranka pri reviziji uzima u obzir relevantne smjernice Odbora WTO-a za sanitarne i fitosanitarne mjere te međunarodne norme, smjernice i preporuke.
3. Stranka koja provodi reviziju u svakoj odluci ili mjeri koju donese kao rezultat revizije, a koja može negativno utjecati na trgovinu, uzima u obzir sljedeće:
 - (a) procijenjeni rizik, potkrijepljen objektivnim dokazima i podacima koji se mogu provjeriti; i
 - (b) svoje znanje o stranci koja je predmet revizije, relevantno iskustvo s tom strankom i povjerenje u nju.

4. Stranka koja provodi reviziju na zahtjev dostavlja objektivne dokaze i podatke stranci koja je predmet revizije.
5. Stranka koja provodi reviziju snosi vlastite troškove povezane s revizijama.
6. Svaka stranka uspostavlja postupke za sprečavanje otkrivanja povjerljivih informacija dobivenih tijekom revizije nadležnih tijela druge stranke, uključujući postupke za uklanjanje svih povjerljivih informacija iz završnog izvješća o reviziji koje je javno dostupno.
7. Stranka koja provodi reviziju razmatra sve primjedbe na izvješće stranke koja je predmet revizije i odlučuje hoće li se izvješće ili njegov dio javno objaviti ili staviti na raspolaganje na ograničeniji način.
8. Odbor za trgovinu može donijeti odluku o izmjeni Priloga 6.-D (Smjernice i postupci za reviziju ili provjeru) kako bi se utvrdile ili odredile smjernice za reviziju i postupci revizije.

ČLANAK 6.12.

Uvozne provjere i naknade

1. Stranka uvoznica ima pravo provoditi uvozne provjere na temelju sanitarnih i fitosanitarnih rizika povezanih s uvozom. Te se provjere provode bez nepotrebne odgode i uz minimalno narušavanje trgovine.

2. Ako se uvoznim provjerama utvrdi neusklađenost s relevantnim uvoznim zahtjevima, mjere koje stranka uvoznica poduzima temelje se na međunarodnim normama i procjeni rizika te ne ograničavaju trgovinu više nego što je potrebno da se postigne odgovarajuća razina zaštite stranke uvoznice.
3. Nadležno tijelo stranke uvoznice obavješćuje nadležno tijelo stranke izvoznice ako neusklađenost predstavlja ozbiljan rizik za zdravlje ljudi, životinja ili biljaka.
4. Nadležno tijelo stranke uvoznice obavješćuje uvoznika ili njegova predstavnika o neusklađenoj pošiljci, uključujući razlog neusklađenosti, i daje mu priliku za preispitivanje odluke. Nadležno tijelo stranke uvoznice razmatra sve relevantne informacije dostavljene kao pomoć u preispitivanju.
5. Naknade koje se naplaćuju za postupke za uvezene proizvode ne smiju biti više od naknada koje se naplaćuju za usporedive provjere sličnih domaćih proizvoda i ne smiju biti više od stvarnih troškova usluge.
6. Odbor za trgovinu može donijeti odluku o izmjeni Priloga 6.-F (Uvozne provjere i naknade) kako bi se utvrdile stope učestalosti i naknade za uvozne provjere za određene proizvode obuhvaćene područjem primjene ovog poglavlja.

ČLANAK 6.13.

Znanstvena pouzdanost i transparentnost u određenim postupcima izdavanja odobrenja¹

1. Stranke priznaju da se postupci izdavanja odobrenja temelje na pouzdanim znanstvenim dokazima i provode na transparentan način kako bi se izgradilo i održalo povjerenje javnosti. Stranke surađuju na povećanju pouzdanosti i transparentnosti tih postupaka.
2. Stranke potvrđuju da su njihovi postupci izdavanja odobrenja namijenjeni postizanju usporedivih ishoda i da je suradnja u tom području poželjna.
3. Ako osoba koja je odgovorna osigurati da poduzeće pod njezinom kontrolom ispunjava zahtjeve za dobivanje odobrenja za stavljanje u promet naruči znanstvene studije u znanstvenoj ustanovi² koja se nalazi u stranci kako bi potkrijepila zahtjev za odobrenje u kontekstu određenih postupaka izdavanja odobrenja u drugoj stranci, a stranka u kojoj se nalazi znanstvena ustanova o tome je obaviještena, obje stranke nastoje međusobno razmjenjivati takve informacije.

¹ Postupci izdavanja odobrenja u skladu s ovim člankom obuhvaćaju sva odobrenja prije stavljanja na tržište u području prehrambenog lanca, npr. uzgoj i proizvodnju genetski modificiranih organizama/genetski modificirane hrane i hrane za životinje, dodataka hrani za životinje, prehrambenih aditiva/enzima/arome, aroma dima, sredstava za zaštitu bilja, nove hrane, materijala koji dolaze u dodir s hranom, izradu zdravstvenih tvrdnji i dodavanje vitamina, minerala i drugih tvari hrani.

² Za potrebe ovog članka „znanstvena ustanova” uključuje ustanove koje uz naknadu provode znanstvene studije, na primjer sveučilišta, laboratorije i objekte za ispitivanje ili istraživanje.

4. Stranke mogu razmjenjivati informacije i o svojim postupcima izdavanja odobrenja.
5. Stranka na temelju ovog članka može zatražiti posjet radi utvrđivanja činjenica znanstvenoj ustanovi smještenoj u drugoj stranci kako bi prikupila informacije o tome kako znanstvena ustanova primjenjuje relevantne norme kad provodi znanstvenu studiju za potrebe određenih postupaka izdavanja odobrenja u stranci koja traži posjet radi utvrđivanja činjenica.
6. Ako stranka želi organizirati posjet radi utvrđivanja činjenica, o tome obavješćuje drugu stranku najkasnije 60 dana prije takvog posjeta.
7. Ako stranka želi organizirati posjet radi utvrđivanja činjenica i znanstvena ustanova pristane na takav posjet, službenici druge stranke mogu za vrijeme posjeta pratiti službenike stranke posjetiteljice.
8. Završno izvješće o posjetu radi utvrđivanja činjenica stavlja se na raspolaganje nadležnim tijelima obiju stranaka. Relevantni dijelovi završnog izvješća stavljaju se na raspolaganje i posjećenoj znanstvenoj ustanovi.
9. Troškove posjeta radi utvrđivanja činjenica snosi stranka koja zatraži posjet radi utvrđivanja činjenica.
10. Odbor za trgovinu može donijeti odluku o utvrđivanju detaljnih provedbenih pravila i svih potrebnih smjernica u vezi sa stavcima od 3. do 9.

ČLANAK 6.14.

Antimikrobna otpornost

1. Stranke prepoznaju da je antimikrobna otpornost ozbiljna prijetnja zdravlju ljudi i životinja.
2. Stranke u skladu s pristupom „Jedno zdravlje” surađuju i olakšavaju razmjenu informacija, među ostalim propisa, smjernica, nacionalnih planova, standarda, stručnog znanja i iskustava u području antimikrobne otpornosti, te utvrđuju zajednička stajališta, interese, prioritete i politike u tom području.
3. Stranke potvrđuju:
 - (a) da njihovi antimikrobni regulatorni standardi, smjernice i sustavi nadzora omogućuju usporedive kontrole i zdravstvene ishode;
 - (b) da su njihove strategije za borbu protiv antimikrobne otpornosti prvenstveno usmjerene na antimikrobna sredstva koja su ključna za liječenje i zdravlje ljudi i životinja; i
 - (c) da poduzimaju inicijative u okviru svojih strategija i politika za promicanje postupnog ukidanja upotrebe antibiotskih sredstava kao pospješivača rasta, posebno onih od medicinske važnosti, te za smanjenje upotrebe antimikrobnih sredstava u uzgoju životinja.

4. Osim toga, stranke:

- (a) surađuju u okviru relevantnih međunarodnih foruma na izradi budućih kodeksa, smjernica, standarda, preporuka i inicijativa;
- (b) surađuju na izradi međunarodnih akcijskih planova, posebno u pogledu odgovorne i razborite upotrebe antimikrobnih sredstava radi učinkovitije borbe protiv antimikrobne otpornosti; i
- (c) u kontekstu svojih strategija i politika podupiru provedbu dogovorenih međunarodnih akcijskih planova i strategija za borbu protiv antimikrobne otpornosti.

5. Propisi, smjernice, strateški planovi, standardi i druge inicijative za borbu protiv antimikrobne otpornosti ne koriste se za izradu ili provedbu mjera koje utječu na trgovinu, osim ako su te mjere u skladu sa Sporazumom o SPS-u i relevantnim odredbama ovog poglavlja.

6. Odbor za SPS može osnovati tehničku radnu skupinu za antimikrobnu otpornost.

ČLANAK 6.15.

Prijevare u trgovini robom

1. Stranke prepoznaju da prijevarne aktivnosti komercijalnih subjekata uključenih u međunarodnu trgovinu mogu:

- (a) utjecati na zdravlje ljudi, životinja, biljaka, a posljedično i na okoliš; i

(b) narušiti poštenu poslovnu praksu i povjerenje potrošača.

2. Stranke razmjenjuju relevantne informacije i surađuju kako bi odvratile od praksi koje nisu, ili naizgled nisu, u skladu s njihovim sanitarnim i fitosanitarnim mjerama ili koje dovode potrošače i druge relevantne dionike u zabludu.

ČLANAK 6.16.

Provedba i resursi

Svaka stranka osigurava da njezina nadležna tijela imaju resurse potrebne za djelotvornu provedbu ovog poglavlja.

ČLANAK 6.17.

Odbor za sanitarne i fitosanitarne mjere

1. Ovim se člankom dopunjuje i dodatno razrađuje članak 24.4. (Posebni odbori).
2. Odbor za sanitarne i fitosanitarne mjere u vezi s ovim poglavljem ima sljedeće funkcije:
 - (a) služi kao forum za razmjenu informacija o regulatornom sustavu svake stranke, uključujući znanstvenu osnovu i osnovu za procjenu rizika za njezine sanitarne i fitosanitarne mjere;

- (b) utvrđuje mogućnosti za suradnju, uključujući inicijative za olakšavanje trgovine i daljnji rad na uklanjanju nepotrebnih prepreka trgovini između stranaka;
- (c) promiče suradnju u multilateralnim forumima, među ostalim u okviru Odbora WTO-a za sanitarne i fitosanitarne mjere i međunarodnim tijelima za normizaciju, prema potrebi;
- (d) osniva *ad hoc* radne skupine;
- (e) služi kao forum u okviru kojeg stranke u ranoj fazi jedna drugu mogu obavijestiti o regulatornim pitanjima povezanim sa sanitarnim i fitosanitarnim mjerama;
- (f) ne dovodeći u pitanje poglavlje 26. (Rješavanje sporova), služi kao forum za rješavanje određenih trgovinskih pitanja ako stranke ne uspiju postići uzajamno prihvatljivo rješenje u okviru tehničkih savjetovanja u skladu s člankom 6.9. (Transparentnost, razmjena informacija i tehničko savjetovanje);
- (g) u izvršavanju svojih funkcija poduzima sve druge radnje o kojima se stranke usuglase; i
- (h) razmatra sva pitanja povezana s ovim poglavljem.

3. Osim ako stranke odluče drukčije, Odbor se sastaje i utvrđuje svoj program rada najkasnije godinu dana od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma.

POGLAVLJE 7.

ODRŽIVI PREHRAMBENI SUSTAVI

ČLANAK 7.1.

Ciljevi

1. Prepoznajući važnost jačanja politika i definiranja programa kojima se pridonosi razvoju održivih, uključivih, zdravih i otpornih prehrambenih sustava, stranke su suglasne uspostaviti blisku suradnju kako bi se zajednički uključile u tranziciju prema održivim prehrambenim sustavima.
2. Ovo se poglavlje primjenjuje uz i ne dovodeći u pitanje druga poglavlja ovog Sporazuma koja se odnose na prehrambene sustave ili održivost, posebno poglavlje 6. (Sanitarne i fitosanitarne mjere), poglavlje 9. (Tehničke prepreke trgovini) i poglavlje 19. (Trgovina i održivi razvoj).

ČLANAK 7.2.

Područje primjene

1. Ovo se poglavlje primjenjuje na suradnju između stranaka usmjerenu na poboljšanje održivosti njihovih prehrambenih sustava.
2. U ovom se poglavlju utvrđuju odredbe za suradnju u područjima kojima se mogu postići održiviji prehrambeni sustavi. Okvirna područja suradnje navedena su u članku 7.4. (Suradnja radi poboljšanja održivosti prehrambenih sustava).
3. Stranke prepoznaju da se prioriteti suradnje s vremenom mogu mijenjati u skladu s promjenama njihovih međusobnih dogovora te međunarodnog razumijevanja i tretmana prehrambenih sustava.

ČLANAK 7.3.

Definicija

1. Stranke potvrđuju da su prehrambeni sustavi raznoliki i prilagođeni kontekstu te da obuhvaćaju različite dionike i njihove međusobno povezane aktivnosti u svim područjima prehrambenog sustava, uključujući proizvodnju, berbu, preradu, proizvodnju, prijevoz, skladištenje, distribuciju, prodaju, potrošnju i zbrinjavanje prehrambenih proizvoda.

2. Za potrebe ovog poglavlja i uviđajući da se definicije održivih prehrambenih sustava s vremenom mogu mijenjati, stranke održivim prehrambenim sustavima smatraju one prehrambene sustave kojima se omogućuje pristup sigurnoj, hranjivoj i dostatnoj hrani tijekom cijele godine bez ugrožavanja gospodarskih, društvenih, kulturnih i okolišnih osnova za stvaranje sigurnosti opskrbe hranom i prehrane za buduće generacije.

ČLANAK 7.4.

Suradnja radi poboljšanja održivosti prehrambenih sustava

1. Stranke prepoznaju važnost suradnje kao mehanizma za provedbu ovog poglavlja dok jačaju svoje trgovinske i ulagačke odnose.
2. Uzimajući u obzir svoje prioritete i okolnosti, stranke surađuju na rješavanju pitanja od zajedničkog interesa povezanih s provedbom ovog poglavlja. Takva suradnja može se odvijati bilateralno i u okviru međunarodnih foruma.
3. Suradnja može uključivati razmjenu informacija, stručnog znanja i iskustava, kao i suradnju u području istraživanja i inovacija.
4. Stranke surađuju na temama koje mogu uključivati:
 - (a) metode i prakse proizvodnje hrane čiji je cilj poboljšati održivost, uključujući ekološku i regenerativnu poljoprivredu;

- (b) učinkovito korištenje prirodnih resursa i poljoprivrednih sirovina, uključujući, prema potrebi, smanjenje upotrebe kemijskih pesticida i gnojiva i rizika od njih;
- (c) učinak proizvodnje hrane na okoliš i klimu, među ostalim na emisije stakleničkih plinova iz poljoprivrede, ponore ugljika i gubitak bioraznolikosti;
- (d) krizne planove za osiguravanje sigurnosti i otpornosti lanaca opskrbe hranom i trgovine u vrijeme međunarodne krize;
- (e) održivu preradu, prijevoz, veleprodaju i maloprodaju hrane te prehrambene usluge;
- (f) zdravu, održivu i hranjivu prehranu;
- (g) ugljični otisak potrošnje;
- (h) gubitak i rasipanje hrane, u skladu s ciljem održivog razvoja br. 12.3.;
- (i) smanjenje štetnih učinaka politika i mjera povezanih s prehrambenim sustavom na okoliš; i
- (j) znanje, sudjelovanje i vodstvo autohtonih naroda u prehrambenim sustavima, u skladu s okolnostima stranaka.

ČLANAK 7.5.

Dodatne odredbe

1. Suradnja na temelju ovog poglavlja ne utječe na neovisnost agencija svake stranke, uključujući regionalne agencije stranke.
2. Uz potpuno poštovanje prava svake stranke na donošenje propisa, ništa u ovom poglavlju ne tumači se kao obveza stranke da:
 - (a) izmijeni svoje uvozne zahtjeve;
 - (b) odstupi od svojih postupaka za izradu ili donošenje regulatornih mjera;
 - (c) poduzme radnje koje bi ugrozile ili ometale pravodobno donošenje regulatornih mjera za ostvarenje njezinih ciljeva javne politike; ili
 - (d) donese neku posebnu regulatornu mjeru.

ČLANAK 7.6.

Odbor za održive prehrambene sustave

1. Ovim se člankom dopunjuje i dodatno razrađuje članak 24.4. (Posebni odbori).

2. Odbor za održive prehrambene sustave u vezi s ovim poglavljem ima sljedeće funkcije:
 - (a) utvrđivanje prioriteta za suradnju i planova rada za provedbu tih prioriteta;
 - (b) promicanje suradnje u multilateralnim forumima; i
 - (c) obavljanje svih drugih funkcija povezanih s provedbom ili funkcioniranjem ovog poglavlja.
3. Radi ostvarivanja ciljeva ovog poglavlja i praćenja rezultata dobivenih njegovom provedbom Odbor za održive prehrambene sustave svake godine utvrđuje godišnji plan rada, koji uključuje mjere s pripadajućim ciljevima i ključnim etapama.
4. Odbor za održive prehrambene sustave prema potrebi može osnovati radne skupine koje se sastoje od stručnih predstavnika svake stranke.
5. Odbor za održive prehrambene sustave sastaje se u roku od godinu dana od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma, a nakon toga kako se stranke dogovore.
6. Odbor za održive prehrambene sustave može utvrditi pravila kojima se ublažavaju mogući sukobi interesa u odnosu na stručnjake koji mogu sudjelovati na njegovim sastancima i stručnjake iz svih radnih skupina koje mu podnose izvješća.

ČLANAK 7.7.

Kontaktne točke

U roku od 90 dana od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma svaka stranka određuje kontaktnu točku radi olakšavanja komunikacije između stranaka i obavještuje drugu stranku o njezinim podacima za kontakt. Svaka stranka odmah obavještuje drugu stranku ako se ti podaci za kontakt promijene.

POGLAVLJE 8.

DOBROBIT ŽIVOTINJA

ČLANAK 8.1.

Cilj

Cilj je ovog poglavlja poboljšati suradnju između stranaka u području dobrobiti životinja iz uzgoja kako bi se olakšala trgovina između stranaka.

ČLANAK 8.2.

Opće odredbe i suradnja

1. Stranke priznaju da su životinje čuvstvena bića¹.
2. Stranke razumiju da su njihove poljoprivredne prakse bitno različite, ali prepoznaju da njihovi standardi dobrobiti životinja i povezani sustavi daju usporedive rezultate u području dobrobiti životinja.
3. Stranke nastoje surađivati u okviru međunarodnih foruma radi promicanja razvoja i provedbe znanstveno utemeljenih standarda dobrobiti životinja. Stranke osobito surađuju kako bi učvrstile i proširile područje primjene standarda Svjetske organizacije za zdravlje životinja u području dobrobiti životinja te njihovu provedbu, osobito u pogledu životinja iz uzgoja.
4. Stranke razmjenjuju informacije, stručno znanje i iskustva u području dobrobiti životinja u vezi s postupanjem sa životinjama na poljoprivrednom gospodarstvu, za vrijeme prijevoza te prilikom klanja ili usmrćivanja.
5. Stranke nastavljaju surađivati na istraživanju u području dobrobiti životinja kako bi olakšale razvoj znanstveno utemeljenih standarda dobrobiti životinja povezanih s postupanjem sa životinjama na gospodarstvu, za vrijeme prijevoza te prilikom klanja ili usmrćivanja.

¹ Kako je definirano u zakonima i propisima svake stranke o dobrobiti životinja.

ČLANAK 8.3.

Tehnička radna skupina za dobrobit životinja

Stranke osnivaju tehničku radnu skupinu za dobrobit životinja. Radna skupina izvješćuje Odbor za sanitarne i fitosanitarne mjere i poduzima aktivnosti koje odredi taj odbor.

POGLAVLJE 9.

TEHNIČKE PREPREKE TRGOVINI

ČLANAK 9.1.

Ciljevi

Ciljevi su ovog poglavlja olakšati trgovinu robom između stranaka sprečavanjem, utvrđivanjem i uklanjanjem nepotrebnih tehničkih prepreka trgovini te poboljšati suradnju između stranaka u pitanjima obuhvaćenima ovim poglavljem.

ČLANAK 9.2.

Područje primjene

1. Ovo poglavlje primjenjuje se na pripremu, donošenje i primjenu svih tehničkih propisa, normi i postupaka ocjenjivanja sukladnosti kako su definirani u Prilogu 1. Sporazumu o TBT-u i koji mogu utjecati na trgovinu robom između stranaka.
2. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na:
 - (a) nabavne specifikacije koje državna tijela pripremaju za potrebe proizvodnje ili potrošnje tijela na koja se primjenjuje poglavlje 14. (Javna nabava); ili
 - (b) sanitarne i fitosanitarne mjere kako su definirane u Prilogu A Sporazumu o SPS-u na koji se primjenjuje poglavlje 6. (Sanitarne i fitosanitarne mjere).

ČLANAK 9.3.

Odnos prema Sporazumu o TBT-u

1. Članci od 2. do 9. Sporazuma o TBT-u i prilozi od 1. do 3. tom sporazumu ugrađuju se *mutatis mutandis* u ovaj Sporazum i postaju njegov sastavni dio.

2. Pojmovi iz ovog poglavlja i priloga ovom poglavlju imaju isto značenje kao u Sporazumu o TBT-u.

ČLANAK 9.4.

Tehnički propisi

1. U skladu s člankom 22.8. (Procjena učinka) svaka stranka nastoji provesti procjenu učinka planiranih tehničkih propisa obuhvaćenih područjem primjene regulatornih mjera kako su definirane u članku 22.2. (Definicije) koje mogu znatno utjecati na trgovinu, u skladu sa svojim pravilima i postupcima. Podrazumijeva se da se ovaj stavak primjenjuje i na postupke ocjenjivanja sukladnosti koji su dio takvih tehničkih propisa.
2. Ako se procjena učinka provodi u skladu sa stavkom 1., u skladu s člankom 22.8. (Procjena učinka) stavkom 2. točkom (b) svaka stranka procjenjuje izvedive i odgovarajuće regulatorne i neregulatorne mogućnosti za predloženi tehnički propis kojima se mogu ispuniti legitimni ciljevi stranke u skladu s člankom 2.2. Sporazuma o TBT-u. Podrazumijeva se da se ta obveza primjenjuje i na postupke ocjenjivanja sukladnosti koji su dio takvih tehničkih propisa.
3. U skladu s člancima 2.3. i 2.4. Sporazuma o TBT-u svaka stranka povremeno preispituje svoje tehničke propise. Pri tom preispitivanju svaka stranka, među ostalim, u dobroj namjeri razmatra povećanje konvergencije s relevantnim međunarodnim normama, uzimajući u obzir sve promjene u području relevantnih međunarodnih normi te postoje li i dalje prethodne okolnosti koje su dovele do odstupanja od bilo koje relevantne međunarodne norme.

4. Ne dovodeći u pitanje poglavlje 22. (Dobra regulatorna praksa i regulatorna suradnja), pri izradi važnih tehničkih propisa koji bi mogli imati znatan utjecaj na trgovinu svaka stranka u skladu sa svojim pravilima i postupcima omogućuje osobama stranaka da daju svoj doprinos u okviru postupka javnog savjetovanja, osim ako se pojave hitni problemi u području sigurnosti, zdravlja, zaštite okoliša ili nacionalne sigurnosti ili postoji opasnost da bi se takvi problemi mogli pojaviti. Svaka stranka omogućuje osobama druge stranke sudjelovanje u takvom savjetovanju pod uvjetima koji nisu manje povoljni od onih koje primjenjuje na vlastite osobe te objavljuje rezultate tog postupka savjetovanja.

ČLANAK 9.5.

Međunarodne norme

1. Međunarodne norme koje su izradile Međunarodna organizacija za normizaciju (ISO), Međunarodna elektrotehnička komisija (IEC), Međunarodna telekomunikacijska unija (ITU) i Komisija za Codex Alimentarius (Codex) su relevantne međunarodne norme u smislu članka 2., članka 5. i Priloga 3. Sporazumu o TBT-u pod uvjetom da ispunjavaju uvjete iz stavka 2.

2. Norma koju je izradila druga međunarodna organizacija koja nije navedena u stavku 1. također se može smatrati relevantnom međunarodnom normom u smislu članka 2., članka 5. i Priloga 3. Sporazumu o TBT-u, pod sljedećim uvjetima:

(a) izradilo ju je tijelo za normizaciju koje nastoji postići konsenzus:

- i. među nacionalnim izaslanstvima uključenih članica WTO-a koja predstavljaju sva nacionalna normizacijska tijela na svojem području koja su donijela ili za koja se očekuje da će donijeti norme u području na koje se odnosi međunarodna normizacijska aktivnost; ili
- ii. među državnim tijelima uključenih članica WTO-a; i

(b) izrađena je u skladu s Odlukom Odbora o tehničkim preprekama trgovini uspostavljenog člankom 13. Sporazuma o TBT-u o načelima razvoja međunarodnih normi, smjernica i preporuka u vezi s člancima 2. i 5. te Prilogom 3. Sporazumu o TBT-u.

3. Ako nije koristila međunarodne norme kao osnovu za svoje tehničke propise i povezane postupke ocjenjivanja sukladnosti, stranka na zahtjev druge stranke navodi svako znatno odstupanje od relevantne međunarodne norme i objašnjava zašto tu normu smatra neprimjerenom ili neučinkovitom za cilj koji se želi postići te, ako su dostupni, dostavlja dokaze na kojima se temelji ta ocjena.

ČLANAK 9.6.

Norme

1. Radi usklađivanja normi na što široj osnovi i uz članak 4.1. Sporazuma o TBT-u svaka stranka potiče normizacijska tijela na svojem području, kao i regionalna normizacijska tijela čiji su članovi stranka ili normizacijska tijela na njezinu području, na:

- (a) među ostalim, redovito preispitivanje nacionalnih i regionalnih normi čija osnova nisu relevantne međunarodne norme radi njihove veće usklađenosti s odgovarajućim međunarodnim normama;
- (b) suradnju s relevantnim normizacijskim tijelima druge stranke na međunarodnim normizacijskim aktivnostima, među ostalim i suradnjom u međunarodnim normizacijskim tijelima ili na regionalnoj razini; i
- (c) bilateralnu suradnju s normizacijskim tijelima druge stranke.

2. Stranke bi trebale razmjenjivati informacije o:

- (a) svojoj primjeni normi kao potpore tehničkim propisima; i
- (b) svojim normizacijskim postupcima i opsegu u kojem koriste međunarodne, regionalne ili podregionalne norme kao osnovu za svoje nacionalne norme.

3. Ako su norme postale obvezne uključivanjem u nacrt tehničkog propisa ili u postupak ocjenjivanja sukladnosti ili upućivanjem na njih u takvom propisu ili postupku, primjenjuju se obveze u pogledu transparentnosti utvrđene u članku 9.8. (Transparentnost) ovog poglavlja te u članku 2. ili članku 5. Sporazuma o TBT-u, u mjeri u kojoj je to dopušteno primjenjivim autorskim pravom.

ČLANAK 9.7.

Ocjenjivanje sukladnosti

1. Ako zahtijeva ocjenjivanje sukladnosti kao odgovarajuće jamstvo da je proizvod u skladu s tehničkim propisom, stranka:

- (a) odabire postupke ocjenjivanja sukladnosti razmjerne uključenim rizicima;
- (b) prihvaća korištenje izjave dobavljača o sukladnosti (dalje u tekstu „SDoC”), prema potrebi; i
- (c) ako druga stranka to zatraži, objašnjava razloge za odabir određenih postupaka ocjenjivanja sukladnosti za određene proizvode.

2. Stranke potvrđuju da postoji širok raspon mehanizama koji olakšavaju prihvaćanje rezultata postupaka ocjenjivanja sukladnosti. Ti mehanizmi mogu uključivati:

- (a) izjavu dobavljača o sukladnosti;

- (b) strankino priznavanje rezultata postupaka ocjene sukladnosti provedenih na području druge stranke;
- (c) suradnju i dobrovoljne aranžmane između tijela za ocjenjivanje sukladnosti koja se nalaze na području stranaka;
- (d) sporazume o uzajamnom prihvaćanju rezultata postupaka ocjenjivanja sukladnosti posebnih tehničkih propisa koje su provela tijela sa sjedištem na području druge stranke;
- (e) upotrebu akreditacije za odobravanje tijela za ocjenjivanje sukladnosti; i
- (f) državno imenovanje tijela za ocjenjivanje sukladnosti.

3. Ako zahtijeva ocjenu sukladnosti od treće strane kao odgovarajuće jamstvo da je proizvod u skladu s tehničkim propisom, a za tu zadaću nije predvidjela državno tijelo kako je navedeno u stavku 4., stranka:

- (a) daje prednost upotrebi akreditacije za odobravanje tijela za ocjenjivanje sukladnosti;
- (b) koristi međunarodne norme za akreditaciju i ocjenjivanje sukladnosti;
- (c) ako je izvedivo, koristi međunarodne sporazume koji uključuju akreditacijska tijela stranaka, na primjer putem mehanizama Međunarodne organizacije za akreditaciju laboratorija („ILAC”) i Međunarodnog akreditacijskog foruma („IAF”);

- (d) potiče primjenu funkcionalnih međunarodnih sporazuma ili dogovora za usklađivanje ili olakšavanje prihvatanja rezultata ocjenjivanja sukladnosti;
- (e) osigurava da njezina pravila i postupci gospodarskim subjektima nepotrebno ne ograničavaju izbor među tijelima za ocjenjivanje sukladnosti koja su njezina nadležna tijela imenovala za određeni proizvod ili skup proizvoda;
- (f) osigurava da su aktivnosti njezinih akreditacijskih tijela u skladu s međunarodnim normama za akreditaciju i, u tom pogledu, da ne postoje sukobi interesa između akreditacijskih tijela i tijela za ocjenjivanje sukladnosti u vezi s njihovim aktivnostima usklađivanja, uključujući osoblje;
- (g) osigurava da tijela za ocjenjivanje sukladnosti obavljaju svoje aktivnosti na način kojim se sprečavaju sukobi interesa koji utječu na ishod ocjenjivanja;
- (h) tijelima za ocjenjivanje sukladnosti omogućuje da za ispitivanja ili inspekcije povezane s ocjenjivanjem sukladnosti koriste podizvođače, uključujući podizvođače sa sjedištem na području druge stranke. Ništa u ovoj točki ne tumači se na način da se stranci zabranjuje da od podizvođača zahtijeva da ispune iste zahtjeve koje tijelo za ocjenjivanje sukladnosti s kojim je sklopljen ugovor mora ispuniti kako bi samo provelo ugovorena ispitivanja ili inspekciju; i
- (i) osigurava da se na internetu objave podaci o tijelima koja su imenovana za provedbu ocjenjivanja sukladnosti, uključujući opseg nadležnosti.

4. Ništa u ovom članku ne sprečava stranku da zahtijeva da ocjenjivanje sukladnosti za određene proizvode obavljaju određena državna tijela stranke. Ako zahtijeva da ocjenjivanje sukladnosti provode određena državna tijela, stranka:

- (a) ograničava naknade za ocjenjivanje sukladnosti na približan trošak pruženih usluga i na zahtjev podnositelja zahtjeva za ocjenjivanje sukladnosti objašnjava na koji su način naknade koje naplaćuje za to ocjenjivanje sukladnosti ograničene na približan trošak pruženih usluga; i
- (b) osigurava da naknade za ocjenjivanje sukladnosti budu dostupne na zahtjev, ako nisu objavljene.

5. Neovisno o stavcima 1., 3. i 4., u područjima navedenima u Prilogu 9.-A (Prihvaćanje ocjenjivanja sukladnosti (dokumenti)) za koja Unija prihvaća izjavu dobavljača o sukladnosti, Novi Zeland, ako smatra da je ocjenjivanje sukladnosti strane koja nije prva strana potrebno kao jamstvo da je proizvod u skladu sa zahtjevima tehničkih propisa Novog Zelanda, prihvaća:

- (a) certifikate i izvješća o ispitivanju koje izdaju tijela za ocjenjivanje sukladnosti koja se nalaze na području Unije i koje je akreditiralo akreditacijsko tijelo član međunarodnih sporazuma o uzajamnom priznavanju ILAC-a ili IAF-a ili njihovih sljednika ili koji su na drugi način priznati u skladu s tehničkim propisima Novog Zelanda; ili
- (b) u vezi s aspektima električne sigurnosti i elektromagnetske kompatibilnosti, certifikate i izvješća o ispitivanju koje su izdala tijela za ocjenjivanje sukladnosti koja se nalaze na području Unije i u okviru programa IECEE CB¹.

¹ Sustav shema za ocjenu sukladnosti elektrotehničke opreme i sastavnica Međunarodnog elektrotehničkog povjerenstva (IECEE).

6. Izjava dobavljača o sukladnosti (SDoC) je potvrda o sukladnosti prve strane koju izdaje proizvođač ili druga ovlaštena prva strana¹ na vlastitu odgovornost na temelju rezultata odgovarajuće vrste aktivnosti ocjenjivanja sukladnosti i koja isključuje obvezno ocjenjivanje treće strane.

7. Stranke surađuju u području uzajamnog priznavanja u skladu sa Sporazumom o uzajamnom priznavanju između Europske zajednice i Novog Zelanda, sastavljenim u Wellingtonu 25. lipnja 1998. U skladu s odgovarajućim odredbama tog sporazuma stranke također mogu odlučiti proširiti područje primjene u pogledu proizvoda, primjenjivih regulatornih zahtjeva ili priznatih tijela za ocjenjivanje sukladnosti.

ČLANAK 9.8.

Transparentnost

1. Osim u slučaju pojave ili opasnosti od pojave izvanrednih problema u području sigurnosti, zdravlja, zaštite okoliša ili nacionalne sigurnosti, svaka stranka omogućuje drugoj stranci da dostavi pisane primjedbe na priopćene predložene tehničke propise i postupke ocjenjivanja sukladnosti u roku od najmanje 60 dana od datuma slanja obavijesti o takvim propisima ili postupcima Središnjem registru obavijesti WTO-a. Stranka u dobroj namjeri razmatra razumne zahtjeve za produljenje roka za očitovanje.

¹ U skladu s tehničkim propisima svake stranke.

2. Ako tekst obavijesti nije na jednom od službenih jezika WTO-a, svaka stranka dostavlja i detaljan i sveobuhvatan opis sadržaja predloženog tehničkog propisa ili postupka ocjenjivanja sukladnosti u formatu obavijesti WTO-a.
3. Ako od druge stranke primi pisane primjedbe o svojem predloženom tehničkom propisu ili postupku ocjenjivanja sukladnosti, stranka:
 - (a) na zahtjev druge stranke raspravlja, ako je moguće, o pisanim primjedbama u vrijeme kad ih je moguće uzeti u obzir, uz sudjelovanje svojeg nadležnog regulatornog tijela; i
 - (b) na značajna ili bitna pitanja iznesena u primjedbama odgovara u pisanom obliku najkasnije na dan objave tog tehničkog propisa ili postupka ocjenjivanja sukladnosti.
4. Svaka stranka javno objavljuje, po mogućnosti na internetskoj stranici, svoje odgovore na značajna ili bitna pitanja iznesena u primjedbama primljenima od drugih članica WTO-a o svojoj obavijesti o TBT-u o prijedlogu tehničkog propisa ili postupka ocjenjivanja sukladnosti.
5. Ako to zahtijeva druga stranka, stranka dostavlja informacije o ciljevima i obrazloženje tehničkog propisa ili postupka ocjenjivanja sukladnosti koji je donijela ili čije donošenje predlaže.
6. Svaka stranka tehničke propise i postupke ocjenjivanja sukladnosti koje je donijela objavljuje na internetskim stranicama i omogućuje im besplatan pristup.

7. Svaka stranka u obliku dopune izvorne obavijesti WTO-u dostavlja informacije o donošenju i stupanju na snagu tehničkog propisa ili postupka ocjenjivanja sukladnosti i doneseni konačni tekst.
8. U skladu s člankom 2.12. Sporazuma o TBT-u izraz „razuman rok” obično znači razdoblje od najmanje šest mjeseci, osim ako se u tom razdoblju ne bi mogli djelotvorno ispuniti postavljeni legitimni ciljevi.
9. Stranka razmatra razuman zahtjev druge stranke, primljen prije isteka razdoblja za davanje primjedbi iz stavka 1. nakon slanja u središnji registar obavijesti WTO-a, za produljenje razdoblja između donošenja tehničkog propisa i njegova stupanja na snagu, osim ako bi odgoda bila nedjelotvorna za ispunjenje postavljenih legitimnih ciljeva.

ČLANAK 9.9.

Označivanje i etiketiranje

1. Tehničkim propisima stranke moguće je obuhvatiti ili isključivo urediti zahtjeve za označivanje i etiketiranje. U takvim se slučajevima na te tehničke propise primjenjuju odgovarajuća načela iz članka 2.2. Sporazuma o TBT-u.
2. Ako zahtijeva obvezno označavanje ili etiketiranje proizvoda, stranka:
 - (a) u mjeri u kojoj je to moguće zahtijeva samo informacije koje su relevantne za potrošače ili korisnike proizvoda ili koje potvrđuju da je proizvod sukladan s obveznim tehničkim zahtjevima;

- (b) ne zahtijeva prethodno odobrenje, registraciju ili certifikaciju oznaka ili etiketa proizvoda ni naknadu kao preduvjet za stavljanje na svoje tržište proizvoda koji su inače usklađeni s njezinim obveznim tehničkim zahtjevima, osim ako je to potrebno s obzirom na rizike povezane s proizvodima ili one povezane s tvrdnjama na oznakama ili etiketama koji se odnose na zdravlje ili život ljudi, životinja ili biljaka, okoliš ili nacionalnu sigurnost;
- (c) ako zahtijeva da gospodarski subjekti koriste jedinstveni identifikacijski broj, izdaje takav broj gospodarskim subjektima druge stranke bez nepotrebne odgode i bez diskriminacije;
- (d) pod uvjetom da oznaka ili etiketa ispunjava regulatorne zahtjeve stranke uvoznice te da nije obmanjujuća, proturječna ili zbunjujuća u odnosu na te zahtjeve dopušta¹ sljedeće:
 - i. informacije na drugim jezicima uz onaj koji se zahtijeva u stranci uvoznici;
 - ii. međunarodno prihvaćene nomenklature, piktograme, simbole ili grafičke prikaze; i
 - iii. dodatne informacije uz one koje se zahtijevaju u stranci uvoznici;

¹ Podrazumijeva se da se ova točka odnosi na stranku uvoznicu.

- (e) prihvaća da se etiketiranje, uključujući dodatno etiketiranje ili ispravljanje etiketa, obavlja na području stranke uvoznice, u skladu s njezinim relevantnim propisima i postupcima kao alternativa etiketiranju u stranci izvoznici, osim ako je etiketiranje u stranci izvoznici potrebno zbog legitimnih ciljeva iz članka 2.2. Sporazuma o TBT-u; i
 - (f) ako smatra da se time ne ugrožavaju legitimni ciljevi u skladu sa Sporazumom o TBT-u, nastoji prihvatiti privremene ili odstranjive etikete odnosno označivanje ili etiketiranje u pratećoj dokumentaciji umjesto fizičkog pričvršćivanja oznake ili etikete na proizvod.
3. Stavak 2. ovog članka ne primjenjuje se na označivanje ili etiketiranje lijekova i medicinskih proizvoda, kako su definirani zakonima i propisima stranke.

ČLANAK 9.10.

Suradnja u području nadzora tržišta te sigurnosti i usklađenosti neprehrambenih proizvoda

1. Za potrebe ovog članka „nadzor tržišta” znači aktivnosti koje provode i mjere koje poduzimaju javna tijela, uključujući one koje se poduzimaju u suradnji s gospodarskim subjektima, na temelju postupaka stranke kako bi se toj stranci omogućilo da prati ili rješava pitanja sigurnosti proizvoda ili njihove usklađenosti sa zahtjevima utvrđenima u njezinim zakonima i drugim propisima.

2. Stranke prepoznaju važnost suradnje u području nadzora tržišta, sigurnosti i usklađenosti neprehrambenih proizvoda za olakšavanje trgovine i zaštitu potrošača i drugih korisnika te važnost izgradnje uzajamnog povjerenja na temelju razmjene informacija.

3. Svaka stranka osigurava:

- (a) nepristrano obavljanje funkcija nadzora tržišta koje je neovisno od zadaća ocjenjivanja sukladnosti radi izbjegavanja sukoba interesa¹; i
- (b) nepostojanje interesa koji bi utjecao na nepristranost tijela za nadzor tržišta pri kontroli ili nadzoru gospodarskih subjekata.

4. Stranke surađuju i razmjenjuju informacije u području sigurnosti i sukladnosti neprehrambenih proizvoda, što osobito može obuhvaćati sljedeće:

- (a) aktivnosti i mjere u području nadzora tržišta i izvršenja;
- (b) metode procjene rizika i ispitivanja proizvoda;
- (c) koordinirane opozive proizvoda ili druge slične mjere;

¹ Svaka stranka uspostavlja zaštitne mjere kako bi se zajamčili nepristranost i nepostojanje sukoba interesa ako su jednom subjektu povjerene obje odgovornosti.

- (d) znanstvena, tehnička i regulatorna pitanja usmjerena na poboljšanje usklađenosti i sigurnosti neprehrambenih proizvoda;
- (e) novonastala pitanja važna za zdravlje i sigurnost;
- (f) aktivnosti povezane s normizacijom; i
- (g) razmjene službenika.

5. Unija Novom Zelandu može dostavljati odabrane informacije iz svojeg sustava brzog uzbuđivanja o potrošačkim proizvodima iz Direktive 2001/95/EZ¹ ili njegova sljednika, a Novi Zeland Uniji može dostavljati odabrane informacije o sigurnosti neprehrambenih potrošačkih proizvoda te o poduzetim preventivnim, restriktivnim i korektivnim mjerama u pogledu potrošačkih proizvoda kako je navedeno u relevantnom zakonodavstvu Novog Zelanda. Ta se razmjena informacija može odvijati u obliku:

- (a) *ad hoc* razmjene u opravdanim slučajevima; ili
- (b) sustavne razmjene na temelju aranžmana uspostavljenog odlukom Odbora za trgovinu u skladu s Prilogom 9.-C (Aranžman iz članka 9.10. stavka 5. točke (b) za redovitu razmjenu informacija u vezi sa sigurnošću neprehrambenih proizvoda i povezanim preventivnim, restriktivnim i korektivnim mjerama).

¹ Direktiva 2001/95/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 3. prosinca 2001. o općoj sigurnosti proizvoda (SL EU L 11, 15.1.2002., str. 4.).

6. Odbor za trgovinu može donijeti odluku kojom se u skladu s Prilogom 9.-D (Aranžman iz članka 9.10. stavka 6. za redovitu razmjenu informacija o mjerama poduzetima u vezi s neusklađenim neprehrambenim proizvodima, osim onih obuhvaćenih člankom 9.10. stavkom 5. točkom (b)) uspostavlja aranžman za redovitu razmjenu informacija, među ostalim elektroničkim putem, o mjerama poduzetima u vezi s neusklađenim neprehrambenim proizvodima koji nisu obuhvaćeni stavkom 5.
7. Svaka stranka informacije dobivene na temelju stavaka 4., 5. i 6. koristi isključivo u svrhu zaštite potrošača, zdravlja, sigurnosti ili okoliša.
8. Svaka stranka s informacijama dobivenima na temelju stavaka 4., 5. i 6. postupa kao s povjerljivim informacijama.
9. U aranžmanima iz stavka 5. točke (b) i stavka 6. navodi se vrsta informacija koje će se razmjenjivati, načini razmjene i primjena pravila o povjerljivosti i zaštiti osobnih podataka.
10. Odbor za trgovinu ovlašten je donositi odluke kako bi utvrdio ili izmijenio aranžmane utvrđene u prilogima 9.-C (Aranžman iz članka 9.10. stavka 5. točke (b) za redovitu razmjenu informacija u vezi sa sigurnošću neprehrambenih proizvoda i povezanim preventivnim, restriktivnim i korektivnim mjerama) i 9.-D (Aranžman iz članka 9.10. stavka 6. za redovitu razmjenu informacija o mjerama poduzetima u vezi s neusklađenim neprehrambenim proizvodima koji nisu obuhvaćeni člankom 9.10. stavkom 5. točkom (b)).

ČLANAK 9.11.

Tehničke rasprave i savjetovanja

1. Ako stranka smatra da bi nacrt ili prijedlog tehničkog propisa ili postupka ocjenjivanja sukladnosti druge stranke mogao znatno utjecati na trgovinu između stranaka, može zahtijevati raspravu o tehničkim pitanjima. Taj se zahtjev podnosi u pisanom obliku, a u njemu se navodi:

- (a) mjera o kojoj je riječ;
- (b) odredbe ovog poglavlja na koje se odnose sporna pitanja; i
- (c) razlozi za zahtjev, uključujući opis spornih pitanja za stranku koja podnosi zahtjev u vezi s mjerom.

2. Stranka zahtjev dostavlja putem koordinатора za poglavlje o TBT-u druge stranke određenog na temelju članka 9.14. (Koordinator za poglavlje o TBT-u).

3. Stranke se na zahtjev jedne od stranaka sastaju, osobno ili putem drugih sredstava komunikacije, uključujući telefon, videokonferenciju ili druga elektronička sredstva komunikacije, radi rasprave o spornim pitanjima iz zahtjeva, u roku od 60 dana od dana zahtjeva i nastoje što brže postići rješenje. Ako stranka koja podnosi zahtjev smatra da je riječ o hitnom pitanju, može zatražiti da se sastanak održi u kraćem roku. U takvim slučajevima stranka koja prima zahtjev razmatra ga u dobroj namjeri.

4. Stranka može zahtijevati savjetovanje s drugom strankom o svim pitanjima koja se pojave u okviru ovog poglavlja dostavljanjem pisanog zahtjeva koordinatorskom tijelu za poglavlje o tehničkim preprekama u trgovini druge stranke. Stranke poduzimaju sve što je u njihovoj moći kako bi postigle obostrano zadovoljavajuće rješenje takvog pitanja.
5. Podrazumijeva se da ovim člankom ne dovodi u pitanje poglavlje 26. (Rješavanje sporova).

ČLANAK 9.12.

Suradnja

1. Stranke mogu surađivati u određenim područjima od zajedničkog interesa radi uklanjanja, smanjenja ili izbjegavanja stvaranja tehničkih prepreka trgovini i olakšavanja trgovine između stranaka, među ostalim putem digitalnih rješenja.
2. Stranke mogu surađivati i razmjenjivati informacije o svim pitanjima koja su relevantna za Prilog 9.-A (Prihvatanje ocjenjivanja sukladnosti (dokumenti)), uključujući njegovu provedbu.

ČLANAK 9.13.

Zabrana ispitivanja na životinjama

1. Svaka stranka nastavlja aktivno podupirati i promicati istraživanje, razvoj, potvrđivanje i regulatornu prihvatljivost metoda koje su alternativa ispitivanjima na životinjama.

2. Svaka stranka za potrebe procjene sigurnosti proizvoda koji su obuhvaćeni definicijom pojma „kozmetički proizvod” u svojoj nadležnosti prihvaća rezultate ispitivanja dobivene potvrđenim alternativama ispitivanjima na životinjama.
3. Stranka ne zahtijeva da se proizvod koji je u njezinu zakonodavstvu obuhvaćen definicijom pojma kozmetički proizvod ispituje na životinjama kako bi se utvrdila njegova sigurnost.

ČLANAK 9.14.

Koordinator za poglavlje o tehničkim preprekama u trgovini

1. Svaka stranka imenuje koordinatora za poglavlje o tehničkim preprekama u trgovini i obavješćuje drugu stranku o njegovim podacima za kontakt. Svaka stranka odmah obavješćuje drugu stranku ako se ti podaci za kontakt promijene.
2. Koordinator za poglavlje o tehničkim preprekama u trgovini surađuju na olakšavanju provedbe ovog poglavlja i suradnje između stranaka u svim pitanjima u području tehničkih prepreka u trgovini. U tu svrhu i podložno unutarnjim postupcima svake stranke koordinatori za poglavlje o tehničkim preprekama u trgovini prije svega imaju sljedeće odgovornosti:
 - (a) praćenje provedbe i upravljanja ovim poglavljem, hitno rješavanje svakog pitanja koje bilo koja stranka iznese u vezi s razvojem, donošenjem, primjenom ili izvršenjem tehničkih propisa, normi i postupaka ocjenjivanja sukladnosti te, na zahtjev bilo koje stranke, savjetovanje o bilo kojem pitanju koje proizlazi iz ovog poglavlja;

- (b) jačanje suradnje na razvoju i poboljšanju tehničkih propisa, normi i postupaka ocjenjivanja sukladnosti;
 - (c) organiziranje tehničkih rasprava ili savjetovanja iz članka 9.11. (Tehničke rasprave i savjetovanja);
 - (d) organiziranje osnivanja radnih skupina¹, prema potrebi; i
 - (e) razmjena informacija o kretanjima u nevladinim, regionalnim i multilateralnim forumima u vezi s tehničkim propisima, normama i postupcima ocjenjivanja sukladnosti.
3. Koordinator za poglavlje o tehničkim preprekama u trgovini međusobno komuniciraju na bilo koji dogovoreni način koji je prikladan za obavljanje njihovih funkcija.

¹ Podrazumijeva se da o osnivanju radnih skupina može odlučiti samo Odbor za trgovinu u skladu s člankom 24.2. (Funkcije Odbora za trgovinu) stavkom 2. točkom (a).

POGLAVLJE 10.

LIBERALIZACIJA ULAGANJA I TRGOVINA USLUGAMA

ODJELJAK A

OPĆE ODREDBE

ČLANAK 10.1.

Ciljevi

1. Potvrđujući predanost stvaranju boljih uvjeta za razvoj trgovine i ulaganja između stranaka, stranke utvrđuju aranžmane nužne za postupnu uzajamnu liberalizaciju trgovine uslugama i ulaganja.
2. Stranke ponovno potvrđuju da svaka stranka ima pravo na donošenje propisa na svojem području radi ostvarivanja legitimnih ciljeva politike, kao što su zaštita života ili zdravlja ljudi, životinja ili biljaka, socijalne usluge, javno obrazovanje, sigurnost, okoliš, uključujući klimatske promjene, javni moral, socijalna zaštita ili zaštita potrošača, dobrobit životinja, zaštita privatnosti i podataka, promicanje i zaštita kulturne raznolikosti te, kad je riječ o Novom Zelandu, promicanje ili zaštita prava, interesa, dužnosti i odgovornosti Maora.

ČLANAK 10.2.

Područje primjene

1. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na mjere koje se odnose na fizičke osobe iz stranke koje traže pristup tržištu rada druge stranke ni na mjere koje se odnose na nacionalnu pripadnost ili državljanstvo, rezidentnost ili trajno zapošljavanje.
2. Ovim se poglavljem stranku ne sprečava da primjenjuje mjere kojima se uređuje ulazak fizičkih osoba na njezino područje ili njihov privremeni boravak na njezinu području, uključujući mjere potrebne za zaštitu integriteta njezinih granica i uredno kretanje fizičkih osoba preko tih granica, pod uvjetom da se te mjere ne primjenjuju na način kojim bi se poništile ili umanjile pogodnosti¹ na koje druga stranka ima pravo u skladu s uvjetima ovog poglavlja.
3. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na:
 - (a) usluge zračnog prijevoza ili povezane usluge kojima se podupiru usluge zračnog prijevoza², osim:
 - i. usluga popravka i održavanja zrakoplova;

¹ Sama činjenica da se za fizičke osobe određenih država zahtijeva viza, a za one drugih država ne, ne smatra se poništavanjem ili umanjivanjem pogodnosti iz ovog poglavlja.

² Podrazumijeva se da usluge zračnog prijevoza ili povezane usluge kojima se podupiru usluge zračnog prijevoza uključuju sljedeće usluge: zračni prijevoz; usluge koje se pružaju upotrebom zrakoplova čija primarna svrha nije prijevoz robe ili putnika, kao što su usluge gašenja požara iz zraka, letačko osposobljavanje, razgledavanje, zaprašivanje, izmjera, kartiranje, fotografiranje, skokovi padobranom, vuča jedrilice, prijevoz trupaca i građevinskog materijala helikopterom te ostale poljoprivredne, industrijske i inspekcijske usluge iz zraka; najam zrakoplova s posadom; te usluge upravljanja zračnom lukom.

- ii. usluga računalnog sustava rezervacija (CRS);
 - iii. zemaljskih usluga;
 - iv. usluga prodaje i marketinga usluga zračnog prijevoza, i
 - v. sljedećih usluga koje se pružaju zrakoplovom s posadom čija primarna svrha nije prijevoz robe ili putnika: gašenje požara iz zraka, letačko osposobljavanje, zaprašivanje, izmjera, kartiranje, fotografiranje, zrakoplovne avanturističke usluge¹ i druge poljoprivredne, industrijske i inspeksijske usluge iz zraka;
- (b) audiovizualne usluge; i
- (c) nacionalnu pomorsku kabotažu².

¹ Podrazumijeva se da se zrakoplovnim avanturističkim uslugama smatraju usluge koje se pružaju zrakoplovom s posadom pri čemu se korisnici bave zračnim aktivnostima u sportske ili rekreacijske svrhe, kao što su vožnja bivšim vojnim zrakoplovima, replikom zrakoplova ili povijesnim zrakoplovom, vožnja balonom na vrući zrak ili akrobatske vožnje.

² Ne dovodeći u pitanje opseg djelatnosti koje se u skladu s relevantnim nacionalnim zakonodavstvom mogu smatrati kabotažom, nacionalna pomorska kabotaža u skladu s ovim poglavljem obuhvaća:

- i. za Uniju, prijevoz putnika ili robe između luke ili mjesta u državu članici i druge luke ili mjesta u istoj državi članici, uključujući njezin epikontinentalni pojas, kako je predviđeno Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravu mora, te promet koji započinje i završava u istoj luci ili mjestu u državi članici;
- ii. za Novi Zeland, prijevoz putnika ili robe morem između luke ili mjesta u Novom Zelandu i druge luke ili mjesta u Novom Zelandu te promet koji započinje i završava u istoj luci ili mjestu u Novom Zelandu. Podrazumijeva se da se usluge razvoza, kako su definirane u članku 10.70. (Područje primjene i definicije) stavku 2. točki (d), i premještanje praznih kontejnera koji se ne prevoze kao teret uz plaćanje ne smatraju nacionalnom pomorskom kabotažom za potrebe ovog poglavlja.

ČLANAK 10.3.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) „djelatnost koja se obavlja u okviru izvršavanja javnih ovlasti” znači djelatnost, uključujući sve pružene usluge, koja se ne obavlja na komercijalnoj osnovi ni u tržišnom natjecanju s jednim gospodarskim subjektom ili više njih;
- (b) „usluge popravka i održavanja zrakoplova” znači aktivnosti na zrakoplovu ili njegovu dijelu za vrijeme kojih je zrakoplov povučen iz prometa i ne uključuje linijsko održavanje;
- (c) „usluge računalnog sustava rezervacija („CRS”)” znači usluge koje pružaju računalni sustavi koji sadržavaju informacije o redovima letenja zračnih prijevoznika, slobodnim mjestima, cijenama karata i pravilima za izdavanje karata i koji omogućuju rezervaciju ili izdavanje karata;
- (d) „obuhvaćeno poduzeće” znači poduzeće na području stranke koje je u skladu s točkom (g) izravno ili neizravno osnovao ulagatelj iz druge stranke u skladu s primjenjivim pravom, koje postoji na datum stupanja na snagu ovog Sporazuma ili je osnovano nakon tog datuma;

- (e) „prekogranična trgovina uslugama” znači pružanje usluge:
- i. iz područja jedne stranke na područje druge stranke; ili
 - ii. na području jedne stranke korisniku usluge druge stranke;
- (f) „gospodarska djelatnost” znači aktivnosti industrijske, komercijalne i profesionalne naravi ili obrtničke djelatnosti, uključujući pružanje usluga, osim aktivnosti koje se obavljaju u okviru izvršavanja javnih ovlasti;
- (g) „osnivanje poslovne jedinice” znači utemeljenje ili stjecanje pravne osobe, među ostalim i stjecanjem udjela u kapitalu, ili otvaranje podružnice ili predstavništva u stranci radi stvaranja i održavanja trajnih gospodarskih veza;
- (h) „zemaljske usluge” znači pružanje, uz naknadu ili na temelju ugovora, sljedećih usluga u zračnoj luci: zastupanje zračnih prijevoznika, upravljanje i nadzor, prihvati i otprema putnika, prihvat i otprema prtljage, usluge na stajanci, ugostiteljske usluge, prihvat i otprema tereta i pošte, opskrba zrakoplova gorivom, čišćenje i opsluživanje zrakoplova, zemaljski prijevoz i letačke operacije, upravljanje letačkim osobljem i planiranje leta. Zemaljske usluge ne uključuju: samostalno obavljanje usluga, poslove zaštite, popravak i održavanje zrakoplova ili upravljanje bitnom centraliziranom infrastrukturom zračne luke ili njezin rad, kao što su oprema za odleđivanje, sustavi za distribuciju goriva, sustavi rukovanja prtljagom i fiksni sustavi za prijevoz unutar zračne luke;

(i) „ulagatelj stranke” znači fizička ili pravna osoba stranke, uključujući samu stranku, koja želi utemeljiti, utemeljuje ili je utemeljila poduzeće u skladu s točkom (g) na području druge stranke;

(j) „pravna osoba stranke” znači¹:

i. za Uniju:

(A) pravna osoba osnovana ili ustrojena u skladu s pravom Unije ili barem jedne od njezinih država članica i koja u Unije obavlja bitne poslovne aktivnosti²; i

(B) brodarska društva osnovana izvan Unije koja su pod kontrolom fizičkih osoba iz države članice i čija su plovila registrirana u državi članici i plove pod zastavom države članice;

ii. za Novi Zeland:

(A) pravna osoba koja je osnovana ili ustrojena u skladu s pravom Novog Zelanda i koja obavlja bitne poslovne aktivnosti u Novom Zelandu; i

¹ Podrazumijeva se da se brodarska društva iz ove točke smatraju pravnim osobama stranke samo u vezi sa svojim djelatnostima koje se odnose na pružanje usluga pomorskog prijevoza.

² U skladu sa svojom obavijesti o Ugovoru o osnivanju Europske zajednice Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO) (WT/REG39/1) Unija smatra da pojam „učinkovita i trajna veza” s gospodarstvom države članice Europske unije iz članka 54. Ugovora o funkcioniranju Europske unije odgovara pojmu „bitne poslovne aktivnosti”.

- (B) brodarska društva osnovana izvan Novog Zelanda koja su pod kontrolom fizičkih osoba iz Novog Zelanda i čija su plovila registrirana u Novom Zelandu i plove pod njegovom zastavom;
- (k) „poslovanje” znači vođenje, upravljanje, održavanje, korištenje, uživanje, prodaja ili drugi način raspolaganja poduzećem;
- (l) „prodaja i marketing usluga zračnog prijevoza” znači mogućnost da predmetni zračni prijevoznik slobodno prodaje i stavlja na tržište svoje usluge zračnog prijevoza, uključujući sve aspekte marketinga kao što su istraživanje tržišta, oglašavanje i distribucija, ali ne uključuje određivanje cijena usluga zračnog prijevoza ni primjenjive uvjete;
- (m) „usluga” znači svaka usluga u bilo kojem sektoru, osim usluga koje se pružaju u okviru izvršavanja javnih ovlasti; i
- (n) „pružatelj usluge” znači fizička ili pravna osoba koja želi pružati ili pruža uslugu.

ODJELJAK B

LIBERALIZACIJA ULAGANJA

ČLANAK 10.4.

Područje primjene

1. Ovaj se odjeljak primjenjuje na mjere stranke koje utječu na osnivanje poslovne jedinice ili poslovanje radi obavljanja gospodarskih djelatnosti:

- (a) ulagatelja druge stranke;
- (b) obuhvaćenih poduzeća; i
- (c) za potrebe članka 10.9. (Zahtjevi u pogledu rezultata), svakog poduzeća na području stranke koja donese ili zadrži mjeru.

2. Ovaj se odjeljak ne primjenjuje na mjere stranke u vezi s javnom nabavom robe ili usluga za državne potrebe, a ne radi preprodaje na tržištu ili radi nabavljanja robe ili usluge za komercijalnu prodaju, bez obzira na to je li ta nabava „obuhvaćena nabava” u smislu članka 14.1. (Uključivanje određenih odredaba GPA-a).

3. Članci 10.5. (Pristup tržištu), 10.6. (Nacionalni tretman), 10.7. (Tretman najpovlaštenije nacije) i 10.8. (Viša uprava i upravni odbori) ne primjenjuju se na subvencije ili bespovratna sredstva koja dodjeljuju stranke, uključujući kredite, jamstva i osiguranje s državnim jamstvom.

ČLANAK 10.5.

Pristup tržištu

U odnosu na pristup tržištu putem osnivanja poslovne jedinice ili poslovanja ulagatelja druge stranke ili obuhvaćenog poduzeća stranka ne smije, na razini cijelog područja ni na razini teritorijalnih jedinica, donijeti ili zadržati mjere kojima se:

(a) određuju ograničenja u pogledu¹:

- i. broja poduzeća koja mogu obavljati određenu gospodarsku djelatnost, bilo u obliku brojčanih kvota, monopola, isključivih dobavljača ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba;
- ii. ukupne vrijednosti transakcija ili imovine u obliku brojčanih kvota ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba;

¹ Točkom (a) podtočkama i., ii. i iii. nisu obuhvaćene mjere poduzete u svrhu ograničenja proizvodnje određenog poljoprivrednog proizvoda ili proizvoda ribarstva.

- iii. ukupnog broja operacija ili ukupne količine proizvodnje, izraženih u određenim brojčanim jedinicama u obliku kvota ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba;
 - iv. sudjelovanja stranoga kapitala, u obliku najvećeg dopuštenog postotka stranog udjela ili ukupne vrijednosti pojedinačnog ili skupnog stranog ulaganja; ili
 - v. ukupnog broja fizičkih osoba koje se mogu zaposliti u određenom sektoru ili koje poduzeće može zaposliti, a koje su potrebne za obavljanje gospodarske djelatnosti i s njome su izravno povezane, u obliku brojčanih kvota ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba; ili
- (b) ograničavaju ili propisuju određene vrste pravnog subjekta ili zajedničkog pothvata putem kojih ulagatelj druge stranke može obavljati gospodarsku djelatnost.

ČLANAK 10.6.

Nacionalni tretman

U pogledu osnivanja poslovne jedinice i poslovanja na svojem području, svaka stranka ulagateljima druge stranke i obuhvaćenim poduzećima odobrava tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji u sličnim situacijama odobrava vlastitim ulagateljima i njihovim poduzećima.

ČLANAK 10.7.

Tretman najpovlaštenije nacije

1. U pogledu osnivanja poslovne jedinice i poslovanja na svojem području, svaka stranka ulagateljima druge stranke i obuhvaćenim poduzećima odobrava tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji u sličnim situacijama odobrava ulagateljima iz treće zemlje i njihovim poduzećima.
2. Stavak 1. ne tumači se kao da obvezuje stranku da na ulagatelje druge stranke ili na obuhvaćena poduzeća proširi tretman koji proizlazi iz postojećih ili budućih mjera kojima se predviđa priznavanje kvalifikacija, dozvola ili bonitetnih mjera iz članka VII. GATS-a ili stavka 3. Priloga GATS-u o financijskim uslugama.
3. Podrazumijeva se da „tretman” iz stavka 1. ne obuhvaća postupke rješavanja sporova predviđene u drugim međunarodnim sporazumima.
4. Podrazumijeva se da bitne odredbe u drugim međunarodnim sporazumima koje stranka zaključi s trećom zemljom same po sebi ne čine „tretman” iz stavka 1. Mjere stranke u skladu s tim odredbama¹ mogu činiti takav tretman i stoga dovesti do kršenja ovog članka.

¹ Podrazumijeva se da se samo prenošenje tih odredaba u domaće pravo, u mjeri u kojoj je to potrebno za njihovo uključivanje u domaći pravni poredak, samo po sebi ne može smatrati „tretmanom” iz stavka 1.

ČLANAK 10.8.

Viša uprava i upravni odbori

Stranka od obuhvaćenog poduzeća ne zahtijeva da na položaje višeg rukovodstva ili za članove upravnog odbora imenuje fizičke osobe određenog državljanstva.

ČLANAK 10.9.

Zahtjevi u pogledu rezultata

1. Stranka ne uvodi niti izvršava zahtjeve, obveze ili preuzetu odgovornost u pogledu osnivanja poslovne jedinice ili poslovanja poduzeća na svojem području za sljedeće¹:

- (a) izvoz određene količine ili postotka robe ili usluga;
- (b) postizanje određene razine ili postotka domaćeg sadržaja;
- (c) kupnju, upotrebu ili dodjelu povlastica robi proizvedenoj ili uslugama pruženima na njezinu području ili za kupnju robe ili usluga od fizičkih ili pravnih osoba ili drugih subjekata na njezinu području;

¹ Podrazumijeva se da uvjet za primjenu prednosti ili nastavak primjene prednosti iz stavka 2. ne predstavlja zahtjev ni obvezu ili preuzetu odgovornost za potrebe stavka 1.

- (d) povezivanje obujma ili vrijednosti uvoza s obujmom ili vrijednošću izvoza ili iznosom deviznih priljeva poduzeća;
- (e) ograničenje na svojem području prodaje robe ili usluga koje to poduzeće proizvodi ili pruža na način da se ta prodaja na bilo koji način povezuje s obujmom ili vrijednošću njegova izvoza ili deviznih priljeva;
- (f) prijenos tehnologije, proizvodnog procesa ili drugog zaštićenog znanja fizičkoj ili pravnoj osobi ili drugom subjektu na njezinu području;
- (g) isporuku robe ili usluge koju poduzeće proizvodi ili pruža za određeno regionalno ili svjetsko tržište isključivo s područja stranke;
- (h) smještanje sjedišta za određenu regiju ili svjetsko tržište na njezino područje;
- (i) zapošljavanje određenog broja ili postotka fizičkih osoba te stranke;
- (j) postizanje određene razine ili vrijednosti istraživanja i razvoja na njezinu području;
- (k) ograničenje izvoza ili prodaje za izvoz; ili

- (l) u pogledu ugovora o licenci¹ koji su na snazi u trenutku uvođenja ili izvršenja zahtjeva, obveze ili preuzete odgovornosti, ili budućih ugovora o licenci koji su dobrovoljno sklopljeni između poduzeća i fizičke ili pravne osobe ili drugog subjekta na njezinu području, ako je zahtjev određen ili izvršen, ili su obveza ili preuzeta odgovornost izvršene tako da se na taj ugovor o licenci izravno utječe izvršenjem izvansudske javne ovlasti stranke² za donošenje:
- i. određene stope ili iznosa tantijema na temelju ugovora o licenci; ili
 - ii. zadanog trajanja ugovora o licenci.
2. Stranka ne uvjetuje primjenu prednosti ili nastavak primjene prednosti u vezi s osnivanjem poslovne jedinice ili poslovanjem poduzeća na svojem području ispunjavanjem bilo kojeg od sljedećih zahtjeva:
- (a) postizanja određene razine ili postotka domaćeg sadržaja;
 - (b) kupnje, upotrebe ili dodjele povlastica robi proizvedenoj ili uslugama pruženima na njezinu području ili kupnje robe ili usluga od fizičkih ili pravnih osoba ili drugog subjekta na njezinu području;

¹ „Ugovor o licenci” iz ove točke znači sve ugovore koji se odnose na licenciranje tehnologije, proizvodnog postupka ili drugog zaštićenog znanja.

² Podrazumijeva se da se točka (l) ne primjenjuje na ugovore o licenci sklopljene između poduzeća i stranke.

- (c) povezivanja obujma ili vrijednosti uvoza s obujmom ili vrijednošću izvoza ili iznosom deviznih priljeva poduzeća;
- (d) ograničenja na njezinu području prodaje robe ili usluga koje to poduzeće proizvodi ili pruža na način da se ta prodaja na bilo koji način povezuje s obujmom ili vrijednošću njegova izvoza ili deviznih priljeva; ili
- (e) ograničenja izvoza ili prodaje za izvoz.

3. Stavak 2. ne tumači se kao da stranku sprečava da davanje prednosti ili nastavak davanja prednosti u vezi s osnivanjem poslovne jedinice ili poslovanjem poduzeća na svojem području uvjetuje ispunjavanjem zahtjeva u pogledu smještanja proizvodnje, pružanja usluge, osposobljavanja ili zapošljavanja radnika, izgradnje ili proširenja određenih objekata ili istraživanja i razvoja na svojem području.

4. Stavak 1. točke (f) i (l) ne primjenjuju se ako:

- (a) zahtjev uvodi ili izvršava ili preuzetu obvezu ili odgovornost izvršava sud, upravno tijelo ili tijelo nadležno za tržišno natjecanje na temelju prava tržišnog natjecanja stranke radi sprečavanja ili ispravljanja narušavanja tržišnog natjecanja; ili
- (b) stranka odobri upotrebu prava intelektualnog vlasništva u skladu s člankom 31. ili 31.a Sporazuma o TRIPS-u ili donese ili zadrži mjere kojima se zahtijeva otkrivanje podataka ili drugih zaštićenih informacija koje su obuhvaćene područjem primjene članka 39. Sporazuma o TRIPS-u ili su u skladu s tim člankom.

5. Stavak 1. točke (a), (b) i (c) i stavak 2. točke (a) i (b) ne primjenjuju se na kvalifikacijske zahtjeve za robu ili usluge koji se odnose na sudjelovanje u programima promicanja izvoza i strane pomoći.
6. Stavak 2. točke (a) i (b) ne primjenjuju se na zahtjeve koje stranka uvoznica uvede u pogledu sadržaja robe koji je potreban da bi roba mogla ispuniti uvjete za primjenu povlaštenih carina ili kvota.
7. Stavak 1. točka (l) ne primjenjuje se ako sud uvodi ili izvršava zahtjev ili izvršava obvezu ili preuzetu odgovornost kao primjerenu naknadu u skladu sa zakonodavstvom stranke o autorskom pravu.
8. Ovim se člankom ne dovode u pitanje obveze stranke na temelju Sporazuma o WTO-u.
9. Podrazumijeva se da se stavci 1. i 2. ne primjenjuju na obveze, preuzete odgovornosti ili zahtjeve osim onih navedenih u tim stavcima¹.
10. Ovaj se članak ne primjenjuje na osnivanje poslovne jedinice ili poslovanje pružatelja financijskih usluga.
11. Kad je riječ zahtjevima u pogledu rezultata koji se odnose na pružatelje financijskih usluga, stranke pregovaraju o pravilima o zahtjevima u pogledu rezultata u odnosu na osnivanje poslovne jedinice ili poslovanje pružatelja financijskih usluga.

¹ Podrazumijeva se da se ovaj članak ne tumači kao da se od stranke zahtijeva da dopusti pružanje određene usluge na prekograničnoj osnovi ako ta stranka donese ili zadrži ograničenja ili zabrane pružanja te usluge koji su u skladu s rezervama iz Priloga 10.-A (Postojeće mjere) ili Priloga 10.-B (Buduće mjere).

12. U roku od 180 dana od datuma završetka uspješnih pregovora stranaka o pravilima o zahtjevima u pogledu rezultata u skladu sa stavkom 11. Odbor za trgovinu mijenja stavak 1. odlukom o uključivanju tih pravila u ovaj članak i, prema potrebi, može izmijeniti nesukladne mjere svake stranke u Prilogu 10.-A (Postojeće mjere) i Prilogu 10.-B (Buduće mjere). Ovaj se članak zatim primjenjuje na osnivanje poslovne jedinice i poslovanje pružatelja financijskih usluga.

ČLANAK 10.10.

Nesukladne mjere

1. Članci 10.5. (Pristup tržištu), 10.6. (Nacionalni tretman), 10.7. (Tretman najpovlaštenije nacije), 10.8. (Viša uprava i upravni odbori) i 10.9. (Zahtjevi u pogledu rezultata) ne primjenjuju se na:

(a) postojeće nesukladne mjere stranke na razini:

i. za Uniju:

(A) Unije, kako je utvrđeno u Rasporedu Unije u Prilogu 10.-A (Postojeće mjere);

(B) središnje vlasti države članice, kako je utvrđeno u Rasporedu Unije u Prilogu 10.-A (Postojeće mjere);

(C) regionalne vlasti države članice, kako je utvrđeno u Rasporedu Unije u Prilogu 10.-A (Postojeće mjere); ili

(D) lokalne vlasti, osim one iz točke (C); i

ii. za Novi Zeland:

(A) središnje vlasti, kako je navedeno u Rasporedu Novog Zelanda u Prilogu 10.-A (Postojeće mjere); ili

(B) lokalne vlasti;

(b) nastavak primjene ili žurnu obnovu nesukladnih mjera iz točke (a); ili

(c) promjenu ili izmjenu bilo koje nesukladne mjere iz točaka (a) i (b) u mjeri u kojoj se njome ne smanjuje sukladnost mjere, kakva je postojala neposredno prije promjene ili izmjene, s člancima 10.5. (Pristup tržištu), 10.6. (Nacionalni tretman), 10.7. (Tretman najpovlaštenije nacije), 10.8. (Viša uprava i upravni odbori) ili 10.9. (Zahtjevi u pogledu rezultata).

2. Članci 10.5. (Pristup tržištu), 10.6. (Nacionalni tretman), 10.7. (Tretman najpovlaštenije nacije), 10.8. (Viša uprava i upravni odbori) i 10.9. (Zahtjevi u pogledu rezultata) ne primjenjuju se na mjeru stranke u pogledu sektora, podsektora ili djelatnosti navedenih u njezinu rasporedu u Prilogu 10.-B (Buduće mjere).

3. Stranka ne smije na temelju mjera donesenih nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma i obuhvaćenih njezinim rasporedom iz Priloga 10.-B (Buduće mjere) od ulagatelja druge stranke zbog njegova državljanstva zahtijevati da proda ili na drugi način ustupi ulaganje koje postoji u trenutku kad ta mjera stupi na snagu.

4. Članci 10.6. (Nacionalni tretman) i 10.7. (Tretman najpovlaštenije nacije) ne primjenjuju se ni na jednu mjeru koja čini iznimku ili odstupanje od članaka 3. ili 4. Sporazuma o TRIPS-u, kako je izričito predviđeno u člancima od 3. do 5. tog Sporazuma.

ČLANAK 10.11.

Zahtjevi za dostavu informacija

Neovisno o člancima 10.6. (Nacionalni tretman) i 10.7. (Tretman najpovlaštenije nacije) stranka od ulagatelja druge stranke ili njezina obuhvaćenog poduzeća može zahtijevati da informacije o tom obuhvaćenom poduzeću dostavi isključivo u informativne ili statističke svrhe. Stranka takve povjerljive informacije štiti od otkrivanja kojim bi se ugrozio konkurentni položaj ulagatelja ili obuhvaćenog poduzeća. Ništa u ovom članku ne tumači se kao sprečavanje stranke da na drugi način dobije ili otkrije informacije u vezi s pravičnom primjenom njezina prava u dobroj vjeri.

ČLANAK 10.12.

Uskraćivanje pogodnosti

Stranka može uskratiti pogodnosti iz ovog odjeljka ulagatelju druge stranke ili obuhvaćenom poduzeću ako stranka koja uskraćuje pogodnosti donese ili zadrži mjere povezane s održavanjem međunarodnog mira i sigurnosti, uključujući zaštitu ljudskih prava:

- (a) kojima se zabranjuju transakcije s tim ulagateljem ili obuhvaćenim poduzećem; ili
- (b) koje bi se prekršilo ili zaobišlo ako bi se tom ulagatelju ili obuhvaćenom poduzeću dodijelile pogodnosti iz ovog odjeljka, uključujući slučajeve u kojima mjere zabranjuju transakcije s fizičkom ili pravnom osobom koja je vlasnik ili kontrolira ulagatelja ili obuhvaćeno poduzeće.

ODJELJAK C

PREKOGRANIČNA TRGOVINA USLUGAMA

ČLANAK 10.13.

Područje primjene

1. Ovaj se odjeljak primjenjuje na mjere stranke koje utječu na prekograničnu trgovinu uslugama pružatelja usluga druge stranke.

2. Ovaj se odjeljak ne primjenjuje na:

- (a) mjere stranke u vezi s javnom nabavom robe ili usluga za državne potrebe, a ne radi preprodaje na tržištu ili radi nabavljanja robe ili usluge za komercijalnu prodaju, bez obzira na to je li ta nabava „obuhvaćena nabava” u smislu članka 14.1. (Uključivanje određenih odredaba GPA-a); ili
- (b) subvencije ili bespovratna sredstva koja dodjeljuju stranke, uključujući kredite, jamstva i osiguranje s državnim jamstvom.

ČLANAK 10.14.

Pristup tržištu

Stranka ni na razini cijelog područja ni na razini teritorijalnih jedinica ne smije donijeti ni zadržati mjere kojima se:

- (a) određuju ograničenja u odnosu na:
 - i. broj pružatelja usluga, bilo u obliku brojčanih kvota, monopola, isključivih pružatelja usluga ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba;
 - ii. ukupnu vrijednost uslužnih transakcija ili imovine u obliku brojčanih kvota ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba; ili

- iii. ukupni broj uslužnih poslova ili ukupnu količinu uslužnih proizvoda izražene u određenim brojčanim jedinicama u obliku kvota ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba; ili
- (b) ograničavaju ili propisuju određene vrste pravnih subjekata ili zajedničkog pothvata putem kojih pružatelj usluga može pružati usluge.

ČLANAK 10.15.

Lokalna prisutnost

Stranka od pružatelja usluge druge stranke ne smije zahtijevati da kao uvjet za prekogranično pružanje usluge osnuje ili zadrži predstavništvo ili bilo koju vrstu poduzeća ili da ima boravište na njezinu području.

ČLANAK 10.16.

Nacionalni tretman

1. Svaka stranka uslugama i pružateljima usluga iz druge stranke odobrava tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji u sličnim situacijama odobrava vlastitim uslugama i pružateljima usluga¹.

¹ Ništa u ovom članku ne tumači se kao da bilo koju stranku obvezuje na naknadu za bilo koji konkurentski nepovoljan položaj koji je posljedica stranog podrijetla relevantnih usluga ili pružatelja usluga.

2. Stranka zahtjev iz stavka 1. može ispuniti tako da uslugama i pružateljima usluga druge stranke odobri formalno jednak tretman ili formalno različit tretman od onoga koji odobrava vlastitim uslugama i pružateljima usluga.

3. Formalno jednak tretman i formalno različit tretman smatraju se manje povoljnima ako mijenjaju uvjete tržišnog natjecanja u korist usluga ili pružatelja usluga stranke u usporedbi s uslugama ili pružateljima usluga druge stranke.

ČLANAK 10.17.

Tretman najpovlaštenije nacije

1. Svaka stranka uslugama i pružateljima usluga druge stranke odobrava tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji u sličnim situacijama odobrava uslugama i pružateljima usluga iz treće zemlje.

2. Stavak 1. ne tumači se kao da obvezuje stranku da na usluge i pružatelje usluga druge stranke proširi tretman koji proizlazi iz postojećih ili budućih mjera kojima se predviđa priznavanje kvalifikacija, dozvola ili bonitetnih mjera iz članka VII. GATS-a ili stavka 3. njegova priloga o financijskim uslugama.

3. Podrazumijeva se da bitne odredbe u drugim međunarodnim sporazumima koje stranka sklopi s trećom zemljom same po sebi ne čine „tretman” iz stavka 1. Mjere stranke u skladu s tim odredbama mogu činiti takav tretman i stoga dovesti do kršenja ovog članka.

ČLANAK 10.18.

Nesukladne mjere

1. Članci 10.14. (Pristup tržištu), 10.15. (Lokalna prisutnost), 10.16. (Nacionalni tretman) i 10.17. (Tretman najpovlaštenije nacije) ne primjenjuju se na:

(a) postojeće nesukladne mjere stranke na razini:

i. za Uniju:

(A) Unije, kako je utvrđeno u Rasporedu Unije u Prilogu 10.-A (Postojeće mjere);

(B) središnje vlasti države članice, kako je utvrđeno u Rasporedu Unije u Prilogu 10.-A (Postojeće mjere);

(C) regionalne vlasti države članice, kako je utvrđeno u Rasporedu Unije u Prilogu 10.-A (Postojeće mjere); ili

(D) lokalne vlasti, osim one iz točke (C); i

ii. za Novi Zeland:

(A) središnje vlasti, kako je navedeno u Rasporedu Novog Zelanda u Prilogu 10.-A (Postojeće mjere); ili

(B) lokalne vlasti;

- (b) nastavak primjene ili žurnu obnovu nesukladnih mjera iz točke (a); ili
- (c) promjenu ili izmjenu bilo koje nesukladne mjere iz točaka (a) i (b) u mjeri u kojoj se njome ne smanjuje sukladnost mjere, kakva je postojala neposredno prije promjene ili izmjene, s člancima 10.14. (Pristup tržištu), 10.15. (Lokalna prisutnost), 10.16. (Nacionalni tretman) ili 10.17. (Tretman najpovlaštenije nacije).

2. Članci 10.14. (Pristup tržištu), 10.15. (Lokalna prisutnost), 10.16. (Nacionalni tretman) i 10.17. (Tretman najpovlaštenije nacije) ne primjenjuju se na mjeru stranke u odnosu na sektore, podsektore ili djelatnosti navedene u njezinu rasporedu u Prilogu 10.-B (Buduće mjere).

ČLANAK 10.19.

Uskraćivanje pogodnosti

Stranka može uskratiti pogodnosti iz ovog odjeljka pružatelju usluge druge stranke ako stranka koja uskraćuje pogodnosti donese ili zadrži mjere povezane s održavanjem međunarodnog mira i sigurnosti, uključujući zaštitu ljudskih prava:

- (a) kojima se zabranjuju transakcije s tim pružateljem usluga; ili

- (b) koje bi se prekršilo ili zaobišlo ako bi se tom pružatelju usluge dodijelile pogodnosti iz ovog odjeljka, uključujući slučajeve u kojima se mjerama zabranjuju transakcije s fizičkom ili pravnom osobom koja je vlasnik ili kontrolira tog pružatelja usluge.

ODJELJAK D

ULAZAK I PRIVREMENI BORAVAK FIZIČKIH OSOBA U POSLOVNE SVRHE

ČLANAK 10.20.

Područje primjene i definicije

1. U skladu s člankom 10.2. (Područje primjene) stavcima 1. i 2. ovaj se odjeljak primjenjuje na mjere stranke koje utječu na ulazak i privremeni boravak na njezinu području fizičkih osoba druge stranke u poslovne svrhe, pri čemu te osobe pripadaju sljedećim kategorijama: poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu, poslovni posjetitelji u svrhu osnivanja poslovne jedinice, ugovorni pružatelji usluga, samostalni djelatnici i osobe premještene unutar društva.
2. Obveze u pogledu ulaska i privremenog boravka fizičkih osoba u poslovne svrhe ne primjenjuju se ako je namjera ili učinak ulaska ili privremenog boravka umiješati se ili na drugi način utjecati na ishod radnog spora, spora s rukovodstvom, pregovora s poslodavcem ili rukovodstvom ili na zapošljavanje fizičkih osoba koje sudjeluju u takvom sporu.

3. Za potrebe ovog odjeljka primjenjuju se sljedeće definicije:

(a) „poslovni posjetitelj u svrhu osnivanja poslovne jedinice” znači fizička osoba zaposlena na rukovodećem položaju u pravnoj osobi iz stranke:

- i. koja je odgovorna za osnivanje ili zatvaranje poduzeća te pravne osobe na području druge stranke;
- ii. koja ne nudi i ne pruža usluge niti se bavi gospodarskom djelatnošću osim one koja je potrebna radi osnivanja tog poduzeća; i
- iii. koja ne prima naknadu iz izvora u drugoj stranci;

(b) „ugovorni pružatelj usluga” znači fizička osoba zaposlena u pravnoj osobi stranke (na drugi način osim posredovanjem agencije za privremeno zapošljavanje i usluge ustupanja radnika) koja nema poslovnu jedinicu na području druge stranke i u dobroj je vjeri sklopila ugovor o pružanju usluga s krajnjim potrošačem u drugoj stranci kojim se zahtijeva privremena prisutnost njezinih zaposlenika¹:

- i. koja je kao zaposlenik te pravne osobe u razdoblju od najmanje godinu dana neposredno prije dana podnošenja zahtjeva za ulazak i privremeni boravak nudila iste usluge;

¹ Ugovor o uslugama iz točke (b) mora biti u skladu s propisima stranke u kojoj se ugovor izvršava.

- ii. koja na taj dan ima potrebnu razinu stručnog iskustva u sektoru djelatnosti koja je predmet ugovora¹, stručnu spremu ili dokaz o kvalifikaciji kojim se dokazuje istovrijedno znanje² i stručne kvalifikacije koje su zakonska obveza za obavljanje te djelatnosti u drugoj stranci; i
 - iii. koja ne prima naknadu iz izvora u drugoj stranci;
- (c) „samostalni djelatnik” znači fizička osoba koja se bavi pružanjem usluge i ima poslovnu jedinicu kao samozaposlena osoba na području stranke i:
- i. koja nema poslovnu jedinicu na području druge stranke;
 - ii. koja je, na drugi način osim posredovanjem agencije za privremeno zapošljavanje i usluge ustupanja radnika, sklopila ugovor u dobroj vjeri o pružanju usluga krajnjem potrošaču u drugoj stranci na razdoblje od najviše 12 mjeseci, a tim se ugovorom zahtijeva njihova privremena prisutnost³; i

¹ Radno iskustvo koje zahtijeva svaka stranka utvrđeno je u Prilogu 10.-E (Ugovorni pružatelji usluga i samostalni djelatnici).

² Stupanj stručne sprema koji zahtijeva svaka stranka utvrđen je u Prilogu 10.-E (Ugovorni pružatelji usluga i samostalni djelatnici). Ako stručna sprema ili kvalifikacija nisu stečene u stranci u kojoj se pruža usluga, ta stranka može ocijeniti jesu li istovrijedni sveučilišnoj diplomi koja je propisana na njezinu području.

³ Ugovor o uslugama iz točke (c) podtočke ii. mora biti u skladu s propisima stranke u kojoj se ugovor izvršava.

- iii. koja na dan podnošenja zahtjeva za ulazak i privremeni boravak ima najmanje šest godina radnog iskustva u relevantnom sektoru djelatnosti koja je predmet ugovora, sveučilišnu diplomu ili dokaz o kvalifikaciji kojim se dokazuje istovrijedno znanje¹ i stručne kvalifikacije koje su zakonski propisane za obavljanje te djelatnosti u drugoj stranci;

(d) „osoba premještena unutar društva” znači fizička osoba:

- i. koja je bila zaposlena u pravnoj osobi stranke ili je bila partner u toj pravnoj osobi u razdoblju od najmanje godinu dana neposredno prije datuma podnošenja zahtjeva za ulazak i privremeni boravak u drugoj stranci²;
- ii. koja u trenutku podnošenja zahtjeva boravi izvan područja druge stranke;
- iii. koja se privremeno premješta u poduzeće pravne osobe na području druge stranke koja je član iste grupacije kao i pravna osoba iz koje dolazi, uključujući njezino predstavništvo, društvo kćer, podružnicu ili glavno društvo; i
- iv. koja pripada jednoj od sljedećih kategorija:

(A) rukovoditelj ili direktor; ili

¹ Ako stručna sprema ili kvalifikacija nisu stečene u stranci u kojoj se pruža usluga, ta stranka može ocijeniti jesu li istovrijedni sveučilišnoj diplomi koja je propisana na njezinu području.

² Podrazumijeva se da se od rukovoditelja ili stručnjaka može zahtijevati da dokažu da imaju stručne kvalifikacije i iskustvo potrebne u pravnoj osobi u koju su premješteni.

(B) stručnjak;

- (e) „rukovoditelj” ili „direktor” znači fizička osoba na rukovodećem položaju koja u prvom redu vodi upravljanje poduzećem ili njegovim znatnim dijelom u drugoj stranci, koja je pod općim nadzorom ili smjernicama u prvom redu višeg rukovodstva, upravnog odbora ili dioničara poduzeća ili drugog istovrijednog tijela i čije odgovornosti uključuju:
- i. vođenje poduzeća, njegova odjela ili službe;
 - ii. nadzor i kontrolu rada ostalih zaposlenika koji obavljaju nadzorne, stručne i rukovodeće poslove. To ne uključuje nadzornike prve linije, osim ako su nadzirani zaposlenici stručnjaci, niti zaposlenike koji prvenstveno obavljaju zadaće potrebne za pružanje usluge ili upravljanje ulaganjem; i
 - iii. ovlast za preporučivanje zapošljavanja, otpuštanja ili sličnih poslova u vezi s osobljem; i
- (f) „stručnjak” znači fizička osoba koja ima specijalizirano znanje na naprednoj razini tehničke stručnosti ključno za područja djelatnosti ili za tehnike poduzeća ili upravljanje poduzećem, što se ocjenjuje uzimajući u obzir ne samo znanje specifično za poduzeće, nego i ima li ta osoba visok stupanj stručnih kvalifikacija, uključujući odgovarajuće stručno iskustvo na vrsti posla ili u djelatnosti koja zahtijeva posebno tehničko znanje, uključujući moguće članstvo u ovlaštenoj strukovnoj udruzi;

ČLANAK 10.21.

Osobe premještene unutar društva i poslovni posjetitelji u svrhu osnivanja poslovne jedinice

1. U skladu s relevantnim uvjetima i kvalifikacijama navedenima u Prilogu 10.-C (Poslovni posjetitelji u svrhu osnivanja poslovne jedinice, osobe premještene unutar društva i poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu):

(a) stranka dopušta:

- i. ulazak i privremeni boravak osoba premještenih unutar društva i poslovnih posjetitelja u svrhu osnivanja poslovne jedinice; i
- ii. zapošljavanje na svojem području osoba premještenih unutar društva iz druge stranke;

(b) stranka ne zadržava niti donosi ograničenja u obliku brojčanih kvota ili ispitivanja gospodarskih potreba u pogledu ukupnog broja fizičkih osoba kojima je u određenom sektoru dopušten ulazak kao poslovnim posjetiteljima u svrhu osnivanja poslovne jedinice odnosno koje ulagatelj može zaposliti kao osobe premještene unutar društva, ni na razini teritorijalnih jedinica ni na razini cijelog svojeg područja; i

(c) svaka stranka osobama premještenima unutar društva i poslovnim posjetiteljima u svrhu osnivanja poslovne jedinice iz druge stranke odobrava, kad je riječ o mjerama koje utječu na njihovo poslovanje za vrijeme njihova privremenog boravka na njezinu području, tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji u sličnim situacijama odobrava vlastitim fizičkim osobama.

2. Dopusšteno trajanje boravka rukovoditelja, direktora i stručnjaka iznosi najviše tri godine.
3. Dopusšteno trajanje boravka poslovnih posjetitelja u svrhu osnivanja poslovne jedinice iznosi najviše 90 dana u bilo kojem šestomjesečnom razdoblju za Uniju i najviše 90 dana u bilo kojem dvanaestomjesečnom razdoblju za Novi Zeland.

ČLANAK 10.22.

Poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu

1. U skladu s relevantnim uvjetima i kvalifikacijama navedenima u Prilogu 10.-C (Poslovni posjetitelji u svrhu osnivanja poslovne jedinice, osobe premještene unutar društva i poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu), stranka dopušta ulazak i privremeni boravak poslovnih posjetitelja u kratkoročnom posjetu iz druge stranke u svrhu obavljanja djelatnosti navedenih u tom prilogu, pod sljedećim uvjetima:
 - (a) poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu ne prodaju svoju robu niti pružaju usluge široj javnosti;

- (b) poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu ne primaju naknadu od subjekta na području stranke u kojoj privremeno borave; i
 - (c) poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu ne pružaju uslugu u okviru ugovora sklopljenog između pravne osobe koja nema poslovnu jedinicu na području stranke u kojoj privremeno borave i tamošnjeg potrošača, osim kako je predviđeno u Prilogu 10.-C (Poslovni posjetitelji u svrhu osnivanja poslovne jedinice, osobe premještene unutar društva i poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu).
2. Osim ako je drukčije navedeno u Prilogu 10.-C (Poslovni posjetitelji u svrhu osnivanja poslovne jedinice, osobe premještene unutar društva i poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu), stranka dopušta ulazak poslovnim posjetiteljima u kratkoročnom posjetu bez obveze ispitivanja gospodarskih potreba ili drugog prethodnog postupka odobravanja slične namjene.
3. Dopušteno trajanje privremenog boravka iznosi najviše 90 dana u bilo kojem dvanaestomjesečnom razdoblju.

ČLANAK 10.23.

Ugovorni pružatelji usluga i samostalni djelatnici

1. U sektorima, podsektorima i djelatnostima navedenima u Prilogu 10.-E (Ugovorni pružatelji usluga i samostalni djelatnici) i podložno u njemu navedenim relevantnim uvjetima i kvalifikacijama svaka stranka:
- (a) dopušta ulazak i privremeni boravak ugovornih pružatelja usluga i samostalnih djelatnika na svojem području;

- (b) ne donosi niti zadržava ograničenja ukupnog broja ugovornih pružatelja usluga i samostalnih djelatnika druge stranke kojima je dopušten privremeni ulazak, u obliku brojčanih kvota ili ispitivanja gospodarskih potreba, ni na razini teritorijalnih jedinica ni na razini cijelog svojeg područja; i
- (c) ugovornim pružateljima usluga i samostalnim djelatnicima iz druge stranke u vezi s mjerama koje utječu na pružanje usluga na njezinu području odobrava tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji u sličnim situacijama odobrava vlastitim pružateljima usluga.

2. Podrazumijeva se da pristup odobren prema odredbama ovog članka odnosi se samo na uslužnu djelatnost koja je predmet ugovora i ne dodjeljuje pravo na korištenje stručnog naziva stranke u kojoj se usluga pruža.

3. Dopušteno trajanje boravka iznosi ukupno 12 mjeseci ili je jednako razdoblju trajanja ugovora, ovisno o tome što je kraće.

ČLANAK 10.24.

Nesukladne mjere

1. Članak 10.21. točke (b) i (c) (Osobe premještene unutar društva i poslovni posjetitelji u svrhu osnivanja poslovne jedinice) i članak 10.23. točke (b) i (c) (Ugovorni pružatelji usluga i samostalni djelatnici) ne primjenjuju se na:

(a) postojeće nesukladne mjere koje utječu na privremeni boravak fizičkih osoba u poslovne svrhe i koje se održavaju na razini:

i. za Uniju:

(A) Unije, kako je utvrđeno u Rasporedu Unije u Prilogu 10.-A (Postojeće mjere);

(B) središnje vlasti države članice, kako je utvrđeno u Rasporedu Unije u Prilogu 10.-A (Postojeće mjere);

(C) regionalne vlasti države članice, kako je utvrđeno u Rasporedu Unije u Prilogu 10.-A (Postojeće mjere); ili

(D) lokalne vlasti, osim one iz točke (C); i

ii. za Novi Zeland:

(A) središnje vlasti, kako je navedeno u Rasporedu Novog Zelanda u Prilogu 10.-A (Postojeće mjere); ili

(B) lokalne vlasti;

(b) nastavak primjene ili žurnu obnovu nesukladnih mjera iz točke (a); ili

(c) promjenu ili izmjenu nesukladne mjere iz točaka (a) i (b) u mjeri u kojoj se njome ne smanjuje sukladnost mjere, kakva je postojala neposredno prije promjene ili izmjene, s člankom 10.21. (Osobe premještene unutar društva i poslovni posjetitelji u svrhu osnivanja poslovne jedinice) stavkom 1. točkama (b) i (c) i člankom 10.23. (Ugovorni pružatelji usluga i samostalni djelatnici) stavkom 1. točkama (b) i (c);

2. Članak 10.21. stavak 1. točke (b) i (c) (Osobe premještene unutar društva i poslovni posjetitelji u svrhu osnivanja poslovne jedinice) ili članak 10.23. stavak 1. točke (b) i (c) (Ugovorni pružatelji usluga i samostalni djelatnici) ne primjenjuju se ni na koju mjeru koju stranka donese ili zadrži, a koja utječe na privremeni boravak fizičkih osoba u poslovne svrhe u odnosu na sektore, podsektore ili djelatnosti koje je ta stranka utvrdila u svojem rasporedu u Prilogu 10.-B (Buduće mjere).

ČLANAK 10.25.

Transparentnost

1. Svaka stranka javno objavljuje, po mogućnosti na internetu, informacije o relevantnim mjerama koje se odnose na ulazak i privremeni boravak fizičkih osoba iz druge stranke navedenih u članku 10.20. (Područje primjene i definicije) stavku 1.
2. Informacije iz stavka 1. uključuju sljedeće informacije relevantne za ulazak i privremeni boravak fizičkih osoba, ako postoje:
 - (a) uvjete za ulazak;
 - (b) okvirni popis dokumentacije koja može biti potrebna za provjeru jesu li ispunjeni uvjeti;
 - (c) okvirno vrijeme obrade;
 - (d) primjenjive naknade;
 - (e) žalbene postupke; i
 - (f) relevantne propise opće primjene koji se odnose na ulazak i privremeni boravak fizičkih osoba.

ODJELJAK E

REGULATORNI OKVIR

PODODJELJAK 1.

DOMAĆI PROPISI

ČLANAK 10.26.

Područje primjene i definicije

1. Ovaj pododjeljak primjenjuje se na mjere stranke koje se odnose na zahtjeve i postupke za izdavanje licencija, zahtjeve i postupke u pogledu kvalifikacija te tehničke norme¹ koji utječu na:
 - (a) prekograničnu trgovinu uslugama;
 - (b) osnivanje poslovne jedinice ili poslovanje; ili
 - (c) pružanje usluge na temelju prisutnosti fizičke osobe stranke na području druge stranke, pri čemu ta fizička osoba pripada jednoj od kategorija definiranih u članku 10.20. (Područje primjene i definicije).

¹ Kad je riječ o mjerama koje se odnose na tehničke norme, ovaj se odjeljak primjenjuje samo na mjere koje utječu na trgovinu uslugama. Tehničke norme ne uključuju regulatorne ili provedbene tehničke norme za financijske usluge.

2. Ovaj se pododjeljak ne primjenjuje na zahtjeve i postupke za izdavanje licencija, zahtjeve i postupke u pogledu kvalifikacija te tehničke norme na temelju mjere koja nije u skladu s člancima 10.5. (Pristup tržištu), 10.6. (Nacionalni tretman), 10.14. (Pristup tržištu) ili 10.16. (Nacionalni tretman) i koja je navedena u članku 10.10. (Nesukladne mjere) stavcima 1. ili 2. ili u članku 10.18. (Nesukladne mjere) stavcima 1. ili 2.

3. Za potrebe ovog pododjeljka primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) „odobrenje” znači dopuštenje za obavljanje djelatnosti iz stavka 1. točaka (a), (b) i (c) koje proizlazi iz postupka koji fizička ili pravna osoba mora slijediti i time dokazati da ispunjava zahtjeve za izdavanje licencija, zahtjeve i postupke u pogledu kvalifikacija ili tehničke norme; i
- (b) „nadležno tijelo” znači središnja, regionalna ili lokalna vlast ili tijelo ili nevladino tijelo koje izvršava ovlasti koje mu je delegirala središnja, regionalna ili lokalna vlast ili tijelo i koje ima pravo odlučivati o odobrenju.

ČLANAK 10.27.

Podnošenje zahtjeva

Svaka stranka, u mjeri u kojoj je to izvedivo, izbjegava od podnositelja zahtjeva zahtijevati da se obrati većem broju nadležnih tijela za svaki zahtjev za odobrenje. Ako je djelatnost za koju se traži odobrenje u nadležnosti više nadležnih tijela, može biti potrebno više zahtjeva za odobrenje.

ČLANAK 10.28.

Vremenski okviri za podnošenje zahtjeva

Ako zahtijeva odobrenje, stranka osigurava da njezina nadležna tijela u mjeri u kojoj je to izvedivo dopuštaju podnošenje zahtjeva u bilo kojem trenutku tijekom godine. Ako postoji određeno vremensko razdoblje za podnošenje zahtjeva za odobrenje, stranka osigurava da nadležna tijela dopuste razuman rok za podnošenje zahtjeva.

ČLANAK 10.29.

Elektronički zahtjevi i prihvaćanje preslika

Ako zahtijeva odobrenje, stranka osigurava da njezina nadležna tijela:

- (a) nastoje prihvatiti zahtjeve predane u elektroničkom obliku; i
- (b) umjesto izvornih dokumenata prihvaćaju preslike dokumenata ovjerene u skladu s pravom stranke, osim ako nadležna tijela trebaju izvorne dokumente radi zaštite integriteta postupka izdavanja odobrenja.

ČLANAK 10.30.

Obrada zahtjeva

1. Ako zahtjeva odobrenje, stranka osigurava da njezina nadležna tijela:
 - (a) u mjeri u kojoj je to izvedivo navedu okvirne rokove za obradu zahtjeva;
 - (b) podnositelju zahtjeva bez nepotrebne odgode dostave informacije o statusu zahtjeva ako on to zatraži;
 - (c) u mjeri u kojoj je to izvedivo i bez nepotrebne odgode utvrde potpunost zahtjeva za obradu u skladu sa zakonima i propisima stranke;
 - (d) ako zahtjev smatraju potpunim za potrebe obrade u skladu sa zakonima i propisima stranke¹, u razumnom roku nakon podnošenja zahtjeva osiguravaju da:
 - i. obrada zahtjeva bude dovršena; i

¹ Kako bi se zahtjev smatrao „potpunim za potrebe obrade”, nadležna tijela mogu zahtijevati da se sve informacije dostave u određenom obliku.

- ii. podnositelj zahtjeva bude obaviješten o odluci o svojem zahtjevu¹, u mjeri u kojoj je to moguće pisanim putem²;
- (e) ako zahtjev smatraju nepotpunim za potrebe obrade u skladu sa zakonima i drugim propisima stranke, u razumnom roku od datuma na koji je relevantno nadležno tijelo utvrdilo da je zahtjev nepotpun i u mjeri u kojoj je to izvedivo:
- i. obavijeste podnositelja zahtjeva da je zahtjev nepotpun;
 - ii. ako podnositelj zahtjeva to zatraži, navedu dodatne informacije potrebne za dopunu zahtjeva ili na drugi način upute na razloge zbog kojih se zahtjev smatra nepotpunim; i
 - iii. podnositelju zahtjeva omogućće³ da dostavi dodatne informacije potrebne za dopunu zahtjeva;
- ako koraci iz točaka od i. do iii. nisu izvedivi, a zahtjev je odbijen kao nepotpun, podnositelja o tome obavijeste u razumnom roku; i

¹ Nadležna tijela mogu ispuniti taj zahtjev tako da podnositelja zahtjeva unaprijed obavijeste pisanim putem, među ostalim objavom mjere, o tome da izostanak odgovora nakon isteka određenog razdoblja od dana podnošenja zahtjeva znači prihvatanje zahtjeva.

² Podrazumijeva se da bi izraz „pisanim putem” trebalo tumačiti tako da uključuje elektronički oblik.

³ Takva mogućnost ne zahtijeva da nadležno tijelo produži rokove.

- (f) ako odbiju zahtjev, obavijeste podnositelja zahtjeva na vlastitu inicijativu ili na njegov zahtjev o razlozima odbijanja i roku za podnošenje žalbe na tu odluku te, ako je to primjenjivo, o postupcima za ponovno podnošenje zahtjeva. Podnositelju zahtjeva ne smije se onemogućiti podnošenje drugog zahtjeva samo na temelju prethodno odbijenog zahtjeva.
2. Svaka stranka osigurava da njezina nadležna tijela izdaju odobrenje čim se na temelju odgovarajućeg razmatranja utvrdi da podnositelj zahtjeva ispunjava uvjete za njegovo dobivanje.
3. Svaka stranka jamči da njezina nadležna tijela osiguravaju da odobrenje nakon izdavanja stupi na snagu bez nepotrebne odgode, podložno primjenjivim uvjetima.

ČLANAK 10.31.

Pristojbe

1. Svaka stranka za sve gospodarske djelatnosti obuhvaćene ovim pododjeljkom, osim financijskih usluga, osigurava da pristojbe za odobrenje¹ koje naplaćuju njezina nadležna tijela budu razumne, transparentne te da same po sebi ne ograničavaju pružanje relevantne usluge ili obavljanje bilo koje druge gospodarske djelatnosti.

¹ Pristojbe za odobrenje ne uključuju pristojbe za iskorištavanje prirodnih resursa, plaćanja za dražbe, natječaje ili druga nediskriminirajuća sredstva za dodjelu koncesija ni obvezne doprinose za pružanje univerzalne usluge.

2. U pogledu pristojbi koje se naplaćuju za odobrenje u području financijskih usluga, svaka stranka osigurava da njezina nadležna tijela podnositeljima zahtjeva dostave popis pristojbi ili informacije o tome kako se utvrđuju iznosi pristojbi te da pristojbe ne koriste kao sredstvo izbjegavanja preuzetih obveza stranke.

ČLANAK 10.32.

Ocjena kvalifikacija

Ako za odobrenje zahtijeva polaganje ispita, stranka osigurava da njezina nadležna tijela takve ispite zakazuju razumno često i da podnositeljima zahtjeva daju razuman rok da zatraže polaganje ispita. Svaka stranka u mjeri u kojoj je to izvedivo razmatra prihvaćanje zahtjeva u elektroničkom obliku za polaganje ispita i upotrebu elektroničkih sredstava u drugim aspektima ispitnih postupaka.

ČLANAK 10.33.

Objektivnost, nepristranost i neovisnost

Ako donese ili zadrži mjeru koja se odnosi na odobrenje, stranka osigurava da njezina nadležna tijela obrađuju zahtjeve, donose i provode odluke objektivno i nepristrano te na način neovisan o bilo kojoj osobi koja obavlja gospodarsku djelatnost za koju je potrebno odobrenje.

ČLANAK 10.34.

Objavljivanje i dostupne informacije

Ako zahtijeva odobrenje, stranka odmah objavljuje¹ informacije koje su pružateljima usluge, uključujući one koji žele pružati usluge, i osobama koje obavljaju ili žele obavljati gospodarsku djelatnost za koju je potrebna licencija ili odobrenje potrebne kako bi ispunili zahtjeve i prošli postupke za dobivanje, zadržavanje, izmjenu i produljenje takvog odobrenja. Te informacije uključuju sljedeće, ako postoji:

- (a) zahtjeve i postupke;
- (b) podatke za kontakt relevantnih nadležnih tijela;
- (c) pristojbe za odobrenje;
- (d) primjenjive tehničke norme;
- (e) žalbene postupke ili postupke preispitivanja odluka o zahtjevima;
- (f) postupke za praćenje ili izvršavanje usklađenosti s uvjetima licencija ili kvalifikacija;

¹ Za potrebe ovog pododjeljka „objaviti” znači uvrstiti u službenu publikaciju, kao što je službeni list, ili na službene internetske stranice. Stranke se potiču da elektroničke publikacije objedine na jednom portalu.

- (g) mogućnosti za uključivanje javnosti, primjerice putem rasprava ili iznošenja primjedbi; i
- (h) okvirne rokove za obradu zahtjeva.

ČLANAK 10.35.

Tehničke norme

Svaka stranka potiče svoja nadležna tijela da donose tehničke norme koje su razvijene primjenom otvorenih i transparentnih postupaka te potiče svako tijelo određeno za izradu tehničkih normi, uključujući relevantne međunarodne organizacije, da pritom primjenjuje otvorene i transparentne postupke.

ČLANAK 10.36.

Osmišljavanje mjera

Ako stranka donese ili zadrži mjere koje se odnose na odobrenje, dužna je osigurati:

- (a) da se te mjere temelje na jasnim, objektivnim i transparentnim kriterijima¹;

¹ Takvi kriteriji mogu uključivati nadležnost i sposobnost pružanja usluge ili obavljanja druge gospodarske djelatnosti, među ostalim i na način koji je u skladu s regulatornim zahtjevima stranke, kao što su zdravstveni i okolišni zahtjevi. Nadležna tijela mogu ocijeniti važnost koju treba pridati svakom kriteriju.

- (b) da postupci budu nepristrani, lako dostupni svim podnositeljima zahtjeva i primjereni kako bi podnositelji zahtjeva dokazali da ispunjavaju zahtjeve, ako ti zahtjevi postoje; i
- (c) da postupci sami po sebi neopravdano ne sprečavaju ispunjavanje zahtjeva.

ČLANAK 10.37.

Ograničen broj licencija

Ako je broj licencija dostupnih za određenu djelatnost ograničen zbog nestašice dostupnih prirodnih resursa ili tehničkog kapaciteta, stranka u skladu sa svojim zakonima i propisima primjenjuje postupak odabira potencijalnih kandidata kojim se u potpunosti jamče nepristranost i transparentnost, uključujući osobito primjereno obavješćivanje javnosti o pokretanju, provedbi i završetku postupka. Stranka pri utvrđivanju pravila za postupak odabira može uzeti u obzir legitimne ciljeve politike, uključujući pitanja zdravlja, sigurnosti, zaštite okoliša i očuvanja kulturne baštine.

ČLANAK 10.38.

Postupci preispitivanja upravnih odluka

Stranka je dužna imati pravosudna, arbitražna ili upravna tijela ili postupke kojima se na zahtjev pogođenog ulagatelja ili pružatelja usluga druge stranke osigurava brzo preispitivanje upravnih odluka koje utječu na osnivanje poslovne jedinice ili poslovanje, prekograničnu trgovinu uslugama ili pružanje usluge na temelju prisutnosti fizičke osobe stranke na području druge stranke te, ako je to opravdano, nude odgovarajuća pravna sredstva protiv tih odluka. Ako takvi postupci nisu neovisni o tijelu nadležnom za donošenje predmetne upravne odluke, stranka osigurava da se postupcima stvarno osigura objektivno i nepristrano preispitivanje.

PODODJELJAK 2.

ODREDBE OPĆE PRIMJENE

ČLANAK 10.39.

Uzajamno priznavanje stručnih kvalifikacija

1. Za potrebe ovog članka „stručne kvalifikacije” znači formalne kvalifikacije, stručno iskustvo, strukovna registracija ili druga potvrda o osposobljenosti.

2. Ništa u ovom poglavlju ne sprečava stranku da od fizičkih osoba zahtijeva posjedovanje potrebnih stručnih kvalifikacija koje su za predmetni sektor djelatnosti propisane na području na kojem se usluga pruža.
3. Stranke prema potrebi potiču uspostavu dijaloga između svojih relevantnih stručnjaka, regulatornih i sektorskih tijela kako bi se usuglasile oko svojih kvalifikacija, zahtjeva za registraciju i postupaka i olakšale njihovo razumijevanje te surađuju na postizanju uzajamnog priznavanja stručnih kvalifikacija.
4. Stranke potiču relevantna stručna tijela na svojem području da izrade i dostave zajedničku preporuku o uzajamnom priznavanju stručnih kvalifikacija Odboru za ulaganja, usluge, digitalnu trgovinu, javnu nabavu i intelektualno vlasništvo, uključujući oznake zemljopisnog podrijetla, koji je osnovan u skladu s člankom 24.4. (Posebni odbori). Takva zajednička preporuka potkrepljuje se dokazima o:
 - (a) gospodarskoj vrijednosti predviđenog instrumenta za uzajamno priznavanje stručnih kvalifikacija (dalje u tekstu „instrument za uzajamno priznavanje”); i
 - (b) međusobnoj usklađenosti režima, odnosno stupnju usklađenosti kriterija koje svaka stranka primjenjuje na odobravanje, izdavanje licenci, poslovanje i certifikaciju stručnjaka.

5. Po primitku zajedničke preporuke Odbor za ulaganja, usluge, digitalnu trgovinu, javnu nabavu i intelektualno vlasništvo, uključujući oznake zemljopisnog podrijetla, u razumnom roku preispituje usklađenost zajedničke preporuke s ovim poglavljem. Nakon tog preispitivanja Odbor za ulaganja, usluge, digitalnu trgovinu, javnu nabavu i intelektualno vlasništvo, uključujući oznake zemljopisnog podrijetla, može osmisliti instrument za uzajamno priznavanje, a Odbor za trgovinu može ga donijeti odlukom u obliku priloga ovom Sporazumu¹.

PODODJELJAK 3.

USLUGE DOSTAVE

ČLANAK 10.40.

Područje primjene i definicije

1. U ovom se pododjeljku utvrđuju načela regulatornog okvira za pružanje usluga dostave te se on primjenjuje na mjere stranke koje utječu na trgovinu uslugama dostave.

¹ Podrazumijeva se da takvi instrumenti ne dovode do automatskog priznavanja kvalifikacija, već se njima utvrđuju, u obostranom interesu stranaka, uvjeti pod kojima nadležna tijela odobravaju priznavanje.

2. Za potrebe ovog pododjeljka primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) „usluge dostave” znači poštanske usluge, kurirske usluge, usluge ekspresne dostave ili usluge ubrzane pošte koje uključuju prikupljanje, razvrstavanje, prijevoz i dostavu poštanskih pošiljaka;
- (b) „usluge ekspresne dostave” znači prikupljanje, razvrstavanje, prijevoz i dostava poštanskih pošiljaka uz veću brzinu i pouzdanost, a mogu uključivati elemente dodane vrijednosti kao što su preuzimanje na adresi pošiljatelja, osobna dostava primatelju, praćenje, mogućnost mijenjanja odredišta i primatelja za vrijeme prijevoza ili potvrda primitka;
- (c) „usluge ubrzane pošte” znači usluge međunarodne ekspresne dostave koje se pružaju preko Kooperative EMS-a, dobrovoljnog udruženja imenovanih poštanskih operatera u okviru Svjetske poštanske unije;
- (d) „licencija” znači odobrenje koje regulatorno tijelo stranke može zahtijevati od pojedinačnog pružatelja kako bi on mogao nuditi poštanske i kurirske usluge;
- (e) „poštanska pošiljka” znači pošiljka mase do 31,5 kg adresirana u konačnom obliku u kojem će je uručiti javni ili privatni pružatelj usluga dostave bilo koje vrste, a može uključivati pismo, paket, novine ili katalog;
- (f) „poštanski monopol” znači isključivo pravo pružanja određenih usluga dostave na području stranke ili njezinu dijelu u skladu sa zakonodavnom mjerom; i

- (g) „univerzalna usluga” znači trajno pružanje usluga dostave određene kvalitete na cjelokupnom području stranke ili u nekoj njezinoj teritorijalnoj jedinici po pristupačnoj cijeni za sve korisnike.

ČLANAK 10.41.

Univerzalna usluga

1. Svaka stranka ima pravo definirati vrstu obveze univerzalne usluge koju želi provoditi te odlučiti o njezinu području primjene i provedbi. Svaka stranka sve obveze univerzalne usluge provodi na transparentan, nediskriminirajući i neutralan način za sve pružatelje usluga koji podliježu toj obvezi.
2. Ako zahtijeva da se usluge dolazne ubrzane pošte pružaju na temelju univerzalne usluge, stranka tim uslugama ne smije odobriti povlašteni tretman u odnosu na druge usluge međunarodne ekspresne dostave.

ČLANAK 10.42.

Financiranje univerzalne usluge

Stranka ne smije uvesti pristojbe ili druga davanja na pružanje usluge dostave koja nije univerzalna usluga dostave kako bi se financiralo pružanje univerzalne usluge¹.

¹ Ovaj se članak ne primjenjuje na opće primjenjive porezne mjere ili upravne pristojbe.

ČLANAK 10.43.

Sprečavanje praksi kojima se narušava tržišno natjecanje

Svaka stranka osigurava da pružatelji usluga dostave koji podliježu obvezi univerzalne usluge ili poštanski monopoli ne primjenjuju prakse kojima se narušava tržišno natjecanje, kao što je:

- (a) korištenje prihoda od pružanja usluge koja podliježe obvezi univerzalne usluge ili od monopola za unakrsno subvencioniranje pružanja usluge ekspresne dostave ili bilo koje usluge dostave koja ne podliježe obvezi univerzalne usluge; ili
- (b) neopravdan različit tretman potrošača u pogledu tarifa ili drugih uvjeta za pružanje usluge koja podliježe obvezi univerzalne usluge ili za koju postoji poštanski monopol.

ČLANAK 10.44.

Licencije

1. Ako zahtijeva licenciju za pružanje usluga dostave, stranka javno objavljuje:
 - (a) sve zahtjeve u vezi s izdavanjem licencija i uobičajeni rok potreban za donošenje odluke o zahtjevu za izdavanje licencije; i

(b) uvjete kojima se licencija uređuje.

2. Svaka stranka osigurava da postupci, obveze i zahtjevi za izdavanje licencije budu transparentni, nediskriminirajući i utemeljeni na objektivnim kriterijima.

3. Svaka stranka osigurava da, ako nadležno tijelo odbije zahtjev za licenciju, ono pisanim putem obavijesti podnositelja zahtjeva o razlozima odbijanja. Svaka stranka uspostavlja žalbeni postupak pred neovisnim tijelom koji je dostupan podnositeljima zahtjeva čiji je zahtjev za izdavanje licencije odbijen. To tijelo može biti sud.

ČLANAK 10.45.

Neovisnost regulatornog tijela

1. Svaka stranka osniva ili zadržava regulatorno tijelo koje je pravno odvojeno i funkcionalno neovisno o bilo kojem pružatelju usluga dostave. Ako je vlasnik ili kontrolira pružatelja usluga dostave, stranka osigurava djelotvorno strukturno razdvajanje regulatorne funkcije od djelatnosti povezanih s vlasništvom ili kontrolom.

2. Svaka stranka osigurava da regulatorno tijelo ili tijela transparentno i pravodobno obavljaju svoje zadaće i da imaju odgovarajuće financijske i ljudske resurse za izvršavanje zadaće koja im je povjerena te da su odluke regulatornog tijela nepristrane u odnosu na sve sudionike na tržištu.

PODODJELJAK 4.

TELEKOMUNIKACIJSKE USLUGE

ČLANAK 10.46.

Područje primjene

1. U ovom se pododjeljku utvrđuju načela regulatornog okvira za pružanje telekomunikacijskih usluga te se on primjenjuje na mjere stranke koje utječu na trgovinu telekomunikacijskim uslugama.
2. Ovaj se pododjeljak ne primjenjuje na mjere koje utječu na:
 - (a) usluge radiodifuzijskog emitiranja kako su definirane zakonima i drugim propisima stranaka; i
 - (b) usluge pružanja sadržaja ili obavljanja uredničke kontrole nad sadržajem koji se prenosi putem telekomunikacijskih mreža i usluga.
3. Neovisno o stavku 2. točki (a) pružatelj usluga radiodifuzijskog emitiranja smatra se pružateljem javnih telekomunikacijskih usluga, a njegove mreže javnim telekomunikacijskim mrežama, ako i u mjeri u kojoj se te mreže upotrebljavaju i za pružanje javnih telekomunikacijskih usluga.

4. Ništa u ovom pododjeljku ne tumači se kao da se od stranke zahtijeva da:
- (a) pružatelju usluge druge stranke odobri uspostavu, izgradnju, stjecanje, zakup, upravljanje i pružanje telekomunikacijskih mreža ili usluga koje nisu predviđene ovim Sporazumom; ili
 - (b) uspostavi, izgradi, stekne, zakupi, upravlja ili pruža telekomunikacijske mreže ili usluge koje se općenito ne nude široj javnosti ili da pružatelja usluga u svojoj nadležnosti obveže da to učini.

ČLANAK 10.47.

Definicije

Za potrebe ovog pododjeljka primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) „povezana oprema” znači usluge, fizička infrastruktura i druga oprema ili elementi povezani s telekomunikacijskom mrežom ili uslugom kojima se omogućuje ili podržava pružanje usluga putem te mreže ili usluge, ili koji bi se mogli upotrijebiti na taj način;
- (b) „osnovna infrastruktura” znači infrastruktura javne telekomunikacijske mreže ili usluge:
 - i. koju isključivo ili pretežno osigurava jedan pružatelj ili ograničen broj pružatelja; i

ii. koju nije moguće ekonomski ili tehnički nadomjestiti radi pružanja usluge;

- (c) „međupovezivanje” znači povezivanje javnih telekomunikacijskih mreža koje koriste isti ili različiti pružatelji telekomunikacijskih mreža ili usluga kako bi se korisnicima jednog pružatelja omogućilo da komuniciraju s korisnicima istog ili nekog drugog pružatelja ili da pristupe uslugama koje pruža drugi pružatelj. Usluge mogu pružati uključeni pružatelji usluga ili bilo koji drugi pružatelj usluga koji ima pristup mreži;
- (d) „zakupljeni vodovi” znači telekomunikacijske usluge ili infrastruktura, uključujući virtualne, kojima se izdvaja kapacitet za namjensku upotrebu ili dostupnost korisniku između dviju ili više određenih točaka;
- (e) „glavni pružatelj” znači pružatelj telekomunikacijskih mreža ili usluga koji može bitno utjecati na uvjete sudjelovanja, s obzirom na cijenu i ponudu, na relevantnom tržištu za javne telekomunikacijske mreže ili usluge zbog kontrole nad osnovnom infrastrukturom ili korištenja svojeg položaja na tom tržištu;
- (f) „mrežni element” znači uređaj ili oprema koja se koristi za pružanje telekomunikacijske usluge, uključujući značajke, funkcije i mogućnosti koje taj uređaj ili oprema omogućuju;
- (g) „prenosivost broja” znači mogućnost da pretplatnici na zahtjev pri prelasku na istu kategoriju pružatelja javnih telekomunikacijskih usluga zadrže iste telefonske brojeve, na istoj lokaciji u slučaju fiksne linije, bez narušavanja kvalitete, pouzdanosti ili praktičnosti;

- (h) „javna telekomunikacijska mreža” znači svaka telekomunikacijska mreža koja se u cijelosti ili većim dijelom upotrebljava za pružanje javnih telekomunikacijskih usluga među završnim točkama mreže;
- (i) „javna telekomunikacijska usluga” znači svaka telekomunikacijska usluga koja se nudi javnosti;
- (j) „pretplatnik” znači svaka fizička ili pravna osoba koja je stranka ugovora s pružateljem javnih telekomunikacijskih usluga o pružanju tih usluga;
- (k) „telekomunikacije” znači prijenos i prijam signala bilo kojim elektromagnetskim sredstvom;
- (l) „telekomunikacijska mreža” znači sustavi prijenosa i, ako je primjenjivo, oprema za komutiranje ili usmjeravanje te druga sredstva, uključujući mrežne elemente koji nisu aktivni, koji omogućuju prijenos signala žičanim, radijskim, optičkim ili drugim elektromagnetskim sredstvima;
- (m) „telekomunikacijsko regulatorno tijelo” znači tijelo ili tijela koja je stranka zadužila za regulaciju telekomunikacijskih mreža i usluga obuhvaćenih ovim pododjeljkom;
- (n) „telekomunikacijska usluga” znači usluga koja se u potpunosti ili uglavnom sastoji od prijenosa i primanja signala, uključujući radiodifuzijske signale, telekomunikacijskim mrežama, uključujući mreže za radiodifuziju, ali ne uključuje uslugu pružanja sadržaja ili izvršavanja uredničke kontrole nad sadržajem prenesenim putem telekomunikacijskih mreža i usluga;

- (o) „univerzalna usluga” znači minimalan skup usluga određene kvalitete koji mora biti dostupan svim korisnicima ili skupu korisnika na području stranke ili u nekoj njezinoj teritorijalnoj jedinici, bez obzira na njihov geografski položaj i po pristupačnoj cijeni; i
- (p) „korisnik” znači svaka osoba koja koristi javnu telekomunikacijsku uslugu.

ČLANAK 10.48.

Regulatorni pristupi

1. Stranke prepoznaju važnost konkurentskih tržišta za osiguravanje širokog izbora pri pružanju telekomunikacijskih usluga i za povećanje dobrobiti potrošača te da gospodarska regulacija ne mora biti potrebna ako postoji učinkovito i održivo tržišno natjecanje. U skladu s tim stranke prepoznaju da se regulatorne potrebe i pristupi razlikuju od tržišta do tržišta te da svaka stranka može odlučiti kako će provoditi obveze iz ovog pododjeljka.
2. Stranke u tom pogledu potvrđuju da svaka stranka može:
 - (a) izravno regulirati kako bi preduhitрила problem za koji očekuje da će nastati ili riješila problem koji je već nastao na tržištu;
 - (b) osloniti se na tržišne sile, posebno za segmente tržišta koji su konkurentni ili imaju manje prepreka ulasku na tržište, kao što su usluge koje pružaju pružatelji telekomunikacijskih usluga koji nisu vlasnici mrežne infrastrukture; ili

- (c) osloniti se na pravila o strukturi tržišta kojima se ograničavaju djelatnosti nekih pružatelja telekomunikacijskih usluga koji su vlasnici mrežne opreme, na primjer obvezom pružanja veleprodajnih usluga na nediskriminirajućoj osnovi ili zabranom sudjelovanja na maloprodajnom tržištu, kako bi se osiguralo ponašanje na tržištu koje je istovrijedno ponašanju sudionika na konkurentnom tržištu.

3. Podrazumijeva se da stranka koja ne provodi regulaciju u skladu sa stavkom 2. točkom (b) i dalje podliježe obvezama iz ovog pododjeljka. Ništa u ovom članku ne sprečava stranke da reguliraju telekomunikacijske usluge.

ČLANAK 10.49.

Telekomunikacijsko regulatorno tijelo

1. Svaka stranka osniva ili zadržava telekomunikacijsko regulatorno tijelo:
 - (a) koje je pravno odvojeno i funkcionalno neovisno od bilo kojeg pružatelja telekomunikacijskih mreža, telekomunikacijskih usluga ili telekomunikacijske opreme;
 - (b) koje primjenjuje postupke i donosi odluke nepristrane u odnosu na sve sudionike na tržištu;

- (c) koje djeluje neovisno i ne traži ni ne prima upute od bilo kojeg drugog tijela u vezi s obavljanjem zadaća koje su mu zakonski povjerene radi izvršenja obveza utvrđenih u člancima 10.51. (Međupovezivanje), 10.52. (Pristup i korištenje), 10.53. (Rješavanje sporova u području telekomunikacija), 10.55. (Međupovezivanje s glavnim pružateljima) i 10.56. (Pristup osnovnoj infrastrukturi glavnih pružatelja);
- (d) koje ima dostatne ovlasti za izvršavanje zadaća iz točke (c);
- (e) koje ima ovlasti osigurati da mu, na njegov zahtjev, pružatelji telekomunikacijskih mreža ili usluga na zahtjev odmah dostave sve informacije¹, uključujući financijske informacije, koje su mu potrebne za izvršavanje zadaća iz točke (c); i
- (f) koje svoje ovlasti izvršava transparentno i pravodobno.

2. Svaka stranka osigurava da se zadaće koje obavlja njezino telekomunikacijsko regulatorno tijelo objavljuju u lako dostupnom i jasnom obliku, posebno ako te zadaće nisu povjerene samo jednom tijelu.

3. Stranka koja zadrži vlasništvo ili kontrolu nad pružateljima telekomunikacijskih mreža ili usluga osigurava djelotvorno strukturno razdvajanje regulatorne funkcije od djelatnosti povezanih s vlasništvom ili kontrolom.

¹ Svaka stranka osigurava da njezino telekomunikacijsko regulatorno tijelo pri obradi traženih informacija postupi u skladu sa zahtjevima povjerljivosti.

4. Svaka stranka osigurava da korisnik ili pružatelj telekomunikacijskih mreža ili usluga na kojeg se odnosi odluka telekomunikacijskog regulatornog tijela ima pravo žalbe pred žalbenim tijelom koje je neovisno o regulatornom tijelu i drugim uključenim stranama. Odluka ostaje na snazi do ishoda žalbe, osim ako su odobrene privremene mjere u skladu s pravom stranke.

ČLANAK 10.50.

Odobrenje za pružanje telekomunikacijskih mreža ili usluga

1. Ako zahtijeva odobrenje za pružanje telekomunikacijskih mreža ili usluga, stranka javno objavljuje vrste usluga za koje je potrebno odobrenje, zajedno sa svim kriterijima za odobrenje, primjenjivim postupcima i uvjetima koji su općenito povezani s odobrenjem.
2. Svaka stranka nastoji odobriti pružanje telekomunikacijskih mreža ili usluga bez službenog postupka i dopušta pružatelju usluga da započne pružati svoje mreže ili usluge bez čekanja na odluku telekomunikacijskog regularnog tijela. Ako zahtijeva službenu odluku o odobrenju, stranka utvrđuje razuman rok koji je obično potreban za dobivanje takve odluke i priopćuje ga na transparentan način. Stranka nastoji osigurati da se odluka donese u navedenom roku.

3. Svaka stranka osigurava da svi kriteriji za odobrenje ili primjenjivi postupci te sve obveze ili uvjeti određeni za odobrenje ili povezani s njim budu objektivni, transparentni, nediskriminirajući, povezani s pruženom uslugom i da ne predstavljaju veće opterećenje nego što je potrebno za vrstu pružene usluge.

4. Svaka stranka osigurava da podnositelj pisanim putem primi razloge za odbijanje ili opoziv odobrenja odnosno za određivanje posebnih uvjeta za pružatelja. U takvim slučajevima podnositelj zahtjeva ima pravo žalbe pred žalbenim tijelom.

5. Svaka stranka osigurava da administrativne pristojbe koje se naplaćuju pružateljima budu objektivne, transparentne, nediskriminirajuće i proporcionalne administrativnim troškovima koji su opravdano nastali pri upravljanju, nadzoru i izvršenju obveza utvrđenih u ovom odjeljku¹.

ČLANAK 10.51.

Međupovezivanje

1. Stranke prepoznaju da bi međupovezivanje u načelu trebalo dogovoriti na temelju poslovnih pregovora među pružateljima predmetnih javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga.

¹ Te administrativne pristojbe ne uključuju plaćanja za prava upotrebe ograničenih resursa i obvezne doprinose za pružanje univerzalne usluge.

2. Svaka stranka pružatelju javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga na njezinu području osigurava pravo i, ako to zatraži drugi pružatelj javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga, obvezu pregovarati o međupovezivanju u svrhu pružanja javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga.

ČLANAK 10.52.

Pristup i korištenje

1. Svaka stranka osigurava da se svakom obuhvaćenom poduzeću ili pružatelju usluga iz druge stranke odobri pristup javnim telekomunikacijskim mrežama ili uslugama i njihovo korištenje pod razumnim i nediskriminirajućim¹ uvjetima. Ta se obveza, među ostalim, primjenjuje putem stavaka od 2. do 5. ovoga članka.

2. Svaka stranka osigurava da obuhvaćena poduzeća ili pružatelji usluga druge stranke imaju pristup bilo kojoj javnoj telekomunikacijskoj mreži ili usluzi koja se nudi unutar ili preko njezinih granica odnosno da je mogu koristiti, uključujući privatne zakupljene vodove, i u tu svrhu osigurava, podložno stavku 5., da je takvim poduzećima i pružateljima dopušteno sljedeće:

(a) kupnja ili zakup te spajanje terminalne ili druge opreme koja ima sučelje s mrežom i koja je nužna za pružanje njihovih usluga;

¹ Za potrebe ovog članka „nediskriminirajući” znači tretman najpovlaštenije nacije i nacionalni tretman, kako su definirani u člancima 10.6. (Nacionalni tretman), 10.16. (Nacionalni tretman), 10.7.(Tretman najpovlaštenije nacije) i 10.17.(Tretman najpovlaštenije nacije), kao i pod uvjetima koji nisu manje povoljni od onih koji se dodjeljuju bilo kojem drugom korisniku sličnih javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga u sličnim situacijama.

(b) međupovezivanje privatnih zakupljenih vodova ili vodova u vlasništvu s javnim telekomunikacijskim mrežama ili s vodovima koji su u zakupu ili vlasništvu drugog obuhvaćenog poduzeća ili pružatelja usluga; i

(c) primjena operativnih protokola po vlastitom izboru u poslovanju, uz one koji su nužni za osiguravanje dostupnosti telekomunikacijskih usluga široj javnosti.

3. Svaka stranka obuhvaćenim poduzećima ili pružateljima usluga iz druge stranke osigurava mogućnost korištenja javnih telekomunikacijskih mreža i usluga za prijenos informacija unutar i preko njezinih granica, među ostalim za komunikaciju unutar poduzeća, te za pristup informacijama u bazama podataka ili na drugi način pohranjenima u strojno čitljivom obliku na području bilo koje od stranaka.

4. Neovisno o stavku 3. stranka može poduzeti potrebne mjere kako bi zajamčila sigurnost i povjerljivost komunikacija, uz uvjet da se takve mjere ne primjenjuju na način koji bi činio prikriveno ograničavanje trgovine uslugama ili obavljanja bilo koje druge gospodarske djelatnosti obuhvaćene ovim poglavljem ili sredstvo proizvoljne ili neopravdane diskriminacije.

5. Stranke osiguravaju da se ne uvode uvjeti za pristup javnim telekomunikacijskim mrežama ili usluga i njihovo korištenje osim onih koji su nužni kako bi se:

(a) zaštitila obveza koju pružatelji javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga imaju glede pružanja javne usluge, posebno njihova sposobnost da svoje usluge učine dostupnima široj javnosti; ili

(b) zaštitio tehnički integritet javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga.

ČLANAK 10.53.

Rješavanje sporova u području telekomunikacija

1. Svaka stranka osigurava da, u slučaju spora između pružatelja telekomunikacijskih mreža ili usluga u vezi s pravima i obvezama koji proizlaze iz ovog pododjeljka, a na zahtjev jedne od strana u sporu, telekomunikacijsko regulatorno tijelo radi rješavanja spora donese obvezujuću odluku u razumnom roku.
2. Svaka stranka osigurava da odluka njezina telekomunikacijskog regularnog tijela bude dostupna javnosti, uzimajući u obzir zahtjeve koji se odnose na povjerljivost poslovnih podataka, te da predmetne stranke dobiju cjelovito obrazloženje o razlozima na kojima se odluka temelji i da imaju pravo na žalbu iz članka 10.49. (Telekomunikacijsko regularno tijelo) stavka 4.
3. Svaka stranka osigurava da postupak iz stavaka 1. i 2. ne sprečava nijednu predmetnu stranku da pokrene postupak pred pravosudnim tijelom, u skladu sa zakonima i drugim propisima stranke.

ČLANAK 10.54.

Mjere zaštite tržišnog natjecanja u odnosu na glavne pružatelje

Svaka stranka donosi ili zadržava odgovarajuće mjere kojima se pružatelji javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga koji su, samostalno ili zajedno, glavni pružatelj, sprečavaju u protutržišnom ponašanju ili nastavku protutržišnog ponašanja. Takvo protutržišno ponašanje može obuhvaćati:

- (a) unakrsno subvencioniranje s protutržišnim učinkom;
- (b) korištenje informacija dobivenih od konkurenata koje rezultira protutržišnim posljedicama; i
- (c) uskraćivanje drugim pružateljima usluga pravodobnih tehničkih informacija o osnovnoj infrastrukturi i komercijalno relevantnih informacija koje su im potrebne za pružanje usluga.

ČLANAK 10.55.

Međupovezivanje s glavnim pružateljima

1. Svaka stranka osigurava da glavni pružatelji javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga omogućuju međupovezivanje u bilo kojoj tehnički izvedivoj točki u mreži. Takvo se međupovezivanje ostvaruje:
 - (a) pod nediskriminirajućim uvjetima, među ostalim u pogledu cijena, tehničkih normi i specifikacija, uključujući kvalitetu i održavanje, te uz kvalitetu koja nije lošija od kvalitete vlastitih sličnih usluga tog glavnog pružatelja usluga ili sličnih usluga koje pruža nepovezanim pružateljima ili svojim društvima kćerima ili drugim povezanim društvima;
 - (b) pravodobno, pod uvjetima, među ostalim u pogledu cijena, tehničkih normi, specifikacija, uključujući kvalitetu i održavanje, koji su transparentni, razumni i kojima se uzima u obzir ekonomska izvedivost te koji su dovoljno izdvojeni da pružatelj usluge ne mora plaćati za mrežne elemente ili infrastrukturu koja mu nije potrebna za pružanje usluge; i
 - (c) na zahtjev, u drugim točkama osim završnih točaka mreže koje se nude većini korisnika, po cijenama koje odražavaju trošak izgradnje potrebne dodatne infrastrukture.
2. Svaka stranka javno objavljuje postupke koji se primjenjuju za međupovezivanje s glavnim pružateljem usluga.

3. Svaka stranka osigurava da glavni pružatelj usluga na njezinu području objavi svoje sporazume o međupovezivanju ili svoje referentne ponude za međupovezivanje, ovisno o slučaju.

ČLANAK 10.56.

Pristup osnovnoj infrastrukturi glavnih pružatelja

Svaka stranka osigurava da glavni pružatelj na njezinu području svoju osnovnu infrastrukturu stavi na raspolaganje pružateljima telekomunikacijskih mreža ili usluga pod razumnim i nediskriminirajućim uvjetima u svrhu pružanja javnih telekomunikacijskih usluga, osim ako to nije nužno za postizanje učinkovitog tržišnog natjecanja na temelju prikupljenih činjenica i ocjenjivanja tržišta koje je provelo telekomunikacijsko regulatorno tijelo.

ČLANAK 10.57.

Ograničeni resursi

1. Svaka stranka osigurava da se dodjela i odobravanje prava na korištenje ograničenih resursa, uključujući radiofrekvencijski spektar, brojeve i pravo puta, provode primjenom objektivnih, pravovremenih, transparentnih i nediskriminirajućih postupaka koji ne djeluju nepoticažno na podnošenje zahtjeva za korištenje takvih ograničenih resursa.

2. Svaka stranka nastoji uzeti u obzir javni interes, uključujući promicanje tržišnog natjecanja, i osloniti se na tržišno utemeljene pristupe, uključujući mehanizme kao što su dražbe, pri dodjeli i odobravanju prava na korištenje radiofrekvencijskog spektra za javne telekomunikacijske usluge.
3. Svaka stranka javno objavljuje trenutačnu upotrebu dodijeljenih frekvencijskih pojasa, ali ne mora detaljno opisati radiofrekvencijski spektar dodijeljen za određene državne potrebe.
4. Mjere stranke kojima se dodjeljuje i raspodjeljuje spektar i upravlja frekvencijama same po sebi nisu nesukladne s člancima 10.5. (Pristup tržištu) i 10.14. (Pristup tržištu). Svaka stranka zadržava pravo na uspostavu i primjenu mjera upravljanja spektrom i frekvencijama koje mogu dovesti do ograničenja broja pružatelja telekomunikacijskih usluga, pod uvjetom da to čini na način koji je u skladu s ovim Sporazumom. To uključuje mogućnost dodjele frekvencijskih pojasa uzimajući u obzir postojeće i buduće potrebe i dostupnost spektra.

ČLANAK 10.58.

Univerzalna usluga

1. Svaka stranka ima pravo definirati vrstu obveza univerzalne usluge koje želi zadržati te odlučiti o njihovom području primjene i provedbi.

2. Svaka stranka obvezama univerzalne usluge upravlja na transparentan, objektivan i nediskriminirajući način koji je neutralan u odnosu na tržišno natjecanje i ne opterećuje više nego što je nužno za tu vrstu univerzalne usluge kako ju je definirala stranka.
3. Ako stranka imenuje pružatelja univerzalne usluge, taj postupak mora biti transparentan, nediskriminirajući i otvoren za sve pružatelje javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga.
4. Ako stranka odluči isplatiti naknadu pružatelju univerzalne usluge, ona osigurava da takva naknada ne premašuje neto trošak koji proizlazi iz obveze pružanja univerzalne usluge.

ČLANAK 10.59.

Prenosivost broja

Svaka stranka osigurava da pružatelj javnih telekomunikacijskih usluga omogućuje prenosivost broja pod razumnim uvjetima.

ČLANAK 10.60.

Povjerljivost informacija

1. Svaka stranka osigurava da pružatelj koji dobije informacije od drugog pružatelja u postupku pregovaranja o aranžmanima na temelju članka 10.51. (Međupovezivanje), 10.52. (Pristup i korištenje), 10.55. (Međupovezivanje s glavnim pružateljima) ili 10.56. (Pristup osnovnoj infrastrukturi glavnih pružatelja) te informacije koristi isključivo u svrhu za koju su dostavljene i u svakom trenutku poštuje povjerljivost prenesenih ili pohranjenih informacija¹.
2. Svaka stranka donosi ili zadržava mjere za zaštitu povjerljivosti komunikacija i povezanih podataka o prometu koji se prenose korištenjem javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga na način koji nije diskriminirajući i kojim se neopravdano ne ograničava pružanje telekomunikacijskih usluga.

ČLANAK 10.61.

Telekomunikacijska povezivost

Stranke prepoznaju važnost dostupnosti i korištenja mreža vrlo velikog kapaciteta i visokokvalitetnih telekomunikacijskih usluga, među ostalim u ruralnim i udaljenim područjima, kako bi se osobama i poduzećima omogućilo ostvarivanje koristi od trgovine.

¹ Podrazumijeva se da stranka može ispuniti tu obvezu tako da omogući provedbu ugovora o povjerljivosti podataka između dobavljača.

PODODJELJAK 5.

FINANCIJSKE USLUGE

ČLANAK 10.62.

Područje primjene

1. Ovaj pododjeljak primjenjuje se na mjere stranke koje utječu na pružanje financijskih usluga. Ovaj se pododjeljak ne primjenjuje na nesukladne aspekte mjera donesenih ili provedenih u skladu s člankom 10.10. (Nesukladne mjere) ili 10.18. (Nesukladne mjere).
2. Za potrebe ovog pododjeljka pojam „djelatnost koja se obavlja u okviru izvršavanja javnih ovlasti” iz članka 10.3. (Definicije) točke (a) znači sljedeće:
 - (a) djelatnost koju obavlja središnja banka ili monetarno tijelo ili drugi javni subjekt u provođenju monetarne ili tečajne politike;
 - (b) djelatnost koja čini dio zakonskog sustava socijalne sigurnosti ili javnih mirovinskih sustava; i
 - (c) druge djelatnosti koje obavlja javni subjekt za račun stranke ili uz njezino jamstvo ili koristeći se financijskim sredstvima stranke ili njezinih javnih subjekata.

3. Za potrebe primjene članka 10.3. (Definicije) točke (m), ako stranka dopušta da bilo koju od djelatnosti navedenih u stavku 2. točki (b) ili (c) njezini pružatelji financijskih usluga obavljaju u konkurenciji s javnim subjektom ili pružateljem financijskih usluga, „usluga” obuhvaća te djelatnosti.

4. Članak 10.3. (Definicije) točka (a) ne primjenjuje se na usluge obuhvaćene ovim pododjeljkom.

ČLANAK 10.63.

Definicije

Za potrebe ovog pododjeljka i odjeljaka B (Liberalizacija ulaganja), C (Prekogranična trgovina uslugama), D (Ulazak i privremeni boravak fizičkih osoba u poslovne svrhe) i pododjeljka 1. (Domaći propisi) odjeljka E (Regulatorni okvir) ovog poglavlja primjenjuju se sljedeće definicije:

(a) „financijska usluga” znači svaka usluga financijske naravi koju nudi pružatelj financijske usluge stranke. Financijske usluge obuhvaćaju sve usluge osiguranja i usluge povezane s osiguranjem te sve bankovne i druge financijske usluge (osim osiguranja). Financijskim uslugama obuhvaćene su sljedeće djelatnosti:

i. osiguranje i usluge povezane s osiguranjem:

(A) izravno osiguranje (uključujući suosiguranje):

(1) životno osiguranje; i

- (2) neživotno osiguranje;
- (B) reosiguranje i retrocesija;
- (C) posredovanje u osiguranju, kao što su posredništvo i zastupanje; i
- (D) pomoćne usluge povezane s osiguranjem, kao što su usluge savjetovanja, aktuarske usluge, usluge procjene rizika i usluge obrade odštetnih zahtjeva;
- ii. bankovne i druge financijske usluge (osim osiguranja):
 - (A) primanje depozita i drugih povratnih sredstava od građanstva;
 - (B) sve vrste zajmova, uključujući potrošačke kredite, hipotekarne kredite, faktoring i financiranje komercijalnih transakcija;
 - (C) financijski *leasing*;
 - (D) sve usluge plaćanja i prijenosa novca, uključujući kreditne, platne i debitne kartice, putničke čekove i bankovne mjenice;
 - (E) jamstva i obveze;

- (F) trgovanje za vlastiti račun ili za račun klijenta na burzi, na izvanburzovnom tržištu ili na neki drugi način:
- (1) instrumentima tržišta novca (uključujući čekove, mjenice i certifikate o depozitu);
 - (2) devizama;
 - (3) izvedenicama, uključujući budućnosnice i opcije;
 - (4) tečajnim i kamatnim instrumentima, uključujući proizvode kao što su zamjene i unaprijedni ugovori o kamatnoj stopi ili tečaju;
 - (5) prenosivim vrijednosnim papirima; i
 - (6) drugim prenosivim instrumentima i financijskim sredstvima, uključujući plemenite kovine;
- (G) udio u izdanju svih vrsta vrijednosnih papira, uključujući jamstvo otkupa i plasman u svojstvu agenta (bilo javna ili privatna izdanja) i pružanje usluga povezanih s takvim izdanjima;
- (H) brokerski novčani poslovi;

- (I) upravljanje imovinom, kao što je upravljanje gotovinom ili portfeljem, svi oblici upravljanja zajedničkim ulaganjima, upravljanje mirovinskim fondovima, usluge skrbništva, depozitarne usluge i fiducijarne usluge;
 - (J) usluge namire i klirinške usluge za financijsku imovinu, uključujući vrijednosne papire, financijske izvedenice i druge prenosive instrumente;
 - (K) pružanje i prijenos financijskih informacija te obrada financijskih podataka i s time povezani softver; i
 - (L) savjetodavne, posredničke i druge pomoćne financijske usluge za sve djelatnosti navedene u točkama od (A) do (K), uključujući procjenu boniteta i analizu, istraživanja i savjetovanje u vezi s ulaganjem i portfeljima, savjetovanje o stjecanju te restrukturiranju i strategiji trgovačkih društava;
- (b) „pružatelj financijskih usluga” znači fizička ili pravna osoba stranke koja želi pružati ili pruža financijske usluge, ali ne uključuje javni subjekt;
- (c) „javni subjekt” znači:
- i. vlada, središnja banka ili monetarno tijelo stranke ili subjekt u vlasništvu ili pod kontrolom stranke, koji se pretežno bavi obavljanjem javnih funkcija ili djelatnosti u javne svrhe, što ne obuhvaća subjekte koji se pretežno bave pružanjem financijskih usluga uz tržišne uvjete; ili

- ii. privatni subjekt koji obavlja funkcije koje inače obavlja središnja banka ili monetarno tijelo, kad obavlja te funkcije;
- (d) „nova financijska usluga” znači usluga financijske naravi, uključujući usluge u vezi s postojećim i novim proizvodima ili načinom pružanja tih proizvoda, koju ne pruža nijedan pružatelj financijskih usluga na području jedne stranke, ali koja se pruža na području druge stranke; i
- (e) „samoregulatorna organizacija” znači nevladino tijelo, uključujući burzu ili tržište vrijednosnih papira ili budućnosnica, klirinšku agenciju, drugu organizaciju ili udruženje, koje izvršava regulatorne ili nadzorne ovlasti nad pružateljima financijskih usluga na temelju propisa ili delegiranja koje provodi središnja, regionalna ili lokalna vlast ili tijelo, ovisno o slučaju.

ČLANAK 10.64.

Bonitetno izuzeće

- 1. Ništa u ovom Sporazumu ne sprečava stranku da donese ili zadrži mjere zbog bonitetnih razloga, kao što su:
 - (a) zaštita ulagatelja, deponenata, osiguranika ili osoba prema kojima pružatelj financijskih usluga ima fiducijarnu obvezu; ili
 - (b) osiguravanje integriteta i stabilnosti financijskog sustava stranke.

2. Ako takve mjere nisu u skladu s odredbama ovog Sporazuma, ne koriste se kao sredstvo za izbjegavanje obveza koje je stranka preuzela ovim Sporazumom.

ČLANAK 10.65.

Otkrivanje informacija

Ništa u ovom Sporazumu ne tumači se kao zahtjev stranci da otkrije informacije koje se odnose na poslove i račune pojedinačnih klijenata ili bilo kakve povjerljive ili zaštićene informacije kojima raspolažu javni subjekti.

ČLANAK 10.66.

Međunarodne norme

1. Svaka stranka na odgovarajući način na svojem području osigurava provedbu i primjenu međunarodno usuglašenih standarda za uređenje sektora financijskih usluga i nadzor nad njim te za borbu protiv utaje i izbjegavanja poreza u tom sektoru. Takvi međunarodno usuglašeni standardi uključuju standarde koje su donijeli skupina G20, Odbor za financijsku stabilnost, Bazelski odbor za nadzor banaka, a posebno njegovo „Temeljno načelo djelotvornog nadzora banaka”, Međunarodno udruženje osiguravateljskih nadzornih tijela, posebno njegova „Osnovna načela osiguranja”, Međunarodna organizacija komisija za vrijednosne papire, posebno njezini „Ciljevi i načela regulacije vrijednosnih papira”, Stručna skupina za financijsko djelovanje i Svjetski forum o transparentnosti i razmjeni informacija u porezne svrhe.

2. Stranke nastoje surađivati i razmjenjivati informacije o razvoju međunarodnih normi.

ČLANAK 10.67.

Financijske usluge koje su nove na području stranke

1. Svaka stranka pružatelju financijskih usluga druge stranke s poslovnom jedinicom na njezinu području dopušta pružanje novih financijskih usluga za koje bi stranka na temelju domaćeg prava i u sličnim okolnostima dopustila da ih pružaju njezini pružatelji financijskih usluga, pod uvjetom da uvođenje nove financijske usluge ne zahtijeva novi propis ili mijenjanje postojećeg propisa. To se ne primjenjuje na podružnice pružatelja financijskih usluga druge stranke s poslovnom jedinicom na području jedne od stranaka.
2. Stranka može odrediti institucionalni i pravni oblik pružanja usluge te zahtijevati odobrenje za njezino pružanje. Ako je propisano takvo odobrenje, odluka se donosi u razumnom vremenskom roku, a odobrenje se može odbiti samo zbog bonitetnih razloga.

ČLANAK 10.68.

Samoregulatorne organizacije

Ako stranka zahtijeva članstvo ili sudjelovanje u nekoj samoregulatornoj organizaciji ili pristup takvoj organizaciji kako bi pružatelji financijskih usluga iz druge stranke mogli pružati financijske usluge na njezinu području, stranka osigurava da ta samoregulatorna organizacija poštuje obveze iz članaka 10.6. (Nacionalni tretman), 10.7. (Tretman najpovlaštenije nacije), 10.16. (Nacionalni tretman) i 10.17. (Tretman najpovlaštenije nacije).

ČLANAK 10.69.

Klirinški i platni sustavi

U skladu s uvjetima kojima se odobrava nacionalni tretman, svaka stranka pružateljima financijskih usluga druge stranke s poslovnom jedinicom na njezinu području odobrava pristup platnim i klirinškim sustavima kojima upravljaju javni subjekti te službenim instrumentima financiranja i refinanciranja koji su dostupni u okviru redovitog poslovanja. Ovim se člankom ne omogućuje pristup sredstvima zajmodavca stranke u krajnjoj nuždi.

PODODJELJAK 6.

USLUGE MEĐUNARODNOG POMORSKOG PRIJEVOZA

ČLANAK 10.70.

Područje primjene i definicije

1. U ovom se pododjeljku utvrđuju načela regulatornog okvira za pružanje usluga međunarodnog pomorskog prijevoza u skladu s odjeljcima B (Liberalizacija ulaganja), C (Prekogranična trgovina uslugama) i D (Ulazak i privremeni boravak fizičkih osoba u poslovne svrhe) ovog poglavlja te se on primjenjuje na mjere stranke koje utječu na trgovinu uslugama međunarodnog pomorskog prijevoza. Ovaj se pododjeljak ne primjenjuje na nesukladne aspekte mjera donesenih ili provedenih u skladu s člankom 10.10. (Nesukladne mjere) ili 10.18. (Nesukladne mjere).
2. Za potrebe ovog pododjeljka i odjeljaka B (Liberalizacija ulaganja), C (Prekogranična trgovina uslugama) i D (Ulazak i privremeni boravak fizičkih osoba u poslovne svrhe) ovog poglavlja primjenjuju se sljedeće definicije:
 - (a) „usluge kontejnerske stanice i terminala” znači djelatnosti koje se sastoje od skladištenja kontejnera, u luci ili na kopnu, radi njihova punjenja ili pražnjenja, popravka i pripreme za prijevoz;

- (b) „carinjenje” znači djelatnosti koje se sastoje od obavljanja carinskih formalnosti za drugu stranku povezanih s uvozom, izvozom ili provozom tereta, bez obzira na to pruža li pružatelj usluga tu uslugu u okviru svoje osnovne ili sporedne djelatnosti;
- (c) „prijevoz od vrata do vrata ili multimodalni prijevoz” znači prijevoz tereta na temelju jedne prijevozne isprave pri kojem se upotrebljava više prijevoznih sredstava i koji uključuje međunarodnu dionicu na moru;
- (d) „usluge razvoza” znači prethodni i daljnji prijevoz međunarodnog tereta morem, uključujući teret u kontejnerima, komadni teret i suhi ili tekući rasuti teret, između luka koje se nalaze na području stranke, međunarodni teret na putu prema odredištu ili koji dolazi iz otpremne luke, izvan područja te stranke;
- (e) „usluge otpreme tereta” znači djelatnost koja se sastoji od organiziranja i praćenja otpreme u ime pošiljatelja dobavljanjem usluga prijevoza i povezanih usluga, pripremom dokumentacije i pružanjem poslovnih informacija,
- (f) „međunarodni teret” znači teret koji se prevozi između luke jedne stranke i luke druge stranke ili treće zemlje ili između luka država članica;
- (g) „usluge međunarodnog pomorskog prijevoza” znači prijevoz putnika ili tereta pomorskim plovilima između luke jedne stranke i luke druge stranke ili treće zemlje, uključujući izravno ugovaranje s pružateljima drugih usluga prijevoza radi osiguranja prijevoza „od vrata do vrata” ili multimodalnog prijevoza na temelju jedne prijevozne isprave, ali ne i pravo pružanja takvih drugih usluga prijevoza;

- (h) „usluge pomorskih agencija” znači djelatnosti koje se sastoje od zastupanja u svojstvu agenta, na određenom zemljopisnom području, poslovnih interesa jednog ili više brodara ili brodarskih društava za sljedeće potrebe:
- i. marketing i prodaju usluga pomorskog prijevoza i povezanih usluga, od izrade ponude do izdavanja računa i teretnica u ime trgovačkih društava, dobavu i preprodaju potrebnih povezanih usluga, pripremu dokumentacije i pružanje poslovnih informacija;
 - ii. organiziranje, u ime trgovačkih društava, pristajanja brodova ili preuzimanja tereta kad je to potrebno;
- i. „pomoćne pomorske usluge” znači usluge utovara i istovara pomorskog tereta, usluge carinjenja, usluge kontejnerske stanice i terminala, usluge pomorskih agencija i pomorske usluge otpreme tereta; i
- (j) „usluge utovara i istovara pomorskog tereta” znači djelatnosti koje obavljaju trgovačka društva za utovar i istovar plovila, uključujući trgovačka društva za upravljanje terminalima, ali isključujući neposrednu djelatnost lučkih radnika ako je ta radna snaga organizirana neovisno o trgovačkim društvima za utovar i istovar plovila ili trgovačkim društvima za upravljanje terminalima. Obuhvaćene djelatnosti uključuju organizaciju i nadzor:
- i. utovara tereta na brod ili istovara tereta s broda;
 - ii. privezivanja ili odvezivanja tereta; i

- iii. prihvata ili isporuke i čuvanja tereta prije otpreme ili nakon istovara.

ČLANAK 10.71.

Obveze

1. Svaka stranka provodi načelo neograničenog pristupa međunarodnim pomorskim tržištima i trgovini na komercijalnoj i nediskriminirajućoj osnovi tako što:

(a) brodovima koji plovo pod zastavom druge stranke ili kojima upravljaju pružatelji usluga druge stranke odobrava tretman koji nije manje povoljan od onoga koji odobrava svojim brodovima s obzirom na:

- i. pristup lukama;
- ii. korištenje infrastrukture i lučkih usluga;
- iii. korištenje pomoćnih pomorskih usluga;
- iv. povezane pristojbe i davanja; i
- v. carinske objekte i dodjelu vezova i uređaja za utovar i istovar;

- (b) dopušta pružateljima usluga međunarodnog pomorskog prijevoza iz druge stranke osnivanje poslovne jedinice i poslovanje na svojem području pod uvjetima koji nisu manje povoljni od onih koje odobrava vlastitim pružateljima usluga;
- (c) pružateljima usluga međunarodnog pomorskog prijevoza iz druge stranke omogućuje, pod razumnim i nediskriminirajućim uvjetima, sljedeće usluge u svojim lukama: peljarenje, tegljenje i pomoć pri tegljenju, opskrbu hranom, opskrbu gorivom i vodom, prikupljanje otpada i zbrinjavanje balastnih voda, usluge lučke kapetanije, navigacijsku pomoć, usluge hitnih popravaka, sidrenje, privez i privezivačke usluge te operativne obalne usluge nužne za ukrcaj na brod, uključujući komunikacije, opskrbu pitkom vodom i opskrbu električnom energijom;
- (d) dopušta pružateljima usluga međunarodnog pomorskog prijevoza iz druge stranke, prema potrebi podložno odobrenju nadležnog tijela, da premještaju vlastite ili zakupljene prazne kontejnere, koji se ne prevoze kao teret uz plaćanje, između luka Novog Zelanda ili između luka države članice; i
- (e) dopušta pružateljima usluga međunarodnog pomorskog prijevoza iz druge stranke da pružaju usluge razvoza između luka Novog Zelanda ili između luka države članice, prema potrebi podložno odobrenju nadležnog tijela.

2. U primjeni načela iz stavka 1. točaka (a) i (b) stranke:

- (a) ne uvode dogovore o podjeli tereta u buduće sporazume s trećim zemljama o uslugama pomorskog prometa, uključujući one koji se odnose na promet suhim i tekućim rasutim teretom te linijski promet;

- (b) u razumnom roku otkazuju postojeće dogovore o podjeli tereta iz točke (a) iz prethodnih sporazuma; i
- (c) ne donose niti zadržavaju administrativne, tehničke ili druge mjere koje bi mogle predstavljati prikriveno ograničenje ili imati proizvoljne ili neopravdane diskriminirajuće učinke na slobodno pružanje usluga u međunarodnom pomorskom prometu ako prevladavaju slični uvjeti.

POGLAVLJE 11.

KRETANJA KAPITALA, PLAĆANJA I PRIJENOSI

ČLANAK 11.1.

Plaćanja i prijenosi

Svaka stranka omogućuje, u slobodno konvertibilnoj valuti i u skladu s relevantnim odredbama Statuta Međunarodnog monetarnog fonda, sva plaćanja i prijenose u pogledu transakcija na tekućem računu platne bilance obuhvaćenih područjem primjene ovog Sporazuma.

ČLANAK 11.2.

Kretanje kapitala

Svaka stranka u pogledu transakcija na kapitalnom računu i financijskom računu platne bilance omogućuje slobodno kretanje kapitala u svrhu liberalizacije ulaganja i drugih transakcija kako je utvrđeno u poglavlju 10. (Liberalizacija ulaganja i trgovina uslugama).

ČLANAK 11.3.

Primjena zakona i drugih propisa povezanih s kretanjem kapitala, plaćanjima i prijenosima

1. Ništa u člancima 11.1. (Plaćanja i prijenosi) i 11.2. (Kretanja kapitala) ne tumači se kao sprečavanje stranke da primjenjuje svoje zakone i propise koji se odnose na:

- (a) stečaj, nesolventnost ili zaštitu prava vjerovnika;
- (b) izdavanje vrijednosnih papira, izvedenica kao što su budućnosnice ili opcije ili drugih financijskih instrumenata te trgovanje njima;
- (c) financijsko izvještavanje ili vođenje evidencije o kretanju kapitala, plaćanjima ili prijenosima ako su potrebni za pomoć tijelima za izvršavanje zakonodavstva ili financijskim regulatornim tijelima;
- (d) kaznena ili kažnjiva djela, prijevarnu ili zavaravajuću praksu;

(e) osiguravanje usklađenosti s rješenjima ili presudama donesenima u upravnim ili sudskim postupcima; ili

(f) sustav socijalne sigurnosti, javni mirovinski sustav ili sustav obvezne štednje.

2. Stranka ne primjenjuje zakone i propise iz stavka 1. na proizvoljan ili diskriminirajući način ni na neki drugi način koji čini prikriveno ograničavanje kretanja kapitala, plaćanja ili prijenosa.

POGLAVLJE 12.

DIGITALNA TRGOVINA

ODJELJAK A

OPĆE ODREDBE

ČLANAK 12.1.

Područje primjene

1. Ovo poglavlje primjenjuje se na mjere stranke koje utječu na trgovinu elektroničkim putem.

2. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na:

- (a) audiovizualne usluge;
- (b) informacije koje posjeduje ili obrađuje stranka ili koje se obrađuju u njezino ime ili mjere koje se odnose na takve informacije, uključujući mjere povezane s njihovim prikupljanjem; i
- (c) mjere koje donosi ili provodi Novi Zeland, a koje smatra potrebnima za zaštitu ili promicanje prava, interesa, dužnosti i odgovornosti Maora¹ u vezi s pitanjima obuhvaćenima ovim poglavljem, među ostalim u ispunjavanju obveza Novog Zelanda na temelju Ugovora iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi, pod uvjetom da se takve mjere ne koriste kao sredstvo proizvoljne ili neopravdane diskriminacije osoba druge stranke ili prikrivenog ograničavanja trgovine elektroničkim putem. Poglavlje 26. (Rješavanje sporova) ne primjenjuje se na tumačenje Ugovora iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi, uključujući prirodu prava i obveza koje iz njega proizlaze.

ČLANAK 12.2.

Definicije

1. Definicije iz članka 10.3. (Definicije) poglavlja 10. (Liberalizacija ulaganja i trgovina uslugama) primjenjuju se na ovo poglavlje.

¹ Podrazumijeva se da prava, interesi, dužnosti i odgovornosti Maora uključuju prava, interese, dužnosti i odgovornosti koje se odnose na mātauranga Māori.

2. Definicija „javne telekomunikacijske usluge” iz članka 10.47. (Definicije) točke (i) primjenjuje se na ovo poglavlje.
3. Za potrebe ovog poglavlja primjenjuju se sljedeće definicije:
- (a) „potrošač” znači svaka fizička osoba koja javnu telekomunikacijsku uslugu koristi u svrhe koje nisu profesionalne;
 - (b) „digitalna nabava” znači nabava elektroničkim sredstvima;
 - (c) „izravna marketinška komunikacija” znači svaki oblik komercijalnog oglašavanja kojim osoba marketinške poruke šalje izravno korisniku putem javne telekomunikacijske usluge, uključujući elektroničku poštu i tekstne i multimedijske poruke (SMS i MMS);
 - (d) „elektronička autentifikacija” znači elektronički postupak ili provjera kojom se omogućuje potvrda:
 - i. elektroničke identifikacije osobe; ili
 - ii. podrijetla i integriteta podataka u elektroničkom obliku;
 - (e) „elektroničko izdavanje računa” ili „izdavanje e-računa” znači automatizirano stvaranje, razmjena i obrada računa između dobavljača i kupaca u strukturiranom digitalnom obliku;

- (f) „elektronički pečat” znači podaci u elektroničkom obliku koje koristi pravna osoba i koji su pridruženi ili logički povezani s drugim podacima u elektroničkom obliku radi osiguravanja izvornosti i integriteta tih drugih podataka;
- (g) „elektronički potpis” znači podaci u elektroničkom obliku koji su pridruženi ili logički povezani s drugim podacima u elektroničkom obliku i:
- i. mogu se koristiti za identifikaciju potpisnika u odnosu na druge podatke u elektroničkom obliku; i
 - ii. koje potpisnik koristi za izražavanje svoje suglasnosti s drugim podacima u elektroničkom obliku¹;
- (h) „usluga pristupa internetu” znači javna telekomunikacijska usluga kojom se omogućuje pristup internetu te time povezivanje s gotovo svim krajnjim točkama interneta, bez obzira na mrežnu tehnologiju i terminalnu opremu koja se upotrebljava;
- (i) „osobni podaci” znači svi podaci koji se odnose na pojedinca čiji je identitet utvrđen ili se može utvrditi;
- (j) „administrativna trgovinska isprava” znači obrazac koji je izdala ili kontrolira stranka i koji mora ispuniti uvoznik ili izvoznik ili se ispunjava u njegovo ime u vezi s uvozom ili izvozom robe; i
- (k) „korisnik” znači svaka osoba koja koristi javnu telekomunikacijsku uslugu.

¹ Podrazumijeva se da ništa u ovoj definiciji ne sprečava stranku da dodijeli veći pravni učinak elektroničkom potpisu koji ispunjava određene zahtjeve, npr. pokazuje da podaci nisu mijenjani ili uključuje provjeru identiteta potpisnika.

ČLANAK 12.3.

Pravo na donošenje propisa

Stranke ponovno potvrđuju da svaka stranka ima pravo na donošenje propisa na svojem području radi ostvarivanja legitimnih ciljeva politike, kao što su zaštita života ili zdravlja ljudi, životinja ili biljaka, socijalne usluge, javno obrazovanje, sigurnost, okoliš, uključujući klimatske promjene, javni moral, socijalna zaštita ili zaštita potrošača, dobrobit životinja, zaštita privatnosti i podataka, promicanje i zaštita kulturne raznolikosti te, kad je riječ o Novom Zelandu, promicanje ili zaštita prava, interesa, dužnosti i odgovornosti Maora.

ODJELJAK B

PREKOGRANIČNI PROTOK PODATAKA I ZAŠTITA OSOBNIH PODATAKA

ČLANAK 12.4.

Prekogranični protok podataka

1. Stranke su odlučne osigurati prekogranični protok podataka kako bi se olakšala trgovina u digitalnom gospodarstvu i priznaju da svaka stranka može imati vlastite regulatorne zahtjeve u tom pogledu.

2. U tu svrhu stranka ne ograničava prekogranični protok podataka koji se odvija između stranaka u kontekstu aktivnosti koja je obuhvaćena područjem primjene ovog poglavlja tako da:

- (a) zahtijeva upotrebu računalne opreme ili mrežnih elemenata na svojem području za obradu podataka, među ostalim nametanjem upotrebe računalne opreme ili mrežnih elemenata koji su certificirani ili odobreni na području stranke;
- (b) zahtijeva smještaj podataka na svojem području;
- (c) zabranjuje pohranu ili obradu na području druge stranke; ili
- (d) uvjetuje prekogranični prijenos podataka upotrebom računalne opreme ili mrežnih elemenata na svojem području ili zahtjevima za smještaj na svojem području.

3. Podrazumijeva se da stranke razumiju da ništa u ovom članku ne sprečava stranke da donesu ili provode mjere u skladu s člankom 25.1. (Opće iznimke) za postizanje ciljeva javne politike iz tog članka, koji se, za potrebe ovog članka, tumače, prema potrebi, na način kojim se uzima u obzir trajno razvojna priroda digitalnih tehnologija. Prethodna rečenica ne utječe na primjenu drugih iznimaka iz ovog Sporazuma na ovaj članak.

4. Stranke preispituju provedbu ovog članka i ocjenjuju njegovo funkcioniranje u roku od tri godine od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma ako se ne dogovore drukčije. Stranka isto tako može u bilo kojem trenutku predložiti drugoj stranci da preispita ovaj članak. Takav se zahtjev razmatra s razumijevanjem.

5. U kontekstu preispitivanja iz stavka 4. i nakon objave izvješća Povjerenstva za Waitangi WAI 2522 objavljenog 19. studenoga 2021., Novi Zeland:

- (a) ponovno potvrđuje svoju kontinuiranu sposobnost podupiranja i promicanja interesa Maora u okviru ovog Sporazuma; i
- (b) potvrđuje svoju namjeru uključivanja Maora kako bi osigurao da se preispitivanjem iz stavka 4. uzima u obzir stalna potreba da Novi Zeland podupire Maore u ostvarivanju njihovih prava i interesa te namjeru pridržavanja svojih odgovornosti u skladu s Ugovorom iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi i njegovim načelima.

ČLANAK 12.5.

Zaštita osobnih podataka i privatnosti

1. Svaka stranka priznaje da je zaštita osobnih podataka i privatnosti temeljno pravo i da visoki standardi u tom području pridonose jačanju povjerenja potrošača u digitalnu trgovinu.
2. Svaka stranka može donijeti ili zadržati mjere koje smatra primjerenima za osiguravanje zaštite osobnih podataka i privatnosti, među ostalim donošenjem i primjenom pravila za prekogranični prijenos osobnih podataka. Ništa u ovom Sporazumu ne utječe na zaštitu osobnih podataka i privatnosti koja se osigurava mjerama stranaka.

3. Svaka stranka obavješćuje drugu stranku o svakoj mjeri iz stavka 2. koju donese ili zadrži.
4. Svaka stranka objavljuje informacije o zaštiti osobnih podataka i privatnosti koje pruža korisnicima digitalne trgovine, među ostalim:
 - (a) informacije o tome kako pojedinci mogu tražiti pravni lijek zbog kršenja zaštite osobnih podataka ili privatnosti koje proizlazi iz digitalne trgovine; i
 - (b) smjernice i druge informacije o usklađenosti poduzeća s primjenjivim pravnim zahtjevima za zaštitu osobnih podataka i privatnosti.

ODJELJAK C

POSEBNE ODREDBE

ČLANAK 12.6.

Carine na elektroničke prijenose

1. Stranka ne uvodi carine na elektroničke prijenose između osobe jedne stranke i osobe druge stranke.

2. Podrazumijeva se da stavak 1. ne sprečava stranku da uvede unutarnje poreze, pristojbe ili druge naknade na elektroničke prijenose, pod uvjetom da se takvi porezi, pristojbe ili naknade uvode na način koji je u skladu s ovim Sporazumom.

ČLANAK 12.7.

Odsutnost prethodnog odobrenja

1. Svaka stranka nastoji ne nametati obvezu prethodnog odobrenja ili bilo koji drugi zahtjev s istovrijednim učinkom na pružanje usluga elektroničkim putem.
2. Stavkom 1. ne dovode se u pitanje sustavi odobrenja koji nisu posebno i isključivo usmjereni na usluge koje se pružaju elektroničkim putem ni na pravila u području telekomunikacija.

ČLANAK 12.8.

Sklapanje ugovora elektroničkim putem

Osim ako je drukčije predviđeno njezinim zakonima i drugim propisima, svaka stranka osigurava:

- (a) da se ugovori mogu sklapati elektroničkim putem;

- (b) da ugovori nisu lišeni pravnog učinka, valjanosti ili izvršivosti isključivo na temelju toga što su sklopljeni elektroničkim putem; i
- (c) da se ne stvaraju niti primjenjuju druge prepreke upotrebi elektroničkih ugovora.

ČLANAK 12.9.

Elektronička autentifikacija

1. Osim u okolnostima za koje je u njezinim zakonima i drugim propisima određeno drukčije, stranka ne uskraćuje pravni učinak ili dopuštenost elektroničkog dokumenta, elektroničkog potpisa, elektroničkog pečata ili podataka za autentifikaciju koji proizlaze iz elektroničke autentifikacije kao dokaza u pravnim postupcima isključivo zbog toga što su u elektroničkom obliku.
2. Stranka ne donosi niti zadržava mjere kojima bi se:
 - (a) sudionicima u elektroničkoj transakciji zabranilo međusobno utvrđivanje odgovarajućih metoda elektroničke autentifikacije za njihovu elektroničku transakciju; ili
 - (b) strankama u elektroničkoj transakciji onemogućilo da sudskim i upravnim tijelima dokažu da je upotreba elektroničke autentifikacije u toj elektroničkoj transakciji u skladu s primjenjivim pravnim zahtjevima.

3. Neovisno o stavku 2. stranka može zahtijevati da za određenu kategoriju elektroničkih transakcija metoda elektroničke autentifikacije ispunjava sljedeće zahtjeve:

- (a) da ju je certificiralo tijelo akreditirano u skladu s njezinim pravom; ili
- (b) da ispunjava određene standarde učinkovitosti, koji su objektivni, transparentni i nediskriminirajući te se odnose samo na posebne značajke predmetne kategorije elektroničkih transakcija.

4. U mjeri predviđenoj njezinim zakonima ili drugim propisima stranka primjenjuje stavke od 1. do 3. na druge elektroničke postupke ili sredstva za olakšavanje ili omogućivanje elektroničkih transakcija, kao što su elektronički vremenski žigovi ili usluge elektroničke preporučene dostave.

ČLANAK 12.10.

Elektroničko izdavanje računa

1. Stranke prepoznaju važnost standarda za elektroničko izdavanje računa kao ključnog elementa sustava digitalne nabave kojim se podupiru interoperabilnost i digitalna trgovina te razumiju da se takvi sustavi mogu upotrebljavati i za elektroničke transakcije između poduzeća te između poduzeća i potrošača.

2. Svaka stranka osigurava da provedba mjera povezanih s izdavanjem e-računa u njezinoj nadležnosti bude osmišljena za podupiranje prekogranične interoperabilnosti. Pri izradi mjera povezanih s elektroničkim izdavanjem računa svaka stranka, prema potrebi, uzima u obzir međunarodne okvire, smjernice ili preporuke, ako postoje.

3. Stranke nastoje razmjenjivati primjere najbolje prakse povezane sa sustavima za izdavanje e-računa i digitalnu nabavu.

ČLANAK 12.11.

Prijenos izvornog koda ili pristup izvornom kodu

1. Stranke potvrđuju sve veću društvenu i gospodarsku važnost upotrebe digitalnih tehnologija te sigurnog i odgovornog razvoja i upotrebe takvih tehnologija, među ostalim u pogledu izvornog programskog koda, za izgradnju povjerenja javnosti.
2. Stranka ne zahtijeva prijenos ili pristup izvornom kodu softvera u vlasništvu osobe druge stranke kao uvjet za uvoz, izvoz, distribuciju, prodaju ili upotrebu takvog softvera ili proizvoda koji sadržavaju takav softver na njezinu području ili s njega¹.
3. Kad je riječ o stavku 2., podrazumijeva se sljedeće:
 - (a) taj se stavak ne primjenjuje se na dobrovoljni prijenos ili odobravanje pristupa izvornom programskom kodu na komercijalnoj osnovi koji je dala osoba druge stranke, na primjer u kontekstu transakcije javne nabave ili ugovora o kojem se slobodno pregovara; i

¹ Ovim se člankom ne sprečava stranku da zahtijeva da se omogući pristup softveru koji se upotrebljava za ključnu infrastrukturu, u mjeri u kojoj je to potrebno kako bi se osiguralo učinkovito funkcioniranje ključne infrastrukture, pri čemu se primjenjuju zaštitne mjere protiv neovlaštenog otkrivanja.

- (b) taj stavak ne utječe na pravo regulatornih, upravnih, policijskih ili pravosudnih tijela stranke da zahtijevaju izmjenu izvornog programskog koda radi usklađivanja s njezinim zakonima i propisima koji nisu u suprotnosti s ovim Sporazumom.

4. Ništa u ovom članku ne utječe na:

- (a) pravo regulatornih tijela, tijela za izvršavanje zakonodavstva, pravosudnih tijela ili tijela za ocjenjivanje sukladnosti stranke da pristupe izvornom programskom kodu prije ili nakon uvoza, izvoza, distribucije, prodaje ili upotrebe, za potrebe istrage, inspekcije ili ispitivanja, mjera izvršenja ili sudskih postupaka, kako bi se utvrdila usklađenost s njezinim zakonima i propisima, uključujući one koji se odnose na nediskriminaciju i sprečavanje pristranosti, pod uvjetom da se primjenjuju zaštitne mjere protiv neovlaštenog otkrivanja;
- (b) zahtjeve tijela nadležnog za tržišno natjecanje ili drugog relevantnog tijela stranke za ispravljanje kršenja prava tržišnog natjecanja;
- (c) zaštitu i provedbu prava intelektualnog vlasništva; ili
- (d) pravo stranke da poduzme mjere u skladu s člankom 14.1. (Uključivanje određenih odredaba GPA-a) stavkom 2. točkom (a) na temelju kojeg se članak III. GPA-a *mutatis mutandis* uključuje u ovaj Sporazum i postaje njegov sastavni dio.

ČLANAK 12.12.

Povjerenje potrošača na internetu

1. Priznajući važnost jačanja povjerenja potrošača u digitalnu trgovinu, svaka stranka donosi ili zadržava mjere za učinkovitu zaštitu potrošača koji sudjeluju u transakcijama elektroničke trgovine, uključujući mjere kojima se:
 - (a) zabranjuju prijevarne i obmanjujuće poslovne prakse, uključujući zavaravajuće poslovne prakse;
 - (b) zahtijeva da dobavljači robe i pružatelji usluga postupaju u dobroj vjeri i u skladu s poštenom poslovnom praksom, među ostalim tako da poštuju prava potrošača u odnosu na robu i usluge koje nisu zatražili; i
 - (c) potrošačima omogućuje pristup pravnoj zaštiti u slučaju povrede njihovih prava, uključujući pravo na pravni lijek ako su roba ili usluge plaćeni, ali nisu isporučeni ili pruženi kako je dogovoreno.
2. Svaka stranka osigurava razinu zaštite potrošača koji sudjeluju u transakcijama elektroničke trgovine koja je barem istovrijedna onoj koja je predviđena za potrošače u trgovini koja se provodi neelektroničkim sredstvima u skladu s njezinim zakonima, propisima i politikama.
3. Stranke priznaju važnost dodjele odgovarajućih izvršnih ovlasti svojim agencijama za zaštitu potrošača ili drugim relevantnim tijelima te važnost suradnje među agencijama za zaštitu potrošača ili drugim relevantnim tijelima kako bi se zaštitili potrošači i povećalo povjerenje potrošača na internetu.

4. Stranke prepoznaju prednosti mehanizama za olakšavanje rješavanja sporova povezanih s prekograničnim transakcijama elektroničke trgovine. U tu svrhu stranke istražuju mogućnosti za stavljanje na raspolaganje takvih mehanizama za međusobne prekogranične transakcije elektroničke trgovine.

ČLANAK 12.13.

Neželjena izravna marketinška komunikacija

1. Svaka stranka donosi ili zadržava mjere kojima se osigurava učinkovita zaštita korisnika od neželjenih izravnih marketinških komunikacija.
2. Svaka stranka osigurava da se izravna marketinška komunikacija ne koristi za korisnike koji su fizičke osobe, osim ako su dali svoj pristanak za takvu komunikaciju. Pristanak se definira u skladu s pravom svake stranke.
3. Neovisno o stavku 2. svaka stranka dopušta da osobe koje, u skladu s uvjetima utvrđenima u zakonodavstvu te stranke, prikupljaju korisnikove podatke za kontakt u kontekstu isporuke robe ili usluga tom korisniku izravnom marketinškom komunikacijom oglašavaju svoju sličnu robu ili usluge.
4. Svaka stranka osigurava da je izravna marketinška komunikacija jasno prepoznatljiva kao takva, da jasno otkriva u čije se ime odvija i da sadržava potrebne informacije koje primateljima omogućuju da besplatno i u bilo kojem trenutku zatraže njezin prestanak.

5. Svaka stranka korisnicima osigurava pristup pravnim sredstvima protiv pružatelja izravne marketinške komunikacije koji ne poštuju mjere donesene ili zadržane u skladu sa stavcima od 1. do 4.

ČLANAK 12.14.

Suradnja na regulatornim pitanjima u području digitalne trgovine

1. Stranke razmjenjuju informacije o sljedećim regulatornim pitanjima u kontekstu digitalne trgovine:

- (a) priznavanje i olakšavanje interoperabilnih elektroničkih usluga povjerenja i autentifikacije;
- (b) tretman izravnih marketinških komunikacija;
- (c) zaštita potrošača na internetu, uključujući načine pravne zaštite potrošača i izgradnju povjerenja potrošača;
- (d) poteškoće za MSP-ove u korištenju elektroničke trgovine;
- (e) e-uprava; i
- (f) ostala pitanja važna za razvoj digitalne trgovine.

2. Podrazumijeva se da se ova odredba ne primjenjuje na pravila i zaštitne mjere stranke za zaštitu osobnih podataka i privatnosti, uključujući prekogranične prijenose osobnih podataka.
3. Stranke prema potrebi surađuju i aktivno sudjeluju u međunarodnim forumima radi promicanja razvoja digitalne trgovine.
4. Stranke prepoznaju važnost suradnje na pitanjima kibersigurnosti relevantnima za digitalnu trgovinu.

ČLANAK 12.15.

Trgovina bez papira

1. Kako bi se stvorilo okruženje bez papira za prekograničnu trgovinu robom, stranke prepoznaju važnost uklanjanja papirnatih obrazaca i isprava potrebnih za uvoz, izvoz ili provoz robe. U tu se svrhu stranke potiču da, kad je to moguće, eliminiraju papirnatu obrascu i dokumente te da prijeđu na upotrebu obrazaca i dokumenata u formatima koji se temelje na podacima.
2. Svaka stranka nastoji staviti na raspolaganje javnosti u elektroničkom obliku administrativne trgovinske isprave koje izdaje ili nadzire ili koje su potrebne za uobičajeni tijek trgovine. Za potrebe ovog stavka pojam „elektronički oblik” uključuje oblike prikladne za automatizirano očitavanje i elektroničku obradu bez ljudske intervencije, kao i digitalizirane slike i obrasce.

3. Svaka stranka nastoji prihvatiti elektroničke verzije administrativnih trgovinskih isprava kao pravne ekvivalente papirnatih verzija tih isprava.
4. Stranke nastoje surađivati bilateralno i u međunarodnim forumima kako bi poboljšale prihvaćanje elektroničkih verzija administrativnih trgovinskih isprava.
5. Pri osmišljavanju inicijativa kojima se omogućuje primjena trgovine bez papira svaka stranka nastoji uzeti u obzir metode koje su dogovorile međunarodne organizacije.

ČLANAK 12.16.

Otvoren pristup internetu

Stranke prepoznaju koristi koje korisnici na njihovim područjima, podložno primjenjivim politikama, zakonima i propisima svake stranke, imaju jer mogu:

- (a) pristupati, distribuirati i koristiti usluge i aplikacije dostupne na internetu koje sami odaberu, pri čemu se primjenjuje načelo razumnog upravljanja mrežom koje ne blokira ni ne usporava promet iz komercijalnih razloga;
- (b) povezati odabrane uređaje na internet, pod uvjetom da takvi uređaji ne štete mreži; i

- (c) imati pristup informacijama o praksi upravljanja mrežom svojeg pružatelja usluga pristupa internetu.

POGLAVLJE 13.

ENERGIJA I SIROVINE

ČLANAK 13.1.

Ciljevi

Ovim se poglavljem nastoji olakšati trgovina i ulaganje između stranaka radi promicanja, razvoja i povećanja proizvodnje energije iz obnovljivih izvora i održive proizvodnje sirovina, među ostalim korištenjem zelenih tehnologija.

ČLANAK 13.2.

Načela

1. Svaka stranka zadržava suvereno pravo da odredi jesu li određene zone unutar njezina područja, kao i u njezinim arhipelaškim i teritorijalnim vodama, isključivom gospodarskom pojasu i epikontinentalnom pojasu, raspoložive za istraživanje i proizvodnju energenata i sirovina.

2. Svaka stranka zadržava svoje pravo na donošenje, zadržavanje i provedbu mjera koje su potrebne za osiguravanje opskrbe energentima i sirovinama te koje su u skladu s ovim Sporazumom.

ČLANAK 13.3.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) „odobrenje” znači dopuštenje, dozvola, koncesija ili sličan administrativni ili ugovorni instrument kojim nadležno tijelo stranke subjektu daje pravo obavljanja određene gospodarske djelatnosti na području te stranke;
- (b) „uravnoteženje” znači sve aktivnosti i svi postupci, u svim vremenskim planovima, kojima operatori prijenosnih sustava kontinuirano osiguravaju održavanje frekvencije sustava unutar unaprijed definiranog raspona stabilnosti i usklađenost s količinom rezervi koje su potrebne s obzirom na traženu kvalitetu;
- (c) „energenti” znači roba iz koje se proizvodi energija i koja je pod odgovarajućom oznakom HS navedena u Prilogu 13. (Popisi energenata, ugljikovodika i sirovina)¹;
- (d) „ugljikovodici” znači roba koja je navedena u odgovarajućem HS-u u Prilogu 13. (Popisi energenata, ugljikovodika i sirovina);

¹ Podrazumijeva se da pojam „energenti” ne uključuje poljoprivrednu, šumarsku ili ribarsku robu osim bioplina ili biogoriva.

- (e) „sirovine” znači materijali koji se koriste u proizvodnji industrijskih proizvoda koji su navedeni u odgovarajućem HS-u u Prilogu 13. (Popisi energenata, ugljikovodika i sirovina)¹;
- (f) „električna energija iz obnovljivih izvora” znači električna energija proizvedena iz obnovljivih izvora energije;
- (g) „energija iz obnovljivih izvora” znači energija proizvedena iz solarnih izvora, vjetroelektrana, hidroelektrana, geotermalnih, bioloških i oceanskih izvora, kao i iz drugih izvora iz okoliša, pri čemu je izvorni izvor energije obnovljiv;
- (h) „norma” znači norma kako je definirana u Prilogu 1. Sporazuma o TBT-u; i
- (i) „tehnički propis” znači tehnički propis kako je definiran u Prilogu 1. Sporazumu o TBT-u.

ČLANAK 13.4.

Uvozni i izvozni monopoli

Stranka ne smije odrediti ni zadržati određeni uvozni ili izvozni monopol. Za potrebe ovog članka uvozni ili izvozni monopol znači isključivo pravo ili ovlast koje stranka dodijeli subjektu za uvoz energenata ili sirovina iz druge stranke ili njihov izvoz u drugu stranku².

¹ Podrazumijeva se da pojam „sirovine” ne uključuje poljoprivrednu, šumarsku ili ribarsku robu.

² Podrazumijeva se da se ovim člankom ne dovodi u pitanje poglavlje 10. (Liberalizacija ulaganja i trgovina uslugama) i da on ne uključuje pravo koje proizlazi iz dodjele prava intelektualnog vlasništva.

ČLANAK 13.5.

Izvozne cijene

Stranka ne smije, uz pomoć mjera kao što su dozvole ili zahtjevi u pogledu minimalne cijene, uvesti višu cijenu za izvoz energenata ili sirovina u drugu stranku od cijene koju naplaćuje za takve energente ili sirovine kad su namijenjeni domaćem tržištu.

ČLANAK 13.6.

Utvrđivanje cijena na domaćem tržištu

Svaka stranka nastoji osigurati da veleprodajne cijene električne energije i prirodnog plina odražavaju stvarnu ponudu i potražnju. Ako stranka odluči regulirati cijenu domaće opskrbe energentima i sirovinama (dalje u tekstu: „regulirana cijena”), to može učiniti samo radi postizanja legitimnog cilja javne politike i samo određivanjem regulirane cijene koja je jasno definirana, transparentna, nediskriminirajuća i proporcionalna.

ČLANAK 13.7.

Odobrenje za istraživanje i proizvodnju energenata i sirovina

1. Ako stranka zahtijeva odobrenje za istraživanje ili proizvodnju ugljikovodika, električne energije ili sirovina, ta stranka:

- (a) izdaje takvo odobrenje u skladu s uvjetima i postupcima utvrđenima u člancima 10.33. (Objektivnost, nepristranost i neovisnost) i 10.34. (Objava i dostupne informacije); i
- (b) osigurava transparentan postupak za izdavanje odobrenja i objavljuje barem vrstu odobrenja i relevantnu zonu ili njezin dio tako da se potencijalno zainteresiranim podnositeljima zahtjeva omogući podnošenje zahtjeva.

2. Stranka može izdati odobrenja bez ispunjavanja uvjeta i postupaka utvrđenih u članku 10.34. (Objava i dostupne informacije) i stavku 1. točki (b) ovog članka u bilo kojem od sljedećih slučajeva povezanih s ugljikovodicima:

- (a) zona je bila predmet prethodnog postupka u skladu s člankom 10.34. (Objava i dostupne informacije) i točkom (b) stavka 1. ovog članka koji nije doveo do izdavanja odobrenja;
- (b) zona je trajno dostupna za istraživanje ili proizvodnju; ili

(c) došlo je do odustajanja od izdanog odobrenja prije datuma isteka.

3. Stranka može od subjekta kojem je izdano odobrenje zahtijevati da plati financijski doprinos ili doprinos u naravi¹. Doprinos se utvrđuje na način koji ne utječe na postupak upravljanja i donošenja odluka subjekta kojem je izdano odobrenje.

4. Svaka stranka osigurava da podnositelj zahtjeva bude upoznat s razlozima za odbijanje njegova zahtjeva kako bi mu se omogućilo da iskoristi mogućnost žalbe ili preispitivanja. Postupci za žalbu ili preispitivanje objavljuju se unaprijed.

ČLANAK 13.8.

Procjena učinka na okoliš

1. Svaka stranka osigurava da se njezinim zakonima i propisima zahtijeva procjena učinka na okoliš za djelatnosti povezane s proizvodnjom energenata ili sirovina, ako takve djelatnosti mogu znatno utjecati na okoliš.

¹ Podrazumijeva se da pojam „financijski doprinos ili doprinos u naravi” u ovom stavku ne uključuje osiguranje ili plaćanje potrebno subjektu koji ispunjava obvezu financiranja i provedbe stavljanja nuklearnih postrojenja izvan pogona ni osiguranje ili plaćanje potrebno za aktivnosti nakon stavljanja nuklearnih postrojenja izvan pogona.

2. U odnosu na procjenu učinka na okoliš iz stavka 1. svaka stranka u skladu sa svojim zakonima i propisima:

- (a) osigurava da sve zainteresirane osobe, uključujući nevladine organizacije, imaju stvarnu priliku pravodobno i u odgovarajućem roku sudjelovati u procjeni učinka na okoliš, kao i odgovarajući rok za davanje primjedbi na izvješće o procjeni učinka na okoliš;
- (b) prije izdavanja odobrenja uzima u obzir zaključke procjene učinka na okoliš povezane s utjecajima na okoliš;
- (c) objavljuje zaključke procjene učinka na okoliš; i
- (d) utvrđuje i procjenjuje, prema potrebi, bitne učinke projekta na:
 - i. stanovništvo i zdravlje ljudi;
 - ii. bioraznolikost;
 - iii. zemlju, tlo, vodu, zrak i klimu; i
 - iv. kulturnu baštinu i krajobraz, uključujući očekivane učinke koji proizlaze iz osjetljivosti projekta na rizike od velikih nesreća ili katastrofa relevantnih za predmetni projekt.

ČLANAK 13.9.

Odobalni rizik i sigurnost

1. Svaka stranka osigurava da se regulatorne funkcije koje se odnose na sigurnost i zaštitu okoliša u vezi s odobalnim naftnim i plinskim djelatnostima provode neovisno o regulatornim funkcijama koje se odnose na gospodarski razvoj i izdavanje dozvola za odobalne naftne i plinske djelatnosti, primjerice uspostavom zasebnih pravnih subjekata.
2. Svaka stranka, kad je to primjenjivo, utvrđuje uvjete potrebne za sigurno odobalno istraživanje i proizvodnju nafte i plina na svojem području kako bi se morski okoliš i obalne zajednice zaštitili od onečišćenja. Ti se uvjeti temelje na visokim standardima sigurnosti i zaštite okoliša za odobalne naftne i plinske djelatnosti.
3. Stranke surađuju, prema potrebi, kako bi na međunarodnoj razini promicale visoke standarde sigurnosti i zaštite okoliša za odobalne naftne i plinske djelatnosti tako da razmjenjuju informacije i povećavaju transparentnost u području sigurnosti i okolišne učinkovitosti.

ČLANAK 13.10.

Pristup energetskej infrastrukturi za proizvođače električne energije iz obnovljivih izvora

1. Ne dovodeći u pitanje članak 13.7. (Odobrenje za istraživanje i proizvodnju energenata i sirovina), svaka stranka osigurava da se proizvođačima električne energije iz obnovljivih izvora na njezinu području odobri pristup infrastrukturi za prijenos i distribuciju električne energije na njezinu području pod nediskriminirajućim i razumnim uvjetima koji odgovaraju troškovima u razumnom roku nakon podnošenja zahtjeva za pristup i pod uvjetima koji omogućuju pouzdano korištenje te infrastrukture.
2. Svaka stranka osigurava da vlasnici ili operatori infrastrukture za prijenos električne energije na njezinu području objavljuju uvjete iz stavka 1. i poduzimaju odgovarajuće mjere kako bi se u najvećoj mogućoj mjeri smanjilo ograničavanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora.
3. Svaka stranka osigurava da su uspostavljena tržišta uravnoteženja na kojima proizvođači energije iz obnovljivih izvora mogu nabavljati robu i usluge pod razumnim i nediskriminirajućim uvjetima.
4. Ovim se člankom ne dovodi u pitanje pravo svake stranke da u svojim zakonima i drugim propisima donese ili zadrži odstupanja od prava na pristup svojoj infrastrukturi za prijenos električne energije na temelju objektivnih i nediskriminirajućih kriterija, pod uvjetom da su takva odstupanja potrebna za ispunjenje legitimnog cilja politike, kao što je potreba za održavanjem stabilnosti elektroenergetskog sustava.

ČLANAK 13.11.

Regulatorno tijelo

Svaka stranka održava ili uspostavlja neovisno regulatorno tijelo ili bilo koje drugo neovisno tijelo koje je:

- (a) pravno odvojeno i funkcionalno neovisno te ne odgovara:
 - i. drugim nadležnim tijelima; ili
 - ii. operatorima ili subjektima koji pružaju ili imaju pristup infrastrukturi za prijenos i distribuciju električne energije; i
- (b) zaduženo za rješavanje sporova u vezi s odgovarajućim uvjetima i tarifama za pristup i korištenje infrastrukture za prijenos i distribuciju električne energije u razumnom roku.

ČLANAK 13.12.

Suradnja u području normi, tehničkih propisa i postupaka ocjenjivanja sukladnosti

1. U skladu s člancima 9.5. (Međunarodne norme) i 9.6. (Norme) stranke promiču suradnju između regulatora ili normizacijskim tijelima na svojim područjima u području energetske učinkovitosti i energije iz obnovljivih izvora radi doprinosa održivoj energetskej i klimatskoj politici.
2. Za potrebe stavka 1. stranke nastoje utvrditi relevantne inicijative od zajedničkog interesa koje se odnose na norme, tehničke propise i postupke ocjenjivanja sukladnosti povezane s energetskeom učinkovitošću i održivom energijom iz obnovljivih izvora.

ČLANAK 13.13.

Istraživanje, razvoj i inovacije

Stranke promiču istraživanje, razvoj i inovacije u područjima energetske učinkovitosti, energije iz obnovljivih izvora i sirovina te prema potrebi surađuju, među ostalim radi:

- (a) promicanja širenja informacija i najbolje prakse u pogledu ekološki prihvatljivih i ekonomski učinkovitih politika u vezi s energentima i sirovinama te troškovno učinkovitih praksi i tehnologija u područjima energetske učinkovitosti, energije iz obnovljivih izvora i sirovina, na način koji je u skladu s odgovarajućom i učinkovitom zaštitom prava intelektualnog vlasništva; i

- (b) promicanja istraživanja, razvoja i primjene energetske učinkovitih i ekološki prihvatljivih tehnologija, praksi i postupaka u područjima energetske učinkovitosti i energije iz obnovljivih izvora te sirovina, čime bi se smanjili štetni učinci na okoliš u cjelokupnim lancima energenata i sirovina.

ČLANAK 13.14.

Suradnja u području energenata i sirovina

Stranke prema potrebi surađuju u području energenata i sirovina kako bi, među ostalim:

- (a) ublažile ili otklonile mjere u trećim zemljama koje narušavaju trgovinu i ulaganja, a koje utječu na energente i sirovine;
- (b) uskladile svoja stajališta u međunarodnim forumima u kojima se raspravlja o pitanjima trgovine i ulaganja u vezi s energentima i sirovinama te poticale međunarodne programe u područjima energetske učinkovitosti, energije iz obnovljivih izvora i sirovina;
- (c) poticale razmjenu podataka o tržištu u području:
 - i. energenata, uključujući informacije o organizaciji energetske tržišta te promicanje novih tehnologija u području energetike i energetske učinkovitosti; i

ii. sirovina;

- (d) promicale društveno odgovorno poslovanje u skladu s međunarodnim normama, kao što su Smjernice OECD-a za multinacionalna poduzeća i Smjernice OECD-a o postupanju s dužnom pažnjom za odgovorno poslovno ponašanje;
- (e) promicale vrijednosti odgovorne nabave i rudarenja na globalnoj razini te maksimizirale doprinos svojih sektora sirovina i povezanih industrijskih vrijednosnih lanaca ispunjenju ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih naroda;
- (f) promicale istraživanje, razvoj, inovacije i osposobljavanje u relevantnim područjima od zajedničkog interesa u području energenata i sirovina;
- (g) poticale razmjenu informacija i najbolje prakse u području razvoja unutarnje politike;
- (h) promicale učinkovitu upotrebu resursa (tj. poboljšanje proizvodnih postupaka te trajnost, mogućnost popravka, dizajn koji omogućuje rastavljanje, lakoću ponovne upotrebe i recikliranja robe); i
- (i) na međunarodnoj razini promicale visoke standarde sigurnosti i zaštite okoliša za odobalne naftne, plinske i rudarske djelatnosti razmjenom informacija i povećanjem transparentnosti u području sigurnosti i okolišne učinkovitosti.

POGLAVLJE 14.

JAVNA NABAVA

ČLANAK 14.1.

Uključivanje određenih odredaba GPA-a

1. Stranke potvrđuju svoja prava i obveze na temelju GPA-a.
2. Sljedeće odredbe GPA-a ugrađuju se *mutatis mutandis* u ovaj Sporazum i postaju njegov dio u pogledu nabave obuhvaćene Prilogom 14. (Obveze u pogledu pristupa tržištu javne nabave):
 - (a) članci od I. do IV., od VI. do XV., od XVI.1. do XVI.3., XVII. i XVIII.; i
 - (b) dodaci II., III. i IV. GPA-a kako se odnose na svaku stranku.
3. Neovisno o članku 1.5. (Odnos prema drugim međunarodnim sporazumima) stavku 5., ako se bilo koji članak GPA-a iz stavka 2. točke (a) izmijeni, te se izmjene ne ugrađuju automatski u ovo poglavlje, nego se stranke savjetuju kako bi prema potrebi izmijenile ovo poglavlje.

4. Podrazumijeva se da se upućivanja na „obuhvaćenu nabavu” u odredbama ugrađenima u stavak 2. tumače kao upućivanja na javnu nabavu obuhvaćenu Prilogom 14. (Obveze u pogledu pristupa tržištu javne nabave).

ČLANAK 14.2.

Dodatna pravila

Uz odredbe iz članka 14.1. (Uključivanje određenih odredaba GPA-a) primjenjuju se i sljedeće odredbe:

Upotreba elektroničkih sredstava u provedbi javne nabave i objava obavijesti

1. Sve obavijesti koje se odnose na obuhvaćenu javnu nabavu, uključujući obavijesti o namjeri javne nabave, sažete obavijesti, obavijesti o planiranoj javnoj nabavi i obavijesti o dodjeli ugovora:

- (a) izravno su dostupne elektroničkim sredstvima i bez naknade, putem jedinstvene pristupne točke na internetu; i
- (b) mogu se objaviti i u odgovarajućem papirnatom mediju.

Natječajna dokumentacija stavlja se na raspolaganje putem elektroničkih sredstava, a stranke se pri podnošenju ponuda u najvećoj mogućoj mjeri koriste elektroničkim sredstvima.

Sustavi registracije i kvalifikacijski postupci

2. U skladu s člankom IX.1. GPA-a, ako stranka, uključujući njezine naručitelje, ili drugo nadležno tijelo održava sustav registracije dobavljača, informacije o sustavu registracije stavlja na raspolaganje putem elektroničkih sredstava, a zainteresiranim dobavljačima omogućuje da u svakom trenutku zatraže registraciju. Ako dobavljač ispunjava uvjete za registraciju, mora biti registriran u razumnom roku. Ako dobavljač ne ispunjava uvjete za registraciju, mora biti informiran u razumnom roku uz navođenje razloga u pisanom obliku.

Nadmetanje po pozivu

3. U skladu s člankom IX.5. GPA-a, ako naručitelj primjenjuje postupak nadmetanja po pozivu, ne ograničava broj dobavljača pozvanih da dostave ponudu s namjerom da izbjegne učinkovito tržišno natjecanje.

Okolišni, socijalni i radni aspekti

4. Stranka može:

(a) omogućiti naručiteljima da uzmu u obzir okolišne, radne i socijalne aspekte povezane s predmetom javne nabave, pod uvjetom da su:

i. nediskriminirajući; i

- ii. navedeni u obavijesti o namjeri javne nabave ili u natječajnoj dokumentaciji;
- (b) poduzeti odgovarajuće mjere radi usklađenosti s vlastitim i međunarodnim pravom, propisima, obvezama i standardima u području okoliša, rada i socijalnih pitanja, pod uvjetom da nisu diskriminirajuće.

Uvjeti sudjelovanja

5. Iako pri utvrđivanju uvjeta sudjelovanja može zahtijevati odgovarajuće prethodno iskustvo ako je to bitno za ispunjavanje zahtjeva javne nabave u skladu s člankom VIII.2. točkom (b) GPA-a, naručitelj stranke ne zahtijeva da to prethodno iskustvo bude stečeno na području te stranke.

ČLANAK 14.3.

Razmjena statističkih podataka

Svaka stranka svake dvije godine drugoj stranci stavlja na raspolaganje bilateralne statističke podatke o javnoj nabavi, ovisno o njihovoj dostupnosti u službenim internetskim sustavima javne nabave svake stranke.

ČLANAK 14.4.

Izmjene i ispravci područja primjene

1. Stranka može izmijeniti ili ispraviti svoje obveze u odjeljku Priloga 14. (Obveze u pogledu pristupa tržištu javne nabave) koji se odnosi na nju u skladu sa stavcima od 3. do 9. ovog članka.
2. Ako izmjena ili ispravak prilogâ stranke Dodatku I. GPA-u počne proizvoditi učinke u skladu s člankom XIX. GPA-a, ta izmjena ili ispravak automatski počinje proizvoditi učinke i primjenjuje se *mutatis mutandis* za potrebe ovog Sporazuma.

Izmjene

3. Stranka koja namjerava izmijeniti svoje obveze iz odjeljka Priloga 14. (Obveze u pogledu pristupa tržištu javne nabave) koji se odnosi na nju:
 - (a) o tome pisanim putem obavješćuje drugu stranku; i
 - (b) u obavijest uključuje prijedlog odgovarajućih kompenzacijskih prilagodbi za drugu stranku kako bi se područje primjene zadržalo na razini usporedivoj s onom prije izmjene.
4. Neovisno o stavku 3. točki (b), stranka nije dužna drugoj stranci osigurati kompenzacijske prilagodbe ako je izmjenom obuhvaćen subjekt nad kojim je stranka stvarno uklonila svoju kontrolu ili utjecaj.

5. Druga stranka može podnijeti prigovor na izmjenu iz stavka 3. ako osporava:

- (a) da je kompenzacijska prilagodba predložena na temelju stavka 3. točke (b) primjerena za održavanje usporedive razine zajednički dogovorenog područja primjene; ili
- (b) da izmjena obuhvaća subjekt nad kojim je stranka stvarno uklonila svoju kontrolu ili utjecaj kako je predviđeno u stavku 4.

Druga stranka podnosi prigovor pisanim putem u roku od 45 dana od datuma dostave obavijesti iz stavka 3. točke (a) ili se smatra da je prihvatila kompenzacijsku prilagodbu ili izmjenu, među ostalim za potrebe poglavlja 26. (Rješavanje sporova).

Ispravci

6. Sljedeće izmjene odjeljka Priloga 14. (Obveze u pogledu pristupa tržištu javne nabave) smatraju se ispravkom isključivo formalne prirode ako ne utječu na zajednički dogovoreno područje primjene predviđeno u ovom poglavlju:

- (a) promjena imena subjekta;
- (b) spajanje dvaju ili više subjekata navedenih u tom odjeljku; i
- (c) podjela subjekata iz tog odjeljka na dva ili više subjekata koji se dodaju subjektima navedenima u istom odjeljku.

7. Ako se predlože ispravci obveza stranke iz odjeljka Priloga 14. (Obveze u pogledu pristupa tržištu javne nabave) koji se odnosi na nju, stranka svake dvije godine o tome obavještuje drugu stranku, u skladu s ciklusom obavijesti predviđenim GPA-om.

8. Stranka može obavijestiti drugu stranku o prigovoru na predloženu izmjenu u roku od 45 dana od datuma dostave obavijesti. Ako podnese prigovor, stranka mora navesti razloge zbog kojih smatra da predloženi ispravak nije promjena u skladu sa stavkom 6. ovog članka i opisati učinak predloženog ispravka na zajednički dogovoreno područje primjene predviđeno u ovom Sporazumu. Ako se prigovor ne podnese u pisanom obliku u roku od 45 dana od datuma dostave obavijesti, smatra se da je stranka pristala na predloženi ispravak.

Savjetovanje i rješavanje sporova

9. Ako druga stranka podnese prigovor na predloženu izmjenu ili ispravak, stranke to pitanje nastoje riješiti savjetovanjem. Ako se u roku od 60 dana od datuma dostave prigovora ne postigne dogovor, stranka koja želi izmijeniti ili ispraviti odjeljak Priloga 14. (Obveze u pogledu pristupa tržištu javne nabave) koji se odnosi na nju može zatražiti rješavanje tog spora. Planirana izmjena ili ispravak relevantnog odjeljka Priloga 14. (Obveze u pogledu pristupa tržištu javne nabave) stupaju na snagu tek kad ih obje stranke prihvate ili na temelju konačne odluke povjerenstva za rješavanje sporova.

ČLANAK 14.5.

Daljnji pregovori

Stranke započinju pregovore o pristupu tržištu kako bi poboljšale područje primjene predviđeno na temelju pododjeljka 2. (Tijela vlasti ispod središnje razine) i pododjeljka 3. (Ostali subjekti) odjeljka B Priloga 14. (Raspored Novog Zelanda) što prije nakon što novozelandska lokalna tijela, državne službe ili subjekti iz državnog sektora:

- (a) postanu obuhvaćeni nekim drugim međunarodnim trgovinskim sporazumom koji je sklopio Novi Zeland; ili
- (b) postanu obvezni poštovati Pravila o javnoj nabavi Novog Zelanda¹ nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma².

¹ Pravila o javnoj nabavi Novog Zelanda glavni su instrument Novog Zelanda za reguliranje javne nabave. Prema Uputi za sve razine vlasti od 22. travnja 2014. na temelju odjeljka 107. Zakona o državnim subjektima iz 2004. određene kategorije subjekata morale su poštovati Pravila o javnoj nabavi.

² Podrazumijeva se da se točka (b) ne primjenjuje ako su jedan ili više predmetnih subjekata morali primjenjivati Pravila o javnoj nabavi Novog Zelanda na datum stupanja na snagu ovog Sporazuma.

POGLAVLJE 15.

POLITIKA TRŽIŠNOG NATJECANJA

ČLANAK 15.1.

Načela tržišnog natjecanja

Stranke prepoznaju važnost slobodnog i nenarušenog tržišnog natjecanja u svojim trgovinskim i ulagačkim odnosima. Stranke potvrđuju da poslovna praksa protivna tržišnom natjecanju i državne intervencije mogu poremetiti pravilno funkcioniranje tržišta i umanjiti koristi od liberalizacije trgovine i ulaganja.

ČLANAK 15.2.

Neutralnost tržišnog natjecanja

Ovo se poglavlje odnosi na sva poduzeća, javna ili privatna.

ČLANAK 15.3.

Gospodarska djelatnost

Ovo se poglavlje primjenjuje na poduzeća samo u onoj mjeri u kojoj obavljaju gospodarsku djelatnost. Za potrebe ovog poglavlja pojam „gospodarska djelatnost” odnosi se na ponudu robe i usluga na tržištu.

ČLANAK 15.4.

Zakonodavni okvir

1. Svaka stranka donosi ili zadržava pravo tržišnog natjecanja koje se:
 - (a) primjenjuje na sva poduzeća;
 - (b) primjenjuje u svim sektorima gospodarstva¹; i

¹ Podrazumijeva se, u skladu s člankom 42. UFEU-a, da se pravila tržišnog natjecanja Unije primjenjuju na poljoprivredni sektor u skladu s Uredbom (EU) br. 1308/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2013. o uspostavljanju zajedničke organizacije tržišta poljoprivrednih proizvoda i stavljanju izvan snage uredbi Vijeća (EEZ) br. 922/72, (EEZ) br. 234/79, (EZ) br. 1037/2001 i (EZ) br. 1234/2007 (SL EU L 347, 20.12.2013., str. 671.).

(c) odnosi, na učinkovit način, na sve sljedeće prakse:

- i. horizontalne i vertikalne sporazume između poduzeća, odluke udruženja poduzeća i neformalnu suradnju poduzeća radi izbjegavanja rizika od tržišnog natjecanja kojima je cilj ili čija je posljedica sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišnog natjecanja;
- ii. zloupotrebu vladajućeg položaja koju provodi jedno ili više poduzeća; i
- iii. koncentracije poduzeća kojima bi se znatno ometalo djelotvorno tržišno natjecanje, a posebno zbog stvaranja ili jačanja vladajućeg položaja.

2. Stranke osiguravaju da poduzeća kojima su povjerene zadaće od javnog interesa podliježu pravilima iz ovog poglavlja u mjeri u kojoj se primjenom tih pravila pravno ili činjenično ne ometa obavljanje određenih zadaća od javnog interesa dodijeljenih tim poduzećima. Dodijeljene zadaće od javnog interesa moraju biti transparentne, a svako ograničenje ili odstupanje od primjene pravila iz ovog poglavlja ne smije prelaziti ono što je nužno za obavljanje tih zadaća.

ČLANAK 15.5.

Provedba

1. Svaka stranka zadržava operativno neovisno tijelo koje je odgovorno i ima odgovarajuće ovlasti i resurse potrebne za osiguravanje potpune primjene i djelotvorne provedbe prava tržišnog natjecanja iz članka 15.4.(Zakonodavni okvir) stavka 1.
2. Svaka stranka primjenjuje svoje pravo tržišnog natjecanja na transparentan način, uz poštovanje načela poštenog postupka, uključujući prava na obranu predmetnih poduzeća, osobito pravo na saslušanje i pravo na sudsko preispitivanje.
3. Svaka stranka javno objavljuje svoje zakone i druge propise o tržišnom natjecanju i sve smjernice koje se upotrebljavaju u vezi s njihovom provedbom, osim internih operativnih postupaka.
4. Svaka stranka svoje zakone i druge propise o tržišnom natjecanju primjenjuje i provodi na način kojim se ne provodi diskriminacija na temelju državljanstva.
5. Svaka stranka osigurava da se, prije izricanja sankcije ili pravnog lijeka u ovršnom postupku, tuženiku pruži mogućnost saslušanja i dostave dokaza u svoju obranu. Prije svega, svaka stranka osigurava da tuženik ima razumnu mogućnost da pregleda i ospori dokaze na kojima se temelji izricanje sankcije ili pravnog lijeka.

6. Podložno uređivanju radi zaštite povjerljivih informacija, svaka stranka osigurava da se u postupku provedbe njezinih zakona ili propisa o tržišnom natjecanju tuženiku na raspolaganje stave razlozi za sve sankcije ili pravne lijekove izrečene zbog povrede njezina prava tržišnog natjecanja.

7. Svaka stranka osigurava da primatelji odluke o izricanju sankcije ili pravnog lijeka zbog povrede prava tržišnog natjecanja imaju mogućnost zatražiti sudsko preispitivanje takve odluke.

ČLANAK 15.6.

Privatno pravo na tužbu

1. Za potrebe ovog članka „privatno pravo na tužbu” znači pravo osobe da pred sudom ili drugim neovisnim sudskim tijelom zatraži pravnu zaštitu, uključujući sudsku zabranu, novčane ili druge pravne lijekove, zbog štete nanesene njezinu poslovanju ili imovini koja je prouzročena povredom prava tržišnog natjecanja stranke, neovisno ili nakon što su tijelo ili tijela stranke nadležna za tržišno natjecanje utvrdila povredu.

2. Priznajući da je privatno pravo na tužbu važna dopuna javnom izvršavanju prava tržišnog natjecanja stranke, svaka stranka donosi ili zadržava zakone ili druge mjere kojima se pruža neovisno privatno pravo na tužbu.

ČLANAK 15.7.

Suradnja

1. Stranke potvrđuju da je promicanje suradnje u području politike tržišnog natjecanja i provedbe prava tržišnog natjecanja u njihovu zajedničkom interesu.
2. Kako bi se olakšala suradnja iz stavka 1., tijela stranaka nadležna za tržišno natjecanje mogu razmjenjivati informacije u skladu s pravilima o povjerljivosti utvrđenima pravom svake stranke.
3. Tijela stranaka nadležna za zaštitu tržišnog natjecanja nastoje, kad god je to moguće i potrebno, uskladiti svoje provedbene aktivnosti kad je riječ o istim ili povezanim postupcima ili predmetima.

ČLANAK 15.8.

Neprimjena rješavanja sporova

Poglavlje 26. (Rješavanje sporova) ne primjenjuje se na ovo poglavlje.

POGLAVLJE 16.

SUBVENCije

ČLANAK 16.1.

Načela

Stranka može dodijeliti subvencije ako su potrebne za postizanje cilja javne politike. Međutim, stranke potvrđuju da se određenim subvencijama može poremetiti pravilno funkcioniranje tržišta, umanjiti koristi od liberalizacije trgovine i naštetiti okolišu. Stranka u načelu ne bi trebala dodjeljivati subvencije koje imaju ili za koje je vjerojatno da će imati negativan utjecaj na tržišno natjecanje ili trgovinu ili koje znatno štete okolišu.

ČLANAK 16.2.

Definicije i područje primjene

1. Za potrebe ovog poglavlja „subvencija” znači:
 - (a) mjera koja ispunjava uvjete iz članka 1.1. Sporazuma o SCM-u, neovisno o tome je li subvencija dodijeljena poduzeću, kojom se isporučuju roba ili usluge¹; i

¹ Ovaj članak ne dovodi u pitanje ishod budućih rasprava u WTO-u o definiciji subvencija za usluge. Ovisno o daljnjem napretku tih rasprava u WTO-u stranke u tom smislu mogu izmijeniti ovaj Sporazum.

(b) subvencija u skladu s točkom (a) specifična u smislu članka 2. Sporazuma o SCM-u. Svaka subvencija koja je obuhvaćena odredbama članka 16.7. (Zabranjene subvencije) smatra se specifičnom.

2. Ovo se poglavlje primjenjuje na subvencije dodijeljene poduzećima u onoj mjeri u kojoj ta poduzeća obavljaju gospodarsku djelatnost¹. Za potrebe ovog poglavlja pojam „gospodarska djelatnost” odnosi se na ponudu robe i usluga na tržištu.

3. Ovo se poglavlje primjenjuje na subvencije dodijeljene poduzećima kojima su povjerene određene uloge ili zadaće od javnog interesa u mjeri u kojoj se primjenom ovog poglavlja pravno ili činjenično ne ometa obavljanje određenih uloga ili zadaća od javnog interesa povjerenih tim poduzećima. Te određene uloge i zadaće od javnog interesa povjeravaju se unaprijed na transparentan način, a svako ograničenje ili odstupanje od primjene ovog poglavlja ne smije prelaziti ono što je nužno za ostvarivanje povjerenih uloga ili zadaća od javnog interesa. Za potrebe ovog stavka „određene uloge ili zadaće od javnog interesa” uključuju obveze pružanja javne usluge.

4. Članci 16.6. (Savjetovanje) i 16.7. (Zabranjene subvencije) ne primjenjuju se na subvencije koje su dodijelila tijela svake stranke koja su na razinama vlasti ispod središnje. Svaka stranka pri ispunjavanju svojih obveza na temelju ovog poglavlja poduzima razumne mjere koje su joj na raspolaganju kako bi osigurala da se njezina tijela na razinama vlasti ispod središnje pridržavaju ovog poglavlja.

¹ Podrazumijeva se da „poduzeća” uključuju javna i privatna poduzeća.

5. Članci 16.6. (Savjetovanje) i 16.7. (Zabranjene subvencije) ne primjenjuju se na audiovizualni sektor.

6. Članak 16.7. (Zabranjene subvencije) ne primjenjuje se na:

- (a) subvencije dodijeljene radi naknade štete uslijed prirodnih katastrofa ili drugih negospodarskih iznimnih događaja, pod uvjetom da su privremene; i
- (b) subvencije koje se dodjeljuju kao odgovor na nacionalnu ili globalnu zdravstvenu ili gospodarsku izvanrednu situaciju, pod uvjetom da su privremene, ciljane i proporcionalne s obzirom na štetu koju je izvanredna situacija prouzročila ili izazvala.

ČLANAK 16.3.

Odnos prema Sporazumu o WTO-u

Ništa u ovom poglavlju ne utječe na prava i obveze stranaka na temelju Sporazuma o SCM-u, Sporazuma o poljoprivredi, članka XVI. GATT-a iz 1994. ili članka XV. GATS-a.

ČLANAK 16.4.

Subvencije za ribarstvo

Stranke se suzdržavaju od dodjele ili zadržavanja štetnih subvencija za ribarstvo. U tu svrhu stranke surađuju na:

- (a) ispunjavanju cilja održivog razvoja 14.6. Ujedinjenih naroda;
- (b) provedbi Sporazuma WTO-a o subvencijama za ribarstvo kojim se, među ostalim, zabranjuju subvencije koje pogoduju nezakonitom, neprijavljenom i nereguliranom ribolovu; i
- (c) pregovorima u okviru WTO-a o donošenju sveobuhvatnih pravila o zabrani određenih oblika subvencija za ribarstvo koje pogoduju prekoračenju kapaciteta i prelovu.

ČLANAK 16.5.

Transparentnost

1. Kad je riječ o subvencijama koje su dodijeljene ili zadržane na njezinu području, svaka stranka u roku od godinu dana od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma i svake dvije godine nakon toga objavljuje sljedeće informacije:

- (a) pravnu osnovu i svrhu subvencije;

- (b) oblik subvencije;
- (c) iznos subvencije ili iznos predviđen u proračunu za subvenciju; i
- (d) ako je to moguće, ime primatelja subvencije.

2. Svaka stranka zahtjeve za transparentnost utvrđene u stavku 1. ispunjava:

- (a) dostavom obavijesti u skladu s člankom 25. Sporazuma o SCM-u;
- (b) dostavom obavijesti u skladu s člankom 18. Sporazuma o poljoprivredi; ili
- (c) objavama, vlastitima ili objavljenima u njezino ime, na javno dostupnoj internetskoj stranici.

3. Neovisno o zahtjevima za transparentnost utvrđenima u stavku 1. stranka („stranka koja je podnijela zahtjev”) može od druge stranke („stranka kojoj je podnesen zahtjev”) zatražiti dodatne informacije o subvenciji koju je dodijelila stranka kojoj je podnesen zahtjev, uključujući:

- (a) pravnu osnovu i cilj politike ili svrhu subvencije;
- (b) ukupan iznos ili godišnji iznos subvencije predviđen u proračunu;
- (c) ako je to moguće, ime primatelja subvencije;
- (d) datume i trajanje subvencije i sve druge rokove povezane s njom;

- (e) zahtjeve u pogledu prihvatljivosti za subvencije;
- (f) sve mjere poduzete za ograničavanje potencijalnog učinka narušavanja tržišnog natjecanja, trgovine ili okoliša; i
- (g) sve druge informacije koje omogućuju procjenu negativnih učinaka subvencije.

4. Stranka kojoj je podnesen zahtjev tražene informacije u skladu sa stavkom 3. dostavlja stranci koja je podnijela zahtjev u pisanom obliku najkasnije 60 dana od datuma dostave zahtjeva. Ako uopće ili djelomično ne dostavi informacije koje je zatražila stranka koja je podnijela zahtjev, stranka kojoj je podnesen zahtjev u pisanom odgovoru koji se zahtjeva ovim stavkom obrazlaže zašto nije dostavila te informacije.

ČLANAK 16.6.

Savjetovanje

1. Ako stranka koja je podnijela zahtjev u bilo kojem trenutku nakon podnošenja zahtjeva za dodatne informacije u skladu s člankom 16.5. (Transparentnost) stavkom 3. smatra da subvencija koju je dodijelila stranka kojoj je podnesen zahtjev šteti ili će vjerojatno štetiti njezinim interesima, stranci kojoj je podnesen zahtjev može pisanim putem izraziti svoju zabrinutost i zatražiti savjetovanje o tom pitanju. Savjetovanje između stranaka radi rasprave o navedenim razlozima za zabrinutost održava se u roku od 60 dana od datuma dostave zahtjeva.

2. Ako nakon savjetovanja iz stavka 1. stranka koja je podnijela zahtjev smatra da predmetna subvencija šteti ili će vjerojatno štetiti njezinim interesima na nerazmjeran način:

- (a) ako je riječ o subvencijama koje su dodijeljene poduzeću koje isporučuje robu ili usluge, stranka kojoj je podnesen zahtjev nastoji otkloniti ili svesti na najmanju moguću mjeru sve negativne učinke subvencije na interese stranke koja je podnijela zahtjev; ili
- (b) ako je riječ o subvencijama koje su dodijeljene u vezi s robom obuhvaćenom Prilogom 1. Sporazumu o poljoprivredi, uzimajući u obzir relevantne odredbe tog Sporazuma, stranka kojoj je podnesen zahtjev s razumijevanjem uzima u obzir razloge za zabrinutost stranke koja je podnijela zahtjev, uz poštovanje članka 16.3. (Odnos prema Sporazumu o WTO-u).

3. Za potrebe stavka 2. točke (a) stranke poduzimaju sve što je u njihovoj moći kako bi postigle obostrano zadovoljavajuće rješenje pitanja.

ČLANAK 16.7.

Zabranjene subvencije

1. Zabranjene su sljedeće subvencije koje imaju ili bi mogle imati znatan negativan utjecaj na trgovinu između stranaka:

(a) subvencije kojima država jamči za dugove ili obveze određenih poduzeća bez ikakvih ograničenja u pogledu iznosa tih dugova i obveza ili trajanja takvog jamstva; i

(b) subvencije za nesolventno poduzeće ili poduzeće kojem bez subvencije predstoji stečaj u kratkom ili srednjem roku ako:

i. ne postoji plan restrukturiranja koji se temelji na realističnim pretpostavkama kako bi se u razumnom roku osigurala obnova dugoročne održivosti poduzeća; ili

ii. poduzeće, osim MSP-a, ne pridonosi troškovima restrukturiranja.

2. Stavak 1. točka (b) ne primjenjuje se na subvencije koje se dodjeljuju poduzećima kao privremena potpora za likvidnost u obliku kreditnih jamstava ili zajmova za vrijeme razdoblja koje je potrebno za izradu plana restrukturiranja. Takva privremena potpora za likvidnost ograničena je na iznos potreban samo za održavanje poslovanja poduzeća. Za potrebe ovog stavka „privremena potpora za likvidnost u obliku kreditnih jamstava ili zajmova” uključuje potporu solventnosti.

3. Subvencije koje su dodijeljene kako bi se osigurao uredan izlazak poduzeća s tržišta nisu zabranjene.

4. Ovaj članak ne primjenjuje se na subvencije čiji su kumulativni iznosi ili proračuni manji od 160 000 posebnih prava vučenja po poduzeću tijekom razdoblja od tri uzastopne godine.

ČLANAK 16.8.

Upotreba subvencija

Svaka stranka osigurava da poduzeća upotrebljavaju subvencije samo za cilj politike za koju su te subvencije dodijeljene.

ČLANAK 16.9.

Neprimjena rješavanja sporova

Poglavlje 26. (Rješavanje sporova) ne primjenjuje se na članak 16.6. (Savjetovanje).

POGLAVLJE 17.

PODUZEĆA U DRŽAVNOM VLASNIŠTVU

ČLANAK 17.1.

Područje primjene

1. Ovo poglavlje primjenjuje se na poduzeća u državnom vlasništvu, poduzeća kojima su odobrena posebna prava ili povlastice i određene monopole koji obavljaju komercijalnu djelatnost koja potencijalno može utjecati na trgovinu ili ulaganja između stranaka¹. Ako takva poduzeća u državnom vlasništvu, poduzeća kojima su odobrena posebna prava ili povlastice i određeni monopoli obavljaju i komercijalne i nekomercijalne djelatnosti, ovim su poglavljem obuhvaćene samo komercijalne djelatnosti.
2. Ovo se poglavlje primjenjuje na poduzeća u državnom vlasništvu, poduzeća kojima su odobrena posebna prava ili povlastice i određene monopole na svim razinama vlasti².

¹ Subjekti osnovani ili regulirani na temelju novozelandskih propisa o izvozu kivija iz 1999. ili novozelandskog Zakona o restrukturiranju industrije kivija iz 1999. izuzeti su iz primjene ovog poglavlja, s iznimkom članka 17.3. (Odnos prema Sporazumu o WTO-u) i članka 17.7. (Razmjena informacija). U članku 17.7. (Razmjena informacija) pojašnjava se primjena članka 17.3. (Odnos prema Sporazumu o WTO-u) za potrebe ovog poglavlja.

² Smatra se da sljedeće nije obuhvaćeno područjem primjene ovog poglavlja:

- (a) lokalna vijeća i subjekti obuhvaćeni poglavljem 14. (Javna nabava) i njegovim Prilogom 14.; i
- (b) poduzeća kojima su lokalna vijeća iz točke (a) dodijelila posebna prava i povlastice i monopoli koje su odredila ta vijeća.

3. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na poduzeća u državnom vlasništvu, poduzeća kojima su odobrena posebna prava ili povlastice ili određene monopole ako je u jednoj od prethodnih triju uzastopnih fiskalnih godina godišnji prihod nastao na temelju komercijalnih djelatnosti poduzeća iznosio manje od 100 milijuna posebnih prava vučenja. Prve tri godine nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma taj prag iznosi 200 milijuna posebnih prava vučenja.
4. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na situacije u kojima poduzeća u državnom vlasništvu, poduzeća kojima su odobrena posebna prava ili povlastice ili određeni monopoli obavljaju djelatnosti naručitelja i provode nabavu za državne potrebe, a ne radi preprodaje na tržištu ili radi upotrebe za proizvodnju robe ili pružanje usluge za komercijalnu prodaju¹.
5. Članak 17.5. (Nediskriminirajuće postupanje i komercijalni kriteriji) i članak 17.7. (Razmjena informacija) ne primjenjuju se na djelatnost koja se obavlja u okviru izvršavanja javnih ovlasti.
6. Članak 17.5.(Nediskriminirajuće postupanje i komercijalni kriteriji) ne primjenjuje se na financijske usluge koje poduzeće u državnom vlasništvu pruža na temelju vladina mandata, ako to pružanje financijskih usluga:
- (a) služi kao potpora izvozu ili uvozu, pod uvjetom da te usluge:
- i. nemaju za cilj zamijeniti komercijalno financiranje; ili

¹ Time se ne dovode u pitanje obveze koje su stranke preuzele na temelju poglavlja 14. (Javna nabava), uključujući osobito njegov Prilog 14.

- ii. nude se pod uvjetima koji nisu povoljniji od onih koji bi se mogli dobiti za usporedive financijske usluge na komercijalnom tržištu; ili
- (b) služi kao potpora privatnom ulaganju izvan područja stranke, pod uvjetom da te usluge:
- i. nemaju za cilj zamijeniti komercijalno financiranje; ili
 - ii. nude se pod uvjetima koji nisu povoljniji od onih koji bi se mogli dobiti za usporedive financijske usluge na komercijalnom tržištu; ili
- (c) ponuđeno je pod uvjetima u skladu sa Sporazumom iz članka 17.2. (Definicije) točke (b), pod uvjetom da je obuhvaćeno područjem primjene tog Sporazuma.
7. Članak 17.5. (Nediskriminirajuće postupanje i komercijalni kriteriji) ne primjenjuje se na uslužne sektore koji nisu obuhvaćeni područjem primjene poglavlja 10. (Liberalizacija ulaganja i trgovina uslugama) kako je utvrđeno u članku 10.2. (Područje primjene) stavku 3.
8. Članak 17.5. (Nediskriminirajuće postupanje i komercijalni kriteriji) ne primjenjuje se u mjeri u kojoj poduzeće u državnom vlasništvu, poduzeće kojem su odobrena posebna prava ili povlastice ili određeni monopol stranke obavljaju kupnju i prodaju robe ili usluge u skladu:
- (a) s bilo kojom postojećom nesukladnom mjerom u skladu s člankom 10.10. (Nesukladne mjere) koju stranka zadržava, nastavlja primjenjivati, produljuje ili mijenja kako je utvrđeno u njezinu rasporedu iz Priloga 10.-A (Postojeće mjere); ili

- (b) s bilo kojom nesukladnom mjerom koju stranka donosi ili zadržava u pogledu sektora, podsektora ili aktivnosti u skladu s člankom 10.10. (Nesukladne mjere) kako je utvrđeno u njezinu rasporedu iz Priloga 10.-B (Buduće mjere).

ČLANAK 17.2.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) „djelatnost koja se obavlja u okviru izvršavanja javnih ovlasti” znači djelatnost, uključujući sve pružene usluge, koja se ne obavlja na komercijalnoj osnovi ni u tržišnom natjecanju s jednim gospodarskim subjektom ili više njih;
- (b) „Sporazum” znači Sporazum o službeno podupiranim izvoznim kreditima, sastavljen u okviru OECD-a ili njegova sljednika, bez obzira na to je li sastavljen u okviru OECD-a ili izvan tog okvira, koji je usvojilo najmanje 12 izvornih članica WTO-a koje su sudjelovale u Sporazumu na dan 1. siječnja 1979.;
- (c) „komercijalna djelatnost” znači djelatnost koju obavlja poduzeće, a čiji je krajnji rezultat proizvodnja robe ili pružanje usluge za prodaju na relevantnom tržištu u količinama i po cijenama koje odredi poduzeće i koji se obavljaju radi ostvarivanja dobiti¹;

¹ Podrazumijeva se da djelatnost koju obavlja poduzeće koje posluje na neprofitnoj osnovi ili na osnovi povrata troškova nije komercijalna djelatnost.

- (d) „komercijalni kriteriji” znači cijena, kvaliteta, dostupnost, utrživost, prijevoz i ostali uvjeti kupnje ili prodaje te ostali čimbenici koje bi obično pri donošenju poslovnih odluka uzelo u obzir poduzeće u privatnom vlasništvu koje posluje u skladu s načelima tržišnog gospodarstva u relevantnoj djelatnosti ili industriji;
- (e) „odrediti monopol” znači uspostaviti ili odobriti monopol ili proširiti područje primjene monopola na dodatnu robu ili usluge;
- (f) „određeni monopol” znači subjekt, uključujući konzorcij ili državnu agenciju, koji je na relevantnom tržištu na području stranke određen kao jedini dobavljač ili kupac određene robe ili usluge, ali ne uključuje subjekt kojem je odobreno isključivo pravo intelektualnog vlasništva samo na temelju takvog odobrenja;
- (g) „poduzeće kojem su odobrena posebna prava ili povlastice” znači poduzeće, javno ili privatno, kojem je stranka pravno ili činjenično dodijelila posebna prava ili povlastice¹; stranka odobrava posebna prava ili povlastice kad imenuje dva poduzeća ili više njih ili ograničava broj poduzeća na dva ili više poduzeća ovlaštenih za isporuku robe ili usluge na način koji nije u skladu s objektivnim, proporcionalnim i nediskriminirajućim kriterijima, čime se bitno utječe na sposobnost drugog poduzeća da isporuči istu robu ili uslugu na istom zemljopisnom području pod bitno jednakim uvjetima;

¹ Podrazumijeva se da dodjela kvote, licencije ili dozvole u vezi s ograničenim resursom ili distribucijom izvoznih proizvoda na tržišta na kojima su na snazi carinske kvote, povlastice za određenu zemlju ili druge mjere sama po sebi ne čini posebno pravo ili povlasticu.

(h) „poduzeće u državnom vlasništvu” znači poduzeće u kojem stranka:

- i. ima u izravnom vlasništvu više od 50 % dioničkog kapitala;
- ii. ima kontrolu nad više od 50 % glasačkih prava;
- iii. ima ovlast za imenovanje većine članova upravnog odbora ili drugog sličnog upravljačkog tijela;
- iv. ima ovlast kontrolirati odluke poduzeća preko bilo kojeg drugog vlasničkog udjela, uključujući manjinsko vlasništvo; ili
- v. ima ovlast voditi poslove poduzeća ili imati istovrijednu razinu kontrole u skladu s pravom te stranke.

ČLANAK 17.3.

Odnos prema Sporazumu o WTO-u

Članak XVII. GATT-a iz 1994., Sporazum o tumačenju članka XVII. GATT-a iz 1994., članak VIII. GATS-a i stavci od 18. do 21. Ministarske odluke WTO-a od 19. prosinca 2015. o izvoznoj konkurenciji (WT/MIN(15)/45 – WT/L/980) ugrađuju se *mutatis mutandis* u ovaj Sporazum i postaju njegov dio¹.

ČLANAK 17.4.

Opće odredbe

1. Ne dovodeći u pitanje prava i obveze svake stranke na temelju ovog poglavlja, ništa u ovom poglavlju ne sprečava stranku da osnuje ili zadrži poduzeća u državnom vlasništvu, da poduzećima dodijeli posebna prava ili povlastice ili da odredi ili zadrži monopole.
2. Stranka ne smije od poduzeća u državnom vlasništvu, poduzeća kojem su odobrena posebna prava ili povlastice ili određenog monopola zahtijevati niti ih poticati da postupaju na način koji nije u skladu s ovim poglavljem.

¹ U članku 17.7. (Razmjena informacija) određeno je, kao dogovor između stranaka i isključivo za potrebe ovog Sporazuma, kako će stranke ispuniti obveze na temelju članka XVII.:4 GATT-a iz 1994. za potrebe ovog stavka.

ČLANAK 17.5.

Nediskriminirajuće postupanje i komercijalni kriteriji

1. Svaka stranka osigurava da sva njezina poduzeća u državnom vlasništvu, poduzeća kojima su odobrena posebna prava ili povlastice ili određeni monopoli prilikom obavljanja komercijalnih djelatnosti:

(a) pri kupnji ili prodaji robe ili usluge postupaju u skladu s komercijalnim kriterijima, osim za ispunjenje uvjeta njezine javne službe koji nisu u suprotnosti s točkama (b) ili (c);

(b) pri kupnji robe ili usluge:

i. za robu koju dobavlja ili uslugu koju pruža poduzeće druge stranke odobravaju tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji odobravaju za sličnu robu koju isporučuju ili sličnu uslugu koju pružaju poduzeća te stranke; i

ii. za robu ili uslugu koju isporučuje obuhvaćeno poduzeće, kako je definirano u članku 10.3. (Definicije) točki (d), odobravaju tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji odobravaju za sličnu robu ili uslugu koju isporučuju poduzeća vlastitih ulagatelja te stranke na relevantnom tržištu u toj stranci; i

(c) pri prodaji robe ili usluge:

i. poduzeću druge stranke odobravaju tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji odobravaju poduzećima te stranke; i

- ii. obuhvaćenom poduzeću, kako je definirano u članku 10.3. (Definicije) točki (d), odobravaju tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji odobravaju poduzećima vlastitih ulagatelja te stranke na relevantnom tržištu u toj stranci.

2. Pod uvjetom da su takvi različiti uvjeti ili odbijanje u skladu s komercijalnim kriterijima, stavak 1. točke (b) i (c) ne sprečava poduzeće u državnom vlasništvu, poduzeće kojem su odobrena posebna prava ili povlastice ili određeni monopol:

- (a) da kupuje robu ili usluge ili isporučuje robu ili pruža usluge pod različitim uvjetima; uključujući uvjete koji se odnose na cijenu; ili
- (b) da odbije kupiti robu ili usluge ili isporučiti robu ili pružiti usluge.

ČLANAK 17.6.

Regulatorni okvir

1. Svaka stranka poštuje i na najbolji način primjenjuje relevantne međunarodne norme, uključujući Smjernice OECD-a za korporativno upravljanje poduzećima u državnom vlasništvu.

2. Svaka stranka osigurava da su sva regulatorna tijela ili druga tijela koja obavljaju regulatornu funkciju koja stranka osnuje ili zadrži:

- (a) neovisna o svim poduzećima koja ta tijela reguliraju te da im nisu podređena; i

(b) u sličnim okolnostima nepristrana¹ u odnosu na sva poduzeća koja to tijelo regulira, uključujući poduzeća u državnom vlasništvu, poduzeća kojima su odobrena posebna prava ili povlastice i određene monopole².

3. Svaka stranka osigurava dosljednu i nediskriminirajuću primjenu svojeg prava na poduzeća u državnom vlasništvu, poduzeća kojima su odobrena posebna prava ili povlastice i određene monopole.

ČLANAK 17.7.

Razmjena informacija

1. Stranka koja ima razloga vjerovati da na njezine interese iz ovog poglavlja štetno utječu komercijalne djelatnosti poduzeća u državnom vlasništvu, poduzeća kojem su odobrena posebna prava ili povlastice ili određenog monopola (dalje u tekstu ovog članka „subjekt”) druge stranke može pisanim putem od druge stranke zatražiti da dostavi informacije o komercijalnim djelatnostima subjekta povezane s provedbom ovog poglavlja u skladu sa stavkom 2.

¹ Podrazumijeva se da se razina nepristranosti regulatornog tijela ili bilo kojeg drugog tijela koje obavlja regulatornu funkciju koje ta stranka osnuje ili zadrži u obavljanju njegovih regulatornih funkcija ocjenjuje usporedbom s općenitim obrascem ili praksom tog tijela.

² Podrazumijeva se da za sektore u kojima su stranke u drugim poglavljima dogovorile posebne obveze povezane s regulatornim tijelom ili bilo kojim drugim tijelom koje obavlja regulatornu funkciju koje ta stranka osnuje ili zadrži prednost imaju relevantne odredbe tih poglavlja.

2. Pod uvjetom da zahtjev sadržava objašnjenje načina na koji djelatnosti subjekta navodno utječu na interese stranke koja je podnijela zahtjev na temelju ovog poglavlja i da je u zahtjevu navedeno koje od sljedećih informacija treba dostaviti, stranka kojoj je podnesen zahtjev stranci koja je podnijela zahtjev dostavlja sljedeće informacije:

- (a) informacije o vlasničkoj i glasačkoj strukturi subjekta s navedenim postotkom udjelâ koje stranka kojoj je podnesen zahtjev, njezina poduzeća u državnom vlasništvu, poduzeća kojima su odobrena posebna prava ili povlastice ili određeni monopoli kumulativno posjeduju i postotkom glasačkih prava koja kumulativno imaju u tom subjektu;
- (b) opis svih posebnih udjela ili posebnih glasačkih ili drugih prava koje imaju stranka kojoj je podnesen zahtjev, njezina poduzeća u državnom vlasništvu, poduzeća kojima su odobrena posebna prava ili povlastice ili određeni monopoli, ako se takva prava razlikuju od onih povezanih s općim redovnim udjelima u tom subjektu;
- (c) opis organizacijske struktura subjekta i sastav njegova upravnog odbora ili bilo kojeg drugog istovrijednog upravljačkog tijela;
- (d) opis državnih službi ili javnih tijela koja reguliraju ili prate taj subjekt, opis zahtjeva za izvješćivanje koje su za njega uvele te državne službe ili javna tijela te prava i prakse tih državnih službi ili bilo kojih javnih tijela u pogledu imenovanja, razrješenja ili nagrađivanja viših izvršnih direktora i članova njegova upravnog odbora ili istovrijednog upravljačkog tijela;

- (e) godišnji prihod i ukupnu imovinu subjekta tijekom posljednje tri godine za koje su dostupne informacije;
 - (f) podatke o izuzećima, imunitetima i povezanim mjerama kojima se subjekt koristi na temelju prava stranke koja je podnijela zahtjev;
 - (g) kad je riječ o subjektima obuhvaćenima novozelandskim Zakonom o lokalnoj samoupravi iz 2002. ili propisom koji ga je naslijedio, sve informacije koje su ti subjekti dužni pružiti na temelju tog Zakona ili propisa koji ga je naslijedio; i
 - (h) sve dodatne javno dostupne informacije o subjektu, uključujući godišnje financijske izvještaje i revizije koje su provele treće strane.
3. Ne dovodeći u pitanje članak 25.7. (Otkrivanje informacija), stavcima 1. i 2. od stranke se ne zahtijeva da otkrije povjerljive informacije čije bi otkrivanje bilo u suprotnosti s njezinim pravom.
4. Ako joj zatražene informacije nisu dostupne, stranka razloge za to u pisanom obliku dostavlja stranci koja je zatražila informacije.

POGLAVLJE 18.

INTELEKTUALNO VLASNIŠTVO

ODJELJAK A

OPĆE ODREDBE

ČLANAK 18.1.

Ciljevi

Ciljevi su ovog poglavlja:

- (a) promicati stvaranje, proizvodnju, širenje i komercijalizaciju inovativne i kreativne robe i usluga između stranaka te time pridonijeti održivijem i uključivijem gospodarstvu stranaka;
- (b) promicati, podupirati i urediti trgovinu između stranaka te smanjiti poremećaje i prepreke u toj trgovini; i
- (c) osigurati odgovarajuću i djelotvornu razinu zaštite i provedbe prava intelektualnog vlasništva.

ČLANAK 18.2.

Područje primjene

1. Ovim poglavljem dopunjuju se i dodatno preciziraju prava i obveze svake stranke na temelju Sporazuma o TRIPS-u i drugih međunarodnih sporazuma u području intelektualnog vlasništva kojih su stranke.
2. Svaka stranka provodi ovo poglavlje. Svaka stranka slobodna je odrediti odgovarajući način provedbe ovog poglavlja u okviru vlastitog pravnog sustava i prakse.
3. Ovo poglavlje ne sprečava stranku da uvede širu zaštitu ili provedbu prava intelektualnog vlasništva nego što se zahtijeva ovim poglavljem, pod uvjetom da takva zaštita i provedba nisu u suprotnosti s ovim poglavljem.

ČLANAK 18.3.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) „prava intelektualnog vlasništva” znači sve kategorije intelektualnog vlasništva iz članaka od 18.8. (Autori) do 18.45. (Zaštita oplemenjivačkih prava na biljnu sortu) ovog poglavlja i odjeljaka od 1. do 7. dijela II. Sporazuma o TRIPS-u. Zaštita intelektualnog vlasništva uključuje zaštitu od nepoštenog tržišnog natjecanja kako je navedeno u članku 10.a Pariške konvencije;

- (b) „državljanin” znači, u odnosu na relevantno pravo intelektualnog vlasništva, osoba iz stranke koja bi ispunjavala kriterije za pravo na zaštitu predviđenu Sporazumom o TRIPS-u i multilateralnim sporazumima koji su sklopljeni i provode se pod okriljem WIPO-a, kojih je stranka ugovorna stranka;
- (c) „Pariška konvencija” znači Pariška konvencija za zaštitu industrijskog vlasništva od 20. ožujka 1883., kako je revidirana u Stockholmu 14. srpnja 1967.;
- (d) „WIPO” znači Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo; i
- (e) „WPPT” znači Ugovor o izvedbama i fonogramima WIPO-a, sastavljen u Ženevi 20. prosinca 1996.

ČLANAK 18.4.

Međunarodni sporazumi

1. Svaka stranka poštuje svoje obveze na temelju sljedećih međunarodnih sporazuma:
 - (a) Sporazuma o TRIPS-u;
 - (b) Ugovora o autorskom pravu WIPO-a donesenog u Ženevi 20. prosinca 1996.;

- (c) WPPT-a;
 - (d) Marakeškog ugovora o olakšanju pristupa objavljenim djelima za osobe koje su slijepe, koje imaju oštećenje vida ili imaju drugih poteškoća u korištenju tiskanim materijalima, sastavljenog u Marakešu 27. lipnja 2013.; i
 - (e) Ugovora o pravu žiga donesenog u Ženevi 27. listopada 1994.
2. Svaka stranka ulaže sav razuman trud kako bi ratificirala sljedeće međunarodne sporazume ili im pristupila:
- (a) Pekinški ugovor o audiovizualnim izvedbama, donesen u Pekingu 24. lipnja 2012.;
 - (b) Singapurski ugovor o pravu žiga, sastavljen u Singapuru 27. ožujka 2006.; i
 - (c) Ženevski akt Haškog sporazuma o međunarodnoj registraciji industrijskog dizajna, donesen u Ženevi 2. srpnja 1999.
3. Svaka stranka osigurava da su na njezinu području dostupni postupci predviđeni sljedećim međunarodnim sporazumima:
- (a) Protokolom koji se odnosi na Madridski sporazum o međunarodnoj registraciji žigova, donesen u Madridu 27. lipnja 1989., kako je posljednje izmijenjen 12. studenoga 2007.; i
 - (b) Ugovorom o suradnji na području патената, sastavljenim u Washingtonu 19. lipnja 1970., kako je posljednje izmijenjen 3. listopada 2001.;

ČLANAK 18.5.

Iscrpljenje

Ništa u ovom Sporazumu ne sprečava stranku da utvrdi primjenjuje li se na temelju njezina prava iscrpljenje prava intelektualnog vlasništva i pod kojim uvjetima.

ČLANAK 18.6.

Nacionalni tretman

1. Kad je riječ o svim kategorijama intelektualnog vlasništva obuhvaćenima ovim poglavljem, svaka stranka državljanima druge stranke odobrava tretman koji nije manje povoljan od onog koji odobrava svojim državljanima u pogledu zaštite¹ intelektualnog vlasništva koja podliježe iznimkama koje su već utvrđene u Pariškoj konvenciji, Bernskoj konvenciji za zaštitu književnih i umjetničkih djela od 9. rujna 1886., kako je revidirana u Parizu 24. srpnja 1971., Međunarodnoj konvenciji za zaštitu umjetnika izvođača, proizvođača fonograma i organizacija za radiodifuziju, sastavljenoj u Rimu 26. listopada 1961., Ugovoru o izvedbama i fonogramima Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WPPT) i Ugovoru o intelektualnom vlasništvu u vezi s integriranim krugovima, sastavljenom u Washingtonu 26. svibnja 1989. Kad je riječ o umjetnicima izvođačima, proizvođačima fonograma i organizacijama za radiodifuziju, ta se obveza primjenjuje samo u pogledu prava predviđenih u okviru ovog Sporazuma.

¹ Za potrebe ovog stavka „zaštita” uključuje pitanja koja utječu na raspoloživost, stjecanje, područje primjene, održavanje i izvršavanje prava intelektualnog vlasništva te pitanja koja utječu na korištenje prava intelektualnog vlasništva posebno navedena u ovom poglavlju, uključujući mjere za sprečavanje izbjegavanja djelotvornih tehnoloških mjera iz članka 18.17. (Zaštita tehnoloških mjera) i mjere koje se odnose na informacije o upravljanju pravima iz članka 18.18. (Obveze povezane s informacijama o upravljanju pravima).

2. Stranka može iskoristiti iznimke dopuštene na temelju stavka 1. u vezi sa svojim sudskim i upravnim postupcima, među ostalim i to da od državljanina druge stranke zahtijeva da odredi adresu za dostavu pismena na njezinu području ili da imenuje zastupnika na njezinu području, pod uvjetom da je riječ o odstupanju:

- (a) koje je potrebno radi usklađenosti sa zakonima i drugim propisima stranke koji nisu u suprotnosti s ovim poglavljem; i
- (b) koje se ne primjenjuje na način koji bi činio prikriveno ograničavanje trgovine.

3. Stavak 1. ne primjenjuje se na postupke predviđene u multilateralnim sporazumima sklopljenima pod okriljem WIPO-a koji se odnose na stjecanje ili održavanje prava intelektualnog vlasništva.

ČLANAK 18.7.

Sporazum o TRIPS-u i javno zdravlje

1. Stranke priznaju važnost Deklaracije o Sporazumu o TRIPS-u i javnom zdravlju, koja je donesena 14. studenoga 2001. na ministarskoj konferenciji WTO-a u Dohi (dalje u tekstu „Deklaracija iz Dohe”). Ovo se poglavlje tumači i provodi u skladu s Deklaracijom iz Dohe.

2. Svaka stranka provodi članak 31.a Sporazuma o TRIPS-u te Prilog Sporazumu o TRIPS-u, uključujući Dodatak tom prilogu, koji je stupio na snagu 23. siječnja 2017.

ODJELJAK B

STANDARDI U PODRUČJU PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

PODODJELJAK 1.

AUTORSKO PRAVO I SRODNA PRAVA

ČLANAK 18.8.

Autori

Svaka stranka autorima osigurava isključivo pravo da odobre ili zabrane:

- (a) izravno ili neizravno, privremeno ili trajno umnožavanje svojih djela bilo kojim sredstvom i u bilo kojem obliku, u cijelosti ili djelomično;

- (b) svaki oblik javne distribucije izvornika svojih djela ili njegovih umnoženih primjeraka, prodajom ili drugim prijenosom vlasništva;
- (c) svako priopćivanje svojih djela javnosti, žično ili bežično, uključujući stavljanje djela na raspolaganje javnosti na takav način da im svatko može pristupiti s mjesta i u vrijeme koje sam odabere; i
- (d) komercijalno iznajmljivanje izvornika ili umnoženih primjeraka svojih djela javnosti kad je riječ barem o fonogramima, računalnim programima¹ i kinematografskim djelima.

ČLANAK 18.9.

Umjetnici izvođači

Svaka stranka umjetnicima izvođačima osigurava isključivo pravo da odobre ili zabrane:

- (a) fiksiranje² vlastitih izvedbi;
- (b) izravno ili neizravno, privremeno ili trajno umnožavanje svojih fiksiranih izvedbi bilo kojim sredstvom i u bilo kojem obliku, u cijelosti ili djelomično;

¹ Stranka može izuzeti računalne programe ako sam program nije osnovni predmet iznajmljivanja.

² Pojam „fiksiranje” znači ugrađivanje zvukova ili njihova predstavljanja na podlogu s koje se mogu slušati, umnožavati ili priopćavati putem nekog uređaja.

- (c) bilo koji oblik javne distribucije svojih fiksiranih izvedbi, prodajom ili drugim prijenosom vlasništva;
- (d) stavljanje na raspolaganje javnosti svojih fiksiranih izvedbi, žično ili bežično, tako da im svatko može pristupiti s mjesta i u vrijeme koje sam odabere;
- (e) bežično radiodifuzijsko emitiranje i priopćavanje javnosti svojih izvedbi, osim ako već sama izvedba predstavlja radiodifuzijsko emitiranje ili se izvedba reproducira s fiksirane podloge; i
- (f) komercijalno iznajmljivanje javnosti svojih fiksiranih izvedbi.

ČLANAK 18.10.

Proizvođači fonograma

Svaka stranka proizvođačima fonograma osigurava isključivo pravo da odobre ili zabrane:

- (a) izravno ili neizravno, privremeno ili trajno, umnožavanje svojih fonograma bilo kojim sredstvom i u bilo kojem obliku, u cijelosti ili djelomično;

- (b) svaki oblik javne distribucije svojih fonograma, prodajom ili drugim prijenosom vlasništva;
- (c) stavljanje na raspolaganje javnosti svojih fonograma, žično ili bežično, tako da im svatko može pristupiti s mjesta i u vrijeme koje sam odabere; i
- (d) komercijalno iznajmljivanje javnosti svojih fonograma.

ČLANAK 18.11.

Organizacije za radiodifuziju

Svaka stranka organizacijama za radiodifuziju osigurava isključivo pravo da odobre ili zabrane:

- (a) fiksiranje svojih emitiranja, neovisno o tome emitiraju li se žičnim ili bežičnim putem, uključujući kabelom ili satelitom;
- (b) izravno ili neizravno, privremeno ili trajno umnožavanje svojih fiksiranih emitiranja bilo kojim sredstvom i u bilo kojem obliku, u cijelosti ili djelomično, neovisno o tome emitiraju li se ti programi žično ili bežično, uključujući kabelom ili satelitom;

- (c) stavljanje na raspolaganje javnosti, žičnim ili bežičnim putem, svojih fiksiranih emitiranja, neovisno o tome je li riječ o žičnom ili bežičnom emitiranju, uključujući kabelom ili satelitom, tako da im svatko može pristupiti s mjesta i u vrijeme koje sam odabere;
- (d) stavljanje na raspolaganje javnosti, prodajom ili na drugi način, fiksacija njihovih programa, uključujući njihove umnožene primjerke, neovisno o tome je li riječ o žičnom ili bežičnom radiodifuzijskom emitiranju, među ostalim kabelom ili satelitom; i
- (e) reemitiranja svojih emitiranja bežičnim putem, kao i priopćavanja javnosti svojih emitiranja ako se to priopćavanje odvija na javno dostupnim mjestima uz plaćanje ulaznice.

ČLANAK 18.12.

Radiodifuzijsko emitiranje i priopćavanje javnosti fonograma objavljenih u komercijalne svrhe¹²

1. Svaka stranka predviđa pravo kako bi se osiguralo da korisnik plaća jedinstvenu primjerenu naknadu umjetnicima izvođačima i proizvođačima fonograma ako se fonogram objavljen u komercijalne svrhe ili umnoženi primjerak takva fonograma upotrebljava za bežično radiodifuzijsko emitiranje ili priopćavanje javnosti³.
2. Svaka stranka osigurava da relevantni umjetnici izvođači i proizvođači fonograma dijele jedinstvenu primjerenu naknadu. Stranke mogu donijeti zakonodavni akt koji, u nedostatku sporazuma između umjetnika izvođača i proizvođača fonograma, utvrđuje uvjete pod kojima umjetnici izvođači i proizvođači fonograma dijele jedinstvenu primjerenu naknadu.

¹ Svaka stranka umjetnicima izvođačima i proizvođačima fonograma može dodijeliti opsežnija prava, kao što su isključiva prava, u pogledu radiodifuzijskog emitiranja i priopćavanja javnosti fonograma objavljenih u komercijalne svrhe.

² Stranka može ispuniti obveze iz ovog članka dodjeljivanjem isključivih prava umjetnicima izvođačima i proizvođačima fonograma za radiodifuzijsko emitiranje i priopćavanje javnosti.

³ Svaka stranka može odlučiti da „priopćavanje javnosti” ne uključuje stavljanje na raspolaganje javnosti fonograma, žično ili bežično, tako da im svatko može pristupiti s mjesta i u vrijeme koje sam odabere.

ČLANAK 18.13.

Trajanje zaštite¹

1. Prava autora djela traju doživotno i 70 godina nakon njegove smrti, bez obzira na dan na koji je djelo zakonito stavljeno na raspolaganje javnosti.
2. Trajanje zaštite iz stavka 1. za djelo za koje postoji zajedničko autorsko pravo računa se od smrti posljednjeg preživjelog autora.
3. Trajanje zaštite anonimnih djela i djela pod pseudonimima iznosi 70 godina od zakonitog stavljanja djela na raspolaganje javnosti. Međutim, ako pseudonim autora ne dovodi u sumnju identitet autora ili ako autor otkrije svoj identitet tijekom razdoblja iz prve rečenice, primjenjuje se trajanje zaštite propisano u stavku 1.
4. Ako stranka propiše da se trajanje zaštite kinematografskog ili audiovizualnog djela ne izračunava na temelju života fizičke osobe, to trajanje iznosi najmanje 70 godina od datuma prve zakonite objave ili prvog zakonitog priopćavanja javnosti ili, u slučaju izostanka takvog zakonitog objavljivanja ili priopćavanja javnosti, u roku od 70 godina od nastanka djela.

¹ Ako na datum stupanja na snagu ovog Sporazuma zakonima i drugim propisima stranke nisu predviđeni rokovi trajanja zaštite utvrđeni u ovom članku, ovaj se članak primjenjuje samo od datuma na koji takvi zakoni i drugi propisi stupe na snagu u toj stranci, ali u svakom slučaju najkasnije četiri godine nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma. Ta stranka obavješćuje drugu stranku o datumu na koji su ti zakoni i drugi propisi stupili na snagu ako je taj datum raniji od datuma na koji istječe razdoblje od četiri godine nakon datuma stupanja na snagu ovog Ugovora.

5. Prava radiodifuzijskih organizacija prestaju istekom 50 godina od prvog radiodifuzijskog emitiranja bez obzira na to je li ono žično ili bežično, među ostalim putem kabela ili satelita.
6. Prava umjetnika izvođača prestaju istekom 50 godina od datuma fiksiranja izvedbe. Međutim, ako je fiksirana izvedba zakonito objavljena ili zakonito priopćena javnosti u tom razdoblju, prava prestaju istekom 70 godina od prve takve objave ili prvog takvog priopćavanja javnosti, ovisno o tome što je ranije.
7. Prava proizvođača fonograma prestaju istekom 50 godina od fiksiranja. Međutim, ako je fonogram u tom razdoblju zakonito objavljen ili zakonito priopćen javnosti, ta prava prestaju istekom 70 godina od prve takve objave ili prvog takvog priopćavanja javnosti. Svaka stranka može donijeti djelotvorne mjere kako bi osigurala da umjetnici izvođači i proizvođači fonograma pravedno dijele dobit ostvarenu tijekom 20 godina zaštite nakon isteka 50 godina.
8. Rokovi trajanja zaštite utvrđeni u ovom članku računaju se od prvog dana siječnja godine koja slijedi nakon godine u kojoj se dogodio događaj koji je doveo do njihova nastanka.
9. Svaka stranka može propisati dulje rokove trajanja zaštite od onih propisanih ovim člankom.

ČLANAK 18.14.

Pravo slijeđenja¹

1. Svaka stranka u korist autora izvornika djela grafičke ili likovne umjetnosti propisuje pravo slijeđenja, koje se definira kao neotuđivo pravo, kojeg se nije moguće odreći, čak ni unaprijed, na udio u prodajnoj cijeni ostvarenoj svakom preprodajom tog djela koja uslijedi nakon prvog otuđenja djela od strane autora.
2. Pravo slijeđenja iz stavka 1. primjenjuje se na sve radnje preprodaje u koje su kao prodavatelji, kupci ili posrednici uključene osobe koje se profesionalno bave trgovinom umjetninama, kao što su organizatori javnih aukcija, umjetničke galerije i, općenito, svi trgovci umjetninama.
3. Svaka stranka može predvidjeti da se pravo slijeđenja iz stavka 1. ne primjenjuje na radnje preprodaje ako je prodavatelj stekao djelo izravno od autora u razdoblju kraćem od tri godine prije te preprodaje i ako prodajna cijena nije veća od određenog minimalnog iznosa.
4. Postupak naplate naknade i njezina iznosa utvrđuje se pravom svake stranke.

¹ Ako na datum stupanja na snagu ovog Sporazuma zakonima i drugim propisima stranke nije predviđena zaštita utvrđena u ovom članku, ovaj se članak primjenjuje samo od datuma na koji takvi zakoni i drugi propisi stupe na snagu u toj stranci, ali u svakom slučaju najkasnije dvije godine nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma. Ta stranka obavješćuje drugu stranku o datumu na koji su ti zakoni i drugi propisi stupili na snagu ako je taj datum raniji od datuma na koji istječe razdoblje od dvije godine nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma.

ČLANAK 18.15.

Kolektivno ostvarivanje prava

1. Stranke prepoznaju važnost suradnje između svojih organizacija za kolektivno ostvarivanje prava u svrhu promicanja raspoloživosti djela i drugih predmeta zaštite na svojim područjima i prijenosa prihoda od prava za korištenje takvih djela ili drugih predmeta zaštite između odgovarajućih organizacija za kolektivno ostvarivanje prava te nastoje promicati takvu suradnju.
2. Stranke prepoznaju važnost transparentnosti organizacija za kolektivno ostvarivanje prava, posebno u pogledu prihoda od prava koje prikupljaju, odbitaka koje primjenjuju na prihode od prava koje prikupljaju, korištenja prikupljenih prihoda od prava, politike raspodjele i njihova repertoara, te je nastoje poticati.
3. Ako na temelju sporazuma o zastupanju organizacija za kolektivno ostvarivanje prava sa sjedištem na području jedne stranke zastupa drugu organizaciju za kolektivno ostvarivanje prava sa sjedištem na području druge stranke, stranke prepoznaju da je važno da organizacija za kolektivno ostvarivanje prava koja djeluje u svojstvu zastupnika:
 - (a) ne diskriminira nositelje prava zastupane organizacije za kolektivno ostvarivanje prava;
 - (b) točno, redovito i savjesno isplaćuje iznose koje duguje zastupanoj organizaciji za kolektivno ostvarivanje prava; i

- (c) informira zastupanu organizaciju za kolektivno ostvarivanje prava o iznosu prihoda od prava prikupljenih u njezino ime i svim odbicima od tog iznosa prihoda od prava.

ČLANAK 18.16.

Ograničenja i iznimke

Svaka stranka propisuje ograničenja ili iznimke od prava utvrđenih u člancima od 18.8. (Autori) do 18.12. (Radiodifuzijsko emitiranje i priopćavanje javnosti fonograma objavljenih u komercijalne svrhe) samo u određenim posebnim slučajevima koji nisu u suprotnosti s uobičajenim iskorištavanjem djela ili drugog predmeta zaštite i koji neopravdano ne dovode u pitanje zakonite interese nositelja prava.

ČLANAK 18.17.

Zaštita tehnoloških mjera¹

1. Svaka stranka osigurava odgovarajuću pravnu zaštitu protiv izbjegavanja djelotvornih tehnoloških mjera od strane osobe koja zna ili ima opravdane razloge znati da provodi izbjegavanje mjera kako bi ostvarila taj cilj.

¹ Ako na datum stupanja na snagu ovog Sporazuma zakonima i drugim propisima stranke nije predviđena zaštita utvrđena u ovom članku, ovaj se članak primjenjuje samo od datuma na koji takvi zakoni i drugi propisi stupe na snagu u toj stranci, ali u svakom slučaju najkasnije četiri godine nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma. Ta stranka obavješćuje drugu stranku o datumu na koji su ti zakoni i drugi propisi stupili na snagu ako je taj datum raniji od datuma na koji istječe razdoblje od četiri godine nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma.

2. Svaka stranka osigurava odgovarajuću pravnu zaštitu protiv:
 - (a) osobe koja proizvodi, uvozi, distribuira, prodaje, iznajmljuje ili oglašava u svrhu prodaje ili iznajmljivanja bilo koji uređaj, proizvod ili komponentu:
 - i. koji ima samo ograničenu svrhu ili upotrebu koja nije izbjegavanje neke tehnološke mjere; ili
 - ii. koji je ponajprije osmišljen, proizveden, prilagođen ili se izvodi radi omogućivanja ili olakšavanja izbjegavanja neke tehnološke mjere; i
 - (b) osobe koja pruža bilo koju uslugu koja se promiče, oglašava ili prodaje radi omogućivanja ili olakšavanja izbjegavanja neke tehnološke mjere.
3. Za potrebe ovog pododjeljka pojam „tehničke mjere” znači svaka tehnologija, uređaj ili komponenta koja je, pri uobičajenom radu, namijenjena sprečavanju ili ograničavanju radnji, u pogledu djela ili drugih predmeta zaštite, koje nije odobrio nositelj autorskog prava ili srodnih prava obuhvaćenih ovim pododjeljkom.
4. Stranka prema potrebi može donijeti ili zadržati odgovarajuće mjere kako bi osigurala da odgovarajuća pravna zaštita u skladu sa stavcima 1. i 2. ovog članka ne sprečava korisnike da se služe ograničenjima i iznimkama utvrđenima u skladu s člankom 18.16. (Ograničenja i iznimke).

ČLANAK 18.18.

Obveze povezane s informacijama o upravljanju pravima

1. Svaka stranka osigurava odgovarajuću pravnu zaštitu protiv svake osobe koja svjesno i neovlašteno obavlja neku od sljedećih radnji:

- (a) uklanjanje ili preinaka elektroničkih informacija o upravljanju pravima; ili
- (b) distribucija, uvoz za distribuciju, radiodifuzijsko emitiranje, priopćivanje javnosti i stavljanje na raspolaganje javnosti djela i drugih predmeta zaštite zaštićenih u skladu s ovim pododjeljkom s kojih su neovlašteno uklonjene ili su na njima preinačene elektroničke informacije o upravljanju pravima;

ako ta osoba zna ili ima opravdane razloge znati da takvim djelovanjem potiče, omogućuje, olakšava ili prikriva kršenje autorskog prava ili srodnih prava kako je predviđeno pravom stranke.

2. Za potrebe ovog članka pojam „informacije o upravljanju pravima” znači sve informacije koje je dostavio nositelj prava koje identificiraju djelo ili drugi predmet zaštite iz ovog članka, autora ili bilo kojeg drugog nositelja prava ili informacije o uvjetima korištenja djela ili drugog predmeta zaštite te svi brojevi ili kodovi koji predstavljaju takve podatke.

3. Stavak 2. primjenjuje se ako je bilo koja od navedenih informacija povezana s umnoženim primjerkom djela ili drugog predmeta zaštite iz ovog članka ili ako se pojavljuje u vezi s priopćavanjem javnosti tog djela ili drugog predmeta zaštite.

PODODJELJAK 2.

ŽIGOVI

ČLANAK 18.19.

Klasifikacija žigova

Svaka stranka održava sustav klasifikacije žigova koji je u skladu s Nicanskim sporazumom o međunarodnoj klasifikaciji proizvoda i usluga u svrhu registriranja žigova, sastavljenim u Nici 15. lipnja 1957., kako je revidiran i izmijenjen.

ČLANAK 18.20.

Znakovi od kojih se žig može sastojati

Žig se može sastojati od bilo kakvih znakova, osobito riječi, uključujući osobna imena, ili od crteža, slova, brojki, boja, oblika robe ili pakiranja robe ili pak zvukova, pod uvjetom da su takvi znakovi prikladni za:

- (a) razlikovanje robe ili usluga jednog poduzeća od robe ili usluga drugih poduzeća; i

- (b) prikazivanje u registru žigova svake stranke na način kojim se nadležnim tijelima i javnosti omogućuje određivanje točnog i jasnog predmeta zaštite koja se pruža njegovu nositelju.

ČLANAK 18.21.

Prava koja proizlaze iz žigova

1. Svaka stranka osigurava da registrirani žig nositelju daje isključiva prava koja proizlaze iz njega. Nositelj žiga ima pravo spriječiti sve treće strane koje nemaju njegovu suglasnost da u trgovačkom prometu upotrebljavaju:
 - (a) svaki znak koji je istovjetan registriranom žigu u odnosu na robu ili usluge koje su istovjetne onima za koje je žig registriran; i
 - (b) svaki znak kod kojeg, zbog istovjetnosti s registriranim žigom odnosno sličnosti njemu i istovjetnosti s robom ili uslugama obuhvaćenima tim žigom i tim znakom odnosno sličnosti toj robi ili uslugama, postoji vjerojatnost dovođenja javnosti u zabludu, što uključuje vjerojatnost dovođenja u vezu tog znaka i registriranog žiga.

2. Nositelj registriranog žiga ima pravo spriječiti sve treće strane da u trgovačkom prometu u stranku u kojoj je žig registriran unesu robu koja na tom području nije puštena u slobodan promet ako ta roba, uključujući pakiranje, dolazi iz trećih zemalja i bez odobrenja nosi žig koji je jednak žigu registriranom za tu robu ili koji se u svojim ključnim aspektima ne može razlikovati od tog žiga¹.

3. Pravo nositelja žiga iz stavka 2. može prestati ako deklarant ili posjednik robe tijekom postupka za utvrđivanje počinjenja povrede registriranog žiga dokaže da nositelj registriranog žiga nije ovlašten zabraniti stavljanje robe na tržište u zemlji krajnjeg odredišta.

ČLANAK 18.22.

Postupak registracije

1. Svaka stranka osigurava sustav za registraciju žigova u kojem se svaka konačna negativna odluka koju donese nadležno tijelo za žigove, uključujući djelomično odbijanje registracije, dostavlja pisanim putem relevantnoj stranci, propisno obrazložena i uz mogućnost ulaganja žalbe.

¹ Stranka može poduzeti dodatne odgovarajuće mjere kako bi osigurala neometan provoz generičkih lijekova.

2. Svaka stranka trećim stranama pruža mogućnost da ulože prigovor na prijavu žiga ili, prema potrebi, registraciju žiga. Takvi postupci prigovora su kontradiktorni.
3. Svaka stranka osigurava javno dostupnu elektroničku bazu podataka o prijavama i registracijama žigova.

ČLANAK 18.23.

Dobro poznati žigovi

U svrhu provedbe zaštite dobro poznatih žigova u skladu s člankom 6.a Pariške konvencije i člankom 16. stavcima 2. i 3. Sporazuma o TRIPS-u svaka stranka primjenjuje Zajedničku preporuku o zaštiti dobro poznatih žigova koju su donijele Skupština Pariške unije za zaštitu industrijskog vlasništva i Opća skupština WIPO-a na 34. seriji zasjedanja skupština država članica WIPO-a održanoj od 20. do 29. rujna 1999.

ČLANAK 18.24.

Iznimke od prava koja proizlaze iz žiga

1. Svaka stranka određuje ograničene iznimke od prava koja proizlaze iz žiga, kao što je poštena upotreba opisnih izraza, uključujući oznake zemljopisnog podrijetla, i može odrediti druge ograničene iznimke, pod uvjetom da se u takvim iznimkama uzimaju u obzir legitimni interesi nositelja žiga i trećih strana.

2. Žig nositelju ne daje pravo da trećoj strani u trgovačkom prometu zabrani upotrebu:

- (a) imena ili adrese treće strane;
- (b) podataka koji se odnose na vrstu, kvalitetu, količinu, namjenu, vrijednost, zemljopisno podrijetlo, vrijeme proizvodnje robe ili pružanja usluge ili karakteristike robe ili usluga; ili
- (c) žiga ako je taj žig potreban da bi se naznačila namjena robe ili usluge, posebno ako je riječ o priboru ili rezervnim dijelovima,

pod uvjetom da ih treća strana upotrebljava u skladu s dobrom poslovnom praksom u industriji ili trgovini.

3. Žig nositelju ne daje pravo da trećoj strani u trgovačkom prometu zabrani upotrebu ranijeg prava koje se odnosi samo na određeni lokalitet ako je to pravo priznato u skladu s pravom stranke i koristi se u granicama područja na kojem je priznato.

ČLANAK 18.25.

Razlozi za opoziv

1. Svaka stranka propisuje da žig može biti opozvan ako se u neprekinutom razdoblju¹ propisanom pravom svake stranke nije stvarno upotrebljavao na odgovarajućem području u odnosu na robu ili usluge za koje je registriran, a ne postoje opravdani razlozi za neupotrebu. Međutim, nitko ne može zahtijevati da se prava nositelja na žig opozovu ako je u razdoblju između isteka navedenog neprekinutog razdoblja i podnošenja zahtjeva za opoziv započela ili se nastavila stvarna upotreba žiga. Početak ili nastavak upotrebe u razdoblju² utvrđenom pravom svake stranke koje prethodi podnošenju zahtjeva za opoziv, a koje je započelo najranije istekom neprekinutog razdoblja neupotrebe, ne uzima se, međutim, u obzir ako su pripreme za početak ili nastavak upotrebe počele tek nakon što je nositelj saznao da se može podnijeti zahtjev za opoziv.
2. Žig se može opozvati i ako nakon datuma registracije:
 - (a) zbog djelovanja ili nedjelovanja nositelja postane uobičajeni naziv u trgovini za robu ili uslugu za koju je registriran; ili

¹ Za potrebe ove rečenice razdoblje utvrđeno pravom svake stranke nije kraće od tri godine.

² Za potrebe ove rečenice razdoblje utvrđeno pravom svake stranke nije kraće od mjesec dana.

- (b) zbog upotrebe od strane nositelja žiga ili uz odobrenje nositelja, a u odnosu na robu ili usluge za koje je registriran, može dovesti javnost u zabludu, osobito u pogledu vrste, kvalitete ili zemljopisnog podrijetla te robe ili usluga.

ČLANAK 18.26.

Prijave u zloj vjeri

Žig se može proglasiti ništavim ako je podnositelj podnio prijavu za registraciju žiga u zloj vjeri. Svaka stranka može odrediti i da se takav žig ne registrira.

PODODJELJAK 3.

DIZAJNI

ČLANAK 18.27.

Zaštita registriranih dizajna

1. Svaka stranka osigurava zaštitu neovisno stvorenih dizajna koji su novi ili originalni. Takva se zaštita osigurava registracijom te njihovim nositeljima dodjeljuje isključivo pravo u skladu s odredbama ovog pododjeljka. Za potrebe ovog članka stranka može smatrati da je dizajn koji ima individualan karakter originalan.
2. Nositelj registriranog dizajna ima pravo spriječiti treće strane koje nemaju njegovu suglasnost barem da izrade, ponude na prodaju, prodaju, uvoze, izvoze, skladište proizvod koji sadržava i na koji je primijenjen registrirani dizajn ili upotrebljavaju proizvode koji sadržavaju ili na koje je primijenjen zaštićeni dizajn ako se takve radnje poduzimaju u komercijalne svrhe¹.

¹ Stranka može ispuniti zahtjeve iz članka 18.27. (Zaštita registriranih dizajna) u vezi s „izvozom” i „skladištenjem” tako da nositelju registriranog dizajna da pravo da spriječi treće strane da ponude na prodaju ili u najam ili da prodaju ili unajmljuju bilo koji proizvod koji sadržava i na koji je primijenjen registrirani dizajn na način koji bi doveo do izvoza ili skladištenja tog proizvoda.

3. Stranka može propisati da se smatra da je dizajn koji je primijenjen na proizvod ili ugrađen u proizvod koji je sastavni dio složenog proizvoda nov ili originalan samo:
- (a) ako sastavni dio, nakon što je ugrađen u složeni proizvod, ostaje vidljiv pri uobičajenoj upotrebi tog proizvoda; i
 - (b) u mjeri u kojoj ta vidljiva obilježja sastavnog dijela sama po sebi ispunjavaju uvjete novosti i originalnosti.
4. Za potrebe stavka 3. točke (a) pojam „uobičajena upotreba” znači upotreba krajnjeg korisnika, osim održavanja, servisiranja ili popravaka.

ČLANAK 18.28.

Trajanje zaštite

Svaka stranka osigurava da nositelj prava na registrirani dizajn može obnoviti trajanje zaštite za jedno ili više razdoblja od pet godina. Svaka stranka osigurava da dostupna zaštita registriranih dizajna traje ukupno najmanje 15 godina od datuma podnošenja prijave za dizajn.

ČLANAK 18.29.

Zaštita dodijeljena neregistriranim dizajnima

1. Svaka stranka nositelju neregistriranog dizajna daje pravo svaku treću stranu koja nema njegovu suglasnost spriječiti da upotrebljava neregistrirani dizajn samo ako sporna upotreba proizlazi iz neovlaštenog kopiranja neregistriranog dizajna na njezinu području. Takva upotreba uključuje barem ponudu na prodaju, stavljanje na tržište, uvoz ili izvoz proizvoda¹.
2. Dostupna zaštita neregistriranog dizajna traje najmanje tri godine od datuma na koji je dizajn prvi put stavljen na raspolaganje javnosti na području stranke.

ČLANAK 18.30.

Iznimke i isključenja

1. Svaka stranka može propisati ograničene iznimke od zaštite dizajna, pod uvjetom da takve iznimke nisu neopravdano u suprotnosti s uobičajenim iskorištavanjem zaštićenih dizajna i da se njima ne dovode neopravdano u pitanje legitimni interesi nositelja zaštićenog dizajna, uzimajući u obzir legitimne interese trećih strana.

¹ Stranka može ispuniti zahtjeve iz članka 18.29. (Zaštita dodijeljena neregistriranim dizajnima) u vezi s „izvozom” tako da nositelju neregistriranog dizajna da pravo da spriječi treće strane da prodaju, stavljaju na tržište ili uvoze proizvod koji sadržava i na koji je primijenjen neregistrirani dizajn na način koji rezultira izvozom tog proizvoda.

2. Zaštita dizajna ne obuhvaća dizajne koji su uvjetovani isključivo tehničkim ili funkcionalnim potrebama. Pravo dizajna ne proizlazi iz obilježja izgleda proizvoda koja je nužno reproducirati u istom obliku i dimenzijama da bi se proizvod u koji je dizajn ugrađen ili na koji je primijenjen mogao mehanički spojiti s drugim proizvodom odnosno smjestiti u ili uz drugi proizvod ili oko njega kako bi svaki od tih proizvoda mogao ispunjavati svoju funkciju.
3. Odstupajući od stavka 2., u skladu s uvjetima utvrđenima u članku 18.27. stavku 1. (Zaštita registriranih dizajna), pravo dizajna postoji na dizajnu čija je svrha omogućiti višestruko sklapanje ili povezivanje međusobno zamjenjivih proizvoda unutar modularnog sustava.

ČLANAK 18.31.

Odnos prema autorskom pravu

Svaka stranka osigurava da je za dizajn, uključujući neregistrirani dizajn, omogućena i zaštita u okviru zakonodavstva te stranke o autorskom pravu od datuma na koji je dizajn stvoren ili utvrđen u bilo kojem obliku. Svaka stranka određuje opseg takve zaštite i uvjete pod kojima se ta zaštita pruža, uključujući potreban stupanj originalnosti.

PODODJELJAK 4.

OZNAKE ZEMLJOPISNOG PODRIJETLA

ČLANAK 18.32.

Područje primjene, postupci i definicije

1. Ovaj se pododjeljak primjenjuje na priznavanje i zaštitu oznaka zemljopisnog podrijetla za vina, jaka alkoholna pića i prehrambene proizvode s podrijetlom iz stranaka.
2. Za potrebe ovog pododjeljka primjenjuju se sljedeće definicije:
 - (a) „oznaka zemljopisnog podrijetla” znači oznaka kojom se označava da je proizvod podrijetlom iz stranke ili regije ili lokaliteta u toj stranci ako se kvaliteta, ugled ili druge značajke proizvoda u bitnome mogu pripisati njegovu zemljopisnom podrijetlu;
 - (b) „razred proizvoda” znači razred proizvoda naveden u Prilogu 18.-A (Razredi proizvoda); i
 - (c) „specifikacija proizvoda” znači, u odnosu na relevantnu robu za oznaku zemljopisnog podrijetla, odobreni zahtjevi za upotrebu te oznake zemljopisnog podrijetla pri stavljanju na tržište te robe.

3. Nakon završetka postupka za podnošenje prigovora i provjere oznaka zemljopisnog podrijetla Novi Zeland dužan je zaštititi oznake zemljopisnog podrijetla Unije navedene u odjeljku A Priloga 18.-B (Popis oznaka zemljopisnog podrijetla – Europska unija) barem u skladu s razinom zaštite utvrđenom u ovom pododjeljku.

4. Nakon završetka postupka za podnošenje prigovora i provjere oznaka zemljopisnog podrijetla Unija je dužna zaštititi oznake zemljopisnog podrijetla Novog Zelanda navedene u odjeljku B Priloga 18.-B (Popis oznaka zemljopisnog podrijetla – Novi Zeland) barem u skladu s razinom zaštite utvrđenom u ovom pododjeljku.

ČLANAK 18.33.

Izmjena popisa oznaka zemljopisnog podrijetla

1. Popis razreda proizvoda iz Priloga 18.-A (Razredi proizvoda) i popis oznaka zemljopisnog podrijetla koje treba zaštititi iz Priloga 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla) mogu se izmijeniti odlukom Odbora za trgovinu, među ostalim dodavanjem oznaka zemljopisnog podrijetla, ažuriranjem popisa razreda proizvoda ili uklanjanjem oznaka zemljopisnog podrijetla koje su prestale biti zaštićene u mjestu svojeg podrijetla.

2. Dodaci Prilogu 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla) ne sadržavaju više od 30 oznaka zemljopisnog podrijetla svake stranke svake tri godine od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma. Nove oznake zemljopisnog podrijetla dodaju se nakon dovršetka postupka za podnošenje prigovora u skladu sa stavkom 3. i nakon provjere tih oznaka zemljopisnog podrijetla na zadovoljstvo obiju stranaka.

3. Svaka stranka osigurava mogućnost podnošenja prigovora na zahtjev za zaštitu oznake zemljopisnog podrijetla u okviru postupka za podnošenje prigovora iz članka 18.32. stavaka 3. i 4. (Područje primjene, postupci i definicije) i mogućnost odbijanja ili drugog oblika neodobravanja takvog zahtjeva za zaštitu. Prigovor na zahtjev za zaštitu oznake zemljopisnog podrijetla može se temeljiti na sljedećim razlozima:

- (a) oznaka zemljopisnog podrijetla istovjetna je ili zbunjujuće slična žigu koji je u stranci registriran u dobroj vjeri ili za koji je podnesen zahtjev za registraciju u dobroj vjeri u odnosu na istu ili sličnu robu ili pak žigu za koji su prava u stranci stečena upotrebom u dobroj vjeri u odnosu na istu ili sličnu robu;
- (b) oznaka zemljopisnog podrijetla istovjetna je ili slična žigu u odnosu na bilo koju robu koja nije slična robi za koju je žig registriran, ali je žig dobro poznat u stranci, a upotreba oznake zemljopisnog podrijetla upućivala bi na povezanost između robe i vlasnika žiga i vjerojatno naštetila interesima vlasnika žiga;
- (c) oznaka zemljopisnog podrijetla pojam je koji je uobičajen u svakodnevnom jeziku kao opći naziv relevantne robe u stranci;
- (d) oznaka zemljopisnog podrijetla pojam je koji se u stranci upotrebljava kao naziv biljne sorte ili životinjske pasmine, što bi potrošače moglo dovesti u zabludu o pravom podrijetlu robe;

- (e) oznaka zemljopisnog podrijetla homonimna je ili djelomično homonimna oznaka zemljopisnog podrijetla; i
- (f) izgledno je da bi upotreba ili registracija oznake zemljopisnog podrijetla u stranci bila uvredljiva.

4. Za potrebe ovog pododjeljka stranka pri određivanju je li pojam uobičajen u svakodnevnom jeziku kao uobičajeni naziv za relevantnu robu u stranci može uzeti u obzir kako potrošači razumiju taj pojam u toj stranci. Čimbenici relevantni za to kako potrošači razumiju taj pojam mogu uključivati dokaze o tome upotrebljava li se pojam za istu vrstu predmetne robe, kako je naznačeno u relevantnim izvorima, i o tome kako se roba na koju se pojam odnosi stavlja na tržište i upotrebljava u trgovini u toj stranci.

5. Pri ocjenjivanju prigovora na zaštitu koji je osoba podnijela na temelju bilo kojeg razloga iz stavka 3. stranka svoju ocjenu temelji samo na situaciji koja postoji u toj stranci.

ČLANAK 18.34.

Zaštita oznaka zemljopisnog podrijetla

1. Kad je riječ o oznakama zemljopisnog podrijetla druge stranke navedenima u Prilogu 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla), svaka stranka osigurava pravna sredstva kojima se zainteresiranim stranama omogućuje da na svojem području spriječe sljedeće:

- (a) komercijalnu upotrebu oznake zemljopisnog podrijetla kao oznake slične robe¹ koja nije u skladu s primjenjivim specifikacijama proizvoda za tu oznaku zemljopisnog podrijetla čak i u sljedećim slučajevima:
 - i. navedeno je pravo podrijetlo robe;
 - ii. oznaka zemljopisnog podrijetla upotrijebljena je u prijevodu² ili transliteraciji³; ili
 - iii. oznaka zemljopisnog podrijetla popraćena je izrazima kao što su „vrsta”, „tip”, „stil”, „imitacija” ili sl.;
- (b) upotrebu bilo kakvog sredstva pri imenovanju ili prezentaciji robe kojim se upućuje ili navodi na zaključak da je predmetna roba podrijetlom iz zemljopisnog područja koje nije njegovo pravo mjesto podrijetla na način kojim se obmanjuje javnost u pogledu zemljopisnog podrijetla ili prirode te robe; i

¹ Za potrebe ovog pododjeljka pojam „slična roba” znači roba obuhvaćena istim razredom proizvoda kako je definirano u Prilogu 18.-A (Razredi proizvoda).

² Podrazumijeva se da se to ocjenjuje na osnovi pojedinačnih slučajeva. Ova se odredba ne primjenjuje ako postoje dokazi da nema poveznice između oznake zemljopisnog podrijetla i prevedenog pojma.

³ Za potrebe ovog pododjeljka pojam „transliteracija” znači pretvorba znakova iz fonetskog sustava izvornog jezika ili jezika relevantne oznake zemljopisnog podrijetla.

- (c) bilo koju drugu upotrebu oznake zemljopisnog podrijetla koja predstavlja nepošteno tržišno natjecanje u smislu članka 10.a Pariške konvencije koja može uključivati komercijalnu upotrebu oznake zemljopisnog podrijetla kojom se iskorištava ugled te oznake zemljopisnog podrijetla, među ostalim i kad se ta roba upotrebljava kao sastojak.
2. Ovaj se pododjeljak ne primjenjuje na oznaku zemljopisnog podrijetla stranke navedenu u Prilogu 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla) koja više nije zaštićena u skladu sa zakonima i drugim propisima druge stranke.
3. Ako oznaka zemljopisnog podrijetla stranke navedena u Prilogu 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla) prestane biti zaštićena na području stranke podrijetla, stranka podrijetla odmah o tome obavješćuje drugu stranku i traži da se zaštita oznake zemljopisnog podrijetla ukine.
4. Ništa u ovom pododjeljku ne dovodi u pitanje pravo osobe da u trgovačkom prometu upotrebljava svoje ime ili ime svojeg prethodnika u poslovanju, osim ako se to ime upotrebljava na način da se javnost dovodi u zabludu.
5. Ništa u ovom pododjeljku stranku ne obvezuje da odredbe ovog pododjeljka u pogledu oznake zemljopisnog podrijetla druge stranke primjenjuje u odnosu na robu čija je relevantna oznaka jednaka ili slična:
- (a) uobičajenom nazivu biljne sorte ili životinjske pasmine, što bi potrošača moglo dovesti u zabludu o pravom podrijetlu proizvoda; ili

(b) pojmu koji je uobičajen u svakodnevnom jeziku kao opći naziv takve robe u toj stranci.

6. Ništa u ovom pododjeljku stranku ne obvezuje da odredbe ovog pododjeljka primjenjuje u pogledu bilo koje pojedinačne komponente sadržane u višekomponentnoj oznaci zemljopisnog podrijetla druge stranke u odnosu na robu čija je pojedinačna komponenta jednaka ili slična:

(a) uobičajenom nazivu biljne sorte ili životinjske pasmine, što bi potrošača moglo dovesti u zabludu o pravom podrijetlu proizvoda; ili

(b) pojmu koji je uobičajen u svakodnevnom jeziku kao opći naziv takve robe u toj stranci.

7. Ništa u ovom pododjeljku stranku ne obvezuje da odredbe ovog pododjeljka primjenjuje u pogledu bilo koje riječi ili prijevoda ili transliteracije bilo koje riječi sadržane u oznaci zemljopisnog podrijetla druge stranke ako je ta riječ, prijevod ili transliteracija uobičajena engleska riječ kao što je „mountain”, „alps” ili „river”.

ČLANAK 18.35.

Datum zaštite

1. Svaka stranka osigurava da su oznake zemljopisnog podrijetla koje su navedene u Prilogu 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla) i na koje se upućuje u članku 18.32. (Područje primjene, postupci i definicije) zaštićene od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma u skladu s člankom 18.34. (Zaštita oznaka zemljopisnog podrijetla).

2. Za oznake zemljopisnog podrijetla koje su dodane u Prilog 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla) nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma, svaka stranka osigurava da su te oznake zemljopisnog podrijetla zaštićene u skladu s člankom 18.34. (Zaštita oznaka zemljopisnog podrijetla) od datuma na koji su njihovi nazivi objavljeni u svrhu podnošenja prigovora kako je navedeno u članku 18.33. (Izmjena popisa oznaka zemljopisnog podrijetla) stavku 2.

ČLANAK 18.36.

Pravo na upotrebu oznaka zemljopisnog podrijetla

1. Oznaku zemljopisnog podrijetla zaštićenu na temelju ovog pododjeljka može upotrebljavati svaki gospodarski subjekt koji stavlja na tržište robu koja je u skladu s odgovarajućom specifikacijom proizvoda.
2. Stavkom 1. ne ograničava se mogućnost stranke da regulira proizvodnju ili stavljanje na tržište robe na koju se odnosi oznaka zemljopisnog podrijetla u skladu pravom te stranke.

ČLANAK 18.37.

Povezanost sa žigovima

1. Registracija žiga koji sadržava ili ima kao sastavnicu oznaku zemljopisnog podrijetla druge stranke navedenu u Prilogu 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla) odbija se ili poništava po službenoj dužnosti ako to dopuštaju zakoni i drugi propisi stranke ili na zahtjev zainteresirane strane, u odnosu na robu koja pripada razredu proizvoda navedenom u Prilogu 18.-A (Razredi proizvoda) za tu oznaku zemljopisnog podrijetla i koja ne potječe iz mjesta podrijetla navedenog u Prilogu 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla) za tu oznaku zemljopisnog podrijetla.
2. Ako je zahtjev za registraciju žiga podnesen u dobroj vjeri ili je žig registriran u dobroj vjeri ili ako su prava na žig stečena upotrebom u dobroj vjeri u stranci prije datuma zaštite oznake zemljopisnog podrijetla iz članka 18.35. (Datum zaštite), mjerama donesenima za provedbu ovog pododjeljka u toj stranci ne dovodi se u pitanje prihvatljivost žiga za registraciju ili valjanost registracije žiga ili pravo na upotrebu žiga na temelju toga da je žig istovjetan ili sličan oznaci zemljopisnog podrijetla. Takav žig može se nastaviti upotrebljavati i produljivati za tu robu neovisno o zaštiti oznake zemljopisnog podrijetla, pod uvjetom da u pravu stranke o žigovima ne postoje osnove za proglašavanje žiga ništavim ili njegov opoziv.
3. Pravom stranke može se propisati da se svaki zahtjev u vezi s upotrebom ili registracijom žiga mora podnijeti u roku od pet godina nakon što je nepravilna upotreba zaštićene oznake postala opće poznata u toj stranci ili nakon datuma registracije žiga u toj stranci, pod uvjetom da je žig objavljen do tog datuma, ako je taj datum raniji od datuma na koji je nepravilna upotreba postala opće poznata u toj stranci.

ČLANAK 18.38.

Provedba zaštite

Svaka stranka osigurava da se oznake zemljopisnog podrijetla navedene u Prilogu 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla) provode po službenoj dužnosti ili na zahtjev zainteresirane strane, odgovarajućim upravnim i sudskim koracima u skladu s njezinim pravom.

ČLANAK 18.39.

Opća pravila

1. U slučaju homonimnih oznaka zemljopisnog podrijetla, za koje se zaštita zahtijeva u skladu s člankom 18.33. (Izmjena popisa oznaka zemljopisnog podrijetla), za robu koja pripada istom razredu proizvoda, Odbor za trgovinu donosi odluku kojom utvrđuje praktične uvjete na temelju kojih će se dotične homonimne oznake međusobno razlikovati, uzimajući u obzir potrebu da se osigura jednak tretman predmetnih proizvođača i da se potrošači ne dovode u zabludu.
2. Stranka koja, u kontekstu pregovora o međunarodnom sporazumu s trećom zemljom, razmatra moguću zaštitu oznake zemljopisnog podrijetla kojom se određuje roba podrijetlom iz te treće zemlje dužna je o tome obavijestiti drugu stranku i omogućiti joj da iznese primjedbe prije nego što oznaka zemljopisnog podrijetla postane zaštićena:
 - (a) ako je oznaka zemljopisnog podrijetla koja se razmatra u pregovorima s trećom zemljom homonimna s oznakom zemljopisnog podrijetla druge stranke navedenom u Prilogu 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla); i

- (b) ako predmetna roba pripada razredu proizvoda navedenom u Prilogu 18.-A (Razredi proizvoda) za homonimnu oznaku zemljopisnog podrijetla druge stranke.
3. Specifikacija proizvoda za oznaku zemljopisnog podrijetla navedenu u Prilogu 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla) jest specifikacija proizvoda koju su odobrila, uključujući sve odobrene izmjene, relevantna tijela stranke na području s kojeg roba potječe.
4. Zaštitu oznake zemljopisnog podrijetla stranke navedene u Prilogu 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla) može poništiti samo stranka iz koje roba potječe.
5. Roba se može stavljati na tržište i prodavati do isteka zaliha ako je zakonski opisana i prezentirana na način koji je zabranjen ovim pododjeljkom na datum:
- (a) stupanja na snagu ovog Sporazuma;
 - (b) donošenja, odlukom Odbora za trgovinu, izmjene popisa oznaka zemljopisnog podrijetla u skladu s člankom 18.33. (Izmjene popisa oznaka zemljopisnog podrijetla); ili
 - (c) na koji završava relevantno prijelazno razdoblje utvrđeno u Prilogu 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla).

ČLANAK 18.40.

Sustavi zaštite oznaka zemljopisnog podrijetla

1. Svaka stranka uspostavlja ili zadržava sustav registracije i zaštite oznaka zemljopisnog podrijetla na svojem području.
2. Sustav iz stavka 1. sadržava najmanje sljedeće elemente:
 - (a) službeno sredstvo za objavljivanje popisa registriranih oznaka zemljopisnog podrijetla;
 - (b) administrativni postupak za provjeru označava li oznaka zemljopisnog podrijetla koja treba biti registrirana da je roba podrijetlom s područja stranke ili regije ili lokaliteta na području te stranke, ako se kvaliteta, ugled ili druge značajke robe u bitnome mogu pripisati njezinu zemljopisnom podrijetlu;
 - (c) postupak za podnošenje prigovora koji omogućuje da se uzmu u obzir legitimni interesi trećih strana; i
 - (d) postupak za poništavanje zaštite oznake zemljopisnog podrijetla u kojem se u obzir uzimaju legitimni interesi trećih strana i korisnikâ predmetne registrirane oznake zemljopisnog podrijetla.

PODODJELJAK 5.

ZAŠTITA NEOBJAVLJENIH INFORMACIJA

ČLANAK 18.41.

Opseg zaštite poslovnih tajni i definicije

1. Svaka stranka propisuje odgovarajuće građanske sudske postupke i pravna sredstva na temelju kojih svaki nositelj poslovne tajne može spriječiti pribavljanje, korištenje ili otkrivanje poslovne tajne i ostvariti pravnu zaštitu u tom pogledu, ako je to pribavljanje, korištenje ili otkrivanje u suprotnosti s poštenim poslovnim praksama.
2. Za potrebe ovog pododjeljka primjenjuju se sljedeće definicije:
 - (a) „poslovna tajna” znači informacije:
 - i. koje su tajne u smislu da nisu, u svojoj ukupnosti ili u točnoj strukturi i sklopu svojih sastavnih dijelova, općenito poznate ili lako dostupne osobama iz krugova koji se uobičajeno bave predmetnom vrstom informacija;
 - ii. koje imaju komercijalnu vrijednost zbog toga što su tajne; i
 - iii. u odnosu na koje je osoba koja zakonito ima kontrolu nad tim informacijama poduzela u tim okolnostima razumne korake kako bi sačuvala njihovu tajnost; i

(b) „nositelj poslovne tajne” znači svaka osoba koja zakonito ima kontrolu nad poslovnom tajnom.

3. Za potrebe ovog pododjeljka smatra se da su barem sljedeći oblici postupanja protivni poštenim poslovnim praksama:

- (a) pribavljanje poslovne tajne bez pristanka nositelja poslovne tajne ako je poslovna tajna pribavljena s pomoću neovlaštenog pristupa, prisvajanja ili umnožavanja bilo kojih dokumenata, predmeta, materijala, stvari ili elektroničkih spisa nad kojima nositelj poslovne tajne zakonito ima kontrolu i koji sadržavaju poslovnu tajnu ili se poslovna tajna iz njih može izvesti;
- (b) upotreba ili otkrivanje poslovne tajne ako to bez suglasnosti nositelja poslovne tajne učini osoba za koju je utvrđeno da ispunjava bilo koji od sljedećih uvjeta:
 - i. pribavila je poslovnu tajnu na način iz točke (a);
 - ii. prekršila je sporazum o povjerljivosti ili drugu obvezu o čuvanju poslovne tajne; ili
 - iii. prekršila je ugovornu ili drugu obvezu kojom se ograničava korištenje poslovne tajne; i
- (c) pribavljanje, korištenje ili otkrivanje poslovne tajne kad god to učini osoba koja je u trenutku pribavljanja, korištenja ili otkrivanja znala ili je trebala znati, u tim okolnostima, da je poslovna tajna pribavljena izravno ili neizravno od druge osobe koja je nezakonito koristila ili otkrila poslovnu tajnu u smislu točke (b).

4. Ništa u ovom pododjeljku ne tumači se na način da se od stranke zahtijeva da bilo koji od sljedećih oblika postupanja smatra protivnim poštenim poslovnim praksama:

- (a) neovisno otkriće ili stvaranje;
- (b) obrnuti inženjering proizvoda koji provodi osoba koja zakonito posjeduje taj proizvod i koja nije vezana nikakvom pravno valjanom obvezom kojom se ograničava pribavljanje relevantnih informacija;
- (c) pribavljanje, korištenje ili otkrivanje informacija koje se zahtijevaju ili dopuštaju pravom svake stranke; i
- (d) korištenje iskustva i vještina zaposlenika koje su pošteno stekli uobičajenim radom na svojem radnom mjestu.

5. Ništa u ovom pododjeljku ne tumači se na način da se ograničava sloboda izražavanja i informiranja, uključujući slobodu medija kako je zaštićena u svakoj stranci.

ČLANAK 18.42.

Građanski sudski postupci i pravna sredstva u vezi s poslovnom tajnom

1. Svaka stranka osigurava da nijednoj osobi koja sudjeluje u građanskim sudskim postupcima iz članka 18.41. (Opseg zaštite poslovnih tajni i definicije) ili ima pristup dokumentima koji su sastavni dio tih pravnih postupaka nije dopuštena upotreba ili otkrivanje nijedne poslovne tajne ili navodne poslovne tajne koju su nadležna pravosudna tijela, na propisno obrazložen zahtjev zainteresirane strane, odredila kao povjerljivu i za koju je saznala na temelju takvog sudjelovanja ili pristupa.

2. U građanskim sudskim postupcima iz članka 18.41. (Opseg zaštite poslovnih tajni i definicije) svaka stranka osigurava da njezina pravosudna tijela imaju barem sljedeće ovlasti:

- (a) naložiti privremene mjere, u skladu s pravom stranke, za sprečavanje pribavljanja, korištenja ili otkrivanja poslovne tajne na način koji je protivan poštenim poslovnim praksama;
- (b) naložiti sudsku zabranu kako bi se spriječilo pribavljanje, korištenje ili otkrivanje poslovne tajne na način koji je protivan poštenim poslovnim praksama;
- (c) naložiti osobama koje su znale ili trebale znati da pribavljaju, koriste ili otkrivaju poslovnu tajnu na način koji je protivan poštenim poslovnim praksama da nositelju poslovne tajne plate naknadu štete koja odgovara šteti pretrpljenoj zbog takvog pribavljanja, korištenja ili otkrivanja poslovne tajne;
- (d) poduzeti posebne mjere kako bi se sačuvala povjerljivost poslovne tajne ili navodne poslovne tajne koja je iznesena u građanskim sudskim postupcima koji se odnose na navodno pribavljanje, korištenje ili otkrivanje poslovne tajne na način koji je protivan poštenim poslovnim praksama. Takve posebne mjere mogu, u skladu s pravom stranke, uključivati mogućnost ograničavanja pristupa određenim dokumentima u cijelosti ili djelomično, ograničavanje pristupa raspravama i zapisniku ili transkriptu s tih rasprava i stavljanje na raspolaganje verzije sudske odluke koja nije povjerljiva i u kojoj su odlomci koji sadržavaju poslovne tajne uklonjeni ili redigirani; i

- (e) izricati sankcije strankama i bilo kojoj drugoj osobi koja sudjeluje u sudskom postupku i koja ne poštuje ili odbija poštovati sudske naloge o zaštiti poslovne tajne ili navodne poslovne tajne.

3. Svaka stranka osigurava da njezina pravosudna tijela ne moraju primjenjivati sudske postupke i pravne lijekove iz članka 18.41. (Opseg zaštite poslovnih tajni i definicije) u slučaju postupanja koje je u suprotnosti s poštenim poslovnim praksama, u skladu s pravom stranke, radi otkrivanja propusta, prijestupa ili nezakonite aktivnosti ili zaštite legitimnog interesa priznatog pravom stranke.

ČLANAK 18.43.

Zaštita podataka dostavljenih radi pribavljanja odobrenja za stavljanje farmaceutskog proizvoda¹ u promet

1. Svaka stranka poslovno povjerljive informacije dostavljene radi dobivanja odobrenja za stavljanje farmaceutskih proizvoda u promet (dalje u tekstu „odobrenje za stavljanje u promet”) štiti od otkrivanja trećim stranama, osim ako su poduzeti koraci za osiguravanje zaštite podataka od nepoštene komercijalne upotrebe ili ako je otkrivanje potrebno zbog opravdanog javnog interesa.

¹ Za potrebe ovog članka pojam „farmaceutski proizvod” definiran je pravom svake stranke. U Uniji se pojam „farmaceutski proizvod” odnosi na „lijek”.

2. Svaka stranka osigurava da tijekom razdoblja od najmanje pet godina od datuma prvog odobrenja za stavljanje u promet u predmetnoj stranci (dalje u tekstu „prvo odobrenje za stavljanje u promet”) i u skladu sa svim uvjetima utvrđenima u njezinu pravu tijelo odgovorno za izdavanje odobrenja za stavljanje u promet ne prihvaća naknadne zahtjeve za odobrenje za stavljanje u promet koji se oslanjaju na rezultate pretkliničkih ili kliničkih ispitivanja dostavljenih u zahtjevu za prvo odobrenje za stavljanje u promet, bez izričite suglasnosti nositelja prvog odobrenja za stavljanje u promet, osim ako je međunarodnim sporazumima koje priznaju obje stranke propisano drukčije.

ČLANAK 18.44.

Zaštita podataka dostavljenih radi dobivanja odobrenja za stavljanje u promet poljoprivrednih kemijskih proizvoda¹

1. Svaka stranka priznaje privremeno pravo vlasnika izvješća o ispitivanju ili studiji koje je prvi put dostavljeno radi dobivanja odobrenja za stavljanje u promet poljoprivrednog kemijskog proizvoda. Za razdoblja valjanosti privremenog prava izvješće o ispitivanju ili studiji ne upotrebljava se u korist bilo koje druge osobe koja želi pribaviti odobrenje za stavljanje u promet poljoprivrednog kemijskog proizvoda, osim ako se dokaže izričita suglasnost prvog vlasnika. Za potrebe ovog članka pojam „privremeno pravo” znači „zaštita podataka”.

¹ Za potrebe ovog članka pojam „poljoprivredni kemijski proizvod” definiran je pravom svake stranke. U Uniji se pojam „poljoprivredni kemijski proizvod” odnosi na „sredstvo za zaštitu bilja”.

2. Izvješće o ispitivanju ili studiji iz stavka 1. trebala bi ispunjavati sljedeće uvjete:
 - (a) mora biti neophodno za odobrenje ili izmjenu odobrenja kako bi se dopustile dodatne upotrebe; i
 - (b) mora biti potvrđeno da je usklađeno s načelima dobre laboratorijske prakse ili dobre pokusne prakse, u skladu s pravom svake stranke.
3. Razdoblje zaštite podataka traje najmanje 10 godina otkad relevantno tijelo na području stranke izda prvo odobrenje.
4. Svaka stranka može utvrditi pravila za izbjegavanje udvostručavanja pokusa na kralježnjacima.

PODODJELJAK 6.

BILJNE SORTE

ČLANAK 18.45.

Zaštita oplemenjivačkih prava na biljnu sortu¹

Svaka stranka ima uspostavljen sustav² za zaštitu oplemenjivačkih prava na biljne sorte radi provedbe Međunarodne konvencije za zaštitu novih biljnih sorti (UPOV) kako je zadnje revidirana u Ženevi 19. ožujka 1991.

¹ Podrazumijeva se da stranke razumiju da mjere iz članka 25.6. (Ugovor iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi) mogu uključivati mjere u vezi s pitanjima obuhvaćenim ovim pododjeljkom koje Novi Zeland smatra potrebnima za zaštitu prava, interesa, dužnosti i odgovornosti Maora u ispunjavanju njegovih obveza na temelju Ugovora iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi, pod uvjetom da su ispunjeni uvjeti iz članka 25.6. (Ugovor iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi).

² Za potrebe ovog pododjeljka podrazumijeva se da sustav može biti sustav *sui generis*.

ODJELJAK C

PROVEDBA PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

PODODJELJAK 1.

PROVEDBA U GRAĐANSKIM I UPRAVNIM STVARIMA

ČLANAK 18.46.

Opće obveze

1. Stranke ponovno potvrđuju svoje obveze prema Sporazumu o TRIPS-u, a posebno njegovu dijelu III., i predviđaju sljedeće dopunske mjere, postupke i pravne lijekove potrebne za provedbu prava intelektualnog vlasništva¹.
2. Te mjere, postupci i pravni lijekovi:
 - (a) moraju biti pošteni i pravični;

¹ Za potrebe ovog odjeljka pojam „prava intelektualnog vlasništva” ne uključuje prava obuhvaćena pododjeljkom 5. (Zaštita neobjavljenih informacija) odjeljka B (Standardi u području prava intelektualnog vlasništva).

- (b) ne smiju biti nepotrebno složeni ili skupi te ne smiju uključivati nerazumne rokove ili neopravdana kašnjenja;
- (c) moraju biti učinkoviti, proporcionalni i odvraćajući; i
- (d) moraju se primjenjivati na način kojim se izbjegava stvaranje prepreka zakonitoj trgovini i osiguravaju zaštitne mjere protiv njihove zloupotrebe.

ČLANAK 18.47.

Osobe koje imaju pravo zatražiti primjenu mjera,
postupaka i pravnih lijekova

Svaka stranka prepoznaje da sljedeće osobe imaju pravo zatražiti primjenu mjera, postupaka i pravnih lijekova iz ovog odjeljka:

- (a) nositelji prava intelektualnog vlasništva u skladu s pravom stranke;
- (b) sve ostale osobe koje su ovlaštene koristiti ta prava, a posebno stjecatelji licencijske, u mjeri u kojoj je to dopušteno i u skladu s pravom stranke;
- (c) tijela za kolektivno ostvarivanje prava intelektualnog vlasništva kojima se redovito priznaje pravo zastupanja nositelja prava intelektualnog vlasništva, u mjeri u kojoj je to dopušteno i u skladu s pravom stranke; i

- (d) strukovna tijela za obranu prava kojima se redovito priznaje pravo zastupanja nositelja prava intelektualnog vlasništva, u mjeri u kojoj je to dopušteno i u skladu s pravom stranke.

ČLANAK 18.48.

Mjere za očuvanje dokaza

1. Svaka stranka osigurava da, čak i prije početka postupka za donošenje odluke o meritumu, nadležna pravosudna tijela mogu, na zahtjev stranke koja je predložila razumno dostupne dokaze dostatne za potporu svojim tvrdnjama da je njezino pravo intelektualnog vlasništva povrijeđeno ili da će biti povrijeđeno, naložiti hitne i djelotvorne privremene mjere radi očuvanja relevantnih dokaza u vezi s navodnom povredom, podložno odgovarajućim zaštitnim mjerama i zaštiti povjerljivih informacija.
2. Mjere iz stavka 1. mogu uključivati detaljan opis, s uzimanjem uzoraka ili bez njega, ili fizičku zapljenu robe kojom se navodno čini povreda te, u odgovarajućim slučajevima, materijala i sredstava koji se primjenjuju u proizvodnji ili distribuciji takve robe, kao i dokumenata koji se na njih odnose.

ČLANAK 18.49.

Dokazi

1. Svaka stranka poduzima potrebne mjere kako bi njezina nadležna pravosudna tijela mogla, na zahtjev stranke koja je predložila razumno dostupne dokaze dostatne za potporu svojim tvrdnjama i koja je, kako bi potkrijepila te tvrdnje, navela dokaze koji su pod kontrolom protivne stranke, naložiti protivnoj stranci da predloži te dokaze, podložno zaštiti povjerljivih informacija.
2. Svaka stranka također poduzima mjere potrebne kako bi njezina nadležna pravosudna tijela, ako je to primjereno, mogla u slučajevima povrede prava intelektualnog vlasništva počinjene na komercijalnoj osnovi, pod istim uvjetima kao u stavku 1., naložiti dostavu bankovnih, financijskih ili poslovnih dokumenata koji su pod kontrolom protivne stranke, podložno zaštiti povjerljivih informacija.

ČLANAK 18.50.

Pravo na informacije

1. Svaka stranka osigurava da, u građanskom postupku koji se odnosi na povredu prava intelektualnog vlasništva te kao odgovor na opravdani i proporcionalni zahtjev tužitelja, njezina nadležna pravosudna tijela mogu počinitelju povrede ili navodnom počinitelju povrede ili bilo kojoj drugoj osobi naložiti da dostavi relevantne informacije koje su pod kontrolom ili u posjedu te osobe o podrijetlu i distribucijskim mrežama robe ili usluga kojima se čini povreda prava intelektualnoga vlasništva.

2. Za potrebe ovog članka pojam „bilo koja druga osoba” znači osoba za koju je utvrđeno barem sljedeće:

- (a) u komercijalno relevantnom opsegu posjeduje robu kojom se čini povreda;
- (b) u komercijalno relevantnom opsegu koristi se uslugama kojima se čini povreda;
- (c) u komercijalno relevantnom opsegu pruža usluge koje se koriste u djelatnostima kojima se čini povreda; ili
- (d) prema navodima osobe iz točke (a), (b) ili (c) sudjelovala je u proizvodnji ili distribuciji robe ili pružanju usluga.

3. Informacije iz stavka 1., ovisno o slučaju, sadržavaju:

- (a) imena ili nazive te adrese proizvođača, izrađivača, distributera, dobavljača i drugih prethodnih posjednika robe ili usluga, kao i trgovaca na veliko i malo kojima su bile namijenjene; i
- (b) informacije o proizvedenim, izrađenim, dostavljenim, primljenim ili naručenim količinama, kao i o cijeni koja je postignuta za predmetnu robu ili usluge.

4. Stavci 1. i 2. primjenjuju se ne dovodeći u pitanje druge propise stranke kojima se:

- (a) nositelju prava dodjeljuju prava na detaljnije informacije;

- (b) uređuje korištenje u građanskom postupku informacija dostavljenih na temelju ovog članka;
- (c) uređuje odgovornost za zloupotrebu prava na informacije;
- (d) daje mogućnost odbijanja pružanja informacija koje bi bilo koju drugu osobu iz stavka 1. prisilile da prizna svoje sudjelovanje ili sudjelovanje svojih bliskih srodnika u povredi prava intelektualnoga vlasništva; ili
- (e) uređuje zaštita povjerljivosti izvora informacija ili obrade osobnih podataka.

ČLANAK 18.51.

Privremene mjere i mjere opreza

1. Svaka stranka osigurava da njezina pravosudna tijela mogu, na zahtjev podnositelja, protiv navodnog počinitelja povrede izdati privremeni sudski nalog kako bi se spriječila predstojeća povreda prava intelektualnog vlasništva ili kako bi se, privremeno i, ako je to primjereno, uz plaćanje novčane kazne ako je to predviđeno pravom te stranke, zabranio nastavak navodne povrede tog prava, ili kako bi se taj nastavak uvjetovao pružanjem jamstava namijenjenih osiguranju naknade štete nositelju prava. Privremeni sudski nalog može se pod istim uvjetima izdati i protiv posrednika čije usluge koristi treća osoba radi povrede prava intelektualnog vlasništva.

2. Privremeni sudski nalog može se izdati i radi sprečavanja ulaska u trgovinske kanale ili kretanja njima robe za koju postoji sumnja da se njome čini povreda prava intelektualnog vlasništva.
3. U slučaju navodne povrede koja je počinjena u komercijalno relevantnom opsegu svaka stranka osigurava da, ako podnositelj zahtjeva dokaže postojanje okolnosti kojima bi se mogla ugroziti naknada štete, njezina pravosudna tijela mogu naložiti preventivnu obustavu prijenosa pokretne i nepokretne imovine navodnog počinitelja povrede ili trgovanja njome i, ako je to predviđeno pravom stranke, zapljenu te imovine, uključujući blokadu njegovih bankovnih računa i druge imovine. Nadležna tijela mogu u tu svrhu naložiti dostavu relevantnih bankovnih, financijskih ili poslovnih informacija ili odgovarajući pristup relevantnim informacijama.
4. Svaka stranka osigurava da su njezina pravosudna tijela, u pogledu mjera iz stavaka od 1. do 3., ovlaštena od podnositelja zahtjeva zahtijevati prednošenje razumno dostupnih dokaza kako bi se s dostatnom sigurnošću mogla uvjeriti da je podnositelj zahtjeva nositelj prava i da je pravo podnositelja zahtjeva povrijeđeno ili da takva povreda predstoji.

ČLANAK 18.52.

Korektivne mjere

1. Svaka stranka osigurava da njezina pravosudna tijela mogu naložiti, na zahtjev podnositelja i ne dovodeći u pitanje bilo kakvu naknadu štete nositelju prava zbog povrede te bez bilo kakve naknade, uništenje ili barem trajno uklanjanje iz trgovinskih kanala robe za koju utvrde da se njome čini povreda prava intelektualnog vlasništva. Ako je to primjereno, pravosudna tijela mogu pod istim uvjetima naložiti i uništenje materijala i sredstava koji se uglavnom upotrebljavaju pri izradi ili proizvodnji te robe.
2. Svaka stranka osigurava da njezina pravosudna tijela imaju ovlasti naložiti provedbu mjera iz stavka 1. o trošku počinitelja povrede, osim ako postoje posebni razlozi da to ne učine.

ČLANAK 18.53.

Nalozi

Svaka stranka osigurava da, u slučaju donošenja sudske odluke u kojoj je utvrđena povreda prava intelektualnog vlasništva, njezina pravosudna tijela mogu protiv počinitelja povrede izdati nalog kojim se zabranjuje nastavak povrede. Svaka stranka također osigurava da njezina pravosudna tijela mogu izdati nalog protiv posrednika čije usluge koristi treća strana za povredu prava intelektualnog vlasništva.

ČLANAK 18.54.

Alternativne mjere

Svaka stranka može propisati da, u odgovarajućim slučajevima i na zahtjev osobe protiv koje se mogu odrediti mjere utvrđene u članku 18.52. (Korektivne mjere) ili članku 18.53. (Nalozi), njezina pravosudna tijela mogu umjesto primjene mjera utvrđenih u članku 18.52. (Korektivne mjere) ili članku 18.53. (Nalozi) naložiti plaćanje novčane naknade oštećenoj stranci, ako predmetna osoba nije postupala s namjerom ili nehajem, ako bi izvršenje predmetnih mjera toj osobi prouzročilo nerazmjernu štetu i ako se novčana naknada oštećenoj stranci čini, prema razumnoj procjeni, zadovoljavajućom.

ČLANAK 18.55.

Naknada štete

1. Svaka stranka osigurava da njezina pravosudna tijela, na zahtjev oštećene stranke, počinitelju povrede koji je znao ili je imao opravdanih razloga znati da sudjeluje u počinjenju povrede nalože da nositelju prava isplati naknadu koja odgovara šteti koju je nositelj prava pretrpio kao posljedicu povrede.

2. Svaka stranka osigurava da pri određivanju naknade štete iz stavka 1. njezina pravosudna tijela:

- (a) uzimaju u obzir sve primjerene aspekte, kao što su negativne gospodarske posljedice, uključujući izgublenu dobit, koje je pretrpjela oštećena stranka, svaku nepoštenu dobit koju je ostvario počinitelj povrede i, u odgovarajućim slučajevima, elemente koji nisu gospodarski čimbenici, kao što je moralna šteta koju je povreda nanijela nositelju prava; ili alternativno
- (b) mogu, u odgovarajućim slučajevima, odrediti naknadu štete kao paušalni iznos na temelju elemenata kao što je barem iznos tantijema ili naknada koje bi počinitelj povrede morao platiti da je zatražio odobrenje za korištenje tog prava intelektualnog vlasništva.

3. Ako počinitelj povrede nije znao ili nije imao opravdanih razloga znati da je sudjelovao u počinjenju povrede, svaka stranka može predvidjeti da njezina pravosudna tijela mogu u korist oštećene stranke naložiti povrat dobiti ili plaćanje naknade štete čija se visina može unaprijed utvrditi.

ČLANAK 18.56.

Sudski troškovi

Svaka stranka osigurava da opravdane i proporcionalne sudske troškove i druge izdatke stranke koja je uspjela u sporu, u pravilu, snosi stranka koja je izgubila spor, osim ako bi to bilo protivno načelu pravičnosti.

ČLANAK 18.57.

Objava sudskih odluka

Svaka stranka osigurava da u postupcima koji su pokrenuti zbog povrede prava intelektualnog vlasništva njezina pravosudna tijela mogu naložiti, na zahtjev podnositelja i o trošku počinitelja povrede, primjerene mjere za širenje informacija o odluci, uključujući izlaganje odluke i njezinu objavu u cijelosti ili djelomično.

ČLANAK 18.58.

Presumpcija autorstva ili vlasništva

Za potrebe primjene mjera, postupaka i pravnih lijekova predviđenih u odjeljku C (Provedba prava intelektualnog vlasništva) stranke priznaju sljedeće:

- (a) kako bi se autor književnog ili umjetničkog djela, u nedostatku suprotnih dokaza, takvim smatrao i kako bi, slijedom toga, bio ovlašten pokrenuti postupak zbog povrede, dostatno je da je njegovo ime navedeno na djelu na uobičajeni način; i
- (b) točka (a) primjenjuje se *mutatis mutandis* na nositelje prava srodnih autorskom pravu u odnosu na njihov zaštićeni sadržaj.

ČLANAK 18.59.

Upravni postupci

U mjeri u kojoj je moguće naložiti građanskopravni lijek o meritumu predmeta kao rezultat upravnih postupaka, takvi postupci moraju biti u skladu s načelima koja su materijalno istovrijedna načelima iz ovog pododjeljka.

PODODJELJAK 2.

PROVEDBA NA GRANICAMA

ČLANAK 18.60.

Mjere na granicama

1. U odnosu na robu pod carinskim nadzorom svaka stranka donosi ili zadržava postupke u skladu s kojima nositelj prava može podnijeti zahtjeve kojima traži da njezina carinska tijela suspendiraju puštanje u promet ili zadrže robu za koju se sumnja da se njome čini povreda barem žiga, autorskog prava i srodnih prava, oznaka zemljopisnog podrijetla i industrijskih dizajna (dalje u tekstu „sumnjiva roba”).
2. Svaka stranka ima uspostavljene elektroničke sustave s pomoću kojih njezina carinska tijela mogu upravljati zahtjevima iz stavka 1.

3. Svaka stranka osigurava da, ako to zatraže njezina carinska tijela, nositelj odobrenog ili evidentiranog zahtjeva bude obvezan nadoknaditi troškove carinskih tijela ili drugih stranaka koje djeluju u ime carinskih tijela od trenutka zadržavanja ili suspenzije puštanja sumnjive robe, uključujući skladištenje, rukovanje i sve troškove povezane s uništenjem ili zbrinjavanjem sumnjive robe.
4. Svaka stranka osigurava da njezina carinska tijela u razumnom roku donose odluke o odobravanju ili evidentiranju zahtjeva iz stavka 1.
5. Svaka stranka omogućuje da se odobreni ili evidentirani zahtjev ili evidencija primjenjuju na višestruke pošiljke.
6. U odnosu na robu pod carinskim nadzorom svaka stranka osigurava da njezina carinska tijela mogu na vlastitu inicijativu suspendirati puštanje sumnjive robe ili je zadržati.
7. Svaka stranka osigurava da njezina carinska tijela upotrebljavaju analizu rizika za utvrđivanje sumnjive robe.
8. Svaka stranka ima uspostavljene postupke koji omogućuju uništenje sumnjive robe bez potrebe za prethodnim upravnim ili sudskim postupkom za formalno utvrđivanje povrede, ako se predmetne osobe slažu s uništenjem ili mu se ne protive. Ako se takva roba ne uništi, svaka stranka osigurava da se, osim u iznimnim okolnostima, ta roba zbrine izvan trgovinskih kanala na način kojim se izbjegava nanošenje štete nositelju prava.

9. Stranka ima uspostavljene postupke koji omogućuju brzo uništenje krivotvorenih žigova i piratske robe poslane u poštanskim ili brzim kurirskim pošiljkama.
10. Stranka može odlučiti da neće primjenjivati ovaj članak na uvoz robe koju je na tržište u drugoj zemlji stavio nositelj prava ili koja je na to tržište stavljena uz njegovu suglasnost. Stranka također može iz primjene ovog članka isključiti nekomercijalnu robu koja se nalazi u osobnoj prtljazi putnika.
11. Svaka stranka svojim carinskim tijelima omogućuje održavanje redovitog dijaloga i promicanje suradnje s relevantnim dionicima i prema potrebi drugim tijelima¹ uključenima u provedbu prava intelektualnog vlasništva.
12. Stranke surađuju u području međunarodne trgovine robom za koju se sumnja da se njome čini povreda prava intelektualnog vlasništva. Prije svega, stranke u mjeri u kojoj je to moguće i potrebno razmjenjuju informacije o trgovini robom za koju se sumnja da se njome čini povreda prava intelektualnog vlasništva koja utječe na stranku.
13. Ne dovodeći u pitanje druge oblike suradnje, uzajamna administrativna pomoć predviđena u CCMAA-u primjenjuje se u pogledu povreda zakonodavstva o pravima intelektualnog vlasništva za čiju su provedbu carinska tijela stranke nadležna u skladu s ovim člankom.

¹ Podrazumijeva se da druga tijela ne uključuju pravosudna tijela.

ČLANAK 18.61.

Usklađenost s GATT-om iz 1994. i Sporazumom o TRIPS-u

Svaka stranka pri provedbi mjera na granici kojima njezina carinska tijela provode prava intelektualnog vlasništva, neovisno o tome jesu li obuhvaćena ovim pododjeljkom, osigurava usklađenost sa svojim obvezama u okviru GATT-a i Sporazuma o TRIPS-u, a posebno s člankom V. GATT-a iz 1994. te člankom 41. i odjeljkom 4. dijela III. Sporazuma o TRIPS-u.

ODJELJAK D

ZAVRŠNE ODREDBE

ČLANAK 18.62.

Načini suradnje

1. Stranke surađuju radi pružanja potpore provedbi obveza preuzetih na temelju ovog poglavlja.
2. Suradnja stranaka na pitanjima zaštite i provedbe prava intelektualnog vlasništva može, prema potrebi i ovisno o slučaju, uključivati sljedeće aktivnosti:
 - (a) razmjenu informacija o pravnom okviru u vezi s pravima intelektualnoga vlasništva i odgovarajućim pravilima o zaštiti i provedbi;

- (b) razmjenu iskustava u vezi s napretkom zakonodavstva;
- (c) razmjenu iskustava o provedbi prava intelektualnog vlasništva;
- (d) razmjenu iskustava o provedbi koju obavljaju carinska, policijska, upravna i pravosudna tijela na središnjoj i lokalnoj razini;
- (e) koordinaciju radi sprečavanja izvoza krivotvorenih proizvoda, uključujući koordinaciju s drugim zemljama;
- (f) tehničku pomoć, izgradnju kapaciteta, razmjenu i osposobljavanje osoblja;
- (g) zaštitu i obranu prava intelektualnog vlasništva i širenje informacija o tome, među ostalim, u poslovnim krugovima i civilnom društvu;
- (h) jačanje javne svijesti potrošača i nositelja prava;
- (i) jačanje institucionalne suradnje, posebno između ureda stranaka za intelektualno vlasništvo;
- (j) informiranje i edukaciju šire javnosti o politikama koje se odnose na zaštitu i provedbu prava intelektualnog vlasništva;

- (k) promicanje zaštite i provedbe prava intelektualnog vlasništva javno-privatnom suradnjom koja uključuje MSP-ove;
 - (l) formuliranje djelotvornih strategija za utvrđivanje ključnih ciljnih skupina i osmišljavanje komunikacijskih programa za jačanje svijesti potrošača i medija o učincima povreda prava intelektualnog vlasništva, uključujući zdravstvene i sigurnosne rizike te vezu s organiziranim kriminalom; i
 - (m) razmjenu informacija i iskustava o aspektima genetskih resursa, tradicionalnog znanja i tradicionalnih kulturnih izričaja koji se odnose na intelektualno vlasništvo.
3. Svaka stranka može objaviti specifikacije proizvoda ili njihov sažetak i relevantne kontaktne točke za kontrolu oznaka zemljopisnog podrijetla ili upravljanje oznakama zemljopisnog podrijetla druge stranke koje su zaštićene u skladu s pododjeljkom 4. (Oznake zemljopisnog podrijetla).
4. Stranke izravno ili preko Odbora za ulaganja, usluge, digitalnu trgovinu, javnu nabavu i intelektualno vlasništvo, uključujući oznake zemljopisnog podrijetla održavaju kontakt o svim pitanjima povezanim s provedbom i funkcioniranjem ovog poglavlja.

ČLANAK 18.63.

Dobrovoljne inicijative dionika

Svaka stranka nastoji olakšati provedbu dobrovoljnih inicijativa dionika za smanjenje povreda prava intelektualnog vlasništva, među ostalim na internetu i na drugim tržištima, koje su usmjerene na konkretne probleme i pronalaženje praktičnih rješenja koja su realistična, uravnotežena, proporcionalna i pravična za sve zainteresirane strane, među ostalim na sljedeće načine:

- (a) svaka stranka nastoji sporazumno okupiti dionike na svojem području radi lakše provedbe dobrovoljnih inicijativa za pronalaženje rješenja i pomirenje razlika u pogledu zaštite i provedbe prava intelektualnog vlasništva i smanjenja povreda;
- (b) stranke nastoje razmjenjivati informacije o mjerama za olakšavanje dobrovoljnih inicijativa dionika na svojim područjima; i
- (c) stranke nastoje promicati otvoreni dijalog i suradnju među dionicima stranaka te poticati dionike stranaka da zajednički pronađu rješenja i pomire razlike u pogledu zaštite i provedbe prava intelektualnog vlasništva i smanjenja povreda.

ČLANAK 18.64.

Odbor za ulaganja, usluge, digitalnu trgovinu, javnu nabavu
i intelektualno vlasništvo, uključujući oznake zemljopisnog podrijetla

1. Ovim se člankom dopunjuje i dodatno razrađuje članak 24.4. (Posebni odbori).
2. Odbor za ulaganja, usluge, digitalnu trgovinu, javnu nabavu i intelektualno vlasništvo, uključujući oznake zemljopisnog podrijetla u odnosu na ovo poglavlje ima sljedeće funkcije:
 - (a) razmjenjuje informacije i iskustva o pitanjima koja se odnose na intelektualno vlasništvo, među ostalim u području oznaka zemljopisnog podrijetla, uključujući razvoj zakonodavstva i politika, i svim drugim pitanjima od zajedničkog interesa koja se odnose na provedbu i funkcioniranje ovog poglavlja;
 - (b) odgovoran je za razmjenu informacija o oznakama zemljopisnog podrijetla u svrhu razmatranja njihove zaštite u skladu s člankom 18.34. (Zaštita oznaka zemljopisnog podrijetla); i
 - (c) u skladu s člankom 18.39. (Opća pravila) stavkom 2., bavi se svim pitanjima koja proizlaze iz specifikacija proizvoda zaštićenih oznaka zemljopisnog podrijetla druge stranke navedenih u Prilogu 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla).

POGLAVLJE 19.

TRGOVINA I ODRŽIVI RAZVOJ

ČLANAK 19.1.

Kontekst i ciljevi

1. Stranke podsjećaju na Agendu 21 i Deklaraciju iz Rija o okolišu i razvoju, donesenu u Rio de Janeiru 14. lipnja 1992. (dalje u tekstu „Deklaracija iz Rija o okolišu i razvoju”), Plan provedbe iz Johannesburga sa Svjetskog sastanka na vrhu o održivom razvoju iz 2002., Deklaraciju Međunarodne organizacije rada (ILO) o socijalnoj pravdi za pravednu globalizaciju, donesenu u Ženevi 10. lipnja 2008. na 97. sjednici Međunarodne konferencije rada (dalje u tekstu „Deklaracija ILO-a o socijalnoj pravdi za pravednu globalizaciju iz 2008.”), završni dokument Konferencije UN-a o održivom razvoju iz 2012. naslovljen „Budućnost kakvu želimo”, koji je podržan Rezolucijom Opće skupštine UN-a 66/288 donesenom 27. srpnja 2012., te na Program Ujedinjenih naroda za održivi razvoj do 2030., donesen Rezolucijom Opće skupštine Ujedinjenih naroda 70/1 25. rujna 2015. (dalje u tekstu „Program UN-a za održivi razvoj do 2030.”), i njegove ciljeve održivog razvoja.
2. Stranke prepoznaju da održivi razvoj obuhvaća gospodarski razvoj, društveni razvoj i zaštitu okoliša te da su sva ta tri aspekta međusobno ovisna i uzajamno se osnažuju.

3. Stranke potvrđuju svoju predanost promicanju razvoja međunarodne trgovine i ulaganja na način kojim se pridonosi cilju održivog razvoja.
4. Stranke prepoznaju da je hitno potrebno riješiti problem klimatskih promjena, kako je navedeno u Posebnom izvješću o globalnom zagrijavanju od 1,5 °C Međuvladina panela o klimatskim promjenama, kako bi se pridonijelo gospodarskim, društvenim i okolišnim ciljevima održivog razvoja.
5. Cilj je ovog poglavlja poboljšati integraciju održivog razvoja, osobito njegovih okolišnih i socijalnih dimenzija (a posebno radnih aspekata), u trgovinski i ulagački odnos stranaka, među ostalim jačanjem dijaloga i suradnje.

ČLANAK 19.2.

Pravo na donošenje propisa i razine zaštite

1. Stranke priznaju da svaka stranka ima pravo:
 - (a) utvrditi svoje politike i prioritete u pogledu održivog razvoja;
 - (b) utvrditi razine domaće zaštite okoliša i rada, uključujući socijalnu zaštitu, koje smatra primjerenima; i

(c) donijeti ili izmijeniti svoje relevantno pravo i politike.

Te razine, pravo i politike moraju biti u skladu s obvezama svake stranke na temelju ovog Sporazuma i međunarodno priznatim standardima iz ovog poglavlja.

3. Svaka stranka nastoji da se njezinim relevantnim pravom i politikama osiguravaju i potiču visoke razine zaštite okoliša i rada te nastoji poboljšati te razine, pravo i politike.

4. Stranka ne oslabljuje niti smanjuje razine zaštite koje pruža njezino pravo o zaštiti okoliša ili radno pravo radi poticanja trgovine ili ulaganja.

5. Stranka se ne odriče svojeg prava o zaštiti okoliša ili radnog prava niti na drugi način odstupa od njega niti nudi takvo odricanje ili odstupanje radi poticanja trgovine ili ulaganja.

6. Stranke ne propuštaju djelotvorno provoditi svoje pravo o zaštiti okoliša i radno pravo kontinuiranim ili ponavljajućim djelovanjem ili nedjelovanjem na način kojim se utječe na trgovinu ili ulaganja.

7. Stranka ne uspostavlja niti primjenjuje svoje pravo o zaštiti okoliša ili radno pravo ili druge mjere u području okoliša ili rada na način koji bi predstavljao prikriveno ograničenje trgovine ili ulaganja.

ČLANAK 19.3.

Multilateralni radni standardi i sporazumi

1. Stranke potvrđuju svoju predanost promicanju razvoja međunarodne trgovine na način kojim se potiče dostojanstven rad za sve, kako je navedeno u Deklaraciji ILO-a o socijalnoj pravdi za pravednu globalizaciju iz 2008.
2. Podsjećajući na Deklaraciju ILO-a o socijalnoj pravdi za pravednu globalizaciju iz 2008., stranke napominju da nije moguće pozivati se na povredu temeljnih načela i prava pri radu ili je na drugi način upotrebljavati kao legitimnu konkurentnu prednost te da se radni standardi ne bi trebali upotrebljavati u svrhu zaštite trgovinskih interesa.
3. U skladu sa Statutom ILO-a i Deklaracijom ILO-a o temeljnim načelima i pravima pri radu i njezinom dopunom, donesenom u Ženevi 18. lipnja 1998. na 86. sjednici Međunarodne konferencije rada, svaka stranka poštuje, promiče i provodi sljedeća načela u pogledu temeljnih prava pri radu, koja su predmet temeljnih konvencija ILO-a:
 - (a) slobodu udruživanja i učinkovito priznanje prava na kolektivno pregovaranje;
 - (b) ukidanje svih oblika prisilnog ili obveznog rada¹;

¹ Stranke potvrđuju važnost ratifikacije Protokola iz 2014. uz Konvenciju o prisilnom radu iz 1930., donesenog u Ženevi 11. lipnja 2014. na 103. sjednici Međunarodne konferencije rada.

(c) stvarno ukidanje rada djece; i

(d) ukidanje diskriminacije u vezi sa zapošljavanjem i obavljanjem zanimanja.

4. Stranke pozdravljaju odluku 110. Međunarodne konferencije rada kojom su sigurnost i zdravlje dodani u temeljna načela i prava pri radu. Odbor za trgovinu najkasnije na prvom sastanku može donijeti odluku o izmjeni stavka 3. u skladu s tim dodatkom.

5. Stranke trajno i kontinuirano rade na ratifikaciji temeljnih konvencija ILO-a ako ih još nisu ratificirale¹.

6. Stranke redovito na odgovarajući način razmjenjuju informacije o svojem napretku u pogledu ratifikacije konvencija ili protokola ILO-a.

7. Svaka stranka djelotvorno provodi konvencije ILO-a koje su Novi Zeland i države članice ratificirali i koje su stupile na snagu.

8. Svaka stranka svojim zakonima i praksom, uz poštovanje nacionalnih uvjeta i okolnosti, promiče strateške ciljeve ILO-a na kojima se temelji Program za dostojanstven rad, uspostavljen Deklaracijom o socijalnoj pravdi za pravednu globalizaciju iz 2008., posebno u pogledu:

(a) dostojanstvenih radnih uvjeta za sve s obzirom na, među ostalim, plaću i zaradu, radno vrijeme, druge uvjete rada i socijalnu zaštitu; i

¹ Stranke primaju na znanje da su sve države članice ratificirale temeljne konvencije ILO-a.

(b) socijalnog dijaloga o pitanjima rada između socijalnih partnera i relevantnih javnih tijela.

9. Svaka stranka:

(a) donosi i provodi mjere i politike u području zdravlja i sigurnosti na radu, uključujući naknadu u slučaju ozljede na radu ili profesionalne bolesti; i

(b) održava učinkovit sustav inspekcije rada.

10. Svaka stranka podsjeća na svoje obveze na temelju stavka 7. ako je ratificirala relevantne konvencije ILO-a koje se odnose na stavak 9. točke (a) ili (b).

11. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima mjera i politika u području rada, i to, ovisno o slučaju, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih foruma, među ostalim i u okviru ILO-a. Takva suradnja može, među ostalim, obuhvaćati:

(a) provedbu temeljnih, prioritetnih i drugih ažuriranih konvencija ILO-a;

(b) dostojanstven rad, uključujući međusobne veze između trgovine i pune i produktivne zaposlenosti, prilagodbu tržišta rada, temeljne radne standarde, dostojanstven rad u globalnim opskrbnim lancima, socijalnu zaštitu i socijalnu uključenost te socijalni dijalog i rodnu ravnopravnost;

(c) jačanje zaštite radnih prava ranjivih skupina svake stranke; i

- (d) učinak radnog prava i standarda na trgovinu i ulaganja ili učinak propisa o trgovini i ulaganjima na rad.

ČLANAK 19.4.

Trgovina i rodna ravnopravnost

1. Stranke prepoznaju potrebu za jačanjem rodne ravnopravnosti i ekonomskog osnaživanja žena i za promicanjem rodne perspektive u trgovinskim i ulagačkim odnosima stranaka. Nadalje, stranke priznaju važan sadašnji i budući doprinos žena gospodarskom rastu njihovim sudjelovanjem u gospodarskim aktivnostima, uključujući međunarodnu trgovinu. U skladu s tim stranke naglašavaju svoju namjeru da provedu ovaj Sporazum na način kojim se promiče i jača rodna ravnopravnost.
2. Stranke prepoznaju da uključive trgovinske politike mogu pridonijeti jačanju ekonomskog osnaživanja žena i rodne ravnopravnosti, u skladu s 5. ciljem održivog razvoja Programa Ujedinjenih naroda za održivi razvoj do 2030. i ciljevima Zajedničke izjave o trgovini i ekonomskom osnaživanju žena donesene 12. prosinca 2017. u Buenos Airesu na ministarskoj konferenciji WTO-a.
3. Stranke naglašavaju važnost uključivanja rodne perspektive u promicanje uključivog gospodarskog rasta i ključnu ulogu koju rodno osjetljive politike i rodno osviještena politika mogu imati u tom pogledu. To uključuje omogućivanje većeg sudjelovanja žena u gospodarstvu i međunarodnoj trgovini, među ostalim osiguravanjem jednakih prava i pristupa mogućnostima za sudjelovanje žena na tržištu rada.

4. Svaka stranka promiče javnu svijest o svojim zakonima, propisima i politikama o rodnoj ravnopravnosti te njihovu transparentnost, uključujući njihov utjecaj i važnost za uključiv gospodarski rast i trgovinsku politiku.
5. Stranke ponovno ističu svoje obveze na temelju članka 19.2. (Pravo na donošenje propisa i razine zaštite) u odnosu na svoje zakone usmjerene na osiguravanje rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti za žene i muškarce.
6. Svaka stranka djelotvorno provodi svoje obveze na temelju konvencija Ujedinjenih naroda kojih je stranka, a koje se odnose na rodnu ravnopravnost ili prava žena, uključujući Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena donesenu 18. prosinca 1979. na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda, uz poseban naglasak na njezine odredbe koje se odnose na uklanjanje diskriminacije žena u gospodarskom životu i u području zapošljavanja. U tom smislu stranke ponovno ističu svoje obveze na temelju članka 19.3. (Multilateralni radni standardi i sporazumi), uključujući one koje se odnose na djelotvornu provedbu konvencija ILO-a koje se odnose na rodnu ravnopravnost i uklanjanje diskriminacije u pogledu zapošljavanja i zanimanja.
7. Stranke surađuju u trgovinskim aspektima politika i mjera u području rodne ravnopravnosti, uključujući aktivnosti koje ženama, uključujući radnice, poslovne žene i poduzetnice, omogućuju pristup mogućnostima stvorenima ovim Sporazumom i njihovo iskorištavanje. U tu svrhu stranke olakšavaju suradnju između relevantnih dionika, uključujući wāhine Māori¹ u slučaju Novog Zelanda.

¹ Pojam „wāhine Māori” odnosi se na autohtono žensko stanovništvo Novog Zelanda.

8. Suradnja iz stavka 7. obuhvaća pitanja od zajedničkog interesa, među ostalim:
- (a) razmjenu informacija i najbolje prakse u vezi s prikupljanjem podataka razvrstanih po spolu i rodnom analizom trgovinskih politika;
 - (b) razmjenu iskustava i najbolje prakse u vezi s oblikovanjem, provedbom, praćenjem, evaluacijom i jačanjem politika i programa usmjerenih na povećanje sudjelovanja žena u gospodarskim aktivnostima, uključujući međunarodnu trgovinu;
 - (c) promicanje sudjelovanja, vodstva i obrazovanja žena, posebno u područjima u kojima su žene tradicionalno nedovoljno zastupljene, kao što su znanost, tehnologija, inženjerstvo, matematika (STEM) te inovacije, e-trgovina i sva druga područja povezana s trgovinom;
 - (d) promicanje financijske uključenosti, financijske pismenosti i pristupa financiranju i obrazovanju u području trgovine; i
 - (e) razmjenu informacija i iskustava u vezi s mjerama koje se odnose na zahtjeve i postupke za izdavanje licenci, zahtjeve i postupke u pogledu kvalifikacija ili tehničke standarde koji se odnose na davanje odobrenja za pružanje usluga koje nije diskriminirajuće na temelju roda.

9. Potvrđujući važnost razmatranja trgovinskih i rodniha pitanja na multilateralnoj razini, stranke surađuju u međunarodnim i multilateralnim forumima, uključujući WTO i OECD, kako bi unaprijedile trgovinska i rodna pitanja i razumijevanje, među ostalim, prema potrebi, dobrovoljnim izvješćivanjem u okviru svojih nacionalnih izvješća prilikom kontrole trgovinskih politika članica WTO-a.

ČLANAK 19.5.

Multilateralni sporazumi u području okoliša i međunarodno upravljanje okolišem

1. Stranke prepoznaju važnost međunarodnog upravljanja okolišem, posebno ulogu Programa Ujedinjenih naroda za zaštitu okoliša (dalje u tekstu „UNEP”) i njegova najvišeg upravljačkog tijela, Skupštine Ujedinjenih naroda za okoliš (dalje u tekstu „UNEA”), te multilateralnih sporazuma u području okoliša kao odgovora međunarodne zajednice na globalne ili regionalne okolišne izazove i naglašavaju potrebu za jačanjem uzajamne potpore između trgovinske i okolišne politike.
2. S obzirom na stavak 1. svaka stranka djelotvorno provodi multilateralne sporazume u području okoliša, protokole i izmjene koje je ratificirala i koji su stupili na snagu.
3. Stranke redovito i na odgovarajući način razmjenjuju informacije o svojoj situaciji u pogledu pristupanja multilateralnim sporazumima u području okoliša, uključujući njihove protokole i izmjene.

4. Stranke potvrđuju pravo svake stranke da donese ili zadrži mjere za promicanje ciljeva multilateralnih sporazuma u području okoliša kojih je stranka. Stranke podsjećaju da mjere koje su donesene ili se izvršavaju radi provedbe tih sporazuma mogu biti opravdane na temelju članka 25.1. (Opće iznimke).

5. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima politika i mjera u području okoliša, i to, ovisno o slučaju, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih foruma, među ostalim u okviru Političkog foruma UN-a na visokoj razini o održivom razvoju, UNEP-a, UNEA-e, multilateralnih sporazuma u području okoliša, OECD-a, FAO-a i WTO-a. Takva suradnja može, među ostalim, obuhvaćati:

- (a) politike i mjere kojima se promiče uzajamna potpora između trgovinske i okolišne politike, uključujući:
 - i. razmjenu informacija o politikama i praksama za poticanje prelaska na kružno gospodarstvo; i
 - ii. promicanje, među ostalim uklanjanjem prepreka trgovini i ulaganjima, inicijativa kojima se pridonosi kružnom gospodarstvu;
- (b) inicijative o održivoj proizvodnji i potrošnji, uključujući inicijative usmjerene na promicanje zelenog rasta i smanjenje onečišćenja;
- (c) inicijative za promicanje trgovine i ulaganja u području robe i usluga povezanih s okolišem, među ostalim uklanjanjem s time povezanih carinskih i necarinskih prepreka;

- (d) učinak prava i standarda u području okoliša na trgovinu i ulaganja ili učinak prava o trgovini i ulaganjima na okoliš; i
- (e) druge trgovinske aspekte multilateralnih sporazuma u području okoliša, uključujući provedbu.

ČLANAK 19.6.

Trgovina i klimatske promjene

1. Stranke prepoznaju važnost poduzimanja hitnih mjera za borbu protiv klimatskih promjena i njihovih posljedica te ulogu trgovine u postizanju tog cilja, u skladu s Okvirnom konvencijom Ujedinjenih naroda o promjeni klime sastavljenom u New Yorku 9. svibnja 1992. (dalje u tekstu „UNFCCC”), svrhom i ciljevima Pariškog sporazuma te drugim multilateralnim sporazumima u području okoliša i multilateralnim instrumentima u području klimatskih promjena.
2. S obzirom na stavak 1. svaka stranka djelotvorno provodi UNFCCC i Pariški sporazum, uključujući obveze u pogledu nacionalno utvrđenih doprinosa.
3. Obveza stranke da djelotvorno provodi Pariški sporazum na temelju stavka 2. uključuje obvezu suzdržavanja od bilo kakvog djelovanja ili propusta koji bitno povređuju cilj i svrhu Pariškog sporazuma.

4. S obzirom na stavak 1. svaka stranka:

- (a) promiče uzajamno dopunjavanje politika i mjera u području trgovine i okoliša te tako pridonosi prelasku na kružno gospodarstvo s niskom razinom emisija stakleničkih plinova i učinkovitim iskorištavanjem resursa te na razvoj otporan na klimatske promjene;
- (b) olakšava uklanjanje prepreka trgovini robom i uslugama od posebne važnosti za ublažavanje klimatskih promjena i prilagodbu tim promjenama te ulaganjima u takvu robu i usluge, kao što su energija iz obnovljivih izvora i energetske učinkoviti proizvodi i usluge, primjerice uklanjanjem carinskih i necarinskih prepreka ili donošenjem okvira politike kojima se potiče uvođenje najboljih dostupnih tehnologija; i
- (c) promiče trgovanje emisijama kao djelotvoran alat politike za učinkovito smanjenje emisija stakleničkih plinova te promiče okolišni integritet u razvoju međunarodnih tržišta ugljika.

5. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima politika i mjera u području klimatskih promjena, i to, ovisno o slučaju, bilateralno i regionalno, među ostalim s trećim zemljama i u okviru međunarodnih foruma, uključujući UNFCCC, Pariški sporazum, WTO, Montrealski protokol o tvarima koje oštećuju ozonski sloj, sastavljen u Montrealu 26. kolovoza 1987. (dalje u tekstu „Montrealski protokol”), Međunarodnu organizaciju civilnog zrakoplovstva i Međunarodnu pomorsku organizaciju (dalje u tekstu „IMO”). Ta suradnja može, među ostalim, obuhvaćati:

- (a) politički dijalog i suradnju na provedbi Pariškog sporazuma, među ostalim u pogledu načina promicanja otpornosti na klimatske promjene, energije iz obnovljivih izvora, niskougljičnih tehnologija, energetske učinkovitosti, održivog prijevoza, održivog razvoja infrastrukture otpornog na klimatske promjene, praćenja emisija i mjera u vezi s emisijama u odnosu na treće zemlje, prema potrebi;
- (b) razmjenu politika i tehničkih informacija u vezi s razvojem i provedbom domaćeg i međunarodnog određivanja cijena ugljika, uključujući trgovanje emisijama i promicanje djelotvornih standarda okolišnog integriteta u njihovoj provedbi;
- (c) potporu IMO-u u razvoju i donošenju ambicioznih i djelotvornih mjera za smanjenje emisija stakleničkih plinova koje trebaju provoditi brodovi koji sudjeluju u međunarodnoj trgovini i koje su usmjerene na takve brodove; i

- (d) potporu ambicioznom postupnom prestanku korištenja tvari koje oštećuju ozonski sloj i postupnom smanjivanju korištenja fluorouglikovodika, na temelju Montrealskog protokola, primjenom mjera za kontrolu njihove proizvodnje, potrošnje i trgovine, uvođenje alternativa koje su ekološki prihvatljivije od tih tvari, ažuriranje sigurnosnih i drugih relevantnih standarda te suzbijanje nezakonite trgovine tvarima koje se reguliraju Montrealskim protokolom.

ČLANAK 19.7.

Trgovina i reforma subvencija za fosilna goriva

1. Stranke podsjećaju na cilj 12.C održivog razvoja koji se odnosi na racionalizaciju neučinkovitih subvencija za fosilna goriva kojima se potiče rasipna potrošnja, uključujući postupno ukidanje štetnih subvencija za fosilna goriva, klimatski pakt iz Glasgowa, donesen u Glasgowu 13. studenoga 2021., i ministarsku izjavu WTO-a o subvencijama za fosilna goriva, donesenu u Ženevi 14. prosinca 2021., kojom se potiče poduzimanje mjera za postizanje tog cilja.
2. Stranke prepoznaju da subvencije za fosilna goriva mogu narušiti tržišta, dovesti do davanja prednosti fosilnim gorivima u odnosu na energiju iz obnovljivih izvora i čistu energiju te biti u suprotnosti s ciljevima Pariškog sporazuma.
3. S obzirom na stavke 1. i 2. stranke imaju zajednički cilj reformirati i postupno smanjiti subvencije za fosilna goriva te ponovno potvrđuju svoju predanost radu na ispunjavanju tog cilja u skladu s nacionalnim okolnostima, u potpunosti uzimajući u obzir specifične potrebe zahvaćenog stanovništva.

4. Stranke bilateralno i u okviru međunarodnih foruma jačaju suradnju na trgovinskim aspektima politika i mjera u pogledu subvencija za fosilna goriva. Prepoznajući da WTO može imati središnju ulogu u programu reforme u području fosilnih goriva, stranke surađuju, pritom potičući angažman i drugih članica WTO-a, na unapređivanju reforme i primjeni novih pravila o subvencijama za fosilna goriva u okviru WTO-a, među ostalim većom transparentnošću i poboljšanim izvješćivanjem, čime će se omogućiti evaluacija trgovinskih, gospodarskih i okolišnih učinaka programa subvencija za fosilna goriva.

ČLANAK 19.8.

Trgovina i bioraznolikost

1. Stranke prepoznaju važnost očuvanja i održive upotrebe bioraznolikosti te ulogu trgovine u ostvarivanju tih ciljeva, u skladu s relevantnim multilateralnim sporazumima u području okoliša kojih su stranka, uključujući Konvenciju o biološkoj raznolikosti, sastavljenu u Rio de Janeiru 5. lipnja 1992. (dalje u tekstu „Konvencija o biološkoj raznolikosti”), i njezine protokole, Konvenciju o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divljih životinja i biljaka, sastavljenu u Washingtonu 3. ožujka 1973. (dalje u tekstu „CITES”), i odluke donesene na temelju njih.

2. S obzirom na stavak 1. svaka stranka:

- (a) provodi mjere protiv nezakonite trgovine divljom faunom i florom, među ostalim, ovisno o slučaju, u odnosu na treće zemlje;

- (b) promiče dugoročno očuvanje i održivu upotrebu vrsta navedenih u CITES-u i uvrštavanje životinjskih i biljnih vrsta u dodatke CITES-u ako ispunjavaju kriterije za uvrštavanje na popis te provodi redovita preispitivanja, na temelju kojih se može izdati preporuka o izmjeni dodataka CITES-u kako bi se osiguralo da na odgovarajući način odražavaju potrebe za očuvanjem vrsta kojima se trguje na međunarodnoj razini;
 - (c) promiče trgovinu proizvodima koji su dobiveni održivim iskorištavanjem bioloških resursa kako bi pridonijela očuvanju bioraznolikosti; i
 - (d) poduzima odgovarajuće mjere za očuvanje bioraznolikosti ako je bioraznolikost izložena pritiscima povezanim s trgovinom i ulaganjima, posebno mjere protiv širenja invazivnih stranih vrsta.
3. Stranke prepoznaju važnost poštovanja, zaštite, očuvanja i održavanja znanja, inovacija i praksi autohtonih naroda i lokalnih zajednica koji njeguju tradicionalne načine života koji pridonose očuvanju i održivoj upotrebi bioraznolikosti te ulogu međunarodne trgovine u podupiranju navedenoga.
4. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima mjera i politika u području bioraznolikosti i to, ovisno o slučaju, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih foruma, među ostalim i u okviru Konvencije o biološkoj raznolikosti i CITES-a. Ta suradnja može, među ostalim, obuhvaćati:
- (a) inicijative i dobru praksu u području trgovine proizvodima i uslugama koji proizlaze iz održivog iskorištavanja bioloških resursa radi doprinosa očuvanju bioraznolikosti;

- (b) trgovinu te očuvanje i održivu upotrebu bioraznolikosti, uključujući razvoj i primjenu metoda izračuna prirodnog kapitala i ekosustava, vrednovanje ekosustava i njihovih usluga te povezane ekonomske instrumente;
- (c) borbu protiv nezakonite trgovine divljom faunom i florom, među ostalim u okviru inicijativa za smanjenje potražnje za nezakonitim proizvodima od divlje faune i flore i inicijativa za poboljšanje razmjene informacija i suradnje;
- (d) pristup genetskim resursima i poštenu i pravičnu podjelu dobiti koja proizlazi iz njihova korištenja u skladu s ciljevima Konvencije o biološkoj raznolikosti; i
- (e) razmjenu informacija i iskustava u upravljanju u pogledu kretanja, sprečavanja, otkrivanja, kontrole i iskorjenjivanja invazivnih stranih vrsta kako bi se unaprijedio rad na procjenjivanju i otklanjanju rizika od invazivnih stranih vrsta i njihovih štetnih učinaka.

ČLANAK 19.9.

Trgovina i šume

1. Stranke prepoznaju važnost očuvanja šuma i održivog upravljanja šumama za osiguravanje okolišnih funkcija te gospodarskih i društvenih prilika za sadašnje i buduće generacije te ulogu trgovine u ostvarivanju tog cilja.

2. S obzirom na stavak 1. svaka stranka:

- (a) provodi zakonodavne ili druge mjere protiv nezakonite sječe i s njom povezanog trgovanja, među ostalim u odnosu na treće zemlje;
- (b) promiče očuvanje šuma i održivo upravljanje šumama te trgovinu proizvodima od drva posječenima u skladu s pravom zemlje sječe i iz šuma kojima se upravlja na održiv način; i
- (c) razmjenjuje informacije s drugom strankom o inicijativama povezanim s trgovinom koje su usmjerene na održivo upravljanje šumama, očuvanje šuma, gospodarenje šumama, inicijativama osmišljenima za borbu protiv nezakonite sječe i drugim relevantnim politikama od zajedničkog interesa.

3. Prepoznajući da je krčenje šuma glavni uzročnik globalnog zagrijavanja i gubitka bioraznolikosti, stranke razmjenjuju znanja i iskustva o načinima poticanja potrošnje proizvoda i trgovanja proizvodima iz opskrbnih lanaca koji ne uključuju krčenje šuma kako bi se smanjio rizik od stavljanja na tržište robe povezane s krčenjem ili degradacijom šuma.

4. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima održivog upravljanja šumama, smanjenja krčenja šuma i degradacije šuma, očuvanja šuma i nezakonite sječe te na ulozi šuma i proizvoda na osnovi drva u ublažavanju klimatskih promjena i u kružnom gospodarstvu i biogospodarstvu, i to, ovisno slučaju, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih foruma.

ČLANAK 19.10.

Trgovina i održivo upravljanje ribarstvom i akvakulturom

1. Stranke prepoznaju važnost očuvanja morskih bioloških resursa i ekosustava te održivog upravljanja njima, promicanja odgovorne i održive akvakulture te ulogu trgovine u ostvarivanju tih ciljeva.
2. Stranke potvrđuju da neodgovarajuće upravljanje ribarstvom, oblici subvencija za ribarstvo koji pridonose prekomjernom kapacitetu i prelovu te nezakonit, neprijavljen i nereguliran ribolov (dalje u tekstu „ribolov NNN”) ugrožavaju riblje stokove, egzistenciju onih koji se bave odgovornim ribolovom i održivost trgovine ribljim proizvodima te potvrđuju da je potrebno djelovati kako bi se takve prakse prestale provoditi.

3. S obzirom na stavke 1. i 2. svaka stranka:

- (a) provodi dugoročne mjere očuvanja i upravljanja radi osiguravanja održivog korištenja živih morskih resursa na temelju najboljih dostupnih znanstvenih dokaza te primjene predostrožnog pristupa i međunarodno priznate najbolje prakse u skladu s relevantnim sporazumima Ujedinjenih naroda i FAO-a¹, a kako bi se:
 - i. spriječili prelov i prekomjerni kapacitet;
 - ii. smanjio usputni ulov neciljanih vrsta i juvenilne ribe; i
 - iii. promicao oporavak prekomjerno izlovljenih stokova;
- (b) konstruktivno sudjeluje u radu regionalnih organizacija za upravljanje ribarstvom (dalje u tekstu „RFMO-i”) kojih je član, promatrač ili neugovorna stranka koja surađuje radi postizanja dobrog upravljanja ribarstvom i održivog ribarstva, primjerice promicanjem znanstvenog istraživanja i donošenjem mjera očuvanja utemeljenih na najboljim dostupnim znanstvenim podacima, jačanjem mehanizama za postizanje usklađenosti, provedbom redovitih pregleda uspješnosti i donošenjem djelotvornih mjera kontrole, praćenja i provedbe upravljanja RFMO-ima; i

¹ Među relevantnim sporazumima Ujedinjenih naroda i FAO-a su Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora iz 1982., Sporazum FAO-a o promicanju usklađivanja ribarskih plovila na otvorenom moru s međunarodnim mjerama za očuvanje i gospodarenje iz 1995., Sporazum Ujedinjenih naroda o primjeni odredaba Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora od 10. prosinca 1982. u pogledu očuvanja i upravljanja pograničnim ribljim naseljima i stokovima vrlo migratornih vrsta iz 1995., Sporazum FAO-a o mjerama države luke za sprečavanje, suzbijanje i zaustavljanje nezakonitog, neprijavljenog i nereguliranog ribolova iz 2009. i Kodeks odgovornog ribarstva FAO-a.

- (c) provodi pristup upravljanju ribarstvom koji se temelji na ekosustavu kako bi osigurala da su štetni učinci ribolovnih aktivnosti na morski ekosustav svedeni na najmanju mjeru i promicala dugoročno očuvanje morskih kornjača, morskih ptica, morskih sisavaca i drugih vrsta koje su u relevantnim međunarodnim sporazumima kojih je stranka priznate kao ugrožene vrste.
4. Stranke potvrđuju da ribolov NNN ugrožava riblje stokove i egzistenciju odgovornih ribara i prepoznaju važnost usklađenog djelovanja na nacionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini radi suzbijanja ribolova NNN u skladu s nacionalnim i međunarodnim instrumentima¹ i primjenom relevantnih bilateralnih i međunarodnih okvira.
5. Radi potpore nastojanjima da se suzbiju prakse ribolova NNN i potpore sprečavanju, suzbijanju i zaustavljanju trgovine proizvodima od vrsta ulovljenih tim praksama, svaka stranka podupire sustave praćenja, kontrole, nadzora, usklađenosti i provedbe, među ostalim donošenjem, preispitivanjem ili revizijom, prema potrebi, učinkovitih mjera za:
- (a) odvrćanje plovila koja plovo pod njezinom zastavom i svojih državljana od podupiranja ili obavljanja aktivnosti ribolova NNN i pružanje odgovora na prakse ribolova NNN kad se provode ili podupiru; i

¹ Među regionalnim i međunarodnim instrumentima su, ovisno o tome u kojem su slučaju primjenjivi, Akcijski plan za suzbijanje ribolova NNN iz 2001., Rimska deklaracija o ribolovu NNN iz 2005., donesena u Rimu 12. ožujka 2005., Sporazum o mjerama države luke za sprečavanje, suzbijanje i zaustavljanje nezakonitog, neprijavljenog i nereguliranog ribolova, sastavljen u Rimu 22. studenoga 2009., Globalni registar ribarskih plovila, prijevoznih plovila hladnjača i opskrbnih plovila FAO-a te instrumenti kojima su uspostavljeni i koje su donijeli RFMO-i, koji se definiraju kao međuvladine ribarske organizacije ili mehanizmi, ovisno o slučaju, koji imaju nadležnost za utvrđivanje mjera očuvanja i upravljanja.

(b) poticanje sljedivosti, olakšavanje elektroničke sljedivosti i certificiranja kako bi se proizvode iz ribolova NNN isključilo iz trgovinskih tokova te poticanje suradnje i razmjene informacija.

6. Stranke promiču razvoj održive i odgovorne akvakulture, uzimajući u obzir njezine gospodarske, društvene, kulturne i okolišne aspekte, među ostalim i s obzirom na provedbu ciljeva i načela iz Kodeksa odgovornog ribarstva FAO-a.

7. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima politika i mjera u području ribarstva i akvakulture, i to, ovisno o slučaju, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih foruma, među ostalim u okviru WTO-a, FAO-a, OECD-a, Opće skupštine Ujedinjenih naroda, RFMO-ova i drugih multilateralnih instrumenata u tom području, radi promicanja održivih ribolovnih praksi i trgovine ribljim proizvodima iz ribolovnih aktivnosti kojima se upravlja na održiv način.

ČLANAK 19.11.

Trgovina i ulaganja kojima se podupire održivi razvoj

1. Stranke prepoznaju da sljedeće može znatno pridonijeti održivom razvoju:

(a) trgovina robom i uslugama koji su povezani sa zaštitom okoliša ili pridonose poboljšanju socijalnih uvjeta i ulaganja u takvu robu i usluge; i

- (b) upotreba transparentnih i neobmanjujućih programa održivosti ili drugih dobrovoljnih inicijativa koji se temelje na činjenicama.

2. U tu svrhu stranke podsjećaju na svoju obvezu ukidanja carine na robu povezanu s okolišem koja je podrijetlom iz druge stranke na temelju članka 2.5. (Ukidanje carina). Takva roba pridonosi postizanju okolišnih i klimatskih ciljeva sprečavanjem, ograničavanjem, smanjivanjem ili saniranjem štete u okolišu nanесene vodi, zraku i tlu te doprinosom širenju tehnologija koje služe za ublažavanje klimatskih promjena. Ogledni popis takve robe povezane s okolišem naveden je u Prilogu 19. (Roba i usluge povezane s okolišem)¹.

3. Nadalje, stranke podsjećaju na svoje obveze u vezi s uslugama i proizvodnim aktivnostima u području okoliša na temelju poglavlja 10. (Liberalizacija ulaganja i trgovina uslugama), uključujući priloge tom poglavlju. Takve usluge i aktivnosti pridonose postizanju okolišnih i klimatskih ciljeva sprečavanjem, ograničavanjem, smanjivanjem ili saniranjem štete u okolišu nanесene vodi, zraku i tlu te olakšavanjem prelaska na kružno gospodarstvo. Ogledni popis takvih usluga i proizvodnih aktivnosti u području okoliša naveden je u Prilogu 19. (Roba i usluge povezane s okolišem)².

4. S obzirom na stavak 1. svaka stranka promiče i olakšava trgovinu sljedećom robom i uslugama te ulaganja u njih:

- (a) roba i usluge povezane s okolišem;

¹ Taj popis robe povezane s okolišem nije potpun i ne dovodi u pitanje pristup navođenju robe povezane s okolišem koji Novi Zeland ili Unija mogu primijeniti u drugim pregovorima.

² Taj popis usluga u području okoliša nije potpun i ne dovodi u pitanje pristup navođenju usluga u području okoliša koji Novi Zeland ili Unija mogu primijeniti u drugim pregovorima.

- (b) roba koja pridonosi boljim socijalnim uvjetima; i
- (c) roba koja podliježe transparentnim i neobmanjujućim programima osiguravanja održivosti koji se temelje na činjenicama kao što su pravedni i etički trgovinski programi i ekološke oznake;

5. Aktivnosti promicanja i olakšavanja iz stavka 4. mogu uključivati:

- (a) mjere za podizanje razine osviještenosti te kampanje za informiranje i educiranje javnosti;
- (b) donošenje okvira politika kojima se potiče uvođenje najboljih dostupnih tehnologija;
- (c) poticanje uvođenja transparentnih i neobmanjujućih programa održivosti koji se temelje na činjenicama, posebno za MSP-ove;
- (d) otklanjanje povezanih nekarinskih prepreka; i
- (e) upućivanje na relevantne međunarodne norme, kao što su konvencije i smjernice ILO-a ili multilateralni sporazumi u području okoliša.

6. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima pitanja obuhvaćenih ovim člankom i to, ovisno o slučaju, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih i multilateralnih foruma, među ostalim razmjenom informacija, najbolje prakse i informativnih inicijativa.

ČLANAK 19.12.

Trgovina i odgovorno poslovno ponašanje i upravljanje opskrbnim lancem

1. Stranke prepoznaju važnost odgovornog poslovnog ponašanja i praksi društveno odgovornog poslovanja, uključujući odgovorno upravljanje opskrbnim lancem, te ulogu trgovine u ostvarivanju tog cilja.
2. S obzirom na stavak 1. svaka stranka:
 - (a) promiče relevantne međunarodne instrumente kao što su Smjernice OECD-a za multinacionalna poduzeća, Tripartitna deklaracija ILO-a o načelima koja se odnose na multinacionalna poduzeća i socijalnu politiku, Globalni sporazum Ujedinjenih naroda i Vodeća načela Ujedinjenih naroda o poslovanju i ljudskim pravima, među ostalim podupiranjem njihova širenja i upotrebe; i
 - (b) promiče društveno odgovorno poslovanje i odgovorno poslovno ponašanje, uključujući odgovorno upravljanje opskrbnim lancem, izradom okvira politike kojima se potiče poduzeća da primjenjuju relevantne prakse.

3. Stranke prepoznaju korisnost međunarodnih sektorskih smjernica u područjima društveno odgovornog poslovanja i odgovornog poslovnog ponašanja te promiču zajednički rad u tom pogledu. Stranke provode mjere za promicanje primjene Smjernica OECD-a o dužnoj pažnji za odgovorne lance opskrbe mineralima iz sukobima pogođenih i visokorizičnih područja i njihovih dopuna. Kao članice Odbora za svjetsku sigurnost opskrbe hranom pri FAO-u stranke promiču i informiranost o „Načelima za odgovorno ulaganje u poljoprivredne i prehrambene sustave” i „Dobrovoljnim smjericama o odgovornom upravljanju posjedom zemljišta, ribolovnih područja i šuma u kontekstu nacionalne sigurnosti opskrbe hranom”.

4. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima pitanja obuhvaćenih ovim člankom i to, ovisno slučaju, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih foruma, među ostalim razmjenom informacija, najbolje prakse i informativnih inicijativa.

ČLANAK 19.13.

Znanstvene i tehničke informacije

1. Pri utvrđivanju ili provedbi mjera zaštite okoliša ili uvjeta rada koje mogu utjecati na trgovinu ili ulaganja stranke uzimaju u obzir dostupne znanstvene i tehničke informacije, relevantne međunarodne norme, smjernice i preporuke.

2. U skladu s predostrožnim pristupom¹, ako postoje rizici od ozbiljne ili nepopravljive štete za okoliš ili sigurnost i zdravlje na radu, nedostatak potpune znanstvene sigurnosti ne upotrebljava se kao razlog za sprečavanje stranke da donese odgovarajuće mjere za sprečavanje takve štete.

3. Mjere iz stavka 2. ne primjenjuju se na način koji bi predstavljao sredstvo proizvoljne ili neopravdane diskriminacije ili prikriveno ograničavanje međunarodne trgovine.

ČLANAK 19.14.

Transparentnost

Radi pružanja informacija o razvoju i provedbi takvih mjera, svaka stranka, u mjeri u kojoj je to moguće i primjereno, zainteresiranim osobama i dionicima daje razumnu mogućnost da iznesu primjedbe o:

- (a) mjerama zaštite okoliša ili uvjeta rada koje mogu utjecati na trgovinu ili ulaganja; i
- (b) trgovinskim ili ulagačkim mjerama koje mogu utjecati na zaštitu okoliša ili uvjeta rada.

¹ Podrazumijeva se, u vezi s provedbom ovog Sporazuma na području Unije, da se predostrožni pristup odnosi na načelo predostrožnosti.

ČLANAK 19.15.

Odbor za trgovinu i održivi razvoj

1. Ovim se člankom dopunjuje i dodatno razrađuje članak 24.4. (Posebni odbori).
2. Odbor za trgovinu i održivi razvoj u vezi s ovim poglavljem ima sljedeće funkcije:
 - (a) obavlja zadaće iz članka 26.13. (Mjere za postizanje usklađenosti) stavka 3. točke (b);
 - (b) pridonosi radu Odbora za trgovinu na pitanjima obuhvaćenima ovim poglavljem, među ostalim u vezi s temama za raspravu s domaćim savjetodavnim skupinama iz članka 24.6. (Domaće savjetodavne skupine); i
 - (c) razmatra sva druga pitanja povezana s ovim poglavljem kako su stranke dogovorile.
3. Odbor za trgovinu i održivi razvoj nakon svakog svojeg sastanka objavljuje izvješće.
4. Svaka stranka dužna je uzeti u obzir priopćenja i mišljenja javnosti o pitanjima koja se odnose na ovo poglavlje. Stranka može prema potrebi o takvim priopćenjima i mišljenjima obavijestiti domaće savjetodavne skupine uspostavljene na temelju članka 24.6. (Domaće savjetodavne skupine) te kontaktnu točku druge stranke određenu u skladu s člankom 19.16. (Kontaktne točke).

ČLANAK 19.16.

Kontaktne točke

Nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma svaka stranka određuje kontaktnu točku kako bi se olakšale komunikacija i koordinacija između stranaka o svim pitanjima povezanim s ovim poglavljem i obavještuje drugu stranku o njezinim podacima za kontakt. Svaka stranka odmah obavještuje drugu stranku ako se ti podaci za kontakt promijene.

POGLAVLJE 20.

TRGOVINSKA I GOSPODARSKA SURADNJA S MAORIMA

ČLANAK 20.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) „Aotearoa Novi Zeland” znači Novi Zeland, stranka ovog Sporazuma. „Aotearoa” („dugi bijeli oblak”) maorski je naziv za Novi Zeland;

- (b) „te ao Māori” znači svjetonazor Maora, koji se temelji na holističkom pristupu životu;
- (c) „mātauranga Māori” znači tradicionalno znanje Maora koje se odnosi na te ao Māori;
- (d) „tikanga Māori” znači maorski protokoli, običaji i uobičajena praksa;
- (e) „kaupapa Māori” znači pristup ukorijenjen u svjetonazoru Maora;
- (f) „maorski pristupi odnosima” odnosi se na princip *whakapapa*, odnosno obiteljske veze, i izgradnju snažnih odnosa, što su temeljne i neizostavne vrijednosti maorskog svjetonazora i vodeća načela načina na koji Maori uspostavljaju odnose;
- (g) „dobrobit” iz perspektive svjetonazora te ao Māori znači postizanje ravnoteže i međupovezanost brojnih čimbenika potrebnih kako bi pojedinci i skupine bili uistinu dobro i kako bi napredovali, a uključuje *taha tinana* (tijelo), *taha hinengaro* (um), *taha wairua* (duh), *whenua* (zemlju), *whakapapa* (rodoslovlje) i *kaitiakitanga* (skrbništvo). Može uključivati i okolišne, gospodarske i kulturne aspekte;
- (h) „tāonga” znači vrlo vrijedan ili cijenjen predmet, element, prirodni resurs ili posjed, koji može biti materijalan ili nematerijalan;
- (i) „mānuka” je maorska riječ koja se upotrebljava isključivo za stablo *Leptospermum scoparium* (manuka) koje se uzgaja u Aotearoi Novom Zelandu i proizvode, uključujući med i ulje, koji se dobivaju od tog stabla. Mānuka (i njezine ortografske inačice, uključujući inačice „manuka” i „maanuka”) kulturološki je važna za Maore kao tāonga i tradicionalni lijek; i

(j) „wāhine Māori” znači autohtono žensko stanovništvo Aotearoe Novog Zelanda.

ČLANAK 20.2.

Kontekst i svrha

1. Stranke potvrđuju da je Ugovor iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi temeljni dokument od ustavne važnosti za Aotearou Novi Zeland.
2. Stranke prepoznaju važnost međunarodne trgovine za omogućivanje i unapređenje dobrobiti Maora te izazove na koje Maori mogu nailaziti pri iskorištavanju mogućnosti za trgovinu i ulaganja koje proizlaze iz međunarodne trgovine.
3. Ovim se poglavljem nastoji uspostaviti suradnja kako bi se pridonijelo nastojanjima Aotearoe Novog Zelanda da omogući i unaprijedi gospodarske težnje i dobrobit Maora.
4. Stranke prepoznaju da je važno da se suradnja na temelju ovog poglavlja provodi, kad je riječ o Aotearoi Novom Zelandu, na način koji je u skladu s Ugovorom iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi i prema potrebi u skladu s načelima te ao Māori, mātauranga Māori, tikanga Māori i kaupapa Māori.

5. Stranke prepoznaju da maorski pristupi, u skladu s načelima te ao Māori, mātauranga Māori, tikanga Māori i kaupapa Māori, mogu pridonijeti oblikovanju i provedbi politika i programa u Aotearoi Novom Zelandu kojima se štite i promiču trgovinske i gospodarske težnje Maora.

6. Stranke prepoznaju vrijednost povećanog sudjelovanja Maora u međunarodnoj trgovini i ulaganjima, uključujući digitalnu trgovinu. Kad je riječ o Aotearoi Novom Zelandu, to uključuje promicanje maorskih pristupa odnosima, u skladu s načelima te ao Māori, mātauranga Māori, tikanga Māori i kaupapa Māori.

7. Stranke prepoznaju vrijednost potencijalnog poboljšanja međuljudskih veza na temelju mogućnosti koje ovo poglavlje pruža za obje stranke.

ČLANAK 20.3.

Međunarodni instrumenti

1. Stranke primaju na znanje:

(a) Deklaraciju Ujedinjenih naroda o pravima autohtonih naroda, donesenu u New Yorku 13. rujna 2007., i stajališta svake stranke o toj deklaraciji;

- (b) Konvenciju Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja, donesenu u Parizu 20. listopada 2005.;
- (c) UN-ov Program održivog razvoja do 2030.
- (d) svoja prava i odgovornosti na temelju Konvencije o biološkoj raznolikosti; i
- (e) Vodeća načela o poslovanju i ljudskim pravima: provedba okvira Ujedinjenih naroda „Zaštita, poštovanje i pomoć”, koje je Vijeće za ljudska prava 16. lipnja 2011. potvrdilo u svojoj Rezoluciji 17/4.

ČLANAK 20.4.

Odredbe ovog Sporazuma koje pogoduju Maorima

Uz ovo poglavlje postoje posebne odredbe i u drugim poglavljima ovog Sporazuma kojima se nastoji povećati sudjelovanje Maora u mogućnostima za trgovinu i ulaganja koje proizlaze iz ovog Sporazuma, a koje, kad je riječ o Aotearoi Novom Zelandu, dodatno pridonose mogućnostima Maora da ostvare svoja prava i interese na temelju Ugovora iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi. Te odredbe uključuju:

- (a) poglavlje 2. (Nacionalni tretman i pristup tržištu za robu), uključujući manuku, med od manuke, ulje od manuke i drugu robu od interesa za Maore;

- (b) poglavlje 7. (Održivi prehrambeni sustavi), uključujući suradnju u pogledu znanja, sudjelovanja i vodstva autohtonih naroda u prehrambenim sustavima, u skladu s nacionalnim okolnostima na temelju članka 7.4. (Suradnja radi poboljšanja održivosti prehrambenih sustava);
- (c) poglavlje 10. (Liberalizacija ulaganja i trgovina uslugama);
- (d) poglavlje 12. (Digitalna trgovina);
- (e) poglavlje 14. (Javna nabava);
- (f) poglavlje 18. (Intelektualno vlasništvo);
- (g) poglavlje 19. (Trgovina i održivi razvoj), uključujući wāhine Māori na temelju članka 19.4. (Trgovina i rodna ravnopravnost);
- (h) poglavlje 21. (Mala i srednja poduzeća);
- (i) poglavlje 24. (Institucionalne odredbe), uključujući, kad je riječ o Aotearoi Novom Zelandu, zastupljenost Maora u domaćim savjetodavnim skupinama na temelju članka 24.6. (Domaće savjetodavne skupine) i Forumu civilnog društva na temelju članka 24.7. (Forum civilnog društva); i
- (j) poglavlje 25. (Iznimke i opće odredbe), među ostalim o Ugovoru iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi na temelju članka 25.6. (Ugovor iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi).

ČLANAK 20.5.

Aktivnosti suradnje

1. Stranke potvrđuju da se suradnja u okviru ovog poglavlja provodi unutar postojećeg okvira utvrđenog Sporazumom o partnerstvu i ovisno o resursima dostupnima svakoj stranci¹.
2. Kako bi postigle ciljeve utvrđene u ovom poglavlju, stranke aktivnosti suradnje mogu koordinirati s Maorima kad je riječ o Aotearoi Novom Zelandu, a prema potrebi i s drugim relevantnim dionicima. Te aktivnosti suradnje mogu uključivati:
 - (a) suradnju radi poboljšanja mogućnosti poduzeća u vlasništvu Maora da pristupe prilikama za trgovinu i ulaganja stvorenima ovim Sporazumom i iskoriste ih;
 - (b) suradnju na razvoju veza između poduzeća iz Unije i poduzeća u vlasništvu Maora, s posebnim naglaskom na MSP-ove, kako bi se olakšao pristup novim i postojećim opskrbnim lancima, omogućile i ojačale prilike za digitalnu trgovinu i olakšala suradnja poduzeća na trgovini maorskim proizvodima;
 - (c) potporu znanstvenim i istraživačkim vezama i vezama u području inovacija, prema potrebi, između Unije i maorskih zajednica, u skladu sa Sporazumom o znanstvenoj i tehnološkoj suradnji između Europske zajednice i Vlade Novog Zelanda²; i

¹ Podrazumijeva se da se ovim poglavljem ne nameću pravne ni financijske obveze koje od stranaka zahtijevaju da ispituju, započnu ili zaključe pojedinačne aktivnosti suradnje.

² SL EU L 171, 1.7.2009., str. 28.

(d) suradnju i razmjenu informacija i iskustava o oznakama zemljopisnog podrijetla.

3. Pri provedbi aktivnosti suradnje iz stavka 2. svaka stranka može pozvati relevantne dionike i, kad je riječ o Aotearoi Novom Zelandu, Maore, u skladu s Ugovorom iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi, da iznesu svoje mišljenje i sudjeluju u tim aktivnostima.

4. Sva suradnja odvija se na zahtjev stranke, prema međusobno dogovorenim uvjetima u pogledu svake aktivnosti suradnje.

ČLANAK 20.6.

Institucionalni mehanizam

1. U skladu s člankom 24.2.(Funkcije Odbora za trgovinu) stavkom 1. točkom (b) Odbor za trgovinu nadzire i olakšava provedbu i primjenu, među ostalim, ovog poglavlja.

2. U skladu s člankom 24.6. (Domaće savjetodavne skupine) domaća savjetodavna skupina svake stranke¹ savjetuje tu stranku o pitanjima obuhvaćenima ovim Sporazumom, uključujući ona obuhvaćena ovim poglavljem, te može dati preporuke o provedbi ovog poglavlja.

¹ Kad je riječ o Aotearoi Novom Zelandu, domaća savjetodavna skupina uključuje predstavnike Maora.

3. U skladu s člankom 24.7. (Forum civilnog društva) Forum civilnog društva¹, koji okuplja neovisne organizacije civilnog društva osnovane na području stranaka, uključujući članove domaćih savjetodavnih skupina, provodi dijalog o provedbi ovog Sporazuma, među ostalim o provedbi ovog poglavlja.

4. Zajednički odbor osnovan na temelju članka 53. stavka 1. Sporazuma o partnerstvu prati razvoj općeg odnosa između stranaka te razmjenjuje mišljenja i daje prijedloge o svim pitanjima od zajedničkog interesa, uključujući pitanja koja nisu obuhvaćena ovim Sporazumom.

ČLANAK 20.7.

Neprimjena rješavanja sporova

Poglavlje 26. (Rješavanje sporova) ne primjenjuje se na ovo poglavlje.

¹ Kad je riječ o Aotearoi Novom Zelandu, Forum civilnog društva uključuje predstavnike Maora.

POGLAVLJE 21.

MALA I SREDNJA PODUZEĆA

ČLANAK 21.1.

Ciljevi

Stranke prepoznaju važnost MSP-ova u bilateralnim trgovinskim i ulagačkim odnosima stranaka i potvrđuju svoju predanost nastojanjima da MSP-ovima omoguće da iskoriste prednosti ovog Sporazuma.

ČLANAK 21.2.

Razmjena informacija

1. Svaka stranka uspostavlja ili održava digitalni medij kao što je posebna internetska stranica za MSP-ove koja javnosti u Uniji i Novom Zelandu omogućuje jednostavan pristup informacijama u vezi s ovim Sporazumom, uključujući:

(a) sažetak ovog Sporazuma; i

- (b) informacije za MSP-ove koje uključuju:
 - i. opis odredaba ovog Sporazuma za koje svaka stranka smatra da su važne za MSP-ove iz obiju stranaka; i
 - ii. sve dodatne informacije za koje stranka smatra da bi mogle biti korisne MSP-ovima koji žele iskoristiti mogućnosti predviđene ovim Sporazumom.
- 2. Svaka stranka putem digitalnog medija iz stavka 1. omogućuje pristup:
 - (a) tekstu ovog Sporazuma, uključujući sve priloge, a posebno tarifne rasporede i pravila o podrijetlu za određene proizvode;
 - (b) istovrijednom digitalnom mediju druge stranke; i
 - (c) informacijama svojih javnih tijela i drugih odgovarajućih subjekata za koje stranka smatra da bi bile korisne osobama koje su zainteresirane za trgovanje, ulaganje ili poslovanje u toj stranci.
- 3. Informacije iz stavka 2. točke (c) prema potrebi uključuju sljedeće:
 - (a) carinske propise i postupke uvoza, izvoza i provoza te relevantne obrasce, dokumente i druge povezane informacije;

- (b) sanitarne i fitosanitarne mjere kako se zahtijeva poglavljem 6. (Sanitarne i fitosanitarne mjere);
- (c) tehničke propise i druga pitanja kako se zahtijeva poglavljem 9. (Tehničke prepreke trgovini);
- (d) pravila o javnoj nabavi, bazu podataka s obavijestima o javnoj nabavi i drugim relevantnim informacijama u skladu s poglavljem 14. (Javna nabava);
- (e) propise i postupke koji se odnose na prava intelektualnog vlasništva kako se zahtijeva u poglavlju 18. (Intelektualno vlasništvo);
- (f) postupke registracije poduzeća; i
- (g) druge informacije za koje stranka smatra da mogu pomoći MSP-ovima.

4. Svaka stranka putem digitalnog medija iz stavka 1., primjerice putem internetske poveznice na internetskoj stranici na bazu podataka koja se može pretraživati ili na sličan način, pruža pristup sljedećim informacijama o određenom proizvodu i općim informacijama o proizvodu u odnosu na svoje tržište:

- (a) carinskim stopama i kvotama, uključujući najpovlašteniju naciju, stope za zemlje koje nisu najpovlaštenija nacija te povlaštene stope i carinske kvote;
- (b) trošarinama;

- (c) porezima (porez na dodanu vrijednost ili porez na promet);
- (d) carinskim ili drugim naknadama, uključujući druge naknade specifične za proizvode;
- (e) pravilima o podrijetlu kako je utvrđeno u poglavlju 3. (Pravila o podrijetlu i postupci u vezi s podrijetlom);
- (f) povratu, odgodi plaćanja ili drugim oblicima olakšica kojima se smanjuju ili vraćaju carine ili izuzima od plaćanja carina;
- (g) kriterijima na temelju kojih se određuje carinska vrijednost robe;
- (h) drugim carinskim mjerama;
- (i) informacijama potrebnima za postupke uvoza; i
- (j) informacijama o necarinskim mjerama ili propisima.

5. Svaka stranka redovito ili na zahtjev druge stranke ažurira informacije stavljene na raspolaganje na temelju ovog članka kako bi osigurala da su ažurirane i točne.

6. Svaka stranka osigurava da su informacije iz ovog članka predložene na način koji MSP-ovi mogu jednostavno upotrijebiti. Svaka stranka nastoji objaviti informacije na engleskom jeziku.

7. Stranka ne naplaćuje naknadu za pristup informacijama iz ovog članka osobi iz bilo koje stranke.

ČLANAK 21.3.

Kontaktne točke za MSP-ove

1. Svaka stranka određuje kontaktnu točku za MSP-ove odgovornu za obavljanje funkcija navedenih u ovom članku i obavješćuje drugu stranku o njezinim podacima za kontakt. Svaka stranka odmah obavješćuje drugu stranku o svim izmjenama tih podataka za kontakt.
2. Kontaktne točke za MSP-ove:
 - (a) osiguravaju da se u provedbi ovog Sporazuma u obzir uzimaju potrebe MSP-ova kako bi MSP-ovi iz obje stranaka mogli iskoristiti ovaj Sporazum;
 - (b) osiguravaju da informacije iz članka 21.2. (Razmjena informacija) budu ažurirane i relevantne za MSP-ove. Stranka može preko kontaktne točke za MSP-ove predložiti da se dodatne informacije koje druga stranka može uključiti u informacije pružaju u skladu s člankom 21.2. (Razmjena informacija);
 - (c) ispituju sva pitanja relevantna za MSP-ove u vezi s provedbom ovog Sporazuma, uključujući:
 - i. razmjenu informacija i suradnju, prema potrebi, kako bi se Odboru za trgovinu olakšalo obavljanje njegove zadaće praćenja i provedbe aspekata ovog Sporazuma koji se odnose na MSP-ove; i

- ii. pružanje pomoći odborima, kontaktnim točkama i radnim skupinama koji se osnivaju ovim Sporazumom pri razmatranju pitanja važnih za MSP-ove;
 - (d) Odboru za trgovinu zajednički ili samostalno podnose periodična izvješća o svojim aktivnostima; i
 - (e) razmatraju druge teme o kojima se stranke dogovore, a koje proizlaze iz ovog Sporazuma i odnose se na MSP-ove.
3. Kontaktne točke za MSP-ove sastaju se prema potrebi i obavljaju svoj posao osobno ili na drugi odgovarajući način, što može uključivati elektroničku poštu, videokonferenciju ili druga sredstva.
4. Kontaktne točke za MSP-ove mogu u obavljanju svojih aktivnosti nastojati surađivati sa stručnjacima i vanjskim organizacijama, prema potrebi.

ČLANAK 21.4.

Neprimjena rješavanja sporova

Poglavlje 26. (Rješavanje sporova) ne primjenjuje se na ovo poglavlje.

POGLAVLJE 22.

DOBRA REGULATORNA PRAKSA I REGULATORNA SURADNJA

ČLANAK 22.1.

Opća načela

1. Svaka stranka slobodna je odrediti svoj pristup dobroj regulatornoj praksi i regulatornoj suradnji na temelju ovog Sporazuma na način koji je u skladu s njezinim pravnim okvirom, praksom i temeljnim načelima¹ na kojima se temelji njezin regulatorni sustav upravljanja.
2. Ništa u ovom poglavlju ne tumači se kao da se od stranke zahtijeva da:
 - (a) odstupi od domaćih postupaka za pripremu i donošenje regulatornih mjera;
 - (b) poduzme radnje koje bi ugrozile ili narušile postizanje cilja javne politike u okviru određene regulatorne mjere;
 - (c) poduzme radnje koje bi ugrozile ili ometale pravodobno donošenje regulatornih mjera za ostvarenje njezinih ciljeva javne politike; ili
 - (d) ostvari bilo koji konkretan regulatorni ishod.

¹ Za Uniju takva načela uključuju ona koja su uključena u UFEU i koja proizlaze iz njega.

3. Svaka stranka slobodna je utvrditi svoje regulatorne prioritete te izraditi i donijeti regulatorne mjere za rješavanje tih regulatornih prioriteta uz osiguravanje razina zaštite koje smatra primjerenima.

ČLANAK 22.2.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja primjenjuju se sljedeće definicije:

(a) „regulatorno tijelo” znači:

- i. za Uniju, Europska komisija; i
- ii. za Novi Zeland, izvršna grana Vlade Novog Zelanda;

(b) „regulatorne mjere” znači, osim ako je u ovom poglavlju drukčije određeno:

i. za Uniju:

(A) uredbe i direktive, kako je utvrđeno u članku 288. UFEU-a; i

(B) delegirani i provedbeni akti, kako je utvrđeno u članku 290. odnosno članku 291. UFEU-a;

ii. za Novi Zeland:

- (A) vladini prijedlozi zakona koji mogu postati javni akti Parlamenta Novog Zelanda, osim u svrhu članka 22.9. (Periodično preispitivanje regulatornih mjera na snazi) i članka 22.10. (Pristup regulatornim mjerama) u kojima to znači javni akti Parlamenta Novog Zelanda; i
- (B) propisi doneseni uredbom vlade (Order in Council).

ČLANAK 22.3.

Područje primjene

1. Ovo se poglavlje primjenjuje na regulatorne mjere koje je regulatorno tijelo stranke donijelo ili pokrenulo u pogledu bilo kojeg pitanja obuhvaćenog ovim Sporazumom.
2. Podrazumijeva se da se ovo poglavlje ne primjenjuje na regulatorna tijela i regulatorne mjere, prakse ili pristupe država članica.

ČLANAK 22.4.

Transparentnost postupaka i mehanizama

1. Regulatorno tijelo svake stranke javno i besplatno objavljuje opise općih postupaka i mehanizama koje njezino regulatorno tijelo primjenjuje u pripremi, razvoju, evaluaciji i preispitivanju svojih regulatornih mjera. To čini putem digitalnog medija.
2. Opisi iz stavka 1. odnose se na sve relevantne smjernice, pravila ili postupke, uključujući one koji se odnose na omogućivanje javnosti da dostavi primjedbe.

ČLANAK 22.5.

Interna koordinacija promjena regulatornog okvira¹

U skladu s člankom 22.4. (Transparentnost postupaka i mehanizama), regulatorno tijelo svake stranke održava interne postupke ili mehanizme za internu koordinaciju, savjetovanje i preispitivanje radi pripreme ili razvoja regulatornih mjera. Takvim se postupcima ili mehanizmima, među ostalim, nastoji:

- (a) poticati dobru regulatornu praksu, uključujući praksu iz ovog poglavlja;

¹ Podrazumijeva se da stranka može ispuniti obveze iz članka 22.5. (Interna koordinacija promjena regulatornog okvira) i članka 22.9. (Periodično preispitivanje regulatornih mjera na snazi) stavak 1. bilo kojom kombinacijom zasebnih ili kombiniranih postupaka ili mehanizama.

- (b) otkrivati i izbjegavati nepotrebno udvostručavanje i nedosljedne zahtjeve u regulatornim mjerama stranke;
- (c) osigurati usklađenost s međunarodnim obvezama u području trgovine i ulaganja; i
- (d) promicati razmatranje učinaka regulatornih mjera koje se pripremaju ili razvijaju, što može uključivati učinke na MSP-ove.

ČLANAK 22.6.

Rano informiranje o planiranim regulatornim mjerama

1. Svaka stranka najmanje jedanput godišnje sastavlja popis planiranih važnih¹ regulatornih mjera² za koje opravdano očekuje da će se donijeti u roku od godinu dana te taj popis ili popise javno objavljuje.
2. Regulatorno tijelo svake stranke trebalo bi za svaku važnu regulatornu mjeru iz stavka 1. što prije javno objaviti:
 - (a) kratak opis njezina područja primjene i ciljeva; i

¹ Regulatorno tijelo svake stranke može odrediti što je „važna” regulatorna mjera za potrebe ovog poglavlja.

² Kad je riječ o Novom Zelandu, za potrebe ovog članka „regulatornim mjerama” smatraju se propisi doneseni uredbom vlade, kako je navedeno u članku 22.2. (Definicije) točki (b) podtočki ii. podpodtočki (B).

- (b) procijenjeni vremenski okvir za njezino donošenje, uključujući prilike za javno savjetovanje.

ČLANAK 22.7.

Javno savjetovanje

1. Pri pripremi ili izradi važnih regulatornih mjera regulatorno tijelo svake stranke u mjeri u kojoj je to moguće i primjereno:
 - (a) stavlja na raspolaganje javnosti, primjerice objavljivanjem nacрта regulatornih mjera ili savjetodavnih dokumenata, dovoljno pojedinosti o tim regulatornim mjerama kako bi svaka osoba mogla ocijeniti hoće li i na koji način te mjere znatno utjecati na njezine interese;
 - (b) svakoj osobi na nediskriminirajućoj osnovi pruža razumne prilike da dostavi primjedbe; i
 - (c) uzima u obzir dostavljene primjedbe.
2. Regulatorno tijelo svake stranke osigurava javnu dostupnost informacija putem digitalnih sredstava, poželjno putem posebnog elektroničkog portala, radi pružanja informacija i primanja primjedaba povezanih s javnim savjetovanjem.

3. Regulatorno tijelo svake stranke nastoji osigurati javnu dostupnost sažetka rezultata savjetovanja i primljenih primjedaba, osim u mjeri u kojoj je to nužno za zaštitu povjerljivih informacija ili prikrivanje osobnih podataka ili neprimjerenog sadržaja.

ČLANAK 22.8.

Procjena učinka

1. Regulatorno tijelo svake stranke potvrđuje svoju namjeru da, u skladu sa svojim odgovarajućim pravilima i postupcima, provede procjenu učinka važnih regulatornih mjera koje priprema.
2. Za provedbu procjene učinka regulatorno tijelo svake stranke promiče utvrđivanje i razmatranje:
 - (a) potrebe za regulatornom mjerom, uključujući prirodu i važnost pitanja koje se nastoji urediti regulatornom mjerom;
 - (b) svih izvedivih i prikladnih regulatornih ili neregulatornih opcija kojima bi se postigli ciljevi javne politike stranke, uključujući opciju nereguliranja;
 - (c) u mjeri u kojoj je to moguće i relevantno, moguće društvene i gospodarske učinke te učinke na okoliš tih mogućnosti, kao što su učinci na međunarodnu trgovinu i ulaganja ili učinci na MSP-ove; i

- (d) načina na koji se mogućnosti koje se razmatraju odnose na relevantne međunarodne norme, uključujući razlog za bilo kakva odstupanja, ako je primjereno.

3. Regulatorno tijelo stranke za svaku procjenu učinka koju je provelo za regulatornu mjeru izvješćuje o čimbenicima koje je uzelo u obzir u svojoj procjeni i sastavlja sažetak relevantnih nalaza. Te se informacije javno objavljuju najkasnije kad regulatorna mjera na koju se odnose postane javno dostupna.

ČLANAK 22.9.

Periodično preispitivanje regulatornih mjera na snazi

1. U skladu s člankom 22.4. (Transparentnost postupaka i mehanizama) regulatorno tijelo svake stranke održava postupke ili mehanizme za promicanje periodičnog preispitivanja regulatornih mjera na snazi.

2. Regulatorno tijelo svake stranke nastoji osigurati da se u okviru periodičnih preispitivanja, prema potrebi, razmotri sljedeće:

- (a) postoje li mogućnosti za djelotvornije i učinkovitije postizanje ciljeva javne politike stranke¹;
i

¹ Podrazumijeva se da to može uključivati razmatranja o tome mogu li se smanjiti nepotrebna regulatorna opterećenja, među ostalim za MSP-ove.

(b) je li vjerojatno da će regulatorne mjere koje se preispituju i dalje biti prikladne.

3. Regulatorno tijelo svake stranke, u mjeri u kojoj je to moguće i primjereno, javno objavljuje sve planove za takvo periodično preispitivanje, kao i rezultate tog preispitivanja.

ČLANAK 22.10.

Pristup regulatornim mjerama

Svaka stranka osigurava da se regulatorne mjere koje su na snazi objavljuju u namjenskom registru ili putem jedinstvenog digitalnog medija koji je javno dostupan, pretraživ i besplatan i koji se redovito ažurira.

ČLANAK 22.11.

Regulatorna suradnja

1. Stranke prepoznaju vrijednost stvaranja jednostavnog mehanizma za utvrđivanje potencijalnih mogućnosti za uspostavu međusobne regulatorne suradnje.

2. Stranka može drugoj stranci predložiti aktivnost regulatorne suradnje. Svoj prijedlog prosljeđuje kontaktnoj točki druge stranke određenoj u skladu s člankom 22.12. (Kontaktne točke za regulatornu suradnju).

3. Prijedlozi mogu uključivati:
 - (a) bilateralne razmjene informacija o pristupima regulatornoj suradnji; ili
 - (b) neformalnu suradnju nadležnih tijela.
4. Druga stranka odgovara na prijedlog u razumnom roku.
5. Aktivnosti regulatorne suradnje mogu provoditi, prema potrebi i ako se regulatorna tijela s tim slože, relevantni odjeli, ministarstva ili agencije u svakoj stranci.

ČLANAK 22.12.

Kontaktne točke za regulatornu suradnju

Odmah nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma svaka stranka određuje kontaktnu točku nadležnu za koordiniranje aktivnosti regulatorne suradnje na temelju članka 22.11. (Regulatorna suradnja) i obavješćuje drugu stranku o njezinim podacima za kontakt. Svaka stranka odmah obavješćuje drugu stranku ako se ti podaci za kontakt promijene.

ČLANAK 22.13.

Neprimjena rješavanja sporova

Poglavlje 26. (Rješavanje sporova) ne primjenjuje se na ovo poglavlje.

POGLAVLJE 23.

TRANSPARENTNOST

ČLANAK 23.1.

Ciljevi

1. Prepoznajući mogući utjecaj svojega regulatornog okruženja na međusobnu trgovinu i ulaganja, stranke gospodarskim subjektima, posebno MSP-ovima, nastoje osigurati predvidljivo regulatorno okruženje i učinkovite postupke.
2. Stranke potvrđuju svoje obveze u pogledu transparentnosti na temelju Sporazuma o WTO-u te odredbe utvrđene u ovom poglavlju proizlaze iz tih obveza.

ČLANAK 23.2.

Definicija

Za potrebe ovog poglavlja „upravna odluka” znači odluka ili mjera s pravnim učinkom koja se u pojedinačnom slučaju primjenjuje na određenu osobu, robu ili uslugu, a obuhvaća nedonošenje upravne odluke ako se tako zahtijeva pravom stranke.

ČLANAK 23.3.

Objava

1. Svaka stranka osigurava da se njezini zakoni, propisi, postupci i upravne odluke opće primjene u vezi s bilo kojim pitanjem obuhvaćenim ovim Sporazumom odmah objavljuju putem službeno određenog medija i, ako je izvedivo, u elektroničkom obliku, ili da se drukčije stavljaju na raspolaganje tako da se o njima svatko može informirati.
2. Svaka stranka u mjeri u kojoj je to moguće i primjereno obrazlaže cilj i temelj zakona, propisa, postupaka i upravnih odluka opće primjene iz stavka 1.

3. Svaka stranka u mjeri u kojoj je to moguće i primjereno predviđa razumno razdoblje između objave i stupanja na snagu svojih zakona i drugih propisa u vezi s bilo kojim pitanjem obuhvaćenim ovim Sporazumom.

ČLANAK 23.4.

Upiti

1. Svaka stranka održava odgovarajuće mehanizme za odgovaranje na upite bilo koje osobe u pogledu bilo kojih zakona ili drugih propisa u vezi s bilo kojim pitanjem obuhvaćenim ovim Sporazumom.

2. Na zahtjev stranke druga stranka odmah dostavlja informacije i odgovara na pitanja o bilo kojem zakonu ili drugom propisu, bilo da je na snazi ili u planu, u vezi s bilo kojim pitanjem obuhvaćenim ovim Sporazumom, osim ako je na temelju nekog drugog poglavlja ovog Sporazuma uspostavljen poseban mehanizam.

ČLANAK 23.5.

Upravni postupci

1. Svaka stranka sve zakone, propise, postupke i upravne odluke opće primjene u vezi s bilo kojim pitanjem obuhvaćenim ovim Sporazumom primjenjuje na objektivan, nepristran i razuman način.

2. Kad se zbog primjene zakona, propisa, postupaka i upravnih odluka opće primjene iz stavka 1. pokrene upravni postupak koji se odnosi na određene osobe, robu ili usluge druge stranke, svaka stranka:

- (a) nastoji osobama na koje se upravni postupak izravno odnosi o tome dostaviti primjerenu obavijest, u skladu sa svojim pravom, uključujući opis naravi postupka, izjavu pravnog tijela pred kojim je postupak pokrenut i opći opis svih spornih pitanja; i
- (b) takvim osobama pruža razumnu mogućnost za iznošenje činjenica i argumenata koji podupiru njihova stajališta prije bilo kakve konačne upravne odluke, u mjeri u kojoj to dopuštaju vrijeme, narav postupka i javni interes.

ČLANAK 23.6.

Preispitivanje i žalba

1. Svaka stranka uspostavlja ili zadržava redovne, arbitražne ili upravne sudove ili postupke za potrebe brzog preispitivanja i, ako je opravdano, ispravka upravnih odluka koje se odnose na pitanja obuhvaćena ovim Sporazumom. Svaka stranka osigurava da njezini redovni, arbitražni ili upravni sudovi žalbene postupke ili postupke preispitivanja provode nepristrano i na nediskriminirajući način. Ti sudovi moraju biti nepristrani i neovisni o tijelu kojem su povjerene ovlasti za upravno izvršenje.

2. Kad je riječ o sudovima ili postupcima iz stavka 1., svaka stranka osigurava da stranke pred tim sudovima ili one koje sudjeluju u tim postupcima imaju pravo na:

- (a) razumnu priliku da potkrijepe ili brane svoja stajališta; i
- (b) odluku koja se temelji na dokazima i podnesenoj evidenciji ili, ako je tako propisano njezinim zakonodavstvom, na evidenciji upravnog tijela.

3. Svaka stranka osigurava da odluku iz stavka 2. točke (b), podložno žalbi ili daljnjem preispitivanju kako je predviđeno u njezinu pravu, provodi tijelo kojem su povjerene ovlasti za upravno izvršenje.

ČLANAK 23.7.

Odnos prema drugim poglavljima

Odredbe utvrđene u ovom poglavlju dopunjuju posebna pravila utvrđena u drugim poglavljima ovog Sporazuma.

POGLAVLJE 24.

INSTITUCIONALNE ODREDBE

ČLANAK 24.1.

Odbor za trgovinu

1. Stranke osnivaju Odbor za trgovinu koji čine predstavnici obiju stranaka i koji nadzire postizanje ciljeva ovog Sporazuma. Svaka stranka može Odboru za trgovinu uputiti bilo koje pitanje koje se odnosi na provedbu, primjenu i tumačenje ovog Sporazuma.
2. Odbor za trgovinu sastaje se najkasnije šest mjeseci nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma. Osim ako se predstavnici stranaka dogovore drukčije, Odbor za trgovinu nakon toga sastaje se jedanput godišnje ili bez nepotrebne odgode na zahtjev bilo koje stranke.
3. Sastanci Odbora za trgovinu održavaju se naizmjenice u Bruxellesu i Wellingtonu, osim ako se predstavnici stranaka dogovore drukčije. Sastanak Odbora za trgovinu održava se osobno ili drugim odgovarajućim sredstvima komunikacija o kojima se dogovore predstavnici stranaka.

4. Odborom za trgovinu supredsjedaju novozelandski ministar nadležan za trgovinu i član Europske komisije nadležan za trgovinu ili osobe koje oni odrede.

ČLANAK 24.2.

Funkcije Odbora za trgovinu

1. Odbor za trgovinu:

- (a) razmatra načine daljnjeg jačanja trgovine i ulaganja između stranaka;
- (b) nadzire i olakšava provedbu i primjenu ovog Sporazuma;
- (c) nadzire, usmjerava i koordinira rad svih posebnih odbora i drugih tijela osnovanih u okviru ovog Sporazuma te tim posebnim odborima i tijelima daje preporuke o radnjama koje trebaju poduzeti;
- (d) razmatra sve prijedloge o izmjeni ovog Sporazuma;
- (e) ne dovodeći u pitanje poglavlje 26. (Rješavanje sporova), nastoji pronaći načine i metode za sprečavanje ili rješavanje problema koji bi mogli nastati u područjima obuhvaćenima ovim Sporazumom ili za rješavanje sporova koji bi mogli nastati u vezi s tumačenjem i primjenom ovog Sporazuma;

- (f) u slučaju pristupanja treće zemlje Uniji ispituje sve učinke tog pristupanja na ovaj Sporazum i dovoljno rano prije datuma pristupanja razmatra sve potrebne prilagodbe ili prijelazne mjere; i
- (g) razmatra sva pitanja od interesa koja se odnose na područje obuhvaćeno ovim Sporazumom, osim onih utvrđenih u točkama od (a) do (f), i raspravlja o njima;

2. Odbor za trgovinu može:

- (a) odlučiti osnovati posebne odbore ili druga tijela, uz ona osnovana u skladu s člankom 24.4. (Posebni odbori), raspustiti sve takve posebne odbore ili druga tijela i odrediti ili promijeniti njihov sastav, funkciju i zadaće;
- (b) dodijeliti odgovornosti posebnim odborima ili drugim tijelima osnovanima na temelju ovog Sporazuma;
- (c) delegirati neke od svojih ovlasti ili odgovornosti posebnom odboru, osim ovlasti i odgovornosti iz točke (a) ili (d) ovog stavka;
- (d) preporučiti strankama izmjene ovog Sporazuma;
- (e) donijeti odluke o tumačenju odredaba ovog Sporazuma;

- (f) osim u vezi s ovim poglavljem, do kraja četvrte godine nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma, donositi odluke o izmjeni ovog Sporazuma, pod uvjetom da su takve izmjene potrebne za ispravljanje pogrešaka ili za otklanjanje propusta ili drugih nedostataka;
- (g) donositi odluke kako je predviđeno ovim Sporazumom ili davati preporuke u skladu s člankom 24.5. (Odluke i preporuke);
- (h) komunicirati o pitanjima koja se odnose na ovaj Sporazum sa svim zainteresiranim stranama, uključujući privatni sektor, socijalne partnere i organizacije civilnog društva;
- (i) donositi odluke o izmjeni ovog Sporazuma u skladu s člankom 27.1. (Izmjene) stavkom 3. u slučajevima navedenima u članku 24.3. (Izmjene koje donosi Odbor za trgovinu); i
- (j) u izvršavanju svojih funkcija poduzimati druge radnje o kojima se stranke usuglase.

3. Odbor za trgovinu redovito obavješćuje Zajednički odbor osnovan na temelju Sporazuma o partnerstvu o svojim aktivnostima i aktivnostima svojih posebnih odbora ili drugih tijela, ovisno o slučaju, na redovitim sastancima Zajedničkog odbora.

ČLANAK 24.3.

Izmjene koje donosi Odbor za trgovinu

Odbor za trgovinu može donijeti odluke o izmjeni sljedećih dijelova ovog Sporazuma u skladu s, kad je to primjenjivo, relevantnim odredbama uključenima u poglavlja, priloge ili dodatke navedene u nastavku te u skladu s člankom 27.1. (Izmjene) stavkom 3.¹:

- (a) Prilog 2.-A (Rasporedi ukidanja carina) poglavlja 2. (Nacionalni tretman i pristup tržištu za robu);
- (b) poglavlje 3. (Pravila o podrijetlu i postupci u vezi s podrijetlom) i Prilog 3.-A (Uvodne napomene uz pravila o podrijetlu za određene proizvode), Prilog 3.-B (Pravila o podrijetlu za određene proizvode), uključujući njegov Dodatak 3.-B-1. (Kvote za proizvode s podrijetlom i alternativna posebna pravila o podrijetlu za određene proizvode iz Priloga 3.-B), Prilog 3.-C (Tekst tvrdnje o podrijetlu) i Prilog 3.-D (Izjava dobavljača iz članka 3.3. stavka 4. (Kumulacija podrijetla)) poglavlju 3. (Pravila o podrijetlu i postupci u vezi s podrijetlom);
- (c) Prilog 6.-B (Regionalni uvjeti za bilje i biljne proizvode), Prilog 6.-C (Priznavanje istovrijednosti sanitarnih i fitosanitarnih mjera), Prilog 6.-D (Smjernice i postupci za reviziju ili provjeru), Prilog 6.-E (Certifikacija) i Prilog 6.-F (Uvozne provjere i naknade) poglavlju 6. (Sanitarne i fitosanitarne mjere);

¹ Podrazumijeva se, kad se u ovom članku upućuje na priloge, da je Odbor za trgovinu ovlašten mijenjati i dodatke tim priložima, čak i ako ti dodaci nisu izričito navedeni u ovom članku.

- (d) Prilog 9.-A (Prihvatanje ocjenjivanja sukladnosti (dokumenti)), Prilog 9.-B (Motorna vozila i oprema ili njihovi dijelovi), Prilog 9.-C (Aranžman iz članka 9.10. stavka 5. točke (b) za redovitu razmjenu informacija u vezi sa sigurnošću neprehrambenih proizvoda i povezanim preventivnim, restriktivnim i korektivnim mjerama), Prilog 9.-D (Aranžman iz članka 9.10. stavka 6. za redovitu razmjenu informacija o mjerama poduzetima u vezi s nesukladnim neprehrambenim proizvodima koji nisu obuhvaćeni člankom 9.10. stavkom 5. točkom (b)) i Prilog 9.-E (Vina i jaka alkoholna pića) poglavlju 9. (Tehničke prepreke trgovini);
- (e) instrument za uzajamno priznavanje iz članka 10.39. (Uzajamno priznavanje stručnih kvalifikacija) stavka 5. poglavlja 10. (Liberalizacija ulaganja i trgovina uslugama)¹;
- (f) članak 10.9. (Zahtjevi u pogledu rezultata) stavak 1. te Prilog 10.-A (Postojeće mjere) i Prilog 10.-B (Buduće mjere), kako bi se integrirala pravila o zahtjevima u pogledu rezultata u odnosu na osnivanje poslovne jedinice ili poslovanje pružatelja financijskih usluga dogovorena u skladu s člankom 10.9. (Zahtjevi u pogledu rezultata) stavkom 11. poglavlja 10. (Liberalizacija ulaganja i trgovina uslugama);
- (g) Prilog 13. (Popisi energenata, ugljikovodika i sirovina) poglavlju 13. (Energija i sirovine);
- (h) Prilog 14. (Obveze u pogledu pristupa tržištu javne nabave) poglavlju 14. (Javna nabava);

¹ Podrazumijeva se da je Odbor za trgovinu ovlašten odlukom donijeti takav instrument kao prilog ovom Sporazumu te ga izmijeniti ili opozvati nakon donošenja.

- (i) Prilog 18.-A (Razredi proizvoda) i Prilog 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla) poglavlju 18. (Intelektualno vlasništvo);
- (j) članak 19.3. (Multilateralni radni standardi i sporazumi) stavci 3. i 4. poglavlja 19. (Trgovina i održivi razvoj);
- (k) Prilog 24. (Poslovnik Odbora za trgovinu) poglavlju 24. (Institucionalne odredbe);
- (l) Prilog 26.-A (Poslovnik za rješavanje sporova) i Prilog 26.-B (Kodeks ponašanja za članove povjerenstva i posrednike) poglavlju 26. (Rješavanje sporova); i
- (m) sve druge odredbe, dodaci ili prilozi za koje je mogućnost takve odluke izričito predviđena u ovom Sporazumu.

ČLANAK 24.4.

Posebni odbori

1. Osnivaju se sljedeći posebni odbori:
 - (a) Odbor za trgovinu robom, koji se bavi pitanjima obuhvaćenima poglavljem 2. (Nacionalni tretman i pristup tržištu za robu), poglavljem 5. (Mjere za zaštitu trgovine) i poglavljem 9. (Tehničke prepreke trgovini);

- (b) Odbor za sanitarne i fitosanitarne mjere, koji se bavi pitanjima obuhvaćenima poglavljem 6. (Sanitarne i fitosanitarne mjere) i poglavljem 8. (Dobrobit životinja);
- (c) Odbor za održive prehrambene sustave, koji se bavi pitanjima obuhvaćenima poglavljem 7. (Održivi prehrambeni sustavi);
- (d) Odbor za vina i jaka alkoholna pića, koji se bavi pitanjima obuhvaćenima Prilogom 9.-E (Vina i jaka alkoholna pića);
- (e) Odbor za trgovinu i održivi razvoj, koji se bavi pitanjima obuhvaćenima poglavljem 19. (Trgovina i održivi razvoj); i
- (f) Odbor za ulaganja, usluge, digitalnu trgovinu, javnu nabavu i intelektualno vlasništvo, uključujući oznake zemljopisnog podrijetla, koji se bavi pitanjima obuhvaćenima poglavljem 10. (Liberalizacija ulaganja i trgovina uslugama), poglavljem 11. (Kretanje kapitala, plaćanja i prijenosi), poglavljem 12. (Digitalna trgovina), poglavljem 14. (Javna nabava) i poglavljem 18. (Intelektualno vlasništvo).

2. Zajednički odbor za carinsku suradnju djeluje pod okriljem Odbora za trgovinu kao poseban odbor, a bavi se pitanjima obuhvaćenima poglavljem 3. (Pravila o podrijetlu i postupci u vezi s podrijetlom), poglavljem 4. (Carina i olakšavanje trgovine) i odredbama o provedbi na granicama i carinskoj suradnji u poglavlju 18. (Intelektualno vlasništvo) te svim dodatnim odredbama ovog Sporazuma koje se odnose na carinu.

3. Osim ako je drukčije navedeno u ovom Sporazumu ili ako su predstavnici stranaka dogovorili drukčije, posebni odbori sastaju se jedanput godišnje ili bez nepotrebne odgode na zahtjev bilo koje stranke ili Odbora za trgovinu. Sastanci se održavaju naizmjenice u Europskoj uniji i Novom Zelandu ili putem bilo kojeg drugog odgovarajućeg sredstva komunikacije prema dogovoru predstavnika stranaka. Posebni odbori dogovaraju se oko rasporeda sastanka i utvrđuju svoj dnevni red.

4. Posebne odbore čine predstavnici svake stranke te njima supredsjedaju, na odgovarajućoj razini, predstavnici svake stranke.

5. Svaki posebni odbor može odlučiti o svojem poslovniku, a u nedostatku takvog poslovnika primjenjuje se *mutatis mutandis* poslovnik Odbora za trgovinu.

6. S obzirom na pitanja u njihovoj nadležnosti kako su navedena u stavku 1. posebni odbori ovlašteni su:

- (a) pratiti i preispitivati provedbu i funkcioniranje ovog Sporazuma;
- (b) razmatrati tehnička pitanja koja proizlaze iz provedbe ovog Sporazuma, ne dovodeći u pitanje poglavlje 26. (Rješavanje sporova), i raspravljati o njima;
- (c) donositi odluke, ako su predviđene ovim Sporazumom, ili davati preporuke;

- (d) provoditi pripremne radnje koje su potrebne za potporu funkcijama Odbora za trgovinu, među ostalim kad Odbor za trgovinu mora donositi odluke ili preporuke; i
 - (e) strankama pružiti forum za razmjenu informacija, raspravu o najboljoj praksi i razmjenu iskustava o provedbi.
7. S obzirom na pitanja u njihovoj nadležnosti, kako su navedena u stavku 1., posebni odbori:
- (a) dovoljno unaprijed obavješćuju Odbor za trgovinu o rasporedu i dnevnom redu svojih sastanaka;
 - (b) izvješćuju Odbor za trgovinu o rezultatima i zaključcima svakog svojeg sastanka; i
 - (c) obavljaju sve zadaće koje im je dodijelio i sve odgovornosti koje im je delegirao Odbor za trgovinu.
8. Osnivanje ili postojanje posebnog odbora ne znači da stranka ne može uputiti pitanje izravno Odboru za trgovinu.
9. Svaka stranka osigurava da na sastancima posebnog odbora budu zastupljena sva tijela nadležna za pojedinu točku dnevnog reda, na način koji stranka smatra primjerenim, te da se o svakom pitanju može raspravljati na odgovarajućoj razini stručnosti.

ČLANAK 24.5.

Odluke i preporuke

1. Odluke koje donese Odbor za trgovinu ili, ovisno o slučaju, poseban odbor, obvezujuće su za stranke i sva tijela osnovana na temelju ovog Sporazuma, uključujući povjerenstva iz poglavlja 26. (Rješavanje sporova). Stranke poduzimaju mjere potrebne za provedbu odluka Odbora za trgovinu. Preporuke nisu obvezujuće.
2. Odbor za trgovinu ili, ovisno o slučaju, poseban odbor, donosi odluke i daje preporuke konsenzusom.

ČLANAK 24.6.

Domaće savjetodavne skupine

1. Svaka stranka u roku od godinu dana od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma određuje domaću savjetodavnu skupinu. Domaća savjetodavna skupina savjetuje predmetnu stranku o pitanjima obuhvaćenima ovim Sporazumom. Predstavnici domaće savjetodavne skupine biraju se prema načelu uravnotežene zastupljenosti te uključuju neovisne organizacije civilnog društva, uključujući nevladine organizacije, poslovne organizacije i organizacije poslodavaca te sindikate, koje djeluju u područjima gospodarstva, održivog razvoja, socijalnih pitanja, ljudskih prava i okoliša te drugim područjima. Kad je riječ o Novom Zelandu, domaća savjetodavna skupina uključuje predstavnike Maora. Domaća savjetodavna skupina može se sazvati u različitim sastavima radi rasprave o provedbi različitih odredaba ovog Sporazuma.

2. Svaka se stranka sastaje sa svojom domaćom savjetodavnom skupinom barem jedanput godišnje. Svaka stranka razmatra stajališta ili preporuke svoje domaće savjetodavne skupine o provedbi ovog Sporazuma.
3. Radi promicanja informiranosti javnosti o domaćim savjetodavnim skupinama svaka stranka može objaviti popis organizacija koje sudjeluju u njezinoj domaćoj savjetodavnoj skupini, kao i kontaktne točke za tu skupinu.
4. Stranke promiču interakciju između svojih domaćih savjetodavnih skupina.

ČLANAK 24.7.

Forum civilnog društva

1. Stranke olakšavaju organizaciju Foruma civilnog društva radi održavanja dijaloga o provedbi ovog Sporazuma te na prvom sastanku Odbora za trgovinu dogovaraju operativne smjernice za vođenje Foruma civilnog društva.
2. Forum civilnog društva nastoji se sastajati u vrijeme održavanja sastanaka Odbora za trgovinu. Stranke mogu olakšati sudjelovanje u Forumu civilnog društva i virtualnim sredstvima.

3. Forum civilnog društva otvoren je za sudjelovanje neovisnih organizacija civilnog društva osnovanih na područjima stranaka, uključujući članove domaćih savjetodavnih skupina iz članka 24.6. (Domaće savjetodavne skupine). Svaka stranka nastoji promicati uravnoteženu zastupljenost, uključujući nevladine organizacije, poslovne organizacije, organizacije poslodavaca i sindikate koji djeluju u područjima gospodarstva, održivog razvoja, socijalnih pitanja, ljudskih prava, okoliša i drugim područjima. Kad je riječ o Novom Zelandu, Forum civilnog društva uključuje predstavnike Maora.

4. Predstavnici stranaka koji sudjeluju u Odboru za trgovinu prema potrebi sudjeluju na sjednici Foruma civilnog društva kako bi predstavili informacije o provedbi ovog Sporazuma i uključili se u dijalog s Forumom civilnog društva. Tom sjednicom predsjedaju supredsjedatelji Odbora za trgovinu ili osobe koje oni odrede, prema potrebi. Stranke, zajedno ili pojedinačno, objavljuju sve službene izjave dane na Forumu civilnog društva.

POGLAVLJE 25.

IZNIMKE I OPĆE ODREDBE

ČLANAK 25.1.

Opće iznimke

1. Za potrebe poglavlja 2. (Nacionalni tretman i pristup tržištu za robu), poglavlja 4. (Carine i olakšavanje trgovine), odjeljka B (Liberalizacija ulaganja) poglavlja 10. (Liberalizacija ulaganja i trgovina uslugama), poglavlja 12. (Digitalna trgovina), poglavlja 13. (Energija i sirovine) i poglavlja 17. (Poduzeća u državnom vlasništvu) članak XX. GATT-a iz 1994., uključujući njegove napomene i dopunske odredbe, ugrađuje se *mutatis mutandis* u ovaj Sporazum i postaje njegov dio.
2. Podložno zahtjevu da se takve mjere ne primjenjuju na način koji bi bio sredstvo proizvoljne ili neopravdane diskriminacije između zemalja u kojima prevladavaju slični uvjeti ili prikriveno ograničavanje liberalizacije ulaganja ili trgovine uslugama, ništa u poglavlju 10. (Liberalizacija ulaganja i trgovina uslugama), poglavlju 11. (Kretanje kapitala, plaćanja i prijenosi), poglavlju 12. (Digitalna trgovina), poglavlju 13. (Energija i sirovine) i poglavlju 17. (Poduzeća u državnom vlasništvu) ne tumači se kao da bilo koju stranku sprečava da donese ili izvršava mjere:
 - (a) potrebne radi zaštite javne sigurnosti ili javnog morala ili održavanja javnog reda¹;

¹ Na iznimke povezane s javnom sigurnošću i javnim redom može se pozvati samo ako postoji stvarna i dovoljno ozbiljna prijetnja nekom od temeljnih interesa društva.

- (b) potrebne radi zaštite života ili zdravlja ljudi, životinja ili biljaka;
 - (c) potrebne radi osiguravanja usklađenosti sa zakonima ili drugim propisima koji nisu neusklađeni s odredbama ovog Sporazuma, uključujući one koje se odnose na:
 - i. sprečavanje obmanjujućih i prijevarnih radnji ili rješavanje posljedica neispunjavanja ugovornih obveza;
 - ii. zaštitu privatnosti osoba u vezi s obradom i širenjem osobnih podataka i zaštitu povjerljivosti osobnih evidencija i računa;
 - iii. sigurnost.
3. U mjeri u kojoj su takve mjere inače neusklađene s poglavljem ili odjeljkom iz stavaka 1. i 2. ovog članka podrazumijeva se da su stranke suglasne u pogledu sljedećeg:
- (a) mjere iz članka XX. točke (b) GATT-a iz 1994. i stavka 2. točke (b) ovog članka uključuju mjere u području okoliša, koje su potrebne za zaštitu života ili zdravlja ljudi, životinja ili biljaka;
 - (b) članak XX. točka (g) GATT-a iz 1994. primjenjuje se na mjere koje se odnose na očuvanje živih i neživih neobnovljivih prirodnih resursa; i

- (c) mjere koje se poduzimaju radi provedbe multilateralnih sporazuma u području okoliša mogu biti obuhvaćene člankom XX. točkama (b) ili (g) GATT-a iz 1994. ili stavkom 2. točkom (b) ovog članka.

4. Prije nego što poduzme mjere predviđene u članku XX. točkama (i) i (j) GATT-a iz 1994., stranka dostavlja drugoj stranci sve relevantne informacije radi pokušaja pronalaženja rješenja koje je prihvatljivo za obje stranke. Ako se dogovor ne postigne u roku od 30 dana od dostave informacija, stranka može primijeniti relevantne mjere. Ako zbog iznimnih i kritičnih okolnosti koje zahtijevaju hitno djelovanje nije moguće prethodno obavješćivanje ili ispitivanje, stranka koja namjerava poduzeti mjere može odmah primijeniti mjere opreza potrebne za rješavanje situacije. Ta stranka o tome odmah obavješćuje drugu stranku.

ČLANAK 25.2.

Iznimke u vezi sa sigurnošću

Ništa u ovom Sporazumu ne tumači se tako da se:

- (a) od stranke zahtijeva da dostavi ili dopusti pristup informacijama čije objavljivanje smatra suprotnim svojim bitnim sigurnosnim interesima; ili

- (b) stranku sprečava da poduzme radnje koje smatra potrebnima za zaštitu svojih bitnih sigurnosnih interesa:
- i. povezanih s proizvodnjom ili trgovinom oružjem, streljivom i vojnom opremom te u vezi s trgovinom i prometom drugom robom i materijalima, uslugama i tehnologijom te gospodarskim djelatnostima koji se obavljaju izravno ili neizravno u svrhe opskrbe vojnih snaga;
 - ii. u vezi s fizijskim i fuzijskim materijalima ili materijalima iz kojih se takvi materijali dobivaju; ili
 - iii. poduzetih u vrijeme rata ili drugog izvanrednog stanja u međunarodnim odnosima; ili
- (c) stranku sprečava da poduzme bilo kakve mjere za ispunjenje svojih obveza na temelju Povelje Ujedinjenih naroda u svrhu očuvanja međunarodnog mira i sigurnosti.

ČLANAK 25.3.

Oporezivanje

1. Za potrebe ovog članka primjenjuju se sljedeće definicije:
 - (a) „izravni porezi” znači svi porezi na prihod ili kapital, uključujući poreze na dobit od otuđivanja imovine, poreze na nekretnine, nasljedstva i darove, poreze na nadnice ili plaće koje su isplatila poduzeća te poreze na povećanje kapitala;

- (b) „rezidentnost” znači rezidentnost u porezne svrhe; i
- (c) „porezna konvencija” znači konvencija o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja ili drugi međunarodni sporazum ili aranžman koji se u potpunosti ili uglavnom odnosi na oporezivanje, a čije su stranke bilo koja država članica Unije, Unija ili Novi Zeland.

2. Ništa u ovom poglavlju ne utječe na prava i obveze Novog Zelanda ili Unije ili njezinih država članica na temelju bilo koje porezne konvencije. U slučaju nedosljednosti između ovog Sporazuma i bilo koje porezne konvencije prednost ima porezna konvencija u mjeri u kojoj postoji nedosljednost. Kad je riječ o poreznoj konvenciji između Unije ili njezinih država članica i Novog Zelanda, relevantna nadležna tijela prema ovom Sporazumu i poreznoj konvenciji zajednički utvrđuju postoji li nedosljednost između ovog Sporazuma i porezne konvencije¹.

3. Članak 10.7. (Tretman najpovlaštenije nacije) i članak 10.17. (Tretman najpovlaštenije nacije) ne primjenjuju se na pogodnost koju je stranka odobrila u skladu s poreznom konvencijom.

¹ Podrazumijeva se da se time ne dovodi u pitanje članak 26. (Rješavanje sporova).

4. Podložno zahtjevu da se takve mjere ne primjenjuju na način koji bi kod postojanja sličnih uvjeta predstavljao sredstvo proizvoljne ili neopravdane diskriminacije među državama ili koji bi predstavljao prikriveno ograničavanje trgovine i ulaganja, ništa u ovom Sporazumu ne tumači se u smislu da sprečava stranku u donošenju, zadržavanju ili provedbi mjera:

- (a) kojima se nastoji osigurati pravično ili djelotvorno¹ određivanje ili naplata izravnih poreza; ili
- (b) kojima se utvrđuje razlika između poreznih obveznika koji nisu u istoj situaciji, posebno u pogledu njihove rezidentnosti ili mjesta ulaganja njihova kapitala.

¹ Mjere kojima se nastoji osigurati pravično ili djelotvorno određivanje ili naplata izravnih poreza uključuju mjere koje stranka poduzima u okviru svojeg poreznog sustava:

- i. koje se primjenjuju na nerezidentne pružatelje usluga na temelju priznavanja činjenice da se porezna obveza nerezidenata određuje s obzirom na oporezive stavke koje imaju izvor ili se nalaze na području stranke; ili
- ii. koje se primjenjuju na nerezidente radi osiguravanja određivanja ili naplate poreza na području stranke; ili
- iii. koje se primjenjuju na nerezidente ili rezidente radi sprečavanja izbjegavanja ili utaje poreza, uključujući mjere za postizanje usklađenosti; ili
- iv. koje se primjenjuju na korisnike usluga koje se pružaju na području ili s područja druge stranke kako bi se za takve korisnike usluga osiguralo određivanje ili naplata poreza koji potječu iz izvora na području stranke; ili
- v. u okviru kojih se pružatelji usluga koji podliježu porezu na stavke oporezive u cijelom svijetu razlikuju od drugih pružatelja usluga na temelju priznavanja razlike u prirodi porezne osnovice među njima; ili
- vi. koje služe određivanju, dodjeli ili raspodjeli prihoda, dobiti, zarade, gubitka, odbitka ili knjiženja koji se odnose na rezidentne osobe ili podružnice ili između povezanih osoba ili podružnica iste osobe, kako bi se održala porezna osnovica stranke.

ČLANAK 25.4.

Ograničenja u slučaju teškoća s platnom bilancom i vanjskim financijskim položajem

1. Ako ima ozbiljnih teškoća s platnom bilancom ili vanjskim financijskim položajem ili postoji prijetnja od takvih teškoća, stranka može donijeti ili zadržati privremene zaštitne mjere u pogledu kretanja kapitala, plaćanja ili prijenosa¹.
2. Svaka privremena zaštitna mjera donesena ili zadržana na temelju stavka 1.:
 - (a) mora biti u skladu sa Statutom Međunarodnog monetarnog fonda;
 - (b) ne smije premašivati mjere potrebne za svladavanje okolnosti opisanih u stavku 1.;
 - (c) privremena je i postupno se ukida kad se okolnosti opisane u stavku 1. poboljšaju;
 - (d) takva je da se njome izbjegava nanošenje nepotrebne štete komercijalnim, gospodarskim i financijskim interesima druge stranke; i
 - (e) nediskriminirajuća je tako da postupanje prema drugoj stranci nije manje povoljno od postupanja u sličnim situacijama prema bilo kojem drugom subjektu koji nije stranka.

¹ Podrazumijeva se da ozbiljne teškoće s platnom bilancom i vanjskim financijskim položajem ili prijetnja od takvih teškoća, mogu, među ostalim čimbenicima, biti prouzročene ozbiljnim teškoćama povezanim s monetarnom ili tečajnom politikom ili prijetnjom od takvih teškoća.

3. U slučaju trgovine robom stranka može donijeti privremene zaštitne mjere radi zaštite svojeg vanjskog financijskog položaja ili platne bilance. Sve privremene zaštitne mjere donesene ili zadržane na temelju ovog stavka moraju biti u skladu s GATT-om iz 1994. i njegovim Dogovorom o odredbama o platnoj bilanci.

4. U slučaju trgovine uslugama stranka može donijeti privremene zaštitne mjere radi zaštite svojeg vanjskog financijskog položaja ili platne bilance. Svaka privremena zaštitna mjera donesena ili zadržana na temelju ovog stavka mora biti u skladu s člankom XII. GATS-a.

ČLANAK 25.5.

Privremene zaštitne mjere

1. U iznimnim okolnostima ozbiljnih teškoća u funkcioniranju Unijine gospodarske i monetarne unije ili prijetnje od takvih teškoća Unija može donijeti ili zadržati, u trajanju od najdulje šest mjeseci, privremene zaštitne mjere u pogledu kretanja kapitala, plaćanja ili prijenosa.

2. Sve privremene zaštitne mjere donesene ili zadržane na temelju stavka 1. ograničene su u opsegu koji je nužno potreban i nisu sredstvo proizvoljne ili neopravdane diskriminacije između Novog Zelanda i treće zemlje u sličnim situacijama.

ČLANAK 25.6.

Ugovor iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi

1. Ništa u ovom Sporazumu ne sprečava Novi Zeland da donosi mjere koje smatra potrebnima kako bi se Maorima dodijelio povoljniji tretman u pogledu pitanja obuhvaćenih ovim Sporazumom, uključujući ispunjavanje njegovih obveza na temelju Ugovora iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi, pod uvjetom da se takve mjere ne upotrebljavaju kao sredstvo proizvoljne ili neopravdane diskriminacije osoba druge stranke ili prikrivenog ograničenja trgovine robom, trgovine uslugama i ulaganja.
2. Stranke su suglasne da tumačenje Ugovora iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi, uključujući prirodu prava i obveza koje iz njega proizlaze, ne podliježe odredbama o rješavanju sporova iz ovog Sporazuma. Poglavlje 26. (Rješavanje sporova) u svim se drugim slučajevima primjenjuje na ovaj članak. Unija može od povjerenstva osnovanog na temelju članka 26.5. (Osnivanje povjerenstva) zatražiti samo da utvrdi je li bilo koja mjera iz stavka 1. u suprotnosti s njezinim pravima na temelju ovog Sporazuma.

ČLANAK 25.7.

Otkrivanje informacija

1. Ništa se u ovom Sporazumu ne tumači tako da se od stranke zahtijeva da na raspolaganje stavi povjerljive informacija čijim bi se otkrivanjem onemogućila provedba zakonodavstva ili koje bi na neki drugi način bilo protivno javnom interesu ili bi dovelo u pitanje legitimne poslovne interese određenih javnih ili privatnih poduzeća, osim ako su povjerljive informacije potrebne povjerenstvu u postupku rješavanja sporova u skladu s poglavljem 26. (Rješavanje sporova). U takvim slučajevima povjerenstvo osigurava potpunu zaštitu povjerljivosti.
2. Svaka stranka smatra povjerljivima sve informacije koje je druga stranka dostavila Odboru za trgovinu ili posebnim odborima, a koje je druga stranka označila kao povjerljive.

ČLANAK 25.8.

Izuzeća od obveza WTO-a

Ako se prava ili obveze iz ovog Sporazuma preklapaju s pravima ili obvezama iz Sporazuma o WTO-u, smatra se da je svaka mjera poduzeta u skladu s odlukom o izuzeću donesenom u skladu s člankom IX. Sporazuma o WTO-u u skladu s preklapajućom odredbom iz ovog Sporazuma.

POGLAVLJE 26.

RJEŠAVANJE SPOROVA

ODJELJAK A

CILJ I PODRUČJE PRIMJENE

ČLANAK 26.1.

Cilj

Cilj je ovog poglavlja utvrditi djelotvoran i učinkovit mehanizam za izbjegavanje i rješavanje svih sporova između stranaka o tumačenju i primjeni ovog Sporazuma i Sanitarnog sporazuma kako bi se pronašlo sporazumno rješenje kad god je to moguće.

ČLANAK 26.2.

Područje primjene

1. Ovo se poglavlje primjenjuje, u skladu sa stavkom 2., na bilo koji spor između stranaka u vezi s tumačenjem i primjenom ovog Sporazuma i Sanitarnog sporazuma (dalje u tekstu „obuhvaćene odredbe”).
2. Ouhvaćene odredbe uključuju sve odredbe Sanitarnog sporazuma i ovog Sporazuma, uz iznimku:
 - (a) odjeljaka B (Antidampinške i kompenzacijske pristojbe) i C (Globalne zaštitne mjere) poglavlja 5. (Mjere za zaštitu trgovine);
 - (b) poglavlja 15. (Politika tržišnog natjecanja);
 - (c) članka 16.6. (Savjetovanje);
 - (d) poglavlja 20. (Trgovinska i gospodarska suradnja s Maorima);
 - (e) poglavlja 21. (Mala i srednja poduzeća);
 - (f) poglavlja 22. (Dobra regulatorna praksa i regulatorna suradnja); i

- (g) odredaba Ugovora iz Waitangija/te Tiriti o Waitangi u pogledu njegova tumačenja, uključujući prirodu prava i obveza koje iz njega proizlaze.

ODJELJAK B

SAVJETOVANJE

ČLANAK 26.3.

Savjetovanje

1. Stranke nastoje svaki spor iz članka 26.2. (Područje primjene) riješiti tako da započnu savjetovanje u dobroj vjeri radi postizanja sporazumnog rješenja.
2. Stranka traži savjetovanje slanjem pisanog zahtjeva drugoj stranci u kojem navodi spornu mjeru i obuhvaćene odredbe koje smatra primjenjivima.
3. Stranka kojoj je upućen zahtjev za savjetovanje (dalje u tekstu „stranka protiv koje je podnesena pritužba”) mora na taj zahtjev odgovoriti odmah, a najkasnije 10 dana od datuma dostave zahtjeva. Ako se stranke ne dogovore drukčije, savjetovanje se održava u roku od 30 dana od datuma dostave zahtjeva za savjetovanje, i to na području stranke protiv koje je podnesena pritužba. Ako se stranke ne dogovore da će nastaviti savjetovanje, savjetovanje se smatra zaključenim u roku od 30 dana od datuma dostave zahtjeva ili u roku od 90 dana od tog datuma za sporove na temelju poglavlja 19. (Trgovina i održivi razvoj).

4. Savjetovanje o hitnim pitanjima, uključujući ona koja se odnose na kvarljivu robu ili sezonsku robu ili usluge koji brzo i u kratkom roku gube kvalitetu, održava se u roku od 15 dana od dana dostave zahtjeva za savjetovanje. Savjetovanje se smatra zaključenim u roku od 15 dana, osim ako se stranke dogovore da će ga nastaviti.
5. Za vrijeme savjetovanja svaka stranka pruža dostatne činjenične informacije kako bi se omogućilo cjelovito ispitivanje načina na koji je predmetna mjera mogla utjecati na primjenu ovog Sporazuma ili Sanitarnog sporazuma. Svaka stranka nastoji osigurati sudjelovanje svojih nadležnih državnih tijela koja su stručna za predmet savjetovanja.
6. U sporovima u vezi s odredbama iz poglavlja 19. (Trgovina i održivi razvoj) koje se odnose na multilateralne sporazume ili instrumente iz poglavlja 19. (Trgovina i održivi razvoj) stranke uzimaju u obzir informacije ILO-a ili relevantnih tijela ili organizacija osnovanih na temelju multilateralnih sporazuma u području okoliša kako bi se promicala usklađenost između rada stranaka i tih organizacija ili tijela. Stranke se prema potrebi savjetuju s takvim organizacijama ili njihovim relevantnim tijelima ili drugim stručnjacima ili tijelima koje smatraju prikladnima. Svaka stranka može prema potrebi zatražiti stajališta domaćih savjetodavnih skupina iz članka 24.6. (Domaće savjetodavne skupine) ili druge stručne savjete.
7. Savjetovanje, a posebno sve informacije koje se smatraju povjerljivima i stajališta koja su stranke zauzele za vrijeme savjetovanja povjerljive su prirode i njima se ne dovode u pitanje prava bilo koje stranke u bilo kojem daljnjem postupku.

8. Mjera koju je stranka predložila, ali koja još nije provedena, može biti predmet savjetovanja na temelju ovog članka, ali ne može biti predmet postupaka povjerenstva na temelju odjeljka C (Postupci povjerenstva) ili posredovanja na temelju odjeljka D (Posredovanje).

ODJELJAK C

POSTUPCI POVJERENSTVA

ČLANAK 26.4.

Pokretanje postupaka povjerenstva

1. Stranka koja je zatražila savjetovanje može zatražiti osnivanje povjerenstva u sljedećim slučajevima:
 - (a) ako stranka protiv koje je podnesena pritužba ne odgovori na zahtjev za savjetovanje u roku od deset dana od datuma njegova dostavljanja;
 - (b) ako se savjetovanje ne održi u rokovima utvrđenima u članku 26.3. (Savjetovanje) stavcima 3. i 4.;
 - (c) ako se stranke slože da neće održati savjetovanje; ili

(d) ako je savjetovanje zaključeno bez postizanja sporazumnog rješenja.

2. Zahtjev kojim se traži osnivanje povjerenstva (dalje u tekstu „zahtjev za osnivanje povjerenstva”) podnosi se pisanim zahtjevom koji se dostavlja drugoj stranci i bilo kojem vanjskom tijelu kojem je povjerena zadaća u skladu sa stavkom 4., ako je primjenjivo. Stranka koja je podnijela pritužbu u svojem zahtjevu za osnivanje povjerenstva navodi spornu mjeru i objašnjava na koji način ta mjera čini povredu obuhvaćenih odredaba, i to na način koji je dostatan za jasno iznošenje pravne osnove za pritužbu.

3. Svaka stranka osigurava pravodobno javno objavljivanje zahtjeva za osnivanje povjerenstva.

4. Odbor za trgovinu može odlučiti vanjskom tijelu povjeriti zadaću pružanja potpore povjerenstvima u okviru ovog poglavlja, uključujući pružanje administrativne i pravne potpore. Odlukom Odbora za trgovinu obuhvaćeni su i troškovi koji proizlaze iz povjeravanja te zadaće.

ČLANAK 26.5.

Osnivanje povjerenstva

1. Povjerenstvo se sastoji od tri člana.

2. Stranke se u roku od 15 dana od datuma dostave zahtjeva za osnivanje povjerenstva savjetuju u dobroj vjeri kako bi se dogovorile o sastavu povjerenstva.

3. Ako stranke ne postignu dogovor o sastavu povjerenstva u roku predviđenom u stavku 2., svaka stranka u roku od 10 dana nakon isteka roka utvrđenog u stavku 2. imenuje člana povjerenstva:

- (a) s potpopisa te stranke utvrđenog na temelju članka 26.6. (Popisi članova povjerenstva); ili
- (b) za sporove na temelju poglavlja 19. (Trgovina i održivi razvoj), s potpopisa te stranke na popisu za sporove na temelju poglavlja o trgovini i održivom razvoju utvrđenom u skladu s člankom 26.6. (Popisi članova povjerenstva) stavkom 1. točkom (b).

Ako stranka u roku predviđenom u stavku 3. ne imenuje člana povjerenstva sa svojeg potpopisa, supredsjednik Odbora za trgovinu iz stranke koja je podnijela pritužbu u roku od 10 dana od isteka roka predviđenog u stavku 3. ždrijebom odabire člana povjerenstva s potpopisa stranke koja nije imenovala člana povjerenstva. Supredsjednik Odbora za trgovinu iz stranke koja je podnijela pritužbu može delegirati takav odabir ždrijebom.

4. Ako stranke u roku utvrđenom u stavku 2. ne postignu dogovor o predsjedniku povjerenstva, supredsjednik Odbora za trgovinu iz stranke koja je podnijela pritužbu u roku od 10 dana od isteka tog roka ždrijebom odabire predsjednika povjerenstva:

- (a) s potpopisa predsjednika utvrđenog na temelju članka 26.6. (Popisi članova povjerenstva); ili
- (b) za sporove na temelju poglavlja 19. (Trgovina i održivi razvoj), s potpopisa predsjednika na popisu za sporove na temelju poglavlja o trgovini i održivom razvoju utvrđenom u skladu s člankom 26.6. (Popisi članova povjerenstva) stavkom 1. točkom (b).

Supredsjednik Odbora za trgovinu iz stranke koja je podnijela pritužbu može delegirati takav odabir ždrijebom.

5. Ako se stranke ne dogovore drukčije, smatra se da je povjerenstvo osnovano 15 dana nakon što su tri odabrana člana povjerenstva prihvatila svoje imenovanje u skladu s pravilom 10. iz Priloga 26.-A (Poslovnik za rješavanje sporova). Svaka stranka odmah javno objavljuje datum osnivanja povjerenstva.

6. Ako bilo koji od popisa predviđenih člankom 26.6. (Popisi članova povjerenstva) nije utvrđen ili ne sadržava dostatan broj imena ili sadržava samo imena osoba koje nisu dostupne u trenutku odabira člana povjerenstva u skladu sa stavcima 3. ili 4., članovi povjerenstva odabiru se ždrijebom među osobama koje je službeno predložila jedna stranka ili koje su službeno predložile obje stranke u skladu s Prilogom 26.-A (Poslovnik za rješavanje sporova).

ČLANAK 26.6.

Popisi članova povjerenstva

1. Odbor za trgovinu na prvom sastanku nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma utvrđuje:

(a) popis osoba koje žele i mogu obavljati dužnost člana povjerenstva; i

(b) zaseban popis osoba koje žele i mogu obavljati dužnost člana povjerenstva u sporovima na temelju poglavlja 19. (Trgovina i održivi razvoj) („popis za sporove na temelju poglavlja o trgovini i održivom razvoju”).

2. Svaki popis iz stavka 1. točaka (a) i (b) sastoji se od sljedećih potpopisa:

(a) jednog potpopisa osoba utvrđenog na temelju prijedloga Unije;

(b) jednog potpopisa osoba utvrđenog na temelju prijedloga Novog Zelanda; i

(c) jednog potpopisa osoba koje nisu državljani nijedne stranke, a koje će obavljati dužnost predsjednika povjerenstva.

3. Na potpopisima iz stavka 2. točaka (a), (b) i (c) nalaze se najmanje tri osobe. Na potpopisu iz stavka 2. točke (c) nalazi se najviše šest osoba. Odbor za trgovinu osigurava da popis uvijek sadržava toliko osoba.

4. Odbor za trgovinu može utvrditi dodatne popise osoba sa stručnim znanjem u određenim sektorima obuhvaćenima ovim Sporazumom. Podložno suglasnosti stranaka takvi se dodatni popisi upotrebljavaju za sastavljanje povjerenstva u skladu s postupkom utvrđenim u članku 26.5. (Osnivanje povjerenstva).

ČLANAK 26.7.

Zahtjevi za članove povjerenstva

1. Svaki član povjerenstva:

- (a) mora dokazati da ima stručno znanje u području prava, međunarodne trgovine i drugih pitanja obuhvaćenih ovim Sporazumom;
- (b) mora biti neovisan i ne smije biti povezan ni s jednom strankom te ne smije primati napatke ni od jedne stranke;
- (c) mora nastupati u vlastito ime i ne smije primati napatke ni od jedne organizacije ili vlade u pogledu pitanja povezanih sa sporom; i
- (d) poštuje Prilog 26.-B (Kodeks ponašanja za članove povjerenstva i posrednike).

2. Predsjednik ujedno ima iskustvo u postupcima rješavanja sporova.

3. Neovisno o stavku 1. točki (a) i stavku 2. svaki član povjerenstva na popisu za sporove na temelju poglavlja o trgovini i održivom razvoju mora imati specijalizirano ili stručno znanje u području:

- (a) radnog prava ili prava o okolišu;
- (b) pitanja obuhvaćenih poglavljem 19. (Trgovina i održivi razvoj); ili

(c) rješavanja sporova proizašlih iz međunarodnih sporazuma.

4. S obzirom na predmet određenog spora stranke se mogu dogovoriti o odstupanju od zahtjeva navedenih u stavku 1. točki (a).

ČLANAK 26.8.

Funkcije povjerenstva

Povjerenstvo:

- (a) objektivno ocjenjuje pitanje koje rješava, uključujući objektivno ocjenjivanje činjenica predmeta te primjenjivosti obuhvaćenih odredbi i usklađenosti s njima;
- (b) utvrđuje, u svojim odlukama i izvješćima, činjenično stanje i primjenjivost obuhvaćenih odredaba te daje obrazloženje svih nalaza i preporuka koje donese; i
- (c) redovito se savjetuje sa strankama i pruža odgovarajuće prilike za postizanje sporazumnog rješenja.

ČLANAK 26.9.

Opis poslova

1. Osim ako se stranke dogovore drukčije u roku od pet dana od datuma osnivanja povjerenstva, mandat povjerenstva jest sljedeći:

„ispitati, u kontekstu relevantnih obuhvaćenih odredaba koje su navele stranke, pitanje iz zahtjeva za osnivanje povjerenstva, donijeti zaključke o primjenjivosti obuhvaćenih odredaba i usklađenosti predmetne mjere s tim odredbama i izdati izvješće u skladu s člankom 26.11. (Privremeno izvješće) i člankom 26.12. (Završno izvješće)“.

2. Ako se stranke dogovore o drugom opisu poslova osim onom utvrđenom u stavku 1., o dogovorenom opisu poslova obavješćuju povjerenstvo u roku utvrđenom u stavku 1.

ČLANAK 26.10.

Odluka o hitnosti

1. Ako stranka to zatraži, povjerenstvo u roku od 10 dana od svojeg osnivanja odlučuje odnosi li se predmet na hitnu situaciju.

2. Ako povjerenstvo odluči da se spor odnosi na hitnu situaciju, primjenjivi rokovi utvrđeni u odjeljku C (Postupci povjerenstva) ovog poglavlja upola su kraći od navedenih, osim kad je riječ o rokovima iz članka 26.5. (Osnivanje povjerenstva) i članka 26.9. (Opis poslova).

ČLANAK 26.11.

Privremeno izvješće

1. Povjerenstvo strankama dostavlja privremeno izvješće u roku od 90 dana od datuma svojeg osnivanja. Ako povjerenstvo smatra da rokove nije moguće ispuniti, predsjednik povjerenstva o tome u pisanom obliku obavješćuje stranke te navodi razloge za odgodu i datum kad povjerenstvo namjerava podnijeti svoje privremeno izvješće. Povjerenstvo ni u kojem slučaju ne smije podnijeti privremeno izvješće više od 120 dana od datuma svojeg osnivanja.

2. Svaka stranka u roku od 10 dana od dostave privremenog izvješća povjerenstvu može dostaviti pisani zahtjev za preispitivanje konkretnih aspekata tog izvješća. Stranka može dati primjedbe na zahtjev druge stranke u roku od šest dana od dostave zahtjeva.

ČLANAK 26.12.

Završno izvješće

1. Povjerenstvo strankama podnosi završno izvješće u roku od 120 dana od datuma svojeg osnivanja. Ako povjerenstvo smatra da taj rok nije moguće ispuniti, predsjednik povjerenstva o tome u pisanom obliku obavješćuje stranke navodeći razloge za odgodu i datum na koji povjerenstvo namjerava podnijeti svoje završno izvješće. Povjerenstvo ni u kojem slučaju ne smije podnijeti završno izvješće više od 150 dana od datuma svojeg osnivanja.
2. Završno izvješće uključuje raspravu o svim pisanim zahtjevima stranaka u vezi s privremenim izvješćem kako je navedeno u članku 26.11. (Privremeno izvješće) stavku 2. i jasno odgovara na primjedbe stranaka.

ČLANAK 26.13.

Mjere za postizanje usklađenosti

1. Stranka protiv koje je podnesena pritužba poduzima sve potrebne mjere da bez odgode postupi u skladu s nalazima i preporukama iz završnog izvješća kako bi se uskladila s obuhvaćenim odredbama.

2. Stranka protiv koje je podnesena pritužba najkasnije 30 dana od dostave završnog izvješća dostavlja obavijest stranci koja je podnijela pritužbu o mjerama koje je poduzela ili koje namjerava poduzeti kako bi postigla usklađenost.
3. Osim toga, kad je riječ o sporovima na temelju poglavlja 19. (Trgovina i održivi razvoj):
 - (a) stranka protiv koje je podnesena pritužba dužna je najkasnije 30 dana od dostave završnog izvješća obavijestiti svoj mehanizam civilnog društva uspostavljen u skladu s člankom 24.6. (Domaće savjetodavne skupine) i kontaktnu točku druge stranke uspostavljenu u skladu s člankom 19.20. (Kontaktne točke) o mjerama koje je poduzela ili koje namjerava poduzeti kako bi postigla usklađenost; i
 - (b) Odbor za trgovinu i održivi razvoj prati provedbu mjera za postizanje usklađenosti. Domaće savjetodavne skupine iz članka 24.6. (Domaće savjetodavne skupine) mogu u tom pogledu podnijeti primjedbe Odboru za trgovinu i održivi razvoj.

ČLANAK 26.14.

Razuman rok

1. Ako nije moguće odmah postići usklađenost, stranka protiv koje je podnesena pritužba najkasnije 30 dana od donošenja završnog izvješća dostavlja obavijest stranci koja je podnijela pritužbu o razumnom roku koji će joj biti potreban za postizanje usklađenosti. Stranke se nastoje dogovoriti o trajanju razumnog roka za usklađivanje.

2. Ako se stranke ne dogovore o razumnom roku, stranka koja je podnijela pritužbu može najranije 20 dana od datuma dostave obavijesti iz stavka 1. uputiti pisani zahtjev izvornom povjerenstvu da odredi razumni rok. Povjerenstvo strankama dostavlja odluku u roku od 20 dana od datuma dostave tog zahtjeva.
3. Stranka protiv koje je podnesena pritužba najkasnije 30 dana prije isteka razumnog roka pisanim putem obavješćuje stranku koja je podnijela pritužbu o svojem napretku u postizanju usklađenosti.
4. Stranke mogu dogovoriti produljenje razumnog roka.

ČLANAK 26.15.

Preispitivanje usklađenosti

1. Stranka protiv koje je podnesena pritužba najkasnije na datum isteka razumnog roka obavješćuje stranku koja je podnijela pritužbu o svim mjerama koje je poduzela kako bi postupila u skladu sa završnim izvješćem.

2. Ako se stranke ne slažu oko postojanja ili usklađenosti s obuhvaćenim odredbama bilo koje mjere poduzete radi postizanja usklađenosti, stranka koja je podnijela pritužbu može u pisanom obliku uputiti zahtjev izvornom povjerenstvu radi odlučivanja o tom pitanju. U tom se zahtjevu navodi svaka sporna mjera i objašnjava kako ta mjera predstavlja povredu obuhvaćenih odredaba na način koji je dostatan za jasno iznošenje pravne osnove za pritužbu. Povjerenstvo strankama dostavlja odluku u roku od 54 dana od datuma dostave tog zahtjeva.

ČLANAK 26.16.

Privremeni pravni lijekovi

1. Stranka protiv koje je podnesena pritužba, ako to zatraži stranka koja je podnijela pritužbu, započinje savjetovanje sa strankom koja je podnijela pritužbu radi postizanja dogovora o obostrano prihvatljivoj kompenzaciji ako:
 - (a) stranka protiv koje je podnesena pritužba obavijesti stranku koja je podnijela pritužbu da nije moguće postupiti u skladu sa završnim izvješćem;
 - (b) ako stranka protiv koje je podnesena pritužba ne dostavi obavijest o mjerama poduzetima radi postizanja usklađenosti u roku iz članka 26.13. (Mjere za postizanje usklađenosti) ili prije isteka razumnog roka;
 - (c) povjerenstvo utvrdi da nije poduzeta nijedna mjera za postizanje usklađenosti; ili

(d) povjerenstvo utvrdi da mjera poduzeta za postizanje usklađenosti nije u skladu s obuhvaćenim odredbama.

2. Za sporove na temelju poglavlja 19. (Trgovina i održivi razvoj) ovaj se članak primjenjuje u slučaju:

(a) situacije navedene u stavku 1. točkama (a), (b) ili (c) i ako se u završnom izvješću u skladu s člankom 26.12. (Završno izvješće) utvrdi povreda:

i. članka 19.3. (Multilateralni radni standardi i sporazumi) stavka 3.; ili

ii. članka 19.6. (Trgovina i klimatske promjene) stavka 3., ako povjerenstvo u svojem završnom izvješću utvrdi da se stranka protiv koje je podnesena pritužba nije suzdržala od djelovanja ili propusta koji bitno povređuju cilj i svrhu Pariškog sporazuma; ili

(b) situacije navedene u stavku 1. točki (d) i ako se odlukom povjerenstva za postizanje usklađenosti u skladu s člankom 26.15. (Preispitivanje usklađenosti) utvrdi povreda:

i. članka 19.3. (Multilateralni radni standardi i sporazumi) stavka 3.; ili

ii. članka 19.6. (Trgovina i klimatske promjene) stavka 3., ako povjerenstvo u svojoj odluci utvrdi da se stranka protiv koje je podnesena pritužba nije suzdržala od djelovanja ili propusta koji bitno povređuju cilj i svrhu Pariškog sporazuma.

3. Ako u okolnostima navedenima u stavcima 1. i 2. stranka koja je podnijela pritužbu odluči ne zatražiti savjetovanje u vezi s kompenzacijom ili stranke ne postignu dogovor o kompenzaciji u roku od 20 dana od započinjanja savjetovanja o kompenzaciji, stranka koja je podnijela pritužbu može stranci protiv koje je podnesena pritužba dostaviti pisanu obavijest o tome da namjerava suspendirati primjenu obveza na temelju obuhvaćenih odredaba. U toj se obavijesti navodi razina planirane suspenzije obveza.
4. Stranka koja je podnijela pritužbu može suspendirati obveze 10 dana nakon datuma dostave obavijesti iz stavka 3., osim ako je stranka protiv koje je podnesena pritužba podnijela pisani zahtjev na temelju stavka 6.
5. Razina suspenzije obveza ne prelazi razinu istovjetnu poništenju ili narušavanju uzrokovanom povredom.
6. Ako stranka protiv koje je podnesena pritužba smatra da razina suspenzije obveza o kojoj je poslana obavijest prelazi razinu istovjetnu poništenju ili narušavanju uzrokovanom povredom ili da nisu ispunjeni uvjeti iz stavka 2., može dostaviti pisani zahtjev izvornom povjerenstvu prije isteka roka od 10 dana predviđenog u stavku 4. radi odlučivanja o tom pitanju. Povjerenstvo svoju odluku o razini suspenzije obveza ili o tome jesu li ispunjeni uvjeti iz stavka 2. dostavlja strankama u roku od 30 dana od datuma tog zahtjeva. Obveze se ne suspendiraju dok povjerenstvo ne donese odluku. Suspenzija obveza mora biti u skladu s tom odlukom.

7. Suspenzija obveza i kompenzacija iz ovog članka privremene su i ne primjenjuju se:
- (a) nakon što stranke postignu sporazumno rješenje u skladu s člankom 26.26. (Sporazumno rješenje);
 - (b) nakon što se stranke slože da je nakon poduzimanja mjera radi postizanja usklađenosti stranka koja je podnijela pritužbu usklađena s obuhvaćenim odredbama; ili
 - (c) nakon što su sve mjere poduzete radi postizanja usklađenosti za koje je povjerenstvo utvrdilo da nisu u skladu s obuhvaćenim odredbama povučene ili izmijenjene kako bi se stranka protiv koje je podnesena pritužba uskladila s obuhvaćenim odredbama.

ČLANAK 26.17.

Preispitivanje mjera poduzetih radi postizanja usklađenosti nakon donošenja privremenih pravnih lijekova

1. Stranka protiv koje je podnesena pritužba dostavlja stranci koja je podnijela pritužbu obavijest o svakoj mjeri koju je poduzela radi postizanja usklađenosti nakon suspenzije obveza ili nakon primjene privremene kompenzacije, ovisno o slučaju. Uz iznimku slučajeva iz stavka 2., stranka koja je podnijela pritužbu ukida suspenziju obveza u roku od 30 dana od datuma dostave obavijesti. Ako je primijenjena kompenzacija, osim u slučajevima iz stavka 2., stranka protiv koje je podnesena pritužba može prekinuti primjenu takve kompenzacije u roku od 30 dana od dostave obavijesti da je postigla usklađenost.

2. Ako stranke u roku od 30 dana od datuma dostave obavijesti ne postignu dogovor o tome postiže li se mjerom u vezi s kojom je poslana ta obavijest usklađenost stranke protiv koje je podnesena pritužba s obuhvaćenim odredbama, svaka stranka može dostaviti pisani zahtjev izvornom povjerenstvu da odluči o tom pitanju, a ako to ne učini suspenzija obveza ili kompenzacija, ovisno o slučaju, se ukida. Povjerenstvo strankama dostavlja odluku u roku od 46 dana od datuma dostave zahtjeva. Ako povjerenstvo utvrdi da je mjera poduzeta radi postizanja usklađenosti u skladu s obuhvaćenim odredbama, ukida se suspenzija obveza ili kompenzacija, ovisno o slučaju. Prema potrebi, stranka koja je podnijela pritužbu prilagođava razinu suspenzije obveza ili kompenzacije u skladu s odlukom povjerenstva.
3. Ako stranka protiv koje je podnesena pritužba smatra da razina suspenzije obveza koju je primijenila stranka koja je podnijela pritužbu prelazi razinu istovjetnu poništenju ili narušavanju zbog povrede, može dostaviti pisani zahtjev izvornom povjerenstvu da odluči o tom pitanju.

ČLANAK 26.18.

Zamjena članova povjerenstva

Ako za vrijeme postupka rješavanja sporova na temelju ovog odjeljka član povjerenstvo nije u mogućnosti sudjelovati, povuče se ili ga je potrebno zamijeniti jer se ne pridržava Priloga 26.-B (Kodeks ponašanja za članove povjerenstva i posrednike), primjenjuje se postupak predviđen u članku 26.5. (Osnivanje povjerenstva) i svaki zamjenski član povjerenstva ima sve ovlasti i dužnosti prvobitnih članova povjerenstva. Rok za donošenje izvješća ili odluke povjerenstva produljuje se za vrijeme potrebno za imenovanje novog člana povjerenstva.

ČLANAK 26.19.

Poslovník

1. Postupci povjerenstva uređeni su ovim odjeljkom i Prilogom 26.-A (Poslovník za rješavanje sporova).
2. Svako saslušanje povjerenstva otvoreno je za javnost, osim ako je u Prilogu 26.-A (Poslovník za rješavanje sporova) predviđeno drukčije.

ČLANAK 26.20.

Suspenzija i prestanak

1. Na zajednički zahtjev stranaka povjerenstvo u bilo kojem trenutku suspendira svoj rad na razdoblje koje dogovore stranke, a koje nije dulje od 12 uzastopnih mjeseci.
2. Povjerenstvo nastavlja rad prije isteka razdoblja suspenzije na pisani zahtjev obiju stranaka ili po isteku razdoblja suspenzije na pisani zahtjev bilo koje stranke. Stranka koja podnosi zahtjev dostavlja obavijest drugoj stranci u skladu s tim. Ako povjerenstvo ne nastavi s radom po isteku razdoblja suspenzije u skladu s ovim stavkom, ovlast povjerenstva prestaje, a postupak rješavanja spora završava se.
3. Ako je rad povjerenstva suspendiran, relevantni rokovi utvrđeni u ovom odjeljku produljuju se za isto razdoblje.

ČLANAK 26.21.

Pravo na traženje i primanje informacija

1. Povjerenstvo na zahtjev stranke ili na vlastitu inicijativu može od stranaka zatražiti relevantne informacije koje smatra nužnima i prikladnima. Stranke na svaki zahtjev povjerenstva za informacije odgovaraju odmah i u cijelosti.
2. Povjerenstvo na zahtjev stranke ili na vlastitu inicijativu može od bilo kojeg izvora zatražiti svaku informaciju koju smatra primjerenom. Povjerenstvo također ima pravo zatražiti mišljenje stručnjaka ako to smatra potrebnim i u skladu sa svim uvjetima koje su dogovorile stranke, ako je primjenjivo.
3. Kad je riječ o pitanjima koja se odnose na usklađenost s multilateralnim sporazumima i instrumentima iz poglavlja 19. (Trgovina i održivi razvoj), mišljenja vanjskih stručnjaka ili informacije koje je zatražilo povjerenstvo moraju uključivati informacije i savjete ILO-a ili relevantnih tijela ili organizacija osnovanih na temelju multilateralnih sporazuma u području okoliša.
4. Povjerenstvo razmatra podneske *amicus curiae* fizičkih osoba stranke ili pravnih osoba s poslovnom jedinicom u stranci u skladu s Prilogom 26.-A (Poslovnik za rješavanje sporova).
5. Sve informacije ili mišljenja koje povjerenstvo dobije u skladu s ovim člankom otkrivaju se strankama, a one povjerenstvu mogu dostaviti primjedbe na njih.

ČLANAK 26.22.

Pravila tumačenja

1. Povjerenstvo tumači obuhvaćene odredbe u skladu s uobičajenim pravilima tumačenja međunarodnog javnog prava, uključujući pravila utvrđena u Bečkoj konvenciji o pravu međunarodnih ugovora sastavljenoj 23. svibnja 1969. u Beču.
2. Povjerenstvo uzima u obzir i relevantna tumačenja iz izvješća povjerenstava WTO-a i žalbenog tijela koje donese Tijelo WTO-a za rješavanje sporova.
3. Izvješćima i odlukama povjerenstva ne povećavaju se ni ne umanjuju prava i obveze stranaka na temelju ovog Sporazuma.

ČLANAK 26.23.

Izvješća i odluke povjerenstva

1. Vijećanja povjerenstva su povjerljiva. Povjerenstvo nastoji postići konsenzus pri donošenju izvješća i odluka. Ako to nije moguće, povjerenstvo odlučuje većinom glasova. Izdvojena mišljenja članova povjerenstva ni u kojem se slučaju ne objavljuju.
2. Stranke bezuvjetno prihvataju odluke i izvješća povjerenstva. Njima se ne stvaraju ni prava ni obveze za fizičke ili pravne osobe.

3. Svaka stranka javno objavljuje izvješća i odluke povjerenstva i njegove podneske u skladu s pravilima o zaštiti povjerljivih informacija.

4. Povjerenstvo i stranke smatraju povjerljivima sve informacije koje je stranka dostavila povjerenstvu u skladu s pravilima od 34. do 36. Priloga 26.-A (Poslovnik za rješavanje sporova).

ČLANAK 26.24.

Odabir suda

1. U slučaju spora u vezi s određenom mjerom kojom se navodno krše obuhvaćene odredbe i bitno istovjetna obveza na temelju drugog međunarodnog trgovinskog sporazuma čije su potpisnice obje stranke, uključujući Sporazum o WTO-u, stranka koja traži ispravljanje povrede odabire sud pred kojim će se spor rješavati.

2. Nakon što odabere sud i pokrene postupak rješavanja spora na temelju ovog odjeljka ili na temelju nekog drugog međunarodnog trgovinskog sporazuma, ta stranka u pogledu konkretne mjere iz stavka 1. ne pokreće postupke rješavanja spora na temelju drugog sporazuma, osim ako sud kojem se najprije obratila zbog postupovnih razloga ili razloga povezanih s nadležnošću ne uspije donijeti odluku.

3. Za potrebe ovog članka:

(a) smatra se da je postupak rješavanja spora na temelju ovog odjeljka pokrenut zahtjevom povjerenstva stranke u skladu s člankom 26.4. (Pokretanje postupaka povjerenstva);

- (b) smatra se da je postupak rješavanja spora u skladu sa Sporazumom o WTO-u pokrenut zahtjevom povjerenstva stranke u skladu s člankom 6. DSU-a; i
- (c) smatra se da su postupci rješavanja sporova na temelju bilo kojeg drugog međunarodnog trgovinskog sporazuma pokrenuti u skladu s relevantnim odredbama tog sporazuma.

4. Ništa u ovom Sporazumu ne sprečava stranku da suspendira obveze koje je odobrilo Tijelo WTO-a za rješavanje sporova ili koje su odobrene u okviru postupaka rješavanja sporova iz bilo kojeg drugog međunarodnog trgovinskog sporazuma čije su stranke u sporu potpisnice. Stranka se ne poziva na Sporazum o WTO-u ni bilo koji drugi međunarodni trgovinski sporazum između stranaka kako bi spriječila drugu stranku da suspendira obveze u skladu s ovim poglavljem.

ODJELJAK D

POSREDOVANJE

ČLANAK 26.25.

Posredovanje

Stranke mogu pokrenuti postupak posredovanja u vezi s bilo kojom mjerom za koju stranka smatra da negativno utječe na trgovinu i ulaganja između stranaka. Postupak posredovanja utvrđen je u Prilogu 26.-C (Poslovnika za posredovanje).

ODJELJAK E

ZAJEDNIČKE ODREDBE

ČLANAK 26.26.

Sporazumno rješenje

1. Stranke mogu u bilo kojem trenutku postići sporazumno rješenje bilo kojeg spora iz članka 26.2. (Područje primjene).
2. Ako se sporazumno rješenje postigne dok se vode postupci povjerenstva ili postupak posredovanja, stranke predsjedniku povjerenstva ili posredniku zajednički dostavljaju obavijest o tom rješenju, kako je primjenjivo. Nakon te obavijesti prestaju postupci povjerenstva ili postupak posredovanja.
3. Svako sporazumno rješenje koje stranke postignu javno se objavljuje.
4. Svaka stranka u dogovorenom roku poduzima sve mjere potrebne za provedbu sporazumnog rješenja.
5. Najkasnije prije isteka dogovorenog roka stranka koja provodi mjeru u pisanom obliku izvješćuje drugu stranku o svim mjerama koje je poduzela za provedbu sporazumnog rješenja.

ČLANAK 26.27.

Rokovi

1. Ako nije navedeno drukčije, svi rokovi utvrđeni u ovom poglavlju računaju se u kalendarskim danima od dana koji slijedi nakon radnje na koju se odnose.
2. Stranke mogu sporazumno izmijeniti sve rokove utvrđene u ovom poglavlju.
3. Kad je riječ o odjeljku C (Postupci povjerenstva), povjerenstvo može u bilo kojem trenutku predložiti strankama da izmijene bilo koji rok iz ovog poglavlja, navodeći razloge za taj prijedlog.

ČLANAK 26.28.

Troškovi

1. Svaka stranka snosi vlastite troškove sudjelovanja u postupcima povjerenstva ili postupku posredovanja.
2. Osim ako je u Prilogu 26.-A (Poslovnik za rješavanje sporova) predviđeno drukčije, stranke zajednički i ravnopravno dijele organizacijske troškove, uključujući naknadu i troškove za članove povjerenstva i posrednike. Naknada za članove povjerenstva i posrednike u skladu je sa standardima WTO-a.

3. Odbor za trgovinu može donijeti odluku kojom se utvrđuju parametri ili druge pojedinosti o naknadi i povratu troškova za članove povjerenstva i posrednike, uključujući sve povezane troškove koji mogu nastati u postupku. Dok se ne donese takva odluka, naknada i povrat troškova za članove povjerenstva i posrednike te svih povezanih troškova utvrđuju se u skladu s pravilom 10. iz Priloga 26.-A (Poslovnik za rješavanje sporova).

ČLANAK 26.29.

Izmjene prilogâ

Odbor za trgovinu može izmijeniti Prilog 26.-A (Poslovnik za rješavanje sporova) i Prilog 26.-B (Kodeks ponašanja za članove povjerenstva i posrednike).

POGLAVLJE 27.

ZAVRŠNE ODREDBE

ČLANAK 27.1.

Izmjene

1. Stranke se u pisanom obliku mogu dogovoriti o izmjenama ovog Sporazuma.
2. Izmjene stupaju na snagu prvog dana drugog mjeseca, ili na kasniji datum o kojem se stranke dogovore, nakon datuma na koji su stranke jedna drugoj pisanim putem dostavile obavijest u kojoj potvrđuju da su ispunile svoje primjenjive pravne zahtjeve i postupke za stupanje na snagu takvih izmjena.
3. Odbor za trgovinu može odlukom izmijeniti ovaj Sporazum, ako je to predviđeno člankom 24.3. (Izmjene koje donosi Odbor za trgovinu). U odluci Odbora za trgovinu navodi se datum stupanja na snagu izmjena ili se, ako se to zahtijeva u skladu s domaćim sustavom stranke, utvrđuje da te izmjene stupaju na snagu nakon pisane obavijesti o ispunjenju svih preostalih pravnih zahtjeva i postupaka stranaka.

ČLANAK 27.2.

Stupanje na snagu

1. Ovaj Sporazum stupa na snagu prvog dana drugog mjeseca nakon datuma na koji su stranke razmijenile pisane obavijesti kojima se potvrđuje ispunjenje njihovih odgovarajućih pravnih zahtjeva i dovršetak postupaka potrebnih za stupanje ovog Sporazuma na snagu. Stranke mogu dogovoriti drugi datum stupanja na snagu ovog Sporazuma.
2. Obavijesti iz stavka 1. šalju se Glavnom tajništvu Vijeća Europske unije i Ministarstvu vanjskih poslova Novog Zelanda.

ČLANAK 27.3.

Otkazivanje

1. Ovaj Sporazum ostaje na snazi osim ako se otkaže u skladu sa stavkom 2.
2. Stranka može obavijestiti drugu stranku o svojoj namjeri da otkaže ovaj Sporazum. Obavijest Uniji šalje se Glavnom tajništvu Vijeća Europske unije, a obavijest Novom Zelandu šalje se Ministarstvu vanjskih poslova Novog Zelanda. Otkaz počinje proizvoditi učinke šest mjeseci od datuma na koji druga stranka primi obavijest, osim ako se stranke dogovore drukčije.

ČLANAK 27.4.

Ispunjenje obveza

1. Svaka je stranka u potpunosti odgovorna za poštovanje svih odredaba ovog Sporazuma.

2. Svaka stranka poduzima sve potrebne mjere za provedbu odredaba ovog Sporazuma, uključujući njihovo poštovanje na svim razinama vlasti, kao i od strane osoba kojima je povjereno izvršavanje javnih ovlasti. Svaka stranka obveze utvrđene u ovom Sporazumu izvršava u dobroj vjeri.

3. Ovaj je Sporazum dio zajedničkog institucionalnog okvira iz članka 52. stavka 1. Sporazuma o partnerstvu. Stranka može poduzeti odgovarajuće mjere u vezi s ovim Sporazumom u slučaju posebno teškog i znatnog kršenja obveza iz članka 2. stavka 1. ili članka 8. stavka 1. Sporazuma o partnerstvu kao ključnih elemenata, čime se ugrožava međunarodni mir i sigurnost te je potrebna trenutna reakcija. Stranka može poduzeti odgovarajuće mjere u vezi s ovim Sporazumom i u slučaju djelovanja ili propusta koji bitno povređuju cilj i svrhu Pariškog sporazuma. Takve odgovarajuće mjere poduzimaju se u skladu s postupkom utvrđenim u članku 54. Sporazuma o partnerstvu.

ČLANAK 27.5.

Povjerene ovlasti

Ako u ovom Sporazumu nije predviđeno drukčije, svaka stranka osigurava da pravna osoba, uključujući poduzeće u državnom vlasništvu, poduzeće kojem su odobrena posebna prava ili povlastice ili određeni monopol, pri izvršavanju svih regulatornih, upravnih ili drugih javnih ovlasti koje joj je stranka povjerila postupa u skladu s obvezama stranke na temelju ovog Sporazuma.

ČLANAK 27.6.

Nepostojanje izravnog učinka

1. Ništa se u ovom Sporazumu ne tumači kao da se osobama dodjeljuju prava ili nameću obveze, osim prava ili obveza nastalih između stranaka na temelju međunarodnog javnog prava.
2. Stranka u svojem domaćem pravu ne predviđa pravo na poduzimanje mjera protiv druge stranke na temelju toga što je mjera druge stranke nesukladna s ovim Sporazumom.

ČLANAK 27.7.

Zakoni i drugi propisi te njihove izmjene

Osim ako je drukčije navedeno, podrazumijeva se da upućivanja u ovom Sporazumu na zakone i druge propise stranke uključuju i izmjene tih zakona i drugih propisa.

ČLANAK 27.8.

Sastavni dijelovi ovog Sporazuma

1. Prilozi, dodaci, izjave, zajedničke izjave i bilješke uz ovaj Sporazum njegov su sastavni dio.

2. Svaki prilog ovom Sporazumu, uključujući njegove dodatke, sastavni je dio poglavlja koje upućuje na taj prilog ili na koje se upućuje u tom prilogu. Podrazumijeva se sljedeće:

- (a) Prilog 2.-A (Rasporedi ukidanja carina) i njegovi dodaci sastavni su dio poglavlja 2. (Nacionalni tretman i pristup tržištu za robu);
- (b) Prilog 3.-A (Uvodne napomene uz pravila o podrijetlu za određene proizvode), Prilog 3.-B (Pravila o podrijetlu za određene proizvode) i njegovi dodaci te prilozi 3.-C (Tekst izjave o podrijetlu), 3.-D (Izjava dobavljača iz članka 3.3. stavka 4. (Kumulacija podrijetla)), 3.-E (Zajednička izjava o Kneževini Andori) i 3.-F (Zajednička izjava o Republici San Marinu) sastavni su dio poglavlja 3. (Pravila o podrijetlu i postupci u vezi s podrijetlom);
- (c) prilozi 6.-A (Nadležna tijela), 6.-B (Regionalni uvjeti za bilje i biljne proizvode), 6.-C (Priznavanje istovrijednosti sanitarnih i fitosanitarnih mjera), 6.-D (Smjernice i postupci za reviziju ili provjeru), 6.-E (Certifikacija) i 6.-F (Uvozne provjere i naknade) sastavni su dio poglavlja 6. (Sanitarne i fitosanitarne mjere);

- (d) prilozi 9.-A (Prihvaćanje ocjenjivanja sukladnosti (dokumenti)), 9.-B (Motorna vozila i oprema ili njihovi dijelovi) i njegov Dodatak, 9.-C (Aranžman iz članka 9.10. stavka 5. točke (b) za redovitu razmjenu informacija u vezi sa sigurnošću neprehrambenih proizvoda i povezanim preventivnim, restriktivnim i korektivnim mjerama), 9.-D (Aranžman iz članka 9.10. stavka 6. za redovitu razmjenu informacija o mjerama poduzetima u vezi s nesukladnim neprehrambenim proizvodima koji nisu obuhvaćeni člankom 9.10. stavkom 5. točkom (b)) i 9.-E (Vina i jaka alkoholna pića) i njegovi dodaci sastavni su dio poglavlja 9. (Tehničke prepreke trgovini);
- (e) Prilog 10.-A (Postojeće mjere), Prilog 10.-B (Buduće mjere), Prilog 10.-C (Poslovni posjetitelji u svrhu osnivanja poslovne jedinice, osobe premještene unutar društva i poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu), Prilog 10.-D (Popis aktivnosti poslovnih posjetitelja u kratkoročnom posjetu), Prilog 10.-E (Ugovorni pružatelji usluga i samostalni djelatnici), Prilog 10.-F (Kretanje fizičkih osoba u poslovne svrhe) i njihovi dodaci sastavni su dio poglavlja 10. (Liberalizacija ulaganja i trgovina uslugama);
- (f) Prilog 13. (Popisi energenata, ugljikovodika i sirovina) sastavni je dio poglavlja 13. (Energija i sirovine);
- (g) Prilog 14. (Obveze u pogledu pristupa tržištu javne nabave) sastavni je dio poglavlja 14. (Javna nabava);

- (h) prilozi 18.-A (Razredi proizvoda) i 18.-B (Popisi oznaka zemljopisnog podrijetla) sastavni su dio poglavlja 18. (Intelektualno vlasništvo);
- (i) Prilog 19. (Roba i usluge povezane s okolišem) sastavni je dio poglavlja 19. (Trgovina i održivi razvoj);
- (j) Prilog 24. (Poslovnik Odbora za trgovinu) sastavni je dio poglavlja 24. (Institucionalne odredbe);
- (k) prilozi 26.-A (Poslovnik za rješavanje sporova), 26.-B (Kodeks ponašanja za članove povjerenstva i posrednike) i 26.-C (Poslovnik za posredovanje) sastavni su dio poglavlja 26. (Rješavanje sporova); i
- (l) Prilog 27. (Zajednička izjava o carinskim unijama) sastavni je dio poglavlja 27. (Završne odredbe).

ČLANAK 27.9.

Vjerodostojni tekstovi

Ovaj Sporazum sastavljen je u dva primjerka na bugarskom, češkom, danskom, engleskom, estonskom, finskom, francuskom, grčkom, hrvatskom, irskom, latvijskom, litavskom, mađarskom, malteškom, nizozemskom, njemačkom, poljskom, portugalskom, rumunjskom, slovačkom, slovenskom, španjolskom, švedskom i talijanskom jeziku, pri čemu je svaki od tih tekstova jednako vjerodostojan.

U POTVRDU TOGA, opunomoćenici potpisani u nastavku, propisno ovlašteni u tu svrhu, potpisali su ovaj Sporazum.

Sastavljeno u dana

Za Europsku uniju

Za Novi Zeland